

ANKARA'DA TERÖR KORKUSU VE RİSK ALGISI

ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

Doktora Tezi

Tuba GÜN

Eskişehir 2019

**ANKARA'DA TERÖR KORKUSU VE RİSK ALGISI ÜZERİNE SOSYOLOJİK
BİR ARAŞTIRMA**

TUBA GÜN

DOKTORA TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Nadir SUĞUR

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs 2019

Bu tez çalışması BAP Komisyonunca kabul edilen 1601E012 no.lu proje kapsamında desteklenmiştir.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Tuba GÜN'ün "Ankara'da Terör Korkusu ve Risk Algısı Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma" başlıklı tezi **03 Mayıs 2019** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca **Sosyoloji** Anabilim Dalında, **Doktora** tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Prof.Dr.Nadir SUĞUR .....

Üye : Doç.Dr.Fuat GÜLLÜPINAR .....

Üye : Doç.Dr.Ashhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU .....

Üye : Prof.Dr.Halime ÜNAL REŞİTOĞLU .....

Üye : Doç.Dr.Gökhan GÖKULU .....

Prof.Dr.Hasan TUTAR
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

ANKARA'DA TERÖR KORKUSU VE RİSK ALGISI ÜZERİNE SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

Tuba GÜN

Sosyoloji Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs 2019

Danışman: Prof. Dr. Nadir SUĞUR

Bu çalışma, terör korkusu ve terör risk algısını ele almaktadır. Çalışmanın amacı daha önce birden fazla terör saldırısını deneyimlemiş olan Ankara'da yaşayan bireylerin terör risk algısını ve terör suçuna maruz kalma korkusunu ortaya koymaktır. Araştırma, 400 anket ve 20 derinlemesine görüşmeye dayanan karma modellen bir araştırmadır. Araştırma, Ankara örneğinde daha önce çok sayıda sivilin yaşamını yitirdiği iki büyük terör saldırısının gerçekleştirildiği alanları kullanılarak ve bu saldırıları doğrudan deneyimleyenler olmak üzere iki grupta gerçekleştirilmiştir. Anketlerden elde edilen veriler SPSS programı aracılığıyla, görüşmeler sonucu elde edilen veriler ise, içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. Bu veriler karma desen mantığına uygun bir biçimde birbirleriyle ilişkilendirilerek verilmiştir. Araştırma sonuçları, algılanan terör risk ve korku seviyesinin kayda değer oranda yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Algılanan terör riski ve terör korkusu arasında sebep sonuç ilişkisinin bulungulandığı araştırmada cinsiyet, çalışma durumu, terör mağduriyeti ve medya gibi bazı değişkenlerin de bu risk algısı ve korku üzerinde belirli oranlarda belirleyici olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları, bu risk algısı ve korkunun bireylerin gündelik yaşam pratiklerine önemli ölçüde etki ettiğini ve bireylerin gündelik yaşamlarında belirli kısıtlamalara gittiklerini de ortaya koymaktadır. Araştırma kapsamında elde edilen bir diğer bulgu ise, yüksek risk algısı, korku ve bu sebeple meydana gelen davranış farklılığına rağmen güvenlik tedbirlerinin artırılması yönünde kayda değer bir talep bulunmamasıdır. Araştırma bulguları, yaş, eğitim ve gelir düzeyi düştükçe güvenlik talebinin artış gösterdiğini, güvenlik talebi ve sosyoekonomik konum arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Terör risk algısı, Terör korkusu, Mekân, Kaçınma davranışı, Ankara

ABSTRACT

A SOCIOLOGICAL RESEARCH ON THE FEAR OF TERROR AND RISK PERCEPTION IN ANKARA

Tuba GÜN

Department of Sociology

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, May 2019

Supervisor: Prof. Dr. Nadir SUĞUR

This study focuses on the fear of terror and the terror risk perception. The aim of the study is to reveal the terror risk perception of individuals who live in Ankara and had experienced more than one terrorist attacks before and the fear of individuals who were exposed to the terrorist attacks. A mixed method research was used in this study and findings were based on 400 questionnaires and 20 in-depth interviews. In the case of Ankara, this research was conducted with two groups. One of the these groups consists of those who frequently used central areas of Ankara where two major terrorist attacks were carried out, and the other groups consists of individual who were exposed to the terrorist attacks directly. The data obtained from the surveys were analysed through SPSS program and the data obtained from the interviews were analysed through the content analysis. These data are interpreted in a manner consistent with the logic of mixed patterns. The results show that the perceived terror risk and the fear level are significantly high. In the study, where the causal relationship between perceived terror risk and the fear of terror was determined, some variables such as gender, occupation, terror victimization and media were found to be determinants on this risk perception and the fear. The results also reveal that this risk perception and fear have a significant impact on the daily life practices of individuals and that individuals tend to refrain from going to certain areas in their daily lives. Another finding obtained in the study is that there is no significant demand for increasing measures of safety despite a level of high risk perception, fear and behaviour differences. Research findings show that as the age, education and income level decrease, the demand for security increase and there is a relationship between demand for security and socioeconomic background.

Keywords: Terror risk perception, Fear of terror, Space, Avoidance behaviour, Ankara

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması ve gelecekte ortaya koyacağım muhtemel çalışmaların tamamı sevgili danışmanım sayın Prof. Dr. Nadir SUĞUR'a çok şey borçludur. Sevgili Nadir hoca, danışmanlığıma doktorada başlamış olmasına rağmen yüksek lisansa başladığım ilk günden beri her zaman fikirleriyle bana yol göstermiş, hiçbir konuda desteğini hiçbir zaman esirgememiş, tavsiyeleriyle her zaman yolumu aydınlatmış ve bana güvendiğini hissettirerek içimi ferahlatmıştır. Önceki doktora tez konumu değiştirme kararı aldığım zaman sergilediği derin anlayış, destek ve tez sürecim boyunca gösterdiği değerli katkıları, titiz çalışması ve verdiği güvenden ötürü ne kadar teşekkür etsem de yeterli gelmeyecektir. Bu sebeple burada kendisine derin saygı ve sevgilerimi sunmaktan onur duyarım. Ondan öğrendiklerimi bütün akademik hayatıma uyarlayabilmeyi umuyorum.

Sayın Doç. Dr. Fuat GÜLLÜPİNAR hocama, hiçbir zaman değerli fikirlerini ve vaktini esirgemediği, yol gösterici tavsiyelerde bulunduğu, tezin her aşamasında gösterdiği emek ve titiz eleştirileri ve ayrıca çok iyi bir dinleyici olduğu için en içten teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca değerli eleştirileri ile tezime katkıda bulunan, pozitif duruş ve yaklaşımıyla beni motive eden sayın Doç. Dr. Aslıhan ÖĞÜN BOYACIOĞLU'na teşekkürü bir borç biliyorum. Değerli yorum, eleştiri ve önerileriyle tezime katkı sunan jüri üyelerim sayın Prof. Dr. Halime ÜNAL REŞİTOĞLU ve sayın Doç. Dr. Gökhan GÖKULU hocalarıma teşekkür ediyorum. İstatistiki analizler noktasında çok değerli bilgi, görüş ve katkılarını esirgemeyen, analizlerin kontrolü için değerli mesaisini harcayan ve hiçbir soru ve yardım talebimi geri çevirmeyen, ayrıca istatistiki bilgimin neredeyse tamamını kendisine borçlu olduğum sayın Prof. Dr. Yavuz AKBULUT hocama en içten saygılarımı ve teşekkürlerimi sunuyorum. Aynı şekilde, istatistiki konularda zaman zaman içine düştüğüm tereddütlerden beni kurtardığı, sorularımı yanıtladığı ve her zaman destek alabileceğim birisinin varlığını hissettirdiği için sayın Doç Dr. Temmuz GÖNÇ'e teşekkür borçluyum.

Önceki tez konusu kapsamında ilk jürilerimde yer alarak değerli katkılarını esirgemeyen sayın Doç. Dr. Emre GÖKALP ve sayın Doç. Dr. Mustafa Kemal COŞKUN hocalarıma tez konusunu değiştirme sürecimde gösterdikleri anlayış ve yol gösterici tutumlarından ötürü teşekkürü borç bilirim. Tez konusu noktasında büyük bir çıkmaza düşmüşken beni içten tavsiyeleri ve kıymetli önerileri ile bu konuyu çalışmam konusunda teşvik eden, bu

konudaki tüm sıkıntı ve sorunlarımı paylaşan sevgili arkadaşım Dr. Öğretim Üyesi Çağdaş Ümit YAZGAN'a çok büyük teşekkür borçluyum. Aynı şekilde, çalışma arkadaşım Arş. Gör. Tuba SÜTLÜOĞLU'na yalnızca tez sürecimde değil hayatımın önemli bir diliminde yanımda olduğu, her türlü sıkıntımı, sorunumu, hüznümü ve mutluluğumu benimle paylaştığı, varlığı ve desteğiyle kuvvet verdiği için teşekkür borçluyum. Araştırmanın nitel boyutunda, ulaşılması kolay olmayan bir örnekleme beni ulaştırdığı, henüz yeni tanışmış olmamıza rağmen hiçbir desteğini esirgemediği ve araştırmanın yürütülebilmesi için gösterdiği yüksek özveriden dolayı sevgili Arş. Gör. Hazel BAŞKÖY'e şükran borçluyum.

Sevgili kardeşim Muhammed Vedat GÜN'e saha araştırmam sürecinde yanımda olduğu, karşılaştığım zorlukları aşmama, sıkıntıları çözmeme yardımcı olduğu ve benimle birlikte anket çalışmalarını yürüttüğü için ne kadar teşekkür etsem eksik kalır. Ayrıca sadece akademik hayatımda değil hayatımın her alanında hiçbir zaman desteklerinin eksikliğini hissetmediğim, varlıklarıyla beni motive eden, her zaman yanımda olan, sıkıntılarımı paylaşan anneme, babama, kız kardeşlerim Esra ve Nurnisa'ya ve ailemden ayırt etmediğim, manevi desteğiyle hep yanımda olan sevgili arkadaşım Zeynep'e minnet borçluyum. Doktora çalışmamın son zamanlarında varlığıyla beni motive eden, destekleyen ve hep destekleyeceğini hissettiren müstakbel hayat arkadaşım Duran ÇINĞI'ya da teşekkürlerimi sunuyorum.

Son olarak, araştırma sürecinde, tezime anket ve görüşmelere katılarak katkıda bulunan tüm katılımcılara, özellikle de üzerine konuşulması çok zor bir konuda, acılarının tazelenmesi pahasına benimle görüşme yapmayı kabul etmiş olan görüşmeci arkadaşlara katkı ve anlayışlarından ötürü çok şey borçluyum, teşekkürlerimi sunarım.

03/05/2019

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Tuba GÜN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
BAŞLIK SAYFASI	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR DİZİNİ	xvi
GÖRSELLER DİZİNİ	xvi
KISALTMALAR DİZİNİ	xvi
1. GİRİŞ	
1.1.Sorun	1
1.2.Amaç	6
1.3.Önem	7
1.4.Varsayımlar	8
1.5.Sınırlılıklar	8
1.6.Tanımlar	9
2. ALANYAZIN	
2.1. Suç Korkusu ve Teorileri	9
2.1.1. Kentsel Bir Olgu Olarak Suç	9
2.1.2. Suç Korkusu Tanımı	11
2.1.3. Suç Korkusunu Açıklayan Teorik Yaklaşımlar	13
2.1.3.1.Mağduriyet Teorisi	14
2.1.3.2.Savunmasızlık Teorisi	16
2.1.3.2.1. Cinsiyet	16

2.1.3.2.2. Yaş	18
2.1.3.2.3. Sosyoekonomik Durum	19
2.1.3.2.4. Irk- Etnisite	20
2.1.3.2.5. Sağlık	21
2.1.3.3.Düzensizlik Teorisi	21
2.1.3.4.Sosyal Kaygı/ Kontrol Teorisi	24
2.1.3.5.Altkültürel Çeşitlilik Teorisi	26
2.1.4. Mağduriyeti Açıklayan Teoriler	28
2.1.4.1.Yaşam Tarzı/ Rutin Aktiviteler Teorisi (L- RAT)	28
2.1.4.2.Suç Fırsatları Teorisi	32
2.1.5. Suç Korkusu ve Medya	33
2.1.5.1.Suç Korkusu- Medya İlişkisine Temel Yaklaşımlar	35
2.1.5.2.Bir Politika Olarak Suç ve Terörün Medyada Sunumu .	40
2.1.6. Suç Korkusunun Sonuçları	43
2.1.6.1.Suç Korkusunun Olumlu Sonuçları	43
2.1.6.2.Suç Korkusunun Olumsuz Sonuçları	45
2.1.6.2.1. Bireysel Sonuçlar	45
2.1.6.2.2. Toplumsal Sonuçlar	46
2.1.6.2.3. Politik Sonuçlar	48
2.1.6.2.4. Ekonomik Sonuçlar	50
2.2.Riskin Küreselleşmesi ve Terör Korkusu	51
2.2.1. Yeni Riskler, Yeni Terörizm, Sosyal Medya	51
2.2.2. Korkunun Küreselleşmesi ve Sosyal ve Politik Bir İnşa Olarak Korku	57
2.2.3. Güvenlik Özgürlük İkilemi	58

3. YÖNTEM

3.1.Araştırma Modeli	61
3.2.Evren ve Örneklem	63
3.3.Veritoplama Tekniği ve Aracı	66
3.4.Verit Analizi	77

4. BULGULAR VE YORUM

4.1.Örneklemin Sosyodemografik Özellikleri	77
4.1.1. Ankete Katılanların Sosyodemografik Özellikleri	77
4.1.2. Görüşülenlerin Demografik Özellikleri	80
4.2.Türkiye'nin En Önemli Problemi	81
4.3.Terör Nedir? Kimdir?	85
4.3.1. Terörü Tanımlama	85
4.3.1.1.Kelimenin Kökeni ve Sözlük Anlamıyla Terör	86
4.3.1.2.Şiddetle İlişkisi Bağlamında Terör	87
4.3.1.3.Bir Dayatma Biçimi Olarak Terör	88
4.3.1.4.Korku Yayma Aracı Olarak Terör	88
4.3.1.5.Terörist Olma Şartlarının Belirsizliği Olarak Terör	89
4.3.1.6.Terör ve Terörist Kavramının Göreliliği: Kime Göre, Neye Göre?	89
4.3.1.6.1. Dün Terördü, Bugün Değil, Yarın?: Zamanın ve Siyasi Konjonktürün Terör Saydığı	89
4.3.1.6.2. Siyasi İktidarların Amacına Hizmet Etmeyen, Öteki Olarak Terör/ist	90
4.3.2. Terör Grupları	91
4.3.2.1. Yerel ve Küresel Örgütler	91
4.3.2.2. Terör Olarak Büyük Yönetici Güçleri Sıralamak	92
4.4.Terör Risk Algısı	92
4.4.1. Büyük Şehirleri Riskli Görme ve Gerekçeleri	92
4.4.2. Terör Risk Algısının Sosyodemografik Motivasyonları	93
4.4.3. Terör Risk Algısının Diğer Motivasyonları	101
4.4.3.1.Beklenti Unsuru Olarak Zaman Aralığı/Terörün Zaman Cetveli	101
4.4.3.2.Beklenti Unsuru Olarak Siyasi Propaganda/Seçim	102
4.4.3.3.Beklenti Unsuru Olarak Coğrafi ve Kültürel Bağlam ..	103
4.5.Terör Korkusu	104
4.5.1. Terör Korkusunun Sosyodemografik Motivasyonları	107
4.5.2. Terör Korkusunun Bastırılması ve Aşılması	110

4.5.2.1.Korkunun Bastırılması: Öfke ile Tetiklenen Eylemsellik	111
4.5.2.2.Korkunun Bastırılması: Bir Sorumluluk Olarak Eylemsellik	112
4.5.2.3.Korkunun Aşılması	112
4.6.Korku Mekânları	114
4.6.1. Bir Mekân Olarak Kalabalık	115
4.6.2. Belirli Bir Mekân veya Coğrafya (Mimlenmiş/Etiketlenmiş Mekânlar)	116
4.6.3. Beklenmeyen Mekân Ankara	119
4.6.4. Mekân Olarak İdeoloji	119
4.6.5. Terörü İmleyen Mekânlar Olarak Güvenlik Güçlerinin Bulunduğu Bölgeler	121
4.6.6. Her An Her Yerde Olabilirlik	122
4.6.7. Terör Korkusunun Başka Mekânlara Aktarılması	124
4.7.Terör Korkusunun Tetikleyicileri ve Sosyopsikolojik Etkileri	126
4.7.1. Terör Korkusunun Tetikleyicileri Olarak Medya ve Siyaset	127
4.7.1.1.Terör Haberleri ve Medyanın Takibi	129
4.7.1.2.Terörün Medyada Verilme Sıklığı	130
4.7.1.3.Terör Haberinin Sunumunda Medyanın Dili	130
4.7.1.3.1. Terör Korkusu Yayma, Sindirme ve Meşruiyet Aracı Olarak Medyada Terör Haberleri	130
4.7.1.3.2. Anaakıma Karşı Okuma/ Yanlış ve Tarafli Bilgi/ Verilmeyenin Bilgisi	131
4.7.1.3.3. Etiketleyici/ Ötekileştirici Haber Dili	133
4.7.1.3.4. Haberin Sıradanlaştırıcı Dili	134
4.7.1.3.5. Bilinenin/Sunulanın Sınırları ve Duygusal Mesafe	134
4.7.1.4.Yeni Terör ve Sosyal Medya	135
4.7.2. Gündelik Yaşamın Dönüşümü	137
4.7.2.1.Günlük Faaliyetlere Etkisi	137
4.7.2.2.Seyahat Planlarına Etkisi	140
4.7.2.3.Kalabalık Mekânlardan Kaçınma	141
4.7.2.4.Ahşveriş Merkezlerinden Kaçınma	143

4.7.2.5.Toplu Taşımadan Kaçınma	144
4.7.2.6.Terörü Deneyimleyen Alanlardan Kaçınma	146
4.7.2.6.1. Mantığa Uydurma: Aynı Yere İki Defa Yıldırım Düşmez	147
4.7.2.6.2. Psikolojik Gerekçelerle Kaçınma	147
4.7.2.6.3. Sorumluluk Psikolojisi: Alanda Bulunma Gereği..	148
4.7.2.7.Kaçınmama Davranışı	149
4.7.2.7.1. Kaderci Yaklaşım	150
4.7.2.7.2. Geri Çekilme/ Kendi Haline Bırakma ve Kabulleniş	150
4.7.2.7.3. Korku Salgınına Direnç	151
4.7.3. Kalabalıklarda Güven/sizlik Hissi ve Önyargı	154
4.7.3.1.Şüphe, Önyargı ve Terörist İmgesi	157
4.7.3.1.1. Şüphe Nedeni Olarak Beden Hareketleri ve Taşınan Eşya	157
4.7.3.1.2. Şüphe Nedeni Olarak IŞİD’ci Tipoloji	158
4.7.3.1.3. Aranana Bombacı Bulundu	161
4.7.3.2.Ötekileştirilme	163
4.7.4. Terör Korkusunun Psikolojik Sonuçları	165
4.7.4.1.Sosyodemografik Faktörler ile Psikolojik Etkilenme İlişkisi	166
4.7.4.2.Terörün Hatırlatıcı İmleri: Caddeler, Taşlar, Sesler, Et, Koku ve Arkadaşlar	171
4.8.Alturistik Risk ve Korku	173
4.8.1. Bireysel Korku versus Alturistik Korku	173
4.8.2. Alturistik Risk ve Korkunun Belirleyicileri	174
4.8.2.1.Cinsiyet	174
4.8.2.2.Çocuk Sahibi Olma	175
4.8.2.3.Çalışma Durumu	178
4.8.2.4.Alturistik Risk ve Alturistik Korkunun Kentsel Yapı ile İlişkisi	178
4.8.2.4.1. Büyük Şehirlere İlişkin Risk Algısı	178
4.8.2.4.2. Yaşanılan Şehre Göre	179

4.8.2.4.3. Yaşanılan Muhite Göre	180
4.8.2.5. Terör Mağduriyeti	181
4.8.3. Telkinde Bulunma Davranışı	183
4.8.3.1. Telkin Davranışına Etki Eden Sosyodemografik Etkenler	183
4.8.3.2. Telkin Davranışına Etki Eden Diğer Faktörler: Mekân, Zaman, Resmi Uyarılar ve Geçen Zaman	188
4.8.3.3. Telkinde Bulunmama	190
4.8.4. Alturistik İletişim	191
4.9. Güvenlik Talebi, Algısı ve Dengesi	192
4.9.1. Güvenlik Talebinde Belirleyici Olan Sosyodemografik Değişkenler	195
4.9.2. Güvenlik Algısının Dönüşümü	197
4.9.3. Güvenlik ve Özgürlük İkilemi	199
4.9.4. Güvenliği Kim Sağlamalı? Nasıl?	204
4.9.4.1. Güvenliğin Saylayıcısı Olarak Devlet	204
4.9.4.2. Örgütsel Davranışla Güvenliği Sağlama Çabaları	205
4.9.4.3. Bireysel Önlemin İmkânı	207
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	209
KAYNAKÇA	222
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLolar/ÇİZELGELER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 4. 1. Ankete katılanların sosyodemografik özellikleri	78
Tablo 4.2. Görüşme gerçekleştirilenlerin sosyodemografik özellikleri	80
Tablo 4.3. Türkiye'nin en önemli problemi nedir?	81
Tablo 4.4. Problemin değişen ciddiyeti	84
Tablo 4.5. Büyük şehirleri riskli bulma ve mağduriyet ilişkisi	93
Tablo 4.6. Terör risk algısı yüzde ve frekansları	94
Tablo 4.7. Çalışma durumuna göre algılanan terör riski	97
Tablo 4.8. Merkezde bulunma sebebine göre algılanan terör riski	98
Tablo 4.9. Terör mağduriyetine göre algılanan terör riski	98
Tablo 4. 10. Algılanan terör riskinin terör korkusuna etkisi	104
Tablo 4.11. Terör korkusu yüzde ve frekansları	105
Tablo 4.12. Cinsiyete göre terör korkusu	108
Tablo 4.13. Yaşanılan muhite göre terör korkusu	109
Tablo 4.14. Terör korkusunun tetikleyicileri ve sonuçlarının yüzde ve frekansları ..	127
Tablo 4.15. Yaşa göre kalabalık alanlardan uzak durma.....	142
Tablo 4.16. Yaşanılan muhite göre kalabalık alanlardan uzak durma	142
Tablo 4.17. Yaşa göre toplu taşıma kullanımından uzak durma	144
Tablo 4.18. Cinsiyete göre kalabalık alanlarda güvende hissetme	154
Tablo 4.19. Cinsiyete göre insanlara şüphe ile yaklaşma	155
Tablo 4.20. Yaşa göre kalabalık alanlarda güvende hissetme	155
Tablo 4.21. Çalışma durumuna göre kalabalık alanlarda güvende hissetme	156
Tablo 4.22. Yaşanılan muhite göre kalabalık alanlarda güvende hissetme	156
Tablo 4.23. Cinsiyete göre psikolojik etki	166
Tablo 4.24. Yaşa göre psikolojik etki	166

Tablo 4.25. Çalışma durumuna göre psikolojik etki	167
Tablo 4.26. Yaşanılan muhite göre psikolojik etki	167
Tablo 4. 27. Kişisel ve alturistik terör korkuları korelasyonu	174
Tablo 4.28. Cinsiyete göre alturistik terör risk algısı	174
Tablo 4.29. Cinsiyete göre alturistik terör korkusu	175
Tablo 4.30. Çocuk sahibi olmanın sosyal ve psikolojik etkileri	175
Tablo 4.31. Çalışma durumuna göre alturistik terör korkusu.....	178
Tablo 4.32. Büyük şehirleri riskli görme ve alturistik terör risk algısı	179
Tablo 4.33. Büyük şehirleri riskli görme ve alturistik terör korkusu	179
Tablo 4.34. Yaşanılan şehre göre alturistik terör risk algısı	179
Tablo 4.35. Yaşanılan muhite göre alturistik terör korkusu	180
Tablo 4.36. Terör mağduriyetine göre alturistik terör risk algısı	181
Tablo 4.37. Terör mağduriyetine göre alturistik terör korkusu	181
Tablo 4.38. Dolaylı terör mağduriyetine göre alturistik terör risk algısı	182
Tablo 4.39. Alturistik terör risk algısı ve korkusunun telkin davranışına etkisi	183
Tablo 4.40. Cinsiyete göre telkin davranışı	184
Tablo 4.41. Yaşa göre telkin davranışı	184
Tablo 4.42. Çocuk sahibi olmanın telkin davranışına etkisi	185
Tablo 4.43. Çalışma durumunun telkin davranışına etkisi	186
Tablo 4.44. Yaşanılan muhitin telkin davranışına etkisi.....	187
Tablo 4.45. Tedbir ölçeği yüzde ve frekansları	193
Tablo 4.46. Yaşa göre güvenlik talebi	195
Tablo 4.47. Öğrenim durumuna göre güvenlik talebi	196
Tablo 4.48. Gelire göre güvenlik talebi	196
Tablo 4.49. En önemli problem kategorisine göre güvenlik talebi	197

GÖRSELLER DİZİNİ

Görsel 4.1. Ülkelere göre en büyük sorun haritası 85

KISALTMALAR DİZİNİ

DİSK	:Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
ETA	:Bask Yurdu ve Özgürlük
IRA	:İrlanda Cumhuriyet Ordusu
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
KESK	:Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
SYPK	:Sosyalist Yeniden Kuruluş Partisi
TAK	: Kürdistan Özgürlük Şahinleri
TTB	:Türk Tabipleri Birliği
TMMOB	:Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TSSB	: Travma Sonrası Stres Bozukluğu

1. GİRİŞ

1.1.Sorun

Suç, toplumun yerleşik normlarından sapmış ve kanun koyucu tarafından cezai yaptırım uygulanan davranışlardır. Bu nedenle de genel olarak, çözüme ulaştırılması gereken sosyal bir problemdir (Dönmezer, 1994, s. 23, 47). Bu bakımından suç, tarihteki ilk toplumlardan bu yana varlık göstermektedir. Ancak özellikle modernleşme ve getirdiği toplumsal dönüşümlerle birlikte suçun çeşitlendiği ve suç oranlarının arttığı (Gillis, 1989, s. 307- 308) bilinmektedir. Özellikle sanayileşme ve yoğun kentleşme pratikleri suçun daha ziyade kentsel mekânla ilişkilendirilmesinin önünü açmış ve suç, kent sorunlarından biri haline gelmiştir. Kent ve suç ilişkisi noktasındaki ilk çalışmalar Chicago Okulu'na dayanmaktadır. Ekolojik yaklaşım olarak da adlandırılan bu okulun takipçilerinden olan Shaw ve McKay, kentte ortaya çıkan suç ve şiddet olaylarının temelinde fiziki ve sosyal çevresel düzensizlikler olduğunu ifade etmiş ve *sosyal düzensizlik teorisini* ortaya koymuşlardır (Hunter, 1978, s. 1; Dolu, 2015, s. 224- 227). Okulun bir diğer önemli temsilcisi Wirth'ün tanımladığı; kentleşmenin ortaya çıkardığı parçalı, ikincil ilişkilere dayalı, sosyal dayanışma ve kontrolün çözüldüğü kentli yaşam biçimleri (Wirth, 2002, s. 85) de suçun büyük oranda kentlerle özdeşleştirilmesini beraberinde getirmiştir. Tüm dünyada sanayileşmenin yol açtığı yoğun kentleşme barınma, işsizlik, yoksulluk, düzensizlik, yabancılaşıma ve adaletsiz gelir dağılımı gibi faktörler kentsel mekânda suçun daha fazla görünürlük kazanmasının nedenleridir. Bu da beraberinde kentliliği “bir şahsiyet ve zihniyet problemi” (Wirth, 2002, s. 85) olarak getirmiş ve kent aynı zamanda güvensizliğin, kaygının, korkunun da mekânı olmuştur. Bu anlamda, bir ‘sosyal problem’ olarak suçun yanı sıra, suçun doğrudan veya dolaylı olarak yarattığı bir diğer sosyal problem olan ‘suç korkusu’ büyük ölçüde bir kent sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suç korkusu (*fear of crime*), “bireyin suç ya da suçla ilişkilendirdiği sembollere karşı geliştirdiği korku ve kaygı gibi duygusal tepkilerdir.” (Ferraro, 1995, s. 23). Suçun mağduru olma korkusunu ifade etmektedir. Suç korkusu, bireysel kaygı ifade etmenin yanı sıra önemli bir sosyal problemdir (Box, Hale ve Andrews, 1988, s. 340; Yin, 1982; Warr, 2000, s. 451; Warr ve Ellison, 2000, s. 576; Taylor ve Hale, 1986, s. 151; Doran ve Burgess, 2012; Liska, Lawrence ve Sanchirico, 1982, s. 767; Gray, Jackson ve Farral, 2011, s. 377). Suça maruz kalma korkusu, bireylerin rutin sosyal aktivitelerini, yaşam tarzlarını, yaşadıkları muhiti, insanlarla olan ilişkilerini değiştirmelerine veya

sınırlandırmalarına (Ackah, 2000, s. 553; Skogan, 1986; Garofalo, 1981) yol açmaktadır. Suç korkusunun oluşması ve yaygınlaşmasında suç deneyiminin yanı sıra medya da önemli bir diğer faktördür (Chadee ve Ditton, 2005; Altheide ve Michalowski, 1999; Öztürk, 2015).

Suç korkusu ile ilgili araştırmalar, bu korkunun oluşumu üzerinde belirleyici olan etmenleri temel alan birtakım teorilere dayanmaktadır. Bu teorileri bireysel (mikro) ve toplumsal (makro) olmak üzere iki düzeyde sınıflandırmak mümkündür. Bireysel düzey; doğrudan veya dolaylı olarak suçun mağduru olmayı içeren mağduriyet yaklaşımı ile cinsiyet, yaş, ırk, sosyoekonomik statüyü ifade eden savunmasızlık yaklaşımını içermektedir. Toplumsal düzey ise; fiziksel ve çevresel organizasyon bozukluklarını içeren düzensizlik yaklaşımı, toplumda yaşayanların toplumsal olayları algılama, yorumlama ve değerlendirme biçimlerini ele alan sosyal kaygı yaklaşımı ve alt kültürel çeşitlilik yaklaşımlarından oluşmaktadır (Öztürk, 2016b, s. 243- 259; Sipahi, 2016, s. 42- 57). Her bir yaklaşımdan hareketle bireylerin ve toplumun risk algısı ve suç korkusu üzerinde etkili olan faktörler tespit edilmeye çalışılmakta ve suç korkusunun yaygınlaşmasında etkili olan faktörler ve bu korkunun yarattığı bireysel ve toplumsal sonuçlara yer verilmektedir.

Günümüzde suç korkusu, oldukça yaygın çalışılan bir araştırma konusu olmakla birlikte 1970'lere kadar bu konuda oldukça az sayıda araştırma yapılmıştır (Ferraro, 1996, s. 668). Çoğunlukla cinsiyet, yaş ve sosyoekonomik konum gibi unsurların suç korkusu üzerindeki etkisini ortaya koyan suç korkusu araştırmaları, 70'lerin ortalarından itibaren yoğunlaşmaya başlamış (Clemente ve Kleiman, 1977; Box, Hale ve Andrews, 1988; Garofalo, 1981; Hartnagel, 1979; Hunter, 1978; Skogan, 1978; Liska, Lawrence ve Sanchirico 1982), son 20 yılda ise dünyada suç, şiddet ve terör olaylarının gösterdiği artışa paralel olarak en yüksek seviyelerine ulaşmıştır (Smith ve Torstensson, 1997; Warr, 2000; Farral, Bannister ve Ditton, 2000; Christmann ve Rogerson, 2004; Wynne, 2008; Gray, Jackson ve Farral, 2011; Scott, 2003; Cerruti, 2016; Butler ve Cunningham, 2010; Russo ve Roccato, 2010; Cossman ve Rader, 2011; Sakip, Abdullah ve Salleh, 2013).

Türkiye'de ise konu, henüz oldukça yenidir ve bu konudaki çalışma sayısı oldukça azdır. Suç korkusu üzerine yapılan araştırmaların büyük bir kısmı hukuk (Yücel, 2009; Ömeroğlu, 2012), polis akademisi (Uludağ, 2010; Dolu, Uludağ ve Doğutaş, 2010; Karakuş, 2013; Karakuş, McGarrel ve Başibüyük, 2010), savunma bilimleri enstitüsü

(Yurtsal, 2016, Çardak, 2012) ve kısmen sosyal hizmetler (Öztürk, 2015a; Öztürk, 2016a; 2016b; Öztürk, Kocacık ve Gönültaş, 2016) bünyesinde yer almaktadır. 2009'dan bu yana suç korkusuyla ilgili üçü yüksek lisans beşi ise doktora olmak üzere kamu yönetimi (Kösükoğlu, 2011), savunma bilimleri (Çardak, 2011), eğitim bilimleri (Talu, 2015) ve sosyoloji (Kul, 2009; Mühürçüoğlu, 2010; Çetin, 2010; Gökulu, 2011; Öztürk, 2015b) alanlarında toplam sekiz adet tez çalışması yapılmıştır. 2015'te ise Edirne Valiliği ve Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü desteğiyle 'Suç ve Suç Korkusu Kongresi' gerçekleştirilmiştir. Saha araştırmasına dayalı il bazında yapılmış çalışmaların yanı sıra (Uludağ, 2010; Öztürk, 2016a; Aytaç vd., 2015) konuyla ilgili Türkiye çapında yapılan çalışmalar da vardır. Bu çalışmalardan ilki 2013'te polis akademisi bünyesinde Uludağ ve Dolu tarafından gerçekleştirilen "*Türkiye'de Suç Korkusu: Ulusal Çapta Yapılan İlk Alan Araştırmasının Sonuçları*" isimli çalışmadır. "*Fear of Crime Among Citizens of Turkey*" (Karakuş, McGarrel ve Başbüyük, 2010), "*Suç Korkusu: Türkiye Kentlerinde Bir Alan Araştırması*" (Sipahi, 2016) ve "*Kentsel Mekânda Suç Korkusu Şanlıurfa Örneği*" (Karasu, 2017) başlıklı çalışmalar ise Türkiye genelinde gerçekleştirilen diğer çalışmalardır. Bu çalışmaların bir kısmı sadece belirli bir suç türü üzerinden yürütülmekle birlikte, diğer bir kısım çalışmalar, genel olarak korku duyulan suç türlerine odaklanmaktadır. Genel bir perspektiften bakıldığında, cinsel saldırıya uğrama, terör saldırısına uğrama ve öldürülme gibi suç türleri en çok korku duyulan suçlar arasında yer almaktadır. Bu çalışmalar, genel olarak cinsiyet, yaş, medeni durum, ikamet edilen muhit, mekânların fiziksel ve sosyal özellikleri ve mağduriyet deneyimleriyle suç korkusu arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Bir suç korkusu türü olarak terör korkusu da uluslararası bağlamda özellikle Amerika'daki 11 Eylül 2001 saldırısından sonra artış göstermiştir. Uluslararası bağlamda terör korkusu ile ilgili azımsanmayacak bir literatürün var olduğu söylenebilir (Beck, 2002a; 2002b; Pyszczyński, 2004; Sanadjian, 2006; Semmerling, 2008; Aly ve Green, 2010; Pandey, 2011; Hughes, 2007; Ahmed, 2015; Khruakham ve Lee, 2014; Nellis ve Savage, 2012; Durodie, 2007; Pain ve Smith, 2008; Pain, 2010). Türkiye'de ise, ilgili literatürde rastlanılan nadir çalışmalardan biri Irmak ve Kâhya (2014)'nın 11 Eylül öncesi ve sonrasına ilişkin Amerika'daki terör korkusunu işledikleri çalışmadır. Terörizm ve suç korkusu arasındaki ilişkiyi birlikte ele alan bir başka çalışma ise, Taşçier (2006)'e ait olan "*Küresel Bir Tehdit: Terörizm*" isimli makaledir. "*Bombalı İntihar Saldırısı Sonucu Oluşan Suç Korkusu Üzerine Bir Vaka İncelemesi: Ulus-Anafartalar Çarşısı Örneği*"

(Mühürçüoğlu, 2010) isimli yüksek lisans tez çalışması, suç korkusu bağlamında Türkiye’de suç teorilerinin yanı sıra ‘risk toplumu’ yaklaşımından hareketle terör korkusu baz alınarak gerçekleştirilen ve alan araştırmasına dayalı olan tek araştırmadır. Yalnızca üç kişiyle gerçekleştirilen görüşmelere dayanan bu vaka araştırmasında, suç korkusuna yol açan sosyodemografik ve ekonomik unsurlardan ziyade toplumda bir risk olarak terör suçu üzerinde durulmuştur. Bir vaka araştırması olan bu çalışmada, yapılan görüşmeler, yaşanan terör deneyiminin suç korkusu üzerinde etki yaratmadığı sonucunu ortaya koymuş, ancak bu sonucun ortaya çıkmasında yaşanan terör deneyimiyle görüşmelerin gerçekleştirdiği dönem arasında iki yıl gibi bir süre zarfının etkili olabileceği ifade edilmiştir.

Günümüz toplumlarında; cinayete kurban gitme, dolandırıcılık, kapkaç, cinsel suçlar, salgın hastalıklar, nefret suçları, terör eylemleri gibi suç korkusuna yol açan sayısız etmenden bahsetmek mümkündür. Özellikle Ortadoğu’da yaşanan savaşlar sadece kendi bölgesinde değil tüm dünyada etkisini göstermiş, terör eylemleri Amerika, Avrupa ve Türkiye’de de son yıllarda çok ciddi sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Suç korkusunun yaratılmasında en büyük etkenin suçun kendisi olmasından hareketle, terör eylemlerinin her an her yerde sıklıkla ortaya çıkması, terör suçuna maruz kalma, terör mağduru olma korkusunu da beraberinde getirmektedir. Özellikle doğrudan ve dolaylı deneyimler ve medya aracılığıyla adeta bulaşıcı bir hastalık gibi yayılan bu korku bireylerin psikolojisinden gündelik yaşam pratiklerine, ekonomiden turizme, sanata, spora ve yerel ve ulusal siyasete kadar pek çok alana etki etmekte ve toplum hayatını olumsuz yönde etkilemektedir. Herhangi bir tehlikeyle karşı karşıya kalma riski bireyler arası güvensizliğe, yabancılaşmaya ve yabancı korkusuna yol açmaktadır. Bu güvensizlik, yabancılaşma ve korku aynı zamanda toplumda belirli kişi veya grupların sakıncalı görülmesini, etiketlenmesini de beraberinde getirmektedir. Özellikle de doğrudan, toplumun huzur ve birliğini bozmaya yönelik terör saldırıları, genellikle toplumda bir “öteki”, suçlu, terörist algısı yaratmakta ve Goffman (2014)’ın da belirttiği gibi bazı bireyler; dış görünüşleri, radikal eylem ve geçmiş suç deneyimleri ve ırk, ulus, din gibi aidiyetleri sebebiyle ötekileştirilmekte ve suçlu olarak etiketlenip damgalanmaktadırlar. Bu anlamda yaşanan terör saldırıları sonucu toplumda böyle bir etiketlenmenin olup olmadığı ve varsa hangi grupların hangi sebeplerle sakıncalı veya terörist olarak algılandığı da önem taşımaktadır.

Suçta maruz kalma, suç mağduru olma risk algısı, fiziksel- sosyal çevresel koşullarla, savunmasızlık durumuyla ve suç deneyimlerine bağlı olarak değişmekte (Ferraro, 1995) ve suç korkusunu da güçlü bir şekilde etkilemektedir (Ferraro, 1996, s. 668). Ancak risk kavramının değişen anlamı, riskin küreselleşmesi, suç korkusu üzerinde etkili olan değişkenleri aşan ve tüm toplumsal kesimleri etkileyen bir anlam taşımaktadır.

Modernleşmeyle birlikte riskin yeni bir anlam kazandığını ve modernitenin ürünü olduğunu ifade eden Beck (2014, s. 24- 25), içinde bulunduğumuz dünyayı “dünya risk toplumu” (2014, s. 28; 2002a, 2002b) olarak adlandırmaktadır. Beck, bazı bireylerin riskten daha fazla etkilendiklerini ve bunun da “toplumsal risk konumları”nı ortaya çıkardığını belirtmekle birlikte, riskin artık bumerang etkisi taşıdığını ve sınıfı devre dışı bıraktığını (2014, s. 28) ifade eder. Özellikle Amerika’daki 11 Eylül bombalı intihar saldırısının ardından terörizmin bir risk olarak hesap edilemezliği ve önlenemezliği başlıca tartışma konularından biri haline gelmiştir. Beck, 11 Eylül’den sonra bilinen manada terör kavramının da anlamının değiştiğini ve yeni anlamıyla terörün tek başına bir savaştan, bir suçtan fazla bir şey olduğunu ifade etmektedir (2002a, s. 39). Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra, bu terör eylemlerinin değiştirdiği yeni dünya için “terroristic world risk society” (terörize edilmiş dünya risk toplumu) (Beck, 2002b, s. 9) ifadesini kullanır. Önemli metropollerde gerçekleştirilen bombalı saldırıların ortaya çıkardığı yeni dünyada tüm toplum kesimlerini saran ve onların tüm gündelik pratiklerini etkisi altına alan terör korkusu egemen olmaya başlamıştır. 11 Eylül’le başlayan bombalı intihar saldırıları ve çeşitli terör eylemleri, son yıllarda Avrupa ve Asya başta olmak üzere dünyanın diğer bölgelerinde de sıklıkla gerçekleşir durumdadır.

Türkiye’de de sadece son iki yılda Suruç (2015), Ankara Garı (2015), Kızılay (2015), İstiklal Caddesi (2016), Sultan Ahmet (2016), Atatürk Havalimanı (2016), Gaziantep (2016), Elazığ Emniyet Müdürlüğü (2016) ve Reina (2017) başlıcaları olmak üzere geneli sivilleri hedef alan çok sayıda saldırı düzenlenmiştir. Bu saldırıların özellikle halkın yoğun olarak bulunduğu kalabalık kamusal alanlarda gerçekleştirilmesi genel bir korku ve endişeye yol açmış, insanların mümkün mertebe kalabalıklara girmemesini, evde zaman geçirmesini, günlük aktivitelerini sınırlandırmasını beraberinde getirmiştir. Bu anlamda terör suçu mağduru olma korkusu herhangi bir statü, konum veya fiziki- sosyal düzensizlikle sınırlandırılmayacak bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal düzensizlik teorisinin ortaya koyduğunun aksine terör suçu tam da fiziki ve sosyal açıdan

gayet düzenli, gelişmiş mekânlarda gerçekleşmektedir. “*Metropollerde Terörizm Algısı: Ankara’da Bir Uygulama*” (Demirçivi, 2015) adlı Savunma Bilimleri Enstitüsü bünyesinde gerçekleştirilen yüksek lisans tez çalışması, bu değişen risk algısından hareketle terör risk algısını ve bunu etkileyen faktörleri ölçmeye yönelik Ankara il merkezinde gerçekleştirilen kayda değer bir çalışmadır. Bu çalışma, terör korkusuna odaklanmamakla birlikte Ankara merkezinde terör risk algısını ve bunun psikolojik ve sosyal etkilerini ortaya koymaktadır. Türkiye literatüründe terör korkusunu suç korkusu ve risk toplumu teorileri çerçevesinde analiz etmeye çalışan uygulamalı bir çalışmaya – bir vaka çalışması haricinde- rastlanmamıştır. Her ne kadar içinde bulunulan süreçte riskin küreselleşmesi ve hiçbir fark gözetmeksizin tüm toplum kesimleri üzerinde etkili olması terör korkusu bağlamında suç korkusu teorilerini etkisiz kılmaktaysa da terör mağduru olma risk algısı bu teorilerden tamamen bağımsız düşünülemez. Bu anlamda genel olarak suç korkusunun özel olarak ise terör korkusunun yoğun görüldüğü kent merkezlerinde, terör risk algısı ve terör suç korkusu incelenmeye çalışılacaktır. Bireylerin terör risk algıları ile terör korkuları arasındaki ilişkiye bakılacak ve ortaya çıkan sonuçların suç korkusu teorilerinde esas alınan ölçütlerle nasıl bir ilişki içinde olduğu analiz edilmeye çalışılacaktır.

Suç korkusu teorilerinin yanı sıra bu tezde mağduriyet teorileri olan hayat tarzı, rutin aktiviteler ve suç fırsatları teorilerine de kısaca yer verilmiştir. Suçu ortaya çıkaran unsurları açıklamaları ve suç korkusu nedeniyle rutin faaliyetlerde görülen farklılıkları değerlendirmeleri açısından bu teorilere değinilmesi gerekli görülmüştür.

1.2. Amaç

Araştırma, Ankara’da yaşayan bireylerin terör risk algısını ve terör suçuna maruz kalma korkusunu (terör korkusu) ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda suç korkusu teorilerinde yer alan yaklaşımlarla terör risk algısı ve terör korkusu arasında herhangi bir ilişki olup olmadığı araştırılacaktır. Aynı zamanda risk toplumu teorisi ile terör korkusu arasında nasıl bir bağlantı olduğunun tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıntılarıyla belirtilecek olursa, araştırmanın saptamayı hedeflediği temel amaçlar şu şekildedir:

1. Katılımcıların terör kavramına ilişkin algı ve tanımlarını ortaya koymak.
2. Terör denildiğinde hangi grup veya örgütlerin öncelikli olarak telaffuz edildiğini tespit etmek.

3. Terör risk algısı ve terör korkusu arasında nasıl bir ilişki olduğunu analiz etmek.
4. Cinsiyet, yaş, eğitim, çalışma durumu ve gelir ile terör risk algısı ve terör korkusu arasındaki ilişkiyi analiz etmek.
5. İkamet edilen mekânın fiziksel ve sosyal dokusu ile terör risk algısı ve terör korkusu arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını analiz etmek.
6. İkamet edilen mekânın kent merkezine mesafesiyle ile terör risk algısı ve terör korkusu arasında herhangi bir ilişki olup olmadığını analiz etmek.
7. Kalabalık kent merkezlerinde bulunma sıklığı ile terör risk algısı ve terör korkusu arasındaki ilişkiyi analiz etmek.
8. Ankara dışında ve Ankara’da ikamet edenlerin örneklem kapsamındaki kent merkezlerinin kullanımına ilişkin terör risk algıları ve terör korku düzeylerini karşılaştırmak.
9. Terör risk algısı ve terör korkusunun hangi kentsel mekânlarla daha fazla ilişkilendirildiğini tespit etmek.
10. Doğrudan veya dolaylı suç (terör suçu dahil) deneyimiyle terör risk algısı ve terör korkusu arasındaki ilişkiyi analiz etmek.
11. Medyanın terör risk algısı ve terör korkusu üzerindeki etkisini analiz etmek.
12. Terör risk algısı ve terör korkusunun gündelik yaşam pratiklerine etkisini analiz etmek.
13. Terör suçu mağduru olmamak için herhangi bir önlem alınıp alınmadığını ve alındıysa ne gibi önlemler alındığını tespit etmek.
14. Terör risk algısı ve terör korkusunun toplumsal dayanışma ve güven duygusunu etkileyip etkilemediğini tespit etmek.

1.3. Önem

Daha önce belirtildiği gibi Türkiye’de suç korkusu ile ilgili çalışmalar henüz oldukça yenidir. Suç korkusu çalışmaları, genellikle cinsiyet, yaş, sosyoekonomik statüye odaklanmaktadır. Suç korkusu bağlamında terör korkusuna odaklanan yalnızca iki çalışmadan bahsedilebilir ki bunlardan biri daha dar kapsamlı bir vaka çalışmasıdır, diğer çalışmada ise terör kavramı tanımlanmaya ve terör risk algısı ölçülmeye çalışılmaktadır. Bu anlamda bu çalışma, daha önce terör deneyiminin yaşandığı Kızılay ve Ankara Garı gibi Ankara’nın merkezi bölgelerinde terör risk algısının yanı sıra terör korkusunu da suç

korkusu ve risk toplumu teorileri ile bağlantılı olarak ele alacak olması bakımından farklılaşmakta ve önem arz etmektedir.

Araştırmada, terör risk algısı ve terör korkusunu değerlendirmede anketin yanı sıra belirli sayıda görüşme gerçekleştirilecek olması da konuya ilişkin ayrıntılı veri sağlayacağı için önemli görülmektedir. Suç korkusuna ilişkin uygulamalı çalışmaların büyük çoğunluğu nicel araştırma tekniğinin kullanıldığı çalışmalardır. Genel olarak suç korkusunu özelde ise terör korkusunu analiz etmede nicel ve nitel araştırma tekniklerinin birlikte kullanılması, konuya ilişkin daha derinlikli ve bütünlüklü bir veri setine ulaşmayı mümkün kılacağı düşünülmektedir. Bu durum araştırmayı farklı ve önemli kılan bir diğer husustur. Bu çerçevede araştırmanın Türkiye’de suç korkusu literatürüne – günümüzde en çok maruz kalınan suçlardan birinin terör olması bakımından- terör korkusu bağlamında önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

Araştırmanın temel varsayımları şu şekildedir:

- Büyük kentlerde terör olayları artış göstermektedir.
- Artan terör olayları kent merkezlerinin kullanımını etkilemektedir.
- Terör olayları toplumda korku ve kaygıya neden olmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma teorik, tematik, örneklem ve zaman bakımından olmak üzere dört noktada kendisini sınırlandırmaktadır.

İlk olarak *teorik bakımdan*; mağduriyet, savunmasızlık, düzensizlik, sosyal kaygı ve alt kültürel çeşitlilik yaklaşımlarından oluşan suç korkusu teorileri, mağduriyet teorileri ve risk toplumu kuramıyla sınırlıdır.

İkinci olarak *tematik bakımdan*; bir suç korkusu türü olarak ele alınacak olan “terör korkusu” ile sınırlıdır.

Üçüncü olarak *örneklem bakımından*; Ankara kent merkezi ve bu merkezde gerçekleştirilecek olan 400 anket ve 20 görüşme ile sınırlıdır.

Dördüncü olarak ise *zaman bakımından*; araştırmanın gerçekleştirildiği zaman dilimi ile sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Suç: Toplumun yerleşik normlarından sapmış ve kanun koyucu tarafından cezai yaptırım uygulanan davranışlardır.

Suç Korkusu: Suçun mağduru olma korkusunu ifade etmektedir.

Risk: İstenmeyen bir olayın gerçekleşme ihtimali ve bunun yol açacağı sonuçların toplamıdır.

Risk Algısı: Riskin gerçekleşme olasılık ve şiddetine ilişkin sübjektif kanıyı ifade eder.

Terör: Çoğunlukla korkutma ve sindirme amaçlı, planlı ve örgütlü olarak gerçekleştirilen şiddet içerikli eylemlerdir.

Terör Korkusu: Terör suçuna maruz kalma korkusunu ifade etmektedir.

2. ALANYAZIN

2.1.Suç Korkusu ve Teorileri

2.1.1. Kentsel Bir Olgu Olarak Suç

Suç, yasal, siyasal, sosyolojik ve psikolojik perspektifleri (İçli, 2004, s. 4) olan çok yönlü bir kavramdır. Kavram, genel olarak, toplumun yerleşik değerlerinden sapma ve kanun koyucular tarafından cezai yaptırım uygulanan eylemleri ifade etmektedir (Dönmezer, 1994, s. 47). Sapma ve suç insanlık tarihi kadar eski olgular olmakla birlikte, bu olgunların artması ve yoğunlaşması özellikle sanayileşme ile birlikte kentlerde görünür hale gelmiştir. Teknolojik gelişmeler ve bilimsel ilerlemeler yeni bir endüstriyel toplumun temellerini atmış, kırsal nüfusun çözülmesiyle başlayan süreç kentlerde nüfus yoğunluğunu artırarak, yeni bir üretim biçiminin yanı sıra hayat tarzını, günlük yaşam pratiklerini dönüştüren yeni bir kültürel yapı ortaya çıkarmıştır. Pek çok sosyal bilimci, kent hayatının üzerine kurulu olduğu modern ilişki biçimlerinin; kırdan farklı olarak, kişisel çıkarlar üzerine kurulu, dayanışmanın olmadığı, kontrol mekanizması olarak aile ve değerlerin yerini hukuk sisteminin aldığı, rasyonel, rekabetçi, hesapçı, geçici (Tönnies, 2001, s. 22- 91; Durkheim, 1984, s. 31- 87) bir yapıya sahip olduğunu, yabancılaşmanın,

kayıtsızlığın, para ekonomisinin (Simmel, 2005, s. 170- 173; Wirth, 2002, s. 101- 102) kentsel mekânlarda hüküm sürdüdüğünü belirtmiştir. Durkheim (2013, s. 257- 304), ekonomik sistemde ve toplumun kültürel yapısında meydana gelen ani değişimlerin, adaletsiz işbölümünün, düzensizlik ve kuralsızlıkların toplumda bir anomi ortamı yaratacağını ve bunun da sapkın davranışları ve suçu teşvik edeceğini ifade etmiştir. Merton (1938, s. 672- 676; 1968, s. 215- 224) ise, sosyokültürel yapının bazı toplumsal kesimler üzerinde kurduğu baskının varlığına dikkati çekmiştir. Kültürel olarak tanımlanan hedef, amaç ve ilgiler ve bu hedefleri başarmak için kabul edilmiş araçlar arasında bir uyumsuzluk toplumda gerginliğe ve anomiyeye yol açar. Bazı toplumsal kesimler, özellikle de yoksul altkültürel gruplar, kültürel olarak belirlenen amaçlara ulaşmak için uygun şartlara sahip olmadıklarından meşru amaçlar için meşru olmayan yollara başvurabilmektedirler. Merton'a (1968, s. 211, 220- 246) göre bu durum, sapma ve suç davranışını ortaya çıkaran toplumsal koşulları açıklamaktadır.

Kentleşme ve suç ilişkisini sistematik olarak ortaya koyan ilk çalışmaları vermiş olması açısından Chicago Okulu oldukça önemli bir konumda yer almaktadır. Bu okul kuramcıları, hızlı kentleşme süreçleri, nüfusun artması, yoğunlaşması ve heterojen bir özellik kazanması (Wirth, 2002, s. 78) ile birlikte kenti, suçu ortaya çıkaran ve suçun yuvalandığı mekânlar olarak ele almışlardır. Bu yaklaşımın takipçilerinden olan Shaw ve McKay, sosyal düzensizlik teorisi ile fiziki ve sosyal çevresel düzensizliklerin ve bununla ilişkili olarak toplumsal denetimin zayıflamasının suç davranışını tetiklediğini ifade etmişlerdir (Hunter, 1978, s.1; Dolu, 2015, s. 224- 227; Kızmaz, 2005, s. 152). Kısacası kentleşme ve ona paralel olarak gelişen modernleşme, yalnızca suçu ortaya çıkaran sağlıklı, düzensiz mekânsal dönüşümler aracılığıyla değil, kültürel ve toplumsal değerler alanındaki değişim ve dönüşümlerle de kenti suç anlamında daha korunaksız ve güvensiz hale getirmiştir.

Neoliberal politikalar ve küreselleşme ile birlikte bu yeni sürecin olumsuz etkileri dünya nüfusunun büyük çoğunluğunu barındıran kentler üzerinde daha fazla etkili olmuştur. Neoliberal politikalarla kol kola yürüyen küreselleşme süreci, ekonomik, toplumsal, kültürel ve teknolojik dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle 1980 sonrasında refah devleti uygulamalarının sona ermesiyle birlikte suçu üreten sorunlar olarak, güvencesizlik, işsizlik, yoksulluk ve bunların beraberinde getirdiği psikolojik problemler kentli insanın bir parçası haline gelmiştir. Küresel iletişim, çokkültürlülüğün,

çoketnikliliğin ortaya çıkardığı problemler, hak arayışları, çeşitli ulusal ve ulusüstü sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilen eylemlerle bu yeni süreç Robertson'un (1992, s. 61) ifadesiyle bir 'belirsizlik aşaması'dır. Bu dönemde ulusların dış politikalarında aldıkları karar ve uygulamalar, ulusal veya uluslararası terörist eylemler, küresel boyutta ortaya çıkan kutuplaşmalar ve kültürler arası çatışmalar (Huntington, 1993), bunların iletişim sistemlerindeki gelişmelerin yardımıyla tüm dünyaya yayılan etkileri, belirli toplumsal gruplardan, dinlerden veya mezheplerden olanları tehdit ederken diğer bazılarının da suçlu olarak etiketlenmesine yol açmıştır. Riskin küreselleşmesi, öngörülemez ve hesaplanamaz olması (Beck, 2014) ile birlikte, güvenlik, hem kentsel hem de ulusal bağlamda önemli bir yer tutmaya başlamış ve güvenliğe ilişkin endişe ve korkular toplumsal bütünde yabancılaşmaya, bölünmeye ve parçalanmaya yol açmıştır. Toplumsal ilişkiler ve bu ilişkiler ağı aracılığıyla işleyen denetim mekanizmalarının çözülmesi ise döngüsel olarak daha fazla suçu ve suçtan daha çok suç korkusunu ortaya çıkarmıştır. Suç gibi, suç korkusu da kentsel bir problemdir. Suçun önüne geçilmesinde belli bir işlev görmekle birlikte, suç korkusu güvenlik ihtiyacı üzerinden medya ve iktidarlar aracılığıyla daha fazla pompalanmakta ve toplumları özgürlüğü pahasına güvenliğe razı etmede önemli bir işlev üstlenmektedir.

2.1.2. Suç Korkusunun Tanımı

Suç korkusu, 1960'lardan bu yana hem akademik çalışmalar hem de politik uygulamalar için önemli gelişme gösteren bir alan (Hale, 1996, s. 1; Ackah, 2000, s. 555; Liska, Lawrence ve Sanchirico, 1982, s. 767) olmakla birlikte, 1970'lerde suç seviyelerinin yükselişiyile de paralel olarak (Taylor ve Hale, 1986, s. 151), 70'lerden sonra yaygın olarak çalışılan bir alan haline almıştır (Ferraro, 1996, s. 668; Warr, 1990, s. 891; Gray, Jackson ve Farrall, 2011, s. 2; Farral vd. 2000, s. 399). Suçun artması ile birlikte suç korkusunda da artış görülebilmekle beraber, bu durum suçun azalması durumunda korkunun da hızla azalması sonucunu doğurmamaktadır (Taylor ve Hale, 1986, s. 151). Nitekim korku üzerinde etkili olan çok sayıda unsur söz konusudur.

Korku, "bir tehlike ve endişe duygusu ile karakterize edilen duygusal bir reaksiyon", "fiziksel zarar tehdidi tarafından üretilen kaygı ve anksiyete hissi" (Garofalo, 1981, s. 840), genellikle istenmeyen "zararlı bir duygusal veya psikolojik rahatsızlık" (Warr, 2000, s. 455) olarak tanımlanmaktadır. Korku, fizyolojik bir durum olmakla birlikte aynı zamanda ifade edilen bir tutumdur (Skogan ve Maxfield, 1980, s. 54).

Suç korkusu kendiliğinden açıklayıcı olan bir kavram değildir ve kavram üzerine yapılan araştırmaların aydınlatıcı ve karşılaştırmaya imkân sağlayabilme anlamında operasyonel olması, standartlaştırılmış suç korkusu tanımlarını gerekli kılmaktadır (Fattah, 1993, s. 8). Bu anlamda literatürde suç korkusu, “kent yaşamının çeşitli yönlerinden etkilenen psikolojik bir yapı (Hale, 1996, s.9), çevredeki tehlike işaretlerine verilen duygusal tepkiler (Hale, 1996, s. 42), “bireyin suç ya da suçla ilişkilendirdiği sembollere karşı geliştirdiği korku ve kaygı gibi duygusal tepkiler” (Ferraro, 1995, s. 23) olarak tanımlanmaktadır. Kısacası suç korkusu, suçun mağduru olma korkusunu ifade etmektedir. Ancak suç korkusu araştırmalarında korku, kaygı, endişe, risk, güvensizlik gibi kavramlar arasındaki farkların gözetilmemesinden kaynaklanan (Fattah, 1993, s. 8-9; Warr, 2000, s. 453) bir kavram karmaşası söz konusudur. Warr’a (2000, s. 453) göre, bu karmaşa, büyük oranda, algı, biliş ve duygu kavramlarının iyi tanımlanmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Yapılan tanımlamaların aksine korku, çevrenin algılanmasına ilişkin bir farkındalık değil, “algılanan çevreye verilen tepki”, “tehlike beklentisinden veya farkındalığından kaynaklanan bir duygu, bir alarm veya dehşet hissidir”. Korku, yakın gelecekteki tehditlere karşı gösterilen reaksiyonları ifade ederken geçmiş veya gelecekteki tehlikelere gösterilen reaksiyonlar endişeyi ifade etmektedir (Warr, 2000, s. 454).

Bu kavram karmaşası, özellikle de suç korkusunun ölçümüyle ilgili birtakım yanlışlıklar yapılmasına yol açmakta ve pek çok çalışmada suç korkusu yerine, algılanan risk ölçülmektedir (Fattah, 1993, s. 8- 9). Literatürde, algılanan risk ve algılanan ciddiyetin suç korkusunun “yakın nedenleri” olduğu, her iki unsurun da suç korkusunu doğrudan üretmemekle birlikte algılanan riskin suç korkusu üzerinde algılanan ciddiyetten daha önemli olduğu (Warr ve Stafford, 1983, s. 1034- 1040) çalışmalarla ortaya konulmuştur. Warr ve Stafford’a göre bireyler, cinayeti daha ciddi bir suç olarak algılamakla birlikte evin etrafında dolaşan yabancılara ilişkin risk algıları daha fazla korkuya yol açmaktadır. Mağduriyet riski ile suç korkusu arasında karşılıklı paralel bir ilişki söz konusudur (Hollway ve Jefferson, 1997, s. 265). Korku, spontane bir reaksiyon olmayıp algılanan riskin derecesi suç korkusunu etkilemektedir. Algılanan risk, korku için gerekli olmakla birlikte yeterli değildir ve risk algısı da korku dışında “davranışların sınırlandırılması” gibi rutin aktivitelerde değişikliğe yol açabilecek birtakım reaksiyonlara yol açar (Ferraro, 1995, s. 54- 55).

Suç korkusu ile suç mağduru olma riski arasındaki farkı ortaya koymak için somut korku (concrete fear)- soyut korku (formless fear) (Hale, 1996, s. 9- 10), gerçek korku (actual fear) – öngörülen korku (anticipated fear) (Garofalo, 1981, s. 841- 845) ayrımlarına gidilmiştir. Somut/gerçek korku, belli bir şiddet eyleminin mağduru olmayı ifade ederken soyut/ öngörülen korku kişisel güvenliğe yönelik belirsiz bir tedirginliği ifade etmektedir (Hale, 1996, s. 9- 10; Garofalo, 1981, s. 841). İlki daha duygusal reaksiyonları içerirken ikincisi daha bilişsel ve hesaplanabildir (Hale, 1996, s. 14; Garofalo, 1981, s. 840). Ancak gerçek ve öngörülen korku arasındaki farklar net olarak ölçülebilecek kadar kesin çizgilerle birbirinden ayrılmamaktadır (Garofalo, 1981, s. 842).

Suç korkusu ölçümlerinde göz önünde bulundurulması gereken bir diğer ayırım ise, kişisel suç korkusu ile alturistik suç korkusu arasındaki ayırımdır. Warr ve Ellison (2000), suç korkusu literatüründe alturistik suç korkusunun göz ardı edildiğini ve suç korkusunun bireyselleştirilip, atomize edildiğini belirtmiştir. Alturistik suç korkusu bireylerin kişisel olarak suç mağduru olma korkusunun ötesinde çocukları, eşleri, arkadaşları için duyduğu korkuyu ifade etmektedir (Warr, 2000, s. 455; Warr ve Ellison, 2000, s. 551- 552). Warr ve Ellison (2000, s. 559- 575) tarafından 1996'da Amerika'da hanehalkı baz alınarak yapılan araştırma sonuçları, alturistik korkunun kişisel korkudan çok daha yaygın olduğunu, ebeveynlerin çocuklarına ilişkin korkularında cinsiyet ve yaşın önemli bir değişken olduğunu ve kişisel suç korkusu ile alturistik suç korkusu arasında yüksek düzeyde anlamlı bir korelasyon olmadığını bulgulamıştır. Ayrıca kişisel suç korkusu literatürünün aksine, erkeklerde alturistik suç korkusunun daha yaygın olduğunu ve suç korkusunun yaşam süresince azaldığını ortaya koymuştur.

Alturistik suç korkusu, kitlesel bir suç eylemi olan ve geniş çaplı bir mağduriyet ve mağduriyet korkusu yaratan terör korkusunun analiz edileceği bu çalışmada, kişisel suç korkusunun yanı sıra oldukça önemli ve merkezi bir konumda yer almaktadır.

2.1.3. Suç Korkusunu Açıklayan Teorik Yaklaşımlar

Suç korkusu literatüründe korkuya neden olan faktörlerin açıklanmasında birden fazla modele gönderme yapılmaktadır. Mağduriyet teorisi, savunmasızlık teorisi, düzensizlik teorisi, sosyal kaygı/ kontrol teorisi ve alt kültürel çeşitlilik teorisi bunların başlıcalarıdır. Bunların yanı sıra yaşam tarzı/ rutin aktiviteler teorisi ve suç fırsatları teorileri de mağduriyet teorileri olmakla birlikte savunmasızlık ve düzensizlik yaklaşımlarıyla ilişkili

olarak ele alınacak ve suçun ve suç korkusunun açıklanmasında yardımcı olacak teorilerdir.

2.1.3.1.Mağduriyet teorisi

Mağduriyet perspektifi, daha önce yaşanan suç deneyimiyle suç korkusu arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışır. Bu perspektif, suç korkusunun suç oranları ve suça ilişkin dışarıdan edinilen bilgilerden kaynaklandığı ilkesine dayanmaktadır (Hale, 1996, s. 26). Mağduriyet perspektifi, kişisel olarak bir suçun mağduru olmayı ifade eden doğrudan mağduriyet ve suça ilişkin ikinci el bilgiyi ifade eden dolaylı mağduriyet deneyimlerine odaklanır.

Doğrudan mağduriyet, nüfusun büyük çoğunluğu tarafından deneyimlenmemiş, görece daha nadir bir olaydır (Skogan ve Maxfield, 1980, s. 388). Bunun aksine dolaylı mağduriyet, nispeten daha sık ve daha yaygın olarak deneyimlenen bir mağduriyet biçimidir (Taylor ve Hale, 1986, s. 157; Hale, 1996, s. 28). Dolaylı mağduriyeti ortaya çıkaran temel aktörler, kişiler arası iletişim ya da dedikodu ağları ile kitle iletişim araçlarıdır (Garofalo, 1981, s. 844; Skogan ve Maxfield, 1980, s. 390). Dolaylı mağduriyetin “yerel toplumsal ağlar aracılığıyla topluma yayılan ‘şok dalgaları’” (Taylor ve Hale, 1986, s. 156) şeklindeki tanımı, yerel ilişki ağlarının ve söylentilerin dolaylı mağduriyetin önemli bir bileşeni olduğunu göstermektedir.

Mağduriyet ve suç korkusu ilişkisine odaklanan araştırma sonuçları nispeten karışık ve zayıftır (Winkel, 1998, s. 473; Hale, 1996, s. 26). Araştırmaların büyük çoğunluğunda mağduriyet deneyimi ve korku ilişkisini doğrudan destekleyen ampirik sonuçlara ulaşılmamaktadır (Taylor ve Hale, 1986, s. 186; Box, Hale ve Andrews, 1988, s. 352; McGarrell, Giacomazzi ve Thurman, 1997, s. 484, 494). Box, Hale ve Andrews’ın araştırmaları, korku ve doğrudan mağduriyet deneyimi arasındaki negatif ilişkiyi; mağdurların daha fazla önlem almaları, mağduriyetin olumsuz etkilerini etkisiz hale getirmeleri ve zamanla mağduriyete ilişkin deneyimlerinin unutulmuş olması gibi ihtimallerle açıklamaya çalışmıştır (1988, s. 352). Ancak mağduriyet deneyiminin suç korkusuna yol açan diğer unsurlarla etkileşimi suç korkusunu görece arttırmaktadır. Örneğin, düzensizliğe ve çevresel tehlike ve tehditlere maruz kalınan bölgelerde (Box, Hale ve Andrews, 1988, s. 352; McGarrell, Giacomazzi ve Thurman, 1997, s. 495; Covington ve Taylor, 1991, s. 232) ve toplumsal kontrol, destek ve entegrasyonun zayıf

olduğu bölgelerde (McGarrell, Giacomazzi ve Thurman, 1997, s. 495; Covington ve Taylor, 1991, s. 232) mağduriyet deneyimi korkuyu artırıcı bir işlev görmektedir. Sosyal ve fiziksel düzensizliklerin yanı sıra demografik değişkenler de savunmasızlık perspektifi çerçevesinde mağduriyet deneyimi ve korku arasındaki ilişkiyi pozitif yönde etkilemektedir. Buna göre, kadınlar (Skogan ve Maxfield, 1980, s. 392; Karakuş, McGarrel ve Basıbüyük, 2010, s. 174; Hale, 1996, s. 31), yaşlılar (Skogan ve Maxfield, 1980, s. 392; Hale, 1996, s. 31), azınlık grup üyeleri, düşük sosyoekonomik sınıf üyeleri fiziksel ve sosyal açıdan daha fazla savunmasız hissettikleri için mağduriyet deneyiminin bu bireylerde suç korkusunu artırma ihtimali daha yüksektir (Covington ve Taylor, 1991, s. 232).

Bunun yanı sıra doğrudan ve dolaylı mağduriyet deneyiminin suç korkusunu doğrudan arttırdığını bulgulayan araştırmalar da mevcuttur (Skogan ve Maxfield, 1980). Özellikle dolaylı suç deneyimine odaklanan araştırmada, medyanın suç korkusu üzerinde belirgin bir etkisi olmadığı bulgulanmakla birlikte, komşu ve arkadaş çevresi gibi tanıdık kişilerin yakın çevreye ilişkin suç bilgilerinin suç korkusu üzerinde son derece etkili olduğu bulgulanmıştır. Bu araştırma bulguları, aynı zamanda kişisel suçlara ilişkin hikâyelerin mülkiyete yönelen suçlardan daha fazla korku yaydığını da göstermektedir (Skogan ve Maxfield, 1980, s. 390- 392). Dolaylı mağduriyetin etkisinin yüksek olması, dedikodu ve söylenti aracılığıyla işleyen bu ağların üyelerinin bildik, tanıdık olması, kendi tanıdığı kişilerin mağduriyetlerini iletmesi ve bireylerin mağdur olan kişilerle aralarında benzerlik ve yakınlık kurması (Skogan ve Maxfield, 1980, s. 390- 392; Hale, 1996, s. 31; Taylor ve Hale, 1986, s. 156- 157; Box, Hale ve Andrews, 1988, s. 342; Covington ve Taylor, 1991, s. 234) ile yakından ilişkilidir. Ayrıca, yerel toplumsal bağları güçlü olan bireylerin, toplumsal ilişkilere daha etkin katılım sağlaması da yerelde paylaşılan bilgilerden haberdar olmayı arttıracığı için suç korkusunu arttırmaktadır (Taylor ve Hale, 1986, s. 161; Covington ve Taylor, 1991, s. 234).

Bunların yanı sıra mağduriyet deneyiminin suç korkusuna etkisi üzerinde, birden fazla suç mağduru olma ve mağdur olunan suç türü de etkilidir. Birden fazla kez suç mağduru olan kişilerin daha fazla güvensiz oldukları ve suç mağduru olmaktan kaçınmaya daha fazla eğilimli oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca hırsızlık, soygun ve özellikle kadınlara yönelik müstehcen telefon görüşmeleri gibi mağduriyetleri deneyimlemiş olan bireyler daha fazla suç korkusu taşımaktadırlar (Grabosky, 1995, s. 2).

2.1.3.2. Savunmasızlık teorisi

Savunmasızlık teorisi, potansiyel suç mağduru olma ihtimalini ifade eden sosyodemografik özellikleri temel alır. Bu yönde gerçekleştirilen araştırmalar hangi niteliklerin suç mağduru olmada bireylerin hassasiyetlerini, incinebilirlik derecelerini arttırdığını ortaya koymaktadır. Bu anlamda teori, cinsiyet, yaş, sosyoekonomik durum, ırk- etnisite gibi değişkenler üzerine kuruludur. Sağlık da suça karşı hassasiyet doğuran bir durum olmakla birlikte literatürde bu değişkene oldukça nadir yer verilmiştir.

2.1.3.2.1. Cinsiyet

Suç korkusu literatüründe, istisnaları bulunmakla birlikte (Gilchrist vd., 1998) araştırmaların oldukça büyük bir kısmı, erkeklerin daha çok suç mağduru olmasına rağmen kadınların suç korkularının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Ferraro, 1996; Hale, 1996; Clemente ve Kleiman, 1977; Scott, 2003; Warr, 1985; Fox, Nobles ve Piquero, 2009). Türkiye örneğinde gerçekleştirilen araştırmalar da bu yöndeki sonucu destekler veriler sunmaktadırlar (Uludağ, 2010; Çardak, 2012; Kul, 2013; Karakuş, 2013; Öztürk, Kocacık ve Gönültaş, 2016; Sipahi 2016).

Kadınların daha az suç mağduru olduğu halde paradoksal olarak suç algılama risklerinin ve suç korkularının daha fazla olmasını açıklamaya çalışan çok sayıda çalışma vardır. Bu çalışmaları, her biri neredeyse iç içe olmakla birlikte; savunmasızlık temelli açıklamalar, cinsel suçları baz alan açıklamalar, toplumsal cinsiyet temelli açıklamalar ve son olarak da suçların rapor edilmemesini baz alan açıklamalar olarak sınıflandırmak mümkündür.

Savunmasızlık temelli açıklamalar, kadınların fiziksel ve sosyal olarak incinebilirliklerinin daha fazla olmasını onların korkularının temeli olarak görmektedir. Bu görüşe göre, kadınlar, fiziksel olarak daha güçsüz oldukları için özellikle şiddet olaylarına karşı kendilerini korumada daha savunmasız hissetmektedirler (Skogan ve Maxfield, 1980, s. 91; Hale, 1996, s. 21). Aynı zamanda yaş, ekonomik statü, eğitim durumu, ırk gibi sosyodemografik unsurların da kadınların savunmasızlığını arttırdığı savunulmaktadır. İstisnalar hariç (Çardak, 2012, s. 37), araştırmaların geneli, genç, eğitimsiz, yoksul ve azınlık grubu üyesi olan kadınların suç konusunda daha korkulu olduğunu (Scott, 2003, s. 204; Stanko, 1995, s. 51- 52; Hale, 1996, s. 21; Skogan ve Maxfield, 1980, s. 94- 97) ortaya koymaktadır. Özellikle sosyoekonomik statü, kadınların günlük hayat standartlarını ve aktivitelerini belirlediği için suç korkusu anlamında

oldukça önemli bir değişkendir. Yoksul kadınların yaşadıkları kentsel çevre, takip ettikleri güzergâhlar, kullandıkları araçlar ve suçla başa çıkabilecek finansal kaynaklarının olmaması suç korkusunu arttıran faktörlerdir (Scott, 2003, s. 210- 212). Ancak hangi sosyoekonomik konumda bulunursa bulunsun tüm kadınlarda şiddet mağduru olma korkusunun yüksek olmasında cinsel suçlara maruz kalma korkusu oldukça önemli bir unsurdur. Cinsel saldırı aynı zamanda fiziksel yaralanmayı da içerir (Skogan ve Maxfield, 1980, s. 94) ve savunmasızlıkla birlikte ortaya çıkar. Tecavüz korkusu, genç kentli kadınların korkularının merkezindedir ve suç korkusu neredeyse tecavüz korkusu olarak algılanmakta (Warr, 1990, s. 891- 902), bu korku, öteki suçların da cinsel suçları içerebileceği düşüncesiyle tüm diğer suçlara ilişkin korkuyu da arttırmakta ve diğer mağduriyet türlerini gölgelemektedir (Ferraro, 1996, s. 667- 686; Warr, 1985, s. 243- 249).

Kadınların suç korkularına ilişkin tutarsızlıkları gidermeye yönelik bir diğer açıklama ise, toplumsal cinsiyet rollerini temel almaktadır. Bu açıklamalara göre, geleneksel cinsiyet rolleri kadınları erkeklere göre risk alma konusunda daha az cesaretlendirir, kendilerini güvende tutmaları daha çok telkin edilerek güvensizlik ve korku sosyalizasyon süreci içinde kadınlara aşılır. Kadınlardaki suç korkusu toplumdaki ataerkilliğin bir yansımasıdır (Grabosky, 1995, s. 2; Stanko, 1995, s. 51- 52; Hale, 1996, s. 21- 22). Kadınların bu yöndeki sosyalizasyonlarının yanı sıra erkekler de tam tersi yönde bir sosyalizasyon sürecine maruz kaldıkları için genel olarak suç korkularını reddetmekte ve dışı vurmaktan kaçınmaktadırlar (Hale, 1996, s. 18; Clemente ve Kleiman, 1977, s. 552). Bu durum ise, kadınların daha fazla korku bildirirken erkeklerde bu oranın düşük olmasını açıklamaktadır. Toplumsallaşma süreçleri ile bağlantılı olarak kadınların suç korkusunun yüksekliğini açıklayan bir başka gösterge ise, suç oranlarının raporlanmasına ilişkindir. Yapılan çalışmaların resmi suç mağduriyeti oranlarını baz alması, kadınların daha düşük suç ve daha yüksek korku yaşadıklarını sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Ancak, 'gizli mağduriyet' (Smith ve Torstensson, 1997, s. 610- 630) hususuna dikkat çeken araştırmalar, özellikle kadın mağduriyetlerinin yalnızca ev dışındaki alanlarda gerçekleşmediğini ve evin tamamen güvenli bir bölge olmadığı, aynı zamanda suçun da –özellikle cinsel suçların- evde ve tanıdık kişiler tarafından gerçekleştirildiğine de dikkat çekerek kadınların bunu resmi makamlara bildirmekte gönülsüz olduklarına vurgu yapmaktadır (Stanko, 1995, s. 49- 50; Warr, 1985, s. 249; Scott, 2003, s. 211).

Tüm bu faktörler kadınların günlük aktivitelerine ve davranışlarına yansımaktadır. Kadınlar suça maruz kalma riski ve suç korkuları nedeniyle, güvenliklerini sağlamak amacıyla birtakım stratejiler geliştirmekte, silahlanmakta, yabancılarla temasta bulunmaktan kaçınmakta, nerede ve nasıl davranacaklarına, dışarıda bulunma saat ve güzergâhlarına dikkat etmekte, kalabalık yerlerde daha fazla güvende hissetmekte, daha çok evde zaman geçirmekte ve tüm bunlar da başkalarına bağlılık ve pasiflik davranışları üretmektedir (Stanko, 1995, s. 51- 52; Warr, 1985, s. 239, 248; Skogan ve Maxfield, 1980, s. 91; Scott, 2003, s. 212; Öztürk, Kocacık ve Gönültaş, 2016, s. 1496- 1497).

2.1.3.2.2. Yaş

Suç korkusu literatüründe cinsiyete bağlı savunmasızlığı takiben en savunmasız grup olarak yaşlılar görülmektedir. Cinsiyete benzer bir şekilde, yaş grupları arasındaki suç korku oranları da paradoksal olarak ifade edilmektedir. Nitekim araştırmalar, en az mağdur olan ve en çok suç korkusu yaşayan yaş grubunun 65 yaş ve üstü olduğunu ortaya koymaktadır (Skogan, 1978, s. 5- 10; Yin, 1980, s. 499; Fattah, 1993, s. 11- 12; Hale, 1996, s. 22- 23; Wiltz, 1982, s. 502). Ancak suç korkusunda tek ve en önemli belirleyenin mağduriyet deneyimi olmaması, güvensizlik duygusunun nesnel mağduriyet riskiyle çok fazla ilgili olmaması yaşlıların suç korkusunun irrasyonel olmadığını göstermektedir. Korku seviyesi üzerinde mağduriyete ilişkin sübjektif algılamalar, riske ilişkin kişisel tahminler ve mağduriyetin algılanan hassasiyeti, mağduriyet oranlarına kıyasla daha belirleyicidir (Fattah, 1993, s. 13- 14)

Yaşlıların yüksek suç korkusu hissetmesine ilişkin açıklamalar birtakım unsurları ön plana çıkarmaktadır. Bunlardan ilki yaşlıların fiziksel olarak zayıf, kırılğan ve güçsüz olmasından ve herhangi bir suç eylemi karşısında kendini savunamayacağı veya kaçamayacağı düşüncesinden kaynaklanan fiziksel hassasiyetlerdir. Ciddi yaralanmalarla başa çıkabilme ve kolay iyileşme potansiyellerinin zayıflaması bu korkuyu daha da arttırmaktadır (Skogan, 1978, s. 10; Pogrebin ve Pijoan, 1978, s. 856- 858; Fattah, 1993, s. 14- 16). Nitekim yaşlıların en çok korktukları suçlar fiziksel saldırılara dayanan suçlardır (Skogan, 1978, s. 2). Yaşlıların daha fazla korku hissetmesinde bir diğer önemli etken ise genellikle ekonomik kaynaklarının azalması, gelirlerinin düşük olması sebebiyle verilen maddi ve manevi hasarların giderilemeyeceği düşüncesi ve suça karşı önleyici stratejilere kaynak ayıramamalarıdır (Fattah, 1993, s. 16; Skogan, 1978, s. 10; Norton ve Courlander, 1982, s. 388; Yin, 1980, s. 499; Pogrebin ve Pijoan, 1978, s. 858). Suç

orkusunun en fazla kadınlar arasında yaygın olduğu ve yaşlı nüfusun da büyük oranda kadınlardan oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda yaşlılardaki suç korkusunun “toplama etkisi” ile arttığı (Skogan, 1978, s. 6; Yin, 1980, s. 499; Fattah, 1993, s. 14) da ifade edilmektedir. Bunların yanı sıra, yaşlılar genellikle yalnız ve toplumdan izole bir şekilde yaşamaktadırlar. Bu durum herhangi bir saldırıyla karşılaşıldığında onlara refakat edecek kimsenin bulunmamasının yanı sıra suç korkularını paylaşacak kimseleri olmadığı için de korkuyu ve izolasyonu arttırmaktadır. Bu soyutlanmışlık ise, daha fazla suç korkusunu ve daha fazla soyutlanmayı, kendilerini eve hapsetmelerini beraberinde getirmektedir (Clemente ve Kleiman, 1977, s. 523; Fattah, 1993, s. 15; Skogan, 1978, s. 10; Yin 1982, s. 244; Wiltz, 1982, s. 286).

Yaş ve suç korkusu arasındaki ilişkinin, kentte ve kırsal alanda farklılık gösterdiğini (Yin, 1980, s. 499) savunan çalışmaların yanı sıra, yaş ile suç arasında zorunlu bir ilişki olmadığını, bu durumun risk algısı ve toplumsal normlarla bağlantılı olduğunu ifade eden çalışmalara da rastlanmaktadır (Karakuş, 2013, s. 14). Bu iki bulgunun birbirini desteklediği ifade edilebilir. Nitekim özellikle cemaat yapısının korunduğu, ilişkilerin daha yakın ve samimi olduğu küçük topluluklarda ve kırsal kesimlerde ve bu ilişkilerin hala devam ettirildiği yaşlıların saygı gördüğü, otorite olarak algılandığı toplumlarda risk algılarının ve suç korkularının daha düşük olması beklenmektedir.

2.1.3.2.3. Sosyoekonomik durum

Sosyoekonomik durum suç korkusu üzerinde oldukça belirleyici bir değişkendir ve cinsiyet, yaş, ırk gibi değişkenlerle birlikte etkisini daha da arttırmaktadır (Hale, 1996, s. 25; Taylor ve Hale, 1988; Clemente ve Kleiman, 1977; 523; Rader, Cossman ve Porter, 2012, s. 135). Sosyoekonomik durum, suç korkusu literatüründe bir savunmasızlık unsuru olarak genellikle eğitim düzeyi faktörüyle birlikte ele alınmaktadır (Covington ve Taylor, 1991, s. 234; Grabosky, 1995, s. 2; Hale, 1996, s. 25; Clemente ve Kleiman, 1977, s. 523). Araştırmalara göre düşük gelire ve düşük eğitime sahip bireylerin kendilerini ve mülklerini koruma ve risklerden kaçınma potansiyelleri daha düşüktür. Bu maddi ve sosyal kaynak yetersizliği aynı zamanda suçla mücadele edebilecek örgütsel ve politik ağlarının eksikliği de beraberinde getireceği için suç korkusunu arttıracaktır (Hale, 1996, s. 25). Bunun yanı sıra düşük gelir seviyesi, suç oranlarının daha yüksek olduğu düşük gelir gruplarının yaşadığı konut alanlarında yaşamayı da beraberinde getirmektedir. Ekonomik olarak daha korunaklı alanlara taşınamama da suç korkusu

üzerinde etkili olan unsurlardan biridir (Taylor ve Hale, 1986, s. 188; Hale, 1996, s. 25; Clemente ve Kleiman, 1977, s. 523; Covington ve Taylor, 1991, s. 234).

2.1.3.2.4. Irk- etnisite

İçinde bulunulan toplumun genelinden farklı bir ırksal veya etnik kimliğe sahip olmanın da suç korkusunu arttırdığı savunulmaktadır (Ackah, 2000; Liska, Lawrence ve Sanchirico, 1982; Wiltz, 1982; Rader, Cossman ve Porter, 2012, s. 135). Irk veya etnik farklılık, genellikle sosyoekonomik statüyle ve bununla bağlantılı olarak yaşanan kentsel mekânla birlikte değerlendirilen bir unsurdur. Wiltz (1982, s. 284- 286), yaşlı siyahların suç korkusu üzerine yaptığı araştırmada, korkunun nedeni olarak yaşanan coğrafi konumu, toplumsal izolasyonu ve mağduriyetlerin rapor edilmemesini sıralamıştır. Bu araştırmaya göre, sınırlı kaynaklar sebebiyle siyahların kentin suç “cennetleri” olan mahallelerinde yaşamak zorunda olması, yetişkin yalnızlığı sebebiyle daha izole yaşamaları, suçluların kısa zaman içerisinde salınmasının yaratabileceği intikam korkusuyla yasal işlem başlatılmaması ve polise duyulan derin güvensizlik ve polisten daha fazla korkulması gibi unsurlar nedeniyle özellikle siyah yaşlılar arasında suç korkusu artmaktadır. Aynı şekilde ABD’de Ganalı göçmenler arasında, ABD’de kalış süreleri, sosyal faaliyetlere katılım, nüfus yoğunluğu, yaşanan çevre gibi faktörlerin de göz önünde tutularak suç korkularının analiz edildiği araştırma da (Ackah, 2000, s. 557-570) göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun suç korkusu yaşadığı ve düşük gelirli bireylerin yüksek gelirlilere oranla daha fazla suçlanma korkusu duyduklarını ortaya koymuştur.

Irk ve etnik farklılıklar bağlamında gerçekleştirilen diğer araştırmalarda da benzer şekilde, siyahların beyazlardan daha fazla suç korkusuna sahip olduğu, beyazların daha çok mülkiyet bazlı suçlardan korkarken siyahlarda korkunun ayrımcılıktan kaynaklandığı, heterojen kentsel alanlarda farklı olana ilişkin belirsizlik, öngörülemezlik ve tehlikenin farklı toplumsal gruplar arasındaki korkuyu arttırdığı (Liska, Lawrence ve Sanchirico, 1982, s. 762- 768) saptanmıştır. Sonuç olarak, etnik azınlıkların, yoksulların, daha az eğitilmiş olanların ve kadınların en savunmasız gruplar olarak en yüksek suç korkusunu deneyimledikleri (Skogan, 1978, s. 5; Box, Hale ve Andrews, 1988, s. 341; Hale, 1996, s. 25) görülmektedir.

Türkiye’de son yıllarda Suriye’den göç eden sığınmacılara ilişkin Şanlıurfa halkının suç korkusunun varlığını ortaya koyan bir çalışmanın (Karasu, 2018) yanı sıra, etnik azınlıkların suç korkusuna ilişkin herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak, son dönemlerde yoğun bir göçmen akınının bulunması ve ülkenin pek çok şehrinde farklı oranlarda yaşayan göçmenler ve bu grupların birbirlerine yönelik algıları böyle bir korkunun var olup olmadığının ölçülmesi için önemli bir imkân sunmaktadır.

2.1.3.2.5. Sağlık

Suç korkusu araştırmalarında yalnızca yaşla bağlantısı içinde ele alınan ve çoğunlukla da göz ardı edilen bir diğer savunmasızlık ölçütü de sağlıktır.

Fiziksel olarak kendilerini daha zayıf ve sağlıksız hisseden bireyler kendilerini sağlıklı olarak tanımlayanlara göre daha yüksek suç korkusu duymaktadırlar (Cossman ve Rader, 2011; Rader, Cossman ve Porter, 2012). Burada, sağlığa yönelik objektif sonuçların yanı sıra bireylerin sübjektif sağlık algılarının da savunmasızlık duygularını ortaya çıkardığı belirtilmektedir. Buna göre, kendilerini sağlıksız olarak görenlerin, nesnel sağlık durumlarının nasıl olduğu fark etmeksizin kendilerini suça karşı daha savunmasız gördükleri için suç korkuları daha yüksektir. Bu iddianın temel savunusu ise suç korkusu literatüründe nesnel gerçeklikten ziyade öznel algıların suç korkusu üzerinde etkili olmasıdır (Cosman ve Rader, 2011, s. 144- 157; Rader, Cossman ve Porter, 2012, s. 135).

2.1.3.3. Düzensizlik teorisi

Mağduriyet ve savunmasızlık teorisinden farklı olarak düzensizlik teorisi, suç korkusunu çevrenin fiziki ve sosyal dokusuyla ilişki içerisinde ele almaktadır. Özellikle de mağduriyet teorisinin suç korkusunu doğrudan etkilemediğine ilişkin bulgular araştırmacıları çevresel faktörler ve suç korkusu arasındaki ilişkiyi incelemeye yöneltmiştir (Hale, 1996, s. 35).

Düzensizlik teorisi, Chicago Okulu takipçilerinden olan Shaw ve McKay’in suçun temelinde çevresel düzensizlikler olduğunu öne süren sosyal organizasyonsuzluk teorisinden temellerini almaktadır (Hunter, 1978, s. 1; Dolu, 2015, s. 224- 227). Sosyal organizasyonsuzluk teorisi, yakın çevre ve suç arasındaki ilişkilere eğilerek suç oranlarını tahmin etmeye odaklanır ve topluluk duygusu, enformel sosyal kontrol, karşılıklılık gibi sosyal süreçlerin suç oranlarına etkisine yoğunlaşır (McCrea vd., 2005, s. 12). Bu

anlamda sosyal organizasyonsuzluk teorisinin, düzensizlik teorisinin yanı sıra sosyal kaygı/ sosyal kontrol teorisinin de temellerini attığı söylenebilir.

Düzensizlik teorisine ilişkin literatür, ifade edilmek istenen fiziki ve sosyal olgunun tanımlanmasında farklı kavramsal çerçevelere başvurulması nedeniyle bir hayli karışıktır. Hale'in (1996, s. 37) de belirttiği gibi pek çok farklı teorisyen tarafından farklı kavramlara başvurulmuştur. Bu teoriye ilişkin en yaygın olarak kullanılan ve en çok benimsenen kavramlardan biri Hunter (1978) tarafından kullanılan "düzensizlik (incivility)" kavramı iken, Wilson ve Kelling (1982) bu kuramı "kırık camlar teorisi" olarak adlandırmışlardır.

Düzensizlik teorisine göre, "[k]entsel ortamda korku, her şeyden önce bireyi tehdit eden bir toplumsal düzensizlik korkusudur" (Hale, 1996, s. 37) ve kentsel alandaki suç korkusu suçun, suç mağduru olmanın kendisinden daha yaygın ve daha etkilidir (Hunter, 1978, s. 2). Düzensizlik teorisi, kentsel yapıda ve yakın çevrede suç korkusuna yol açacak birtakım fiziki ve sosyal ipuçlarının, tehlike işaretlerinin varlığından bahseder. Buna göre, boş evler ve arsalar, yıpranmış ve yanmış binalar, kırık camlar, pansiyon daireler, terk edilmiş veya köhnemiş arabalar, yere saçılmış çöpler ve döküntüler, grafiti fiziksel ipuçlarıdır. Buna karşın, sarhoşlar, sokak serserileri, uyuşturucu kullanımı, sokak kavgaları, sokak köşelerinde biriken gençler, gürültülü partiler, gürültülü komşular, dilenciler, fahişeler ise sosyal düzensizliğin ipuçlarıdır (Hunter, 1978, s. 7; Wilson ve Kelling, 1982, s. 3; Skogan, 1986, s. 212; Box, Hale ve Andrews, 1988, s. 341; Covington ve Taylor, 1991, s. 232; Grabosky, 1995, s. 3; Hale, 1996, s. 37; McGarrell, Giacomazzi ve Thurman, 1997, s. 484). Bütün bunlara ek olarak karanlık, yaya trafiğinin olmaması ve bilindik çevrede bilinmeyen yüzlerin varlığı (Warr, 1990, s. 893- 894) da kaygı ve korku yaratıcı unsurlar olarak görülmüştür.

Wilson ve Kelling'in (1982) "Kırık Camlar" teorisi bütün bu fiziksel ve sosyal bozulmayı başlatan ilk hamlenin kırılan ve onarılmayan bir camla başladığını, bunun bu çevrenin kimse tarafından önemsenmediği sinyaliyle beraber tüm diğer süreçleri başlattığını ifade eder. Bu durum, suç korkusu üretmenin yanı sıra, suçlularda tespit edilemeyeceği veya müdahale edilmeyeceği düşüncesi uyandırdığı için aynı zamanda suçlulara da davetiye çıkarmaktadır (Wilson ve Kelling, 1982, s. 5). Bu anlamda bu teorisyenlere göre "denetlenmeyen dilenci aslında ilk kırık penceredir" (Wilson ve Kelling, 1982, s. 5).

Skogan (1986, s. 206- 220), yakın çevrenin çöküşünü dolayısıyla da suç korkusunun artışı dolaylı olarak etkileyen gelişmeler olarak, yatırım eksikliği, yakın çevredeki arazi kalitesi ve kullanım kalıpları, sanayisizleşme ve korku ticaretine gönderme yaptığı demogoji gibi faktörleri sıralar. Özellikle arazi, konut ve nüfus değişimi alanındaki politikaların fiziksel çürüme, sosyal bozulma, söylentiler, ticari çöküş sonrası alanın boşalması veya farklı kullanımlara açılmasına öncülük edeceğini vurgular. Çöküş hizmet eden bir diğer faktör ise, farklı etnik ve ırksal gruplar arasında meydana gelen ve çevrenin kontrolünü aşan grup çatışmasıdır (Skogan, 1986, s. 214). Farklı gruplar arasındaki çatışmaların çevresel çöküş yol açacağı ve suç korkusunu arttıracığı düşüncesi aynı zamanda altkültürel çeşitlilik teorisine de gönderme yapmaktadır. Ancak Skogan her ne kadar yakın çevredeki bütün bu fiziki ve sosyal düzensizliklerin çöküş yol açacağını ifade etse de bunun mutlak zorunluluk içermediğini, bu sürecin soylulaştırma ve rehabilitasyon gibi süreçlerle tersine de çevrilebileceğini ifade etmiştir (Skogan, 1986, s. 221- 222). Bunun örneklerine Türkiye’de de rastlamak mümkündür. Özellikle de kentin merkezi bölgelerinde yer alan ve fiziki ve sosyal düzensizliğe paralel olarak yoksulluk, şiddet ve suç oranlarının yüksek olduğu bölgelerden biri olan Tarlabaşı semti soylulaştırma pratiği ile dönüşüme açılmıştır. Ancak soylulaştırma politikalarının söz konusu semtlerin şehir içi rant oranlarının yüksekliği göz önünde bulundurulduğunda her zaman yapısal çöküş, suç ve suç korkusu sebebiyle gerçekleştiğini söylemek mümkün değildir.

Düzensizlik teorisini temel alan araştırmaların büyük bir çoğunluğunda, mağduriyet deneyimi mevzuuna benzer ve onu doğrulayacak şekilde, objektif fiziki ve sosyal düzensizlikler suç kaygı ve korkusu üzerinde zayıf bir etkiye sahipken, düzensizliğe ilişkin algı sosyal sınıf ve demografik özelliklere göre değişmekle birlikte suç korkusunu güçlü bir şekilde arttırmaktadır (Taylor ve Hale, 1986, s. 175- 181; Box, Hale ve Andrews, 1988, s. 352; Öztürk, 2016a, s. 285; Polat ve Gül, 2009, s. 176; Özaşçılar, 2015, s. 343; Karakuş, 2013, s. 14). Suç oranlarında belirgin bir artış görülmeksizin ekonomi ve nüfus anlamındaki hızlı değişimlerin suç korkusunu arttırdığı (Grabosky, 1995, s. 3) da göz önünde bulundurulduğunda, suç korkusunun büyük oranda algısal olduğu görülmektedir. Ancak yaygın literatürün aksine, objektif fiziki ve sosyal düzensizliklerin korkuyu daha fazla arttırdığını ve algılanan düzensizliğin korkuyu yeterince teşvik etmediğini bulgulayan araştırmalar (Covington ve Taylor, 1991, s. 241- 242) da mevcuttur. Ayrıca genel olarak fiziki ve sosyal düzensizliklerden rahatsız olanların

yerleşmenin niteliğinden bağımsız olarak daha fazla korku duydukları da tespit edilmiştir (Taylor ve Hale, 1986, s. 175- 181).

Mağduriyet teorilerinde mağduriyet deneyiminin suç korkusunu doğrudan etkilemediği ifade edilmişti. Ancak düzensiz bir çevresel yapıda mağduriyet deneyiminin korkuyu arttırdığı saptanmış ve bunun tehlikeye ilişkin ipuçlarının korkunun nötralize edilmesini engellenmesiyle etkili olabileceği düşünülmüştür (Box, Hale ve Andrews, 1988, s. 352). Düzensizliğe ilişkin bir diğer ilginç bulgu ise, her suç tipinin farklı bir fiziki ve sosyal düzensizlik ögesinden etkilendiğine (Özaşçılar, 2015, s. 343) ilişkin saptamadır.

Kısacası düzensizliğe ilişkin tüm göstergeler, tehlike işaretleri, komşuluk ilişkilerini yok eder, entegrasyonu tehdit eder, düzensiz ve öngörülemez yapısı bakımından bireyleri savunmasız hissettirerek korku ve güvensizlik üretirler (Hunter, 1978, s. 7; Wilson ve Kelling, 1982; Taylor ve Hale, 1986, s. 161; Covington ve Taylor, 1991, s. 232; Hale, 1996, s. 37, 162- 163; Box, Hale ve Andrews, 1988, s. 341).

Ayrıca, suç oranlarına yönelik algının da suçu çekmede etkili (Skogan, 1986, s. 203) bir faktör olduğu, korkunun ise potansiyel suçluların sığınma ihtimallerinin yüksek olduğu ve mağduriyetin kaçınılmaz olduğu yerlerde fazla olduğu göz önüne alındığında (Grabosky, 1995, s. 3) kentsel kamusal alanların fiziki ve sosyal düzensizliklerinin giderilmesi, suça yönelik algıyı ve dolayısıyla da suç korkusunu gidermesi bakımından oldukça anlamlı bir girişim olacaktır.

2.1.3.4.Sosyal kaygı / kontrol teorisi

Sosyal kaygı ya da sosyal kontrol teorisi olarak adlandırılan bu teori, 1920’lerde Park ve Burgess’in “tüm toplumsal sorunların sosyal kontrol sorunlarına dönüştüğü” iddiasıyla birlikte Amerikan sosyolojisinde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Chicago Okulu temsilcileri olan bu araştırmacılar, suç sorununu çözmek amacıyla kentleşme, sosyal kontrol, toplumsal düzensizlik teorilerine odaklanmaya başlamışlardır. Bu okulun takipçileri olan Shaw ve McKay ise, suç problemini daha önce de ifade edildiği gibi toplumsal kontrol ve toplumsal düzensizlik perspektiflerinden ele almışlardır (Lewis, Salem ve Szoc, 1980, s. 8- 12).

Sosyal düzensizlik ve sosyal kontrol teorileri birbirlerini takip eden süreçleri ifade etmeleri bakımından bu teorilerin birçok teorisyen tarafından birlikte ele alındığı görülmektedir. Genellikle de sosyal kaygı/ kontrol perspektifinin sosyal düzensizlik

teorisinin içinde ve onun bir parçası olarak işlendiğine rastlanılmaktadır (Hartnagel, 1979; Wilson ve Kelling, 1982; Hale, 1996; McGarrel, Giacomazzi ve Thurman, 1997; Hale, Box ve Andrews, 1988, s. 342- 353). Sosyal kaygı/ kontrol modeli, düzensizlik teorisinin bütün hipotezlerini içermekle birlikte, ondan farklı olarak, fiziksel ve toplumsal sorunlara tanıklık etmenin toplumun kaygı düzeyini yükselteceğini ve bu durumun yerleşim yerinin mevcut ve yakın gelecekteki sakinlerinin kalitesine ilişkin endişe yaratacağını savunmaktadır. Yine yerleşim yeri sakinlerinin toplumsal dinamiklere ilişkin algısını ifade eden bu yaklaşım, düzensizlik teorisinden farklı olarak korku üzerinde esas belirleyici faktörün yakın çevrenin toplumsal bağlamı olduğunu savunmaktadır (Taylor ve Hale, 1986, s. 156- 164; Covington ve Taylor, 1991, s. 232).

Bu teoriye göre, suç korkusu algılanan toplumsal çözülmenin sonucudur ve kentsel topluluğun ve yerel toplumsal kurumların çözülmeye mücadele edebilecek kapasitesinin varlığı korku seviyesini düşürecektir (Lewis, Salem ve Szoc, 1980, s. 2). Sosyal yapının parçalanması kentsel huzursuzluk duygusuna yol açarken, enformel sosyal kontrol, sosyal destek, entegrasyon, bir topluluğa ait olma duygusu, toplumsal sorunlara karşı hassasiyet, suç korkusu üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir (McGarrell, Giacomazzi ve Thurman, 1997, s. 495; Box, Hale ve Andrews, 1988, s. 342, 352; Hale, 1996, s. 35; Grabosky, 1995, s. 3; Hartnagel, 1979, s. 179). Yakın çevredeki komşuluk ilişkilerinin niteliği, herhangi bir fiziksel bozulmaya yönelik olarak alınan önlemler, grafitiye müsaade edilmemesi gibi, düzensizliğe yönelik paylaşılan ortak algılar, düzensizlikle veya sorunlarla başa çıkmada yardım veya polis desteğinin çağırılmasına yönelik algılar, korku seviyesinde toplumsal bir gerçeklik olarak işlevseldirler (Covington ve Taylor, 1991, s. 241- 243). Toplumsal kaygı/ kontrol teorisi bağlamında diğer önemli faktörler olarak, mahalledeki komşuların kendi çocuklarının dışındaki gençlerin davranışları için de sorumluluk alıp almadığı, geceleri bu yakın çevrede yalnız başınayken korkulu hissedilip hissedilmediği baz alınmaktadır (McGarrell, Giacomazzi ve Thurman, 1997, s. 485- 486). Dolayısıyla toplumda suç korkusunu arttıracak en önemli şey, özellikle de toplumsal kontrolün uygulanmadığı topluluklarda, toplumsal değişimdir (Lewis, Salem ve Szoc, 1980, s. 15- 16). Bu durum, düzensizlik teorisinde fiziki ve sosyal çevrede meydana gelen düzensizliklerin suç faaliyetlerinde artış göstermeksizin suç korkusunu arttırmasıyla paralel bir seyir izlemektedir.

Konuya ilişkin gerçekleştirilen çalışmaların büyük çoğunluğu teorinin ortaya koyduğu hipotezleri desteklemektedir (Lewis, Salem ve Szoc, 1980, s. 2- 3; Hartnagel, 1979, s. 179; Taylor ve Hale, 1986, s. 182- 183; Scarborough vd., 2010, s. 824; Öztürk, 2016a, s. 289). Ancak, suç korkusu ile sosyal kaygı ve sosyal kontrol arasında anlamlı bir ilişki bulgulamayan araştırmalar da vardır. Hartnagel (1979, s. 179) diyaloga geçilen komşuların sayısı ile suç korkusu arasında negatif yönde bir ilişki bulgularken yerleşim yeri sakinlerinin yalnızca birbirini tanıyor olmasının suç korkusuna herhangi bir etkisi olmadığını tespit etmiştir. Karakuş (2013, s. 15) ise, sahip olunan sosyal sermayenin suç korkusunu azalttığını, ancak ilginç bir şekilde enformel toplumsal kontrol seviyesinin doğru orantılı bir şekilde suç korkusunu da arttırdığını bulgulamıştır. Bu çalışmaların yanı sıra toplumsal bütünleşme, entegrasyon, toplumsal kontrol gibi değişkenlerle suç korkusu ve risk algısı arasında herhangi bir ilişkinin bulunmadığını ortaya koyan çalışmalar da vardır (Kanan ve Pruitt, 2002, s. 545; Uludağ, 2010, s. 25- 26).

Kısacası bu teoriden hareketle, herhangi bir toplumsal sorun ve suç olayıyla karşılaşıldığında toplum üyelerinin bu olay karşısında müdahalede bulunacağı, polis çağıracağı veya önleyici stratejiler, kontrol mekanizmaları aracılığıyla yakın çevrede herhangi bir toplumsal sorun ve çözülmeye izin vermeyeceğine yönelik algının suç korkusunu genel olarak düşürdüğü ve toplumsal bütünleşmeyi, bağlılığı ve güveni daha da arttırdığı ifade edilmektedir. Özetle, sosyal bütünleşmenin sosyal kontrolü arttıracığı ve dolayısıyla suç korkusunun azalacağı belirtilmektedir.

2.1.3.5.Altkültürel çeşitlilik teorisi

Altkültürel çeşitlilik yaklaşımı, kültürel, etnik ve irksal heterojenliğin suç korkusuna yol açtığı yaklaşımını benimsemektedir. Bu yaklaşıma göre etnik ve kültürel olarak heterojen olan toplumlarda homojen toplumlara oranla sosyal bütünleşme ve entegrasyonun zayıf olması güvensizlik ve korkuyu arttırmaktadır (Covington ve Taylor, 1991, s. 232; Liska, Lawrence ve Sanchirico, 1982, s. 762; Dolu, Uludağ ve Doğutaş, 2010, s. 69; Karakuş, 2013, s.4). Buna göre, etnik ve kültürel olarak farklı olanların davranış ve anlam dünyaları, aidiyetleri farklı olduğu için mevcut toplumsal yapıya entegre olmaları zordur (Covington ve Taylor, 1991, s. 232; Dolu, Uludağ ve Doğutaş, 2010, s. 70). Toplumsal değişim ve farklı toplumsal grupların birlikteliğinin toplumsal bütünleşmeyi engellemesi, aynı zamanda toplumsal kontrol mekanizmasını da işlevsiz kılmaktadır. Özellikle de fiziki ve toplumsal düzensizliklerin var olduğu durumlarda, farklı olan gruplar çoğunlukla

tehlike ve tehdit olarak algılanmakta ve kaygı ve korkuyu tetiklemektedir. Farklı etnik, ırksal ve kültürel grupların tehlikeli veya güvenilmez olarak algılanmasında bu gruplara ilişkin bilgi sahibi olmama, bunun yarattığı belirsizlik veya tam tersi bu konuda kalıplaşmış yargı ve düşüncelerin oluşması etkili olmaktadır. Nitekim genel olarak tüm toplumlarda bilinmeyene ilişkin bir kaygı ve güvensizlik söz konusudur.

Covington ve Taylor (1991, s. 234) tarafından gerçekleştirilen çalışmada altkültürel çeşitliliğin korkuyu arttırdığı ve hangi ırktan olduğu fark etmeksizin tüm katılımcıların yakın çevrede farklı ırktan olanlardan daha çok korktuğu tespit edilmiştir. Bu durum yalnızca azınlık grup üyelerinin toplumun geri kalanı için bir korku unsuru olmadığını aynı zamanda ırksal ve etnik olarak farklılaşan grupların da baskın toplumsal unsurlardan korktuğunu göstermektedir. Skogan (1986, s. 214), düzensizlik teorisi ile bağlantılı olarak grup çatışmasının toplumsal düzensizliğe yol açtığını ifade ettiği çalışmada, aynı çevrede yaşayan farklı toplumsal grupların- Beyazların, Siyahların, Hispaniklerin ve Asyalıların- birbirlerine şüpheyle baktığını ifade etmiştir. Aynı zamanda Skogan ve Maxfield (1980, s. 393) tarafından üç farklı Amerikan şehirinde yapılan araştırmada da suç korkusunun en yüksek seviyelerine Siyahlar ve yoksullar arasında rastlanılmıştır. Aynı şekilde 1970'lerde ABD'nin 26 ilinde on bin katılımcıyla gerçekleştirilen çalışmada, şehirlerin ırksal bileşiminin mağduriyet risk algısı ve suç korkusunu arttırdığı ve beyaz olmayan yüzde arttıkça suç korkusunun da arttığı tespit edilmiştir. Bu çalışma aynı zamanda, kentsel yapının hem beyazların hem de farklı grupların korkuları üzerinde etkili olduğunu tespit etmiştir. Araştırmaya göre, beyazların suç korkusunun temelinde daha çok mülkiyet ve beyaz olmayanlar tarafından şiddet suçuna maruz kalma korkusu yatarken beyaz olmayan bireylerin suç korkusunun temelinde ayrımcılık vardır (Liska, Lawrence ve Sanchirico, 1982, s. 762- 767).

Altkültürel çeşitlilik teorisinin temel ilklerine daha önce ele alınan savunmasızlık ve düzensizlik teorilerinde de nispeten yer verilmiştir. Belirli bir ırksal veya etnik azınlığın üyesi olma, yalnızca bu gruplara ilişkin suç korkusunu değil, bu grupların üyelerinin de topluma ilişkin güvensizliğini ve dolayısıyla da suç korkusunu arttırmaktadır. Bir diğer savunmasızlık unsuru olan gelir ve sosyal sınıf göz önünde bulundurulduğunda, özellikle ABD'de ve genel olarak Siyahlar arasında yoksulluğun ve eğitim durumunun daha düşük olduğu bilinmektedir. Bu durum ise, bu grupların nispeten daha ucuz ve daha düzensiz

kent içi bölgelerde yaşamalarına, hem bir korku unsuru olarak etiketlenmelerine hem de korku düzeylerinin artmasına- özellikle de kadınlar ve yaşlılar arasında- yol açmaktadır.

2.1.4. Mağduriyeti Açıklayan Teoriler

2.1.4.1. Yaşam tarzı/ rutin aktiviteler teorisi (L- RAT)

Yaşam tarzı ya da yaşam tarzına maruz kalma teorisi, Hindelang, Gottfredson ve Garofalo (1978) tarafından bireylerin yaşam tarzlarıyla mağduriyetleri arasında ilişki olduğunu öne süren bir yaklaşımdır (Bunch, Clay- Warner ve Lei, 2015, s. 1183). Bu teoriye göre, yaşam biçimi, boş zaman etkinlikleri ve mesleki faaliyetler yani iş, okul, eğlence gibi günlük rutin aktiviteler sebebiyle farklı demografik gruplar arasında farklı mağduriyet biçimleri ortaya çıkmaktadır. Cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir, ırk, eğitim ve mesleki özellikler bireylerin davranışları üzerinde yapısal veya rol beklentilerinden kaynaklı birtakım sınırlılıklar yaratmaktadır. Bireyin evli veya bekâr oluşunun, kadın veya erkek oluşunun ona biçilen rol ve beklentilerle paralel olarak günlük yaşam aktiviteleri, boş zamanı değerlendirme yer ve biçimlerine etki ettiği ifade edilmektedir. Aynı şekilde eğitim ve gelir seviyesi de yapısal olarak belirli türden aktivitelerin gerçekleştirilmesinde kısıtlayıcı etki yaparken başka türden belirli yaşam tarzı ve aktiviteleri gerektirmekte veya mümkün kılmaktadır (McNeeley, 2015, s. 33; Bunch, Clay- Warner ve Lei, 2015, s. 1183-4; Corkin vd., 2015, s. 406; Policastro, 2013, s. 47- 48). Hindelang ve arkadaşlarına (1978) göre, yaşam tarzının mağduriyetle ilişkisinde iki temel unsur söz konusudur. Bunlardan ilki, maruz kalmadır, ki bu bireyin aile ve ev dışında harcadığı zamanla alakalıdır. Dışarıda harcanan zaman mağduriyet riskini arttırmaktadır. Bir diğeri ise, sosyal ilişki ve etkileşimler sonucu ortaya çıkan dolaylı mağduriyettir. Bu duruma, özellikle azınlık üyesi olan öğrenci gruplarında, sapkın arkadaş gruplarının üyesi olma veya onlarla ilişki içinde olma şeklinde rastlanmakta ve bu durum mağdur olma riskini arttırmaktadır (Corkin vd., 2015, s. 407- 424). Yaş, bireyden beklenen rol ve davranışlar anlamında önemli faktörlerden biridir. Kronolojik olarak çocukluktan ergenlik evresine, okul ve arkadaş gruplarıyla bağlantılı olarak, geçişte bireyin daha çok evin dışında vakit geçirmesi beklenirken orta ve genç yetişkinliğe doğru ilerledikçe aile, çocuk bakımı, ortak zaman geçirme gibi durumlarla bağlantılı olarak ev çocukluk döneminde olduğu gibi yeniden merkezi bir konuma yerleşmektedir (Policastro, 2013, s. 48- 49). Hindelang ve arkadaşları (1978), yaşam tarzları anlamında daha genç, bekâr, düşük gelirli, erkek, işsiz ve siyahilerin mağdur olmaya elverişli koşullara daha fazla maruz kalabileceğini

ileri sürmekte ve bu durumu özellikle de geceleri ev dışında ve yabancılarla geçirilen yaşam tarzıyla birlikte ele almaktadırlar (Aktaran Policastro, 2013, s. 51).

Bu yaklaşımda bireylerin davranışları üzerinde en çok belirleyici olan yapısal faktörler olarak; aile yapısı, ebeveynlerin yaklaşım ve uygulamaları gibi ailesel faktörler üzerinde durulmaktadır (Corkin vd., 2015, s. 407). Bu unsurun suç mağduru olma risk ve korkusu üzerindeki etkisi alturistik suç korkusu bağlamında terör suçu korkusu çerçevesinde ele alınacağı için önem taşımaktadır.

Mağduriyete ilişkin önemli açıklamalar getiren bir diğer teori ise rutin aktiviteler teorisidir. Cohen ve Felson (1979) tarafından geliştirilen bu yaklaşım, rutin aktivitelerin suç fırsatlarını ve mağduriyet riskini arttırdığını (Cohen ve Felson, 1979; Felson, 1997; Felson ve Clarke, 1998) öne sürmektedir. Bu yaklaşıma göre; *motive olmuş suçlular*, *uygun hedefler* ve hedefi suçludan koruyacak *koruyucuların* yokluğu gibi suçun ortaya çıkmasında etkili olan üç temel unsur vardır ve bunlardan herhangi birinin eksikliği suç oluşumunun önlenmesi için yeterlidir (Cohen ve Felson, 1979, s. 589; Felson, 1997, s. 209; Felson ve Clarke, 1998, s. 4). Cohen ve Felson rutin aktiviteler teorisinde Hawley'in "İnsan Ekolojisi Teorisi"nden faydalanmışlardır. Bu teori, insan aktivitelerini zaman ve mekânda ortaya çıkan bir organizasyon olarak görmekte ve toplumsal yapının üç temel bileşenini ortaya koymaktadır. Bunlar; olayların düzenli aralıklarla gerçekleştiğini belirten *ritim*, bir zaman diliminde gerçekleşen olayların sayısını ifade eden *tempo* ve farklı aktiviteler arasındaki koordinasyonu ifade eden *zamanlamadır* (Cohen ve Felson, 1979, s. 589- 590). Bu yönüyle rutin aktiviteler teorisi, suçlu, hedef ve koruyucu ilişkisinde mekânın yanı sıra zaman boyutunu da gözetmiş olması bakımından kriminoloji literatüründe önemli bir yere sahiptir (Dolu, 2009, s. 5). Bu yaklaşımda mağdurlar ve suçlular birbirinden ayrı olarak değerlendirilmek yerine, bu iki grubun zamansal ve mekânsal ilişkisellikleri göz önünde tutulmuş, mağdurların aktivitelerinin suçluları faaliyete geçirdiği ifade edilmiştir (Cohen ve Felson, 1979, s. 590).

Rutin aktiviteler teorisine göre, bu aktiviteler, evde, evden uzaktaki işyerlerinde ve diğer aktivitelerin gerçekleştirildiği, hane halkı üyelerinden veya başkalarından oluşan evden uzak mekânlarda ortaya çıkabilir. Motive olmuş suçluların koruyucu faktörler olmaksızın zaman ve mekânda uygun hedeflerle birlikte olma durumu sokak suçlarını önemli ölçüde artırır (Cohen ve Felson, 1979, s. 593- 594). Bu yaklaşıma göre, koruyucuların yokluğunda uygun hedeflerin zaman ve mekânda birlikteliği suçluları motive edecek

yapısal koşullarda bir iyileşmeye gerek kalmaksızın suç oranını arttırabilecektir. Aynı şekilde motive suçlular ve uygun hedeflerin bir toplumdaki oranı sabit tutulsa bile rutin aktivitelerdeki değişiklikler zaman ve mekândaki karşılaşmaları dönüştürerek suç oranlarını daha fazla arttırabilir. Bu durum suçun düşürülmesi bağlamında, rutin aktivitelerin kontrolünü oldukça önemli hale getirmektedir (Cohen ve Felson, 1979, s. 589).

Suç oluşumunda motive olmuş suçluların yanı sıra hedefin uygunluğu önemli bir unsurdur. Hedefin uygunluğunu belirleyen temel unsurlar ise, değeri/cazibesi, hareket kabiliyeti, görünürlüğü ve ulaşılabilirliğidir (Felson ve Clarke, 1998, s. 5). Bu unsurlara ek olarak Bennet (1991, s. 159), eşitsizlik seviyesinin yol açtığı motivasyon faktörünü ve düşük kentleşmeye bağlı mekânsal yakınlığı öne sürmüştür. Buna göre, hedef, suçluların yönelmesini sağlayacak değerde ve cazibede olmalıdır. Ancak hedefin ağırlığı, taşınabilirliği, kolayca görünebilir olması ve hedefe erişimi engelleyecek güvenlik önlemlerinden, koruyuculardan azade olması suçluyu motive ederek suçun gerçekleşmesini sağlayan önemli faktörlerdir. Ancak koruyuculardan kasıt yalnızca güvenlik güçleri ya da polis değil, evde birinin varlığı, komşu, kapıcı, iş arkadaşı gibi hedefe yakınlığı suç oluşumunu engelleyecek herkeştir (Felson ve Clarke, 1998, s. 4- 5). Suçun oluşumunda suçlular ve mağdurların mekânsal yakınlıklarına, motivasyonuna ve motive olmuş suçlu sayısına vurgu yapan Bennet (1991, s. 148- 149), suçun oluşumunu engellemede koruyucu faktörleri üç grup altında ele almaktadır. İlk grup, polis ve mahkeme gibi resmi sosyal kontrol araçlarını, ikincisi alarm ve kilit gibi çeşitli araç gereçleri, üçüncüsü ise, vatandaşlardan oluşan enformel sosyal kontrol araçlarını içermektedir. Toplumsal yapıda ve iş hayatında meydana gelen dönüşümler, kadının tam zamanlı çalışmaya başlaması, bireylerin ev dışında daha fazla vakit geçirmesi ve teknolojik gelişmelerle birlikte çalınması kolay, taşınabilir ve değerli tüketim araç gereçlerinin artması suç fırsatlarını arttırarak kişisel veya mala dayalı suç mağduru olma riskini arttırmıştır (Felson ve Clarke, 1998, s. 5- 6).

Felson (1997), rutin aktiviteler ve mağduriyet ilişkisi bağlamında, gece dışarı çıkma, ev dışında eğlenme, alkol tüketimi gibi riske eğilimli aktivitelerin suçlular tarafından cazip bulunan aktiviteler olmakla birlikte bu aktivitelerin suçlularla mekânsal olarak yakınlık sağladığına da dikkati çekmiş ve bu tür aktivitelerin suç hedefi olmanın yanı sıra suç aktör ve tanıklığını da beraberinde getirdiğini ifade etmiştir. Suç aktörü, hedefi ve tanığı olma

riskini arttıran bu tür rutin aktivitelerin ise daha çok ailevi yükümlülükleri olmayan bekâr ve genç erkekler tarafından gerçekleştirildiğini bulgulamıştır (1997, s. 209- 217). Ancak Bennet (1991, s. 158), rutin aktiviteler teorisinin “bireysel suçlardan ziyade mala karşı işlenen suçları açıklayan özel bir suç modeli” olduğunu, koruyuculuk unsurunun ise yalnızca mala karşı işlenen suçları açıklayabileceğini ileri sürmektedir.

Görüldüğü üzere yaşam tarzı teorisi ve rutin aktiviteler teorisi farklı bağlam ve kavramlarla bireyin mevcut yaşam tarzının ve günlük aktivitelerinin onun suç mağduru olma riskine etkisini ele almakta ve bu anlamda bundan korunmanın yolunu yaşam tarzının değiştirilmesinde bulmaktadırlar. Bu iki teori farklı kişiler tarafından ortaya atılmakla birlikte temel teorik varsayımlarının ortak olması sebebiyle genellikle birlikte test edilmiştir (Reyns vd., 2016, s. 1723; Policastro, 2013; 51). Suç olaylarını suç fırsatları yaratan günlük faaliyetlerin ürünü olarak açıklayan bu yeni entegre yaklaşım, L-RAT (Lifestyle- Routine Activity Theory) olarak adlandırılmaktadır. Rutin aktiviteler teorisi, suçu ortaya çıkaran eğilimlere makro bir bakış açısı ile yaklaşırken yaşam tarzı teorisi, demografik düzeydeki farklılıklara doğrudan odaklanarak mağduriyet riskini ortaya koymaya çalışan mikro bir teoridir (Policastro, 2013, s. 42, 47; McNealey, 2015, s. 37, 40). Bu yeni entegre teorinin temel unsurları ise, maruz kalma, yakınlık, koruyuculuk ve hedefin cazibesidir (McNealey, 2015, s. 35). Her iki yaklaşım da suç davranışlarının rasyonel gerekçeleri olduğu, suç hedefinin birtakım cazip özelliklere sahip olduğu ve suçun zamansal ve mekânsal bağlamdan etkilendiğini savunmaktadır (Policastro, 2013, s. 53). Bu iki teorinin birbirine eklemlenmesi ile suçu ortaya çıkaran durum ve fırsatlara yönelik hem mikro hem de makro bir bakış açısının uygulanabilir olduğu ve riskin tahmin edilmesinde daha işlevsel olduğu savunulmaktadır (Policastro, 2013, s. 53). Buna göre teori, makro düzeyde suç oranlarını ve mikro düzeydeki mekânlara yoğunlaşan suç mağduriyetlerini ve buna ilişkin rahatsızlıkları açıklamakta kullanışlı (McNealey, 2015, s. 40) olması açısından kapsamlı bir değerlendirme imkânı sunmaktadır. Bu entegre teori, aynı zamanda kişisel suçları, mülkiyet suçlarını, beyaz yakalı suçları ve çevrimiçi suçlar da dahil olmak üzere pek çok suç türünü açıklama potansiyeline sahiptir (McNealey, 2015, s. 40).

Kısacası L-RAT yaklaşımı, farklı sosyodemografik grupların suça maruz kalma durumları, günlük yaşam aktiviteleri ve suçlularla yakın mekânsal ilişkilerin herhangi bir

koruyucu faktörün bulunmaması durumlarında zaman faktörünü de hesaba katarak mağduriyeti oluşturan koşulları açıklamaya çalışan bir yaklaşımdır.

2.1.4.2.Suç fırsatları teorisi

Suç fırsatları teorisi, suçu ortaya çıkaran durumlar üzerine yoğunlaşan ve rutin aktiviteler teorisinden yaklaşık yirmi yıl kadar sonra (Dolu, 2009, s. 14) bu teorinin genişletilmesiyle ortaya konulmuş olan bir mağduriyet teorisidir. Suçu, fırsatların yarattığını öne süren bu teorinin on temel ilkesi şu şekildedir (Felson ve Clarke, 1998, s. v- vi):

1. Fırsatlar yalnızca mülkiyet suçlarında değil tüm suçların oluşmasında rol oynarlar.
2. Her suç tipinin kendisine özel suç fırsatları söz konusudur.
3. Suç fırsatları belirli zaman ve mekânlarda yoğunlaşmıştır.
4. Suç fırsatları günlük aktivitelere bağlı olarak ortaya çıkar.
5. Her bir suç bir başka suç için fırsatlar yaratır.
6. Bazı ürünler cazip suç fırsatları sunarlar.
7. Sosyal ve teknolojik değişimler yeni suç fırsatları üretirler.
8. Fırsatlar azaltılarak suçlar önlenir.
9. Fırsatların azaltılması genellikle suçun başka bir yere kaydırılmasına yol açmaz.
10. Fırsatların azaltılması üzerine yoğun bir çalışma suç oranlarında önemli düşüşler sağlayabilir.

Kısacası bu teori, rutin aktiviteler teorisinden hareketle, zaman ve mekânsal ilişki içinde suçlu, hedef ve koruyucu üçgeninde suçu kolaylaştıran faktörleri ele almakta ve suçun temel aktörleri olarak faili ve suça imkân tanıyan koşulları görmektedir.

Mağduriyet teorileri, suç korkusunu değil, suçu açıklayan teoriler olmakla birlikte, bu tez çalışmasında açıklayıcı bir işlev görecekları düşünülmektedir. L-RAT ve suç fırsatları teorilerinin son kertede vardığı sonuç, fırsatların yalnızca bireysel ve mala yönelik suçları değil tüm suçları açıklayacağı yönündedir. Bu sebeple, bu teorilerin bombalı terör eylemlerini de nispeten açıklayabileceği düşünülmektedir. Bu teorilerde belirtildiği gibi, terör eylemleri de motive olmuş suçluları, uygun hedefleri ve koruyucuların yokluğunu gerekli kılmaktadır. L-RAT ve suç fırsatları teorilerinde zaman ve mekân ilişkisinin suç için önemli bir fırsat yarattığı vurgusu, terörist eylemlerin gerçekleştirilmesinde merkezi bir yer tutmaktadır. Son yıllarda tüm dünyada gerçekleştirilen, terör eylemlerine – özellikle bombalı- bakıldığında bu eylemler için en kalabalık mekânların ve bu

mekânların en yoğun kullanıldığı zamanların tercih edildiği görülmektedir. Bu mekânların tüketimi ve tüketim zamanları bir yaşam tarzını, günlük rutin aktiviteleri yansıtmaktadır. Dolayısıyla özellikle kalabalık mekânları tüketenlerin daha fazla suç fırsatı yarattığı savunulmaktadır. Bu sebeple terörist eylemler de daha çok kalabalık kamusal alanlarda ve bu alanları tüketenlere yönelik olarak gerçekleştirilmekte, yani belirli bir hayat tarzını hedef almaktadır. Ayrıca bazı terörist eylemlerin özellikle belirli hayat tarzlarını baz alarak buna özel saldırılar gerçekleştirildiği de bilinmektedir ki, Fransa'daki Charlie Hebdo saldırısı, İstanbul'daki Reina saldırısı ve Yeni Zelanda'daki cami saldırısı bunu örneklemektedir.

2.1.5. Suç Korkusu ve Medya

Daha önce de ifade edildiği gibi, mağduriyet deneyimi, savunmasızlık, sosyal ve fiziki düzensizlik, toplumsal kontrol ve altkültürel çeşitlilik gibi unsurlar suç korkusunu ortaya çıkaran temel unsurlardır. Suç korkusunun oluşmasında ve yayılmasında etkili olan bir diğer önemli unsur ise, mağduriyet teorisinde dolaylı mağduriyet biçimi olarak dedikodu ağlarıyla birlikte işlevsellik gösterdiği görülen kitle iletişim araçları yani geniş anlamıyla medyadır.

Birçok araştırmacı ve teorisyen, televizyon, gazete, radyonun suç korkusu üzerinde belirgin bir etkiye sahip olduğunu iddia etmektedir (Hale, 1996, s. 31; Fattah, 1993, s. 4; Clemente ve Kleiman, 1977, s. 521; Gerbner, 2014; Weitzer ve Kubrin, 2004; Heath ve Gilbert, 1996). Doğrudan suç mağduriyeti oldukça sınırlı sayıdaki birey tarafından deneyimlenmekte, bireyler genel olarak kitle iletişim araçları aracılığıyla sunulan ve çarpıtılmış olma eğiliminde olan mesajlar aracılığıyla suçu deneyimlemektedirler (Chadee ve Ditton, 2005, s. 324). Nitekim suç ve şiddet korkunun yalnızca bir parçasını oluşturur. Bunlar ancak korkuyu uyaran faktörlerdir ve tek başına korku uyandırmazlar. Korku tek başına bir şey olmaktan ziyade popüler kültürde özellikle haber medyası tarafından ortaya konulan bir şeydir (Altheide ve Michalowski, 1999, s. 480). Korku, popüler kültürün vazgeçilmez bir unsuru olarak eğlence formatlarıyla bağlantılı olarak medya aracılığıyla üretilen ve yayılan bir söylemdir. İçinde bulunduğumuz dönemde gerçeğin kendisi bile eğlence programı şeklinde pazarlanmaktadır. Bu söylem, toplumsal meselelerin algılanışı, sosyal politikalar, kamusal alanın yok olması ve sürekli korunma ihtiyacı duyan mağdur bir toplumsal kimliğin oluşmasına yol açmaktadır (Altheide, 2003,

s. 10). Suçun medyada, özellikle televizyonlarda tüm dünyada gittikçe artan bir oranda yer almasında korkunun başlıca eğlence unsuru olarak görülmesinin yanı sıra suçun işlenmesi oldukça hızlı, kolay ve ucuz bir habercilik türü olması etkilidir (Altheide, 2003, s. 11). Altheide ve Michalowski (1999, s. 499), uygulama ve literatür taramasına dayanan geniş çaplı çalışmaları sonucunda, korkunun kendiliğinden bir şey değil, korku söyleminin bir parçası olduğunu, ‘korkunun bir kimliğe sahip olduğunu’, korku perspektifinin bu söylem aracılığıyla inşa edildiğini ve korkunun suçtan daha yaygın olmanın yanı sıra suç ve şiddetten daha büyük bir haber değeri taşıdığını ileri sürmüşlerdir. Bu araştırmacılar, çok sayıdaki kamuoyu yoklamalarına göre, Amerikalıların korku oranlarının önceki yıllara göre artmış olduğunu ve bireylerin kendilerini giderek daha çok risk altında görmeye başladığını ifade etmişlerdir. Söz konusu raporlara göre, suç oranlarındaki dalgalanmalara rağmen suç korkusunda herhangi bir düşüş söz konusu olmamıştır. Bu durum üzerinde, güvenlik birimlerinin ve diğer resmi kuruluşlarının korkuyu pazarlaması, haber ajanslarının bunu rapor etmesi ve bu mesajların izleyicilerce alımlanması etkili olmaktadır (1999, s. 480- 481).

Kitle iletişim araçları; televizyonlar, gazeteler, dergiler, kablolu yayınlar aracılığıyla evlere girerek bireyleri sürekli bir şekilde çevrelemekte, bilgilendirmekte ve yanlış bilgilendirmekte (Heath ve Gilbert, 1996, s. 379), bireylerin düşüncelerine etki ederek kamu gündemini belirleyebilmektedir (Altheide ve Michalowski, 1999, s. 478). Örneğin, 1990’larda medyada sıklıkla kullanılan bir terim olarak “öfke nöbetleri” (road rage) de şiddet ve öfkenin popüler bir medya nesnesi olarak sunulduğunu, televizyonda bir öfke konsepti yaratıldığını göstermektedir (Roberts ve Indermaur, 2005, s. 301- 318). Medya aracılığıyla suç oranları aşırı abartılmakta ve suç korkusu özellikle de sabah kuşağı programları aracılığıyla kadına pompalanmakta ve reality showlar, üçüncü sayfa haberlerine sıkça maruz kalma gerçek korkuların yerine yanlış ve yersiz korkuların yerleşmesine neden olmaktadır (Kaya, 2012, s. 191- 194). Kadın ve televizyon ilişkisini sabah kuşağı programları üzerinden işleyen Kaya, bu programlarda, *yapılanın kişinin yanına kar kalacağı* düşüncesinin verilmesinin ve televizyondaki şiddetle gerçekliğin örtüşmesi durumunda da bu korkunun iki katına çıkacağını- Gerbner’in ifadesiyle ‘çift doz’ (Gerbner vd., 2014, s. 293) etkisi - ifade etmektedir. Buna göre, televizyonun dünyayı olduğundan daha korkutucu sunması, kaygı ve korku duyan, kendini tehdit altında hisseden bireylerin otoriter uygulamalara destek vermeye itmektir (2012, s. 194).

Dolayısıyla, medyada sürekli suç haberlerine yer verilmesi, ‘suçla savaş ilan etmek’ gibi metaforların sık kullanımı (Fattah, 1993, s. 4) suçun etkilerini daha fazla arttırarak suç korkusunu teşvik etmektedir. Farkındalığı arttırma anlamında yapılan iyi niyetli çalışmaların ve suç tahmin istatistiklerinin bile suç korkusunu arttıracığını ifade eden Fattah (1993, s. 5), bu tahminlerin sıradan vatandaşın gözünde gerçek olarak algılandığını, gerçek ile tahmin arasındaki farkın bulanıklaştığını, bunun ise korkuyu arttıracığını savunmaktadır.

2.1.5.1.Suç korkusu- medya ilişkisine temel yaklaşımlar

Medya ile suç korkusu arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan dört temel yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan ilki olan “gerçek dünya tezi” esas olarak medya – suç korkusu ilişkisini açıklamaya çalışmaktan ziyade, medyanın suç korkusu üzerinde herhangi bir rolü olmadığını savunmaktadır. Bu sebeple, medya- suç korkusunu sınanan çalışmalarda nadiren değinilen ve sınanan bir tez olduğu söylenebilir.

Gerçek dünya tezi (the real- world thesis), suç korkusunun büyük oranda kent düzeyindeki gerçek suç oranları, yerleşim yerinin özellikleri ve mağduriyet deneyimi gibi objektif koşulların bir sonucu olduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre, medya raporları genellikle atipiktir, olağanüstü suçları kapsamaktadır ve medya izleyicisini gündelik yaşamından uzaklaştırmaktadır. Bu nedenle de medyanın suç korkusu üzerindeki rolü ya oldukça nispidir ya da sıfırdır (Weitzer ve Kubrin, 2004, s. 498). Chadee ve Ditton (2005, s. 322- 330) tarafından gerçekleştirilen çalışma sonuçları, bu tezi desteklemektedir. Bu araştırma bulgularına göre, medya tüketimiyle suç korkusu arasında herhangi bir ilişki saptanmamıştır. Buna göre, gazete okumak, prime time’da TV haberlerini izlemek veya radyo dinlemek suç korkusunu açıklamada işlevsel değişkenler olmamakla birlikte, yaş, cinsiyet, etnisite, yerleşim yeri gibi sosyodemografik faktörler, suçu açıklarken medyadan daha işlevseldir. Skogan ve Maxfield (1980, s. 391) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın medyaya ilişkin bulguları da bu tezi desteklemektedir.

Medya ve suç korkusu ilişkisine odaklanan ikinci ve en bilinen yaklaşım kültivasyon/ ekinleme kavramlarıyla da ifade edilen *yetiştirme tezidir*. Yetiştirme tezi ile gerçek-dünya tezi birbirinin tamamen zıddı bir yaklaşımı savunmaktadırlar. Yetiştirme tezi, medya – suç korkusu ilişkisinin sistematik olarak incelenmesine ilişkin ilk adım olarak 1976’da Gerbner ve Gross tarafından ortaya atılmıştır (Edwards, 2007, s. 29). Bu

yaklaşımına göre, televizyon; filmler, diziler, haberler, reklamlar, eğlence programları aracılığıyla her eve mesaj sistemi ileten merkezi bir sistem ve “çocuklarımızın içine doğduğu ve hepimizin tüm hayatını yaşadığı ortak sembolik çevrenin aktığı anaakımdır” (Gerbner vd., 2014, s. 282). Bu mesaj sistemine maruz kalmak, farklılık gösteren bireyler arasında gerçekliğin kavranmasında ortak olarak paylaşılan birtakım kavramları ekmekte, kültive etmektedir (Gerbner vd., 2014, s. 282; Gerbner, 2014c, s. 445). Bu anlamda sosyodemografik özelliklerin farklılığı televizyon izleme miktarının benzerliği ile ortadan kalkmakta, yani aynı miktarda televizyon izleyenler arasında ‘beşikten mezara’ süreklilik gösteren kültürlenme süreci ile gerçek dünyaya ilişkin algılar ortaklaşmaktadır. Bireylerin içine doğduğu dünya, televizyon aracılığıyla üretilen sentetik bir dünyadır ve bireyler sürekli olarak televizyon aracılığıyla iletilen mesajlardaki değer ve bakış açılarını ezberleyip içselleştirerek yetişirler. Bu anlamda televizyon, değer, ideoloji, inanış, imge ve perspektiflerimizin kurucusu olarak görülen gerçek bir “erime kabı” (melting pot)’dır (2014, s. 289- 298). Toplumsal kalıpları yaygınlaştırmak, değiştirmek, dengeye kavuşturmak ve standartlaşmış rol ve davranışları benimsetmek amacıyla olan televizyon, Amerika toplumunun en temel ‘kültürel kolu’ (Gerbner vd., 2014, s. 290; Gerbner ve Gross, 2014, s. 336; Gerbner, 2014b, s. 385) olarak görülmekte izleyicilere çevrelerindeki kültürü ve özel tutum ve kanaatlerden çok belirli yargılama kıstaslarını benimsetmektedir (Gerbner ve Gross, 2014, s. 336).

Bu yaklaşıma göre, diğer kitle iletişim araçlarının aksine televizyon, yetiştirme sürecinde egemen bir konuma sahiptir ve kültivasyonun oluşmasında kanal sayısı, yayın saatleri, televizyon önünde geçirilen zaman ve içeriğin çeşitliliği oldukça önemlidir (Gerbner vd., 2014, s. 307). Televizyon izleme etkinliğinde belirleyici olan programın türünden ziyade saatidir, bu sebeple diğer medya araçlarının aksine televizyon izleme dinsel bir ayine benzetilmektedir (Gerbner, 2014b, s. 385; Gerbner, 2014c, s. 439). Diğer medya araçlarının aksine televizyon çok fazla seçicilik ve dikkat gerektirmeyen ve tüm diğer medya unsurlarının kullanımında da belirleyici olan bir unsurdur (Gerbner, 2014c, s. 444). Benzer şekilde Weitzer ve Kubrin (2004, s. 501- 502) de televizyonun görsel formatının daha duygusal bir etki yarattığını, pazarlama kapasitesi dolayısıyla televizyonların sansansiyonel haberlere daha fazla yer verdiğini, haberlerin alımlanmasında izleyicilerin daha pasif ve daha az seçici olmasından dolayı televizyonun daha etkili olduğunu vurgulamışlardır. Heath ve Gilbert’e göre (1996, s. 381-383), gazeteler nispeten daha eğitilmiş, yüksek gelirli ve suçun düşük olduğu yerlerde

yaşayanlar tarafından okunmaktadır. Dolayısıyla gazete ve televizyonun suç korkusu araştırmalarına etkisi farklıdır. Ancak, bu farklılıklara rağmen gazete ve televizyonlar, suç korkusu bağlamında suç tasviri açısından benzerlik göstermektedirler. Callanan (2012, s. 106) da, medyanın suç korkusu üzerindeki etkisinin şekil ve türe göre değiştiğini ve televizyon haberleri ve suç temelli reality showların, yakın çevredeki suç algısını etkilerken gazete ve suç dramalarına oranla suç korkusu üzerinde daha fazla etkili olduğunu savunmaktadır.

Sosyal medyanın suç korkusu üzerine etkisini inceleyen çok fazla araştırmaya rastlanmamaktadır. Az sayıdaki araştırmadan biri olarak Facebook'un suç korkusuna etkisini ortaya koymaya çalışan bir araştırma, daha önce bilişim suçu mağduru olanların daha fazla suç korkusu duyduklarını, Facebook kullanımı ile üyelik süresi, günlük kullanım sıklığı ve cinsiyet arasında herhangi bir ilişki bulunmadığını bulgulamıştır (Yurtsal, 2016, s. 93). Burada daha önceki mağduriyetlerin suç korkusuna yol açtığı görülmektedir. Bu durum yeni teknolojilerin kullanımında da farklılık göstermektedir. Bazı araştırmalarda, kablolu yayınların izlenmesiyle suç korkusu arasında negatif bir ilişki bulgulanmışken ulusal kanalların izlenmesiyle pozitif bir ilişki söz konusudur (Heath ve Gilbert, 1996, s. 384).

Televizyonda abartılarak ve sürekli olarak gösterilen şiddet ve ölümler tüm bunları normalleştirmekle birlikte, bireylerde kötü ve acımasız bir dünyada yaşadıkları duygusu uyandırarak korku, kaygı ve güvensizlik költive etmektedir. Bu durum “acımasız dünya sendromu” (mean world syndrome) olarak tanımlanmaktadır. Kötü ve karanlık bir dünyada yaşıyor olma düşüncesi saldırganlık, kırılabilirlik, duyarsızlık, yabancılaşma, bağımlılık gibi pek çok duyguyu beraberinde getirmektedir. Bu durum televizyonu daha yoğun bir şekilde izleyen ve bu mesajlara daha sık ve sürekli maruz kalan bireylerde suç korkusunu ve güven ihtiyacını daha fazla arttırarak bireyleri kaçınma ve korunma davranışlarına itmektedir (Gerbner vd., 2014, s. 298; Gerbner, 2014a, s. 377- 384; 2014c, s. 449).

Callanan ve Rosenberger (2015) tarafından medya, cinsiyet ve suç korkusu ilişkisini incelemek üzere gerçekleştirilen çalışma Gerbner ve arkadaşlarının yanı sıra yetiştirme tezine destek sağlayan bulgular ortaya koymaktadır. Medyada genellikle beyaz kadınların mağdur edildiği içeriklerin iletilmesine rağmen, cinsiyet ve ırktan bağımsız olarak medya bireyler üzerinde benzer etkiler ortaya koymuştur (2015, s. 322). Benzer şekilde Bulck

(2004, s. 247)'in araştırma bulguları, suç korkusunun doğrudan suç deneyimiyle herhangi bir bağlantısının olmadığını ancak televizyon izlemeyle yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuş ve yetiştirme teorisini destekleyen sonuçlar elde etmiştir. Kadınların suç korkularında medya etkisinin gözlemlenmeye çalışıldığı nitel olan bir diğer araştırmada, örneklemin bir kısmı medyanın korkularını arttırdığını ifade ederken diğer kısmı medyanın böyle bir etkisinin olmadığını savunmuştur (Çardak, 2012, s. 39). Öztürk ise, medyayla kadınların suç korkusu arasında ilişki tespit etmiş ve bunun kadınları, kaçınma davranışına ve çeşitli önlemler almaya ittiğini ifade etmiştir (2015a, s. 259- 261).

Yetiştirme tezi ampirik olarak oldukça az desteklenmiştir ve bazı yönlerden eleştirilmektedir (Kohm vd., 2012, s. 71; Weitzer ve Kubrin, 2004, s. 499; Callanan, 2012, s. 96). Gerbner'in yetiştirme tezi, televizyon programlarının görüntülenmesinin içerikten tamamen bağımsız bir şekilde suç korkusuna yol açacağı iddiası nedeniyle eleştirilmiştir (Edwards, 2007, s. 43). Heath ve Petraitis, Gerbner'in tezine karşı ortaya koydukları çalışmada suç dramalarının genel televizyon izlemeden daha fazla suç korkusu yarattığını (1987, s. 104) bulgulamışlardır. Eschholz tarafından 1492 kişi ile gerçekleştirilen çalışmada, genel örnekleme televizyon izleme sıklığı ile yüksek suç korkusu arasında ilişki bulunmuştur (2002, s. 53). Bu bulgu yetiştirme tezini destekler gibi görünmekle birlikte, araştırma özellikle siyahların televizyonda suçlu olarak işlenmesinin beyazların suç korkusu üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır (2002, s. 41). Bu ise yetiştirme tezinin göz ardı ettiği bir demografik verinin etkisini göstermektedir.

Bazı araştırmalar medya maruziyeti ve suç korkusu ilişkisinin medyanın türüne, izleyicilerin özelliklerine ve kontrol değişkenine göre farklılaştığını ortaya koymuştur (Heath ve Gilbert, 1997, s. 379- 384; Weitzer ve Kubrin, 2004, s. 503; Eschholz, 1997). Heath ve Gilbert (1996, s. 381), televizyon ve suç korkusu arasındaki ilişkinin programın tipi, izleyicilerin inanma kapasitesi, suça ilişkin kaygı düzeyi ve program sonunda adaletin yerini bulma ölçüsüne göre farklılaşan kompleks bir yapı sergilediğini ifade etmişlerdir. Buna göre “[M]edya mesajları tüm zamanlardaki tüm insanları etkilemez, ancak mesajların bazıları bazı zamanlardaki bazı insanları etkiler.” (Heath ve Gilbert, 1996, s. 385). Aynı şekilde bu araştırmacılar, Gerbner'in öne sürdüğü gibi “TV izleme dünyanın daha korkunç bir yer olarak görülmesini garantiler mi?” sorusuna “bağlamına göre” cevabını vermişlerdir. Coğrafi özelliklerin, TV izleme derecesinin, cinsiyetin, cevaplayıcıların yakın çevrelerindeki gerçek suç oranlarının medyanın etkisini

etkilediğini iddia etmişlerdir (Heath ve Petraitis, 1987, s. 118). Heath ve Petraitis'in çalışmaları, TV izleme miktarının uzak bölgelere karşı duyulan korkunun artmasında etkili olduğunu gösterirken, katılımcıların kendi yakın çevrelerine karşı korkularıyla bağlantılı olmadığını saptamıştır (1987, s. 97- 100). Aynı zamanda yetiştirme tezinin hedef kitlenin sosyodemografik özelliklerini ve deneyimlerini görmezden gelmesi de bu teze getirilen temel eleştirilerdendir (Weitzer ve Kubrin, 2004, s. 499). Yerel bağlamın ve yakın çevrenin suç korkusu üzerindeki etkisine odaklanan bir diğer çalışma ise Banks (2005, s. 183) tarafından gerçekleştirilmiş, ayrıca çalışmada daha özel bağlamda aile hayatının ve toplumsal cinsiyetin suç korkusu bağlamındaki önemi vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra, pek çok çalışma, çeşitli sosyodemografik özellikler ile medyanın suç korkusuna etkisi arasında ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur (Edwards, 2007, s. 85; Kohm vd., 2012, s. 83).

Custers ve Bulck (2013, s. 115- 116) tarafından 546 kadın ile gerçekleştirilen ve televizyon izleme ile kadınlarda cinsel şiddet korkusunun kültive edilmesini tespit etmeye çalıştığı araştırma sonuçları doğrudan ve önemli bir ilişki saptamaması nedeniyle yetiştirme teorisi ile çelişkili bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Araştırmada Heath ve Petraitis (1987)'in bulgularını destekleyecek şekilde belirli bir TV programına (suç dramasına) maruz kalma ile algılanan risk arasında pozitif bir ilişki saptanmıştır (Custers ve Bulck, 2013, s. 116). Başka bir çalışma, genel medya tüketiminin hiçbir şekilde korkunun öngörücüsü olmadığını tespit ederek yetiştirme tezi ile çelişen veriler ortaya koymuş ve medya türünün ve izleyicilerin özelliklerinin suç korkusunda önemli belirleyenler olduğunu ve yerel TV haberlerini sıklıkla izleyenlerin suç korkusunun daha yüksek olduğunu saptamıştır (Kohm vd., 2012, s. 83).

Medya- suç korkusu bağlamında açıklamalar getiren bir diğer yaklaşım "*rezonans tezi*"dir. Bu teze göre, suç oranının yüksek olduğu kentsel alanlarda yaşayanlar arasında televizyon izleme miktarı ile suç korkusu arasındaki ilişki daha yüksektir (Gerbner vd., 2014, s. 293; Callanan, 2012, s. 96; Callanan ve Rosenberger, 2015, s. 325). Bu durum Gerbner ve arkadaşları tarafından (2014, s. 293) "gündelik gerçekte televizyon gerçekliği arasındaki çakışma, kültivasyonu büyüten "iki doz"" olarak ifade edilmiştir. Bu yaklaşıma göre, yüksek suç oranlarına sahip bölgelerde yaşayan bireyler, televizyonda gösterilen suç ve şiddet olaylarına karşı daha hassastırlar. Suçun oranlarının düşük olduğu mahallelerde ise televizyon mesajlarına maruz kalma ile korku arasında bir bağlantı

yoktur (Weitzer ve Kubrin, 2004, s. 500). Bazı araştırma bulguları, yerel televizyon haberlerinin suç korkusunu daha fazla arttırdığını ve suç ve şiddet olaylarının daha fazla yoğunlaştığı yerlerde yaşamaları bağlamında siyahlarda televizyon haberlerin etkisi ile birlikte suç korkusunun fazla olduğunu ortaya koymuştur (Weitzer ve Kubrin, 2004, s. 516- 517). Bu bulgu, rezonans tezini desteklemektedir. Ancak diğer bazı araştırmalarda ise, ırk/etnik gruplar arasında medya etkisinde herhangi bir fark bulunmamış, yerel televizyon haberleri ırk/etnik köken gözetmeksizin suç risk algısını ve korkuyu arttırmıştır (Callanan, 2012, s. 108).

Medya- suç korkusu ilişkisini açıklayan son yaklaşım ise “*ikame tezi*” (*the substitution thesis*)dir. Rezonans tezinin tam tersi yönde bir iddiaya sahip olan bu yaklaşım, suçla bağlantılı medya içeriklerinin bireysel mağduriyet deneyimi yaşamayanlar arasında korku yarattığını savunmaktadır (Weitzer ve Kubrin, 2004, s. 516; Kohm vd., 2012, s. 71; Callanan, 2012, s. 96; Callanan ve Rosenberger, 2015, s. 325). Bu yaklaşıma göre, suçtan korkan bireyler evden çıkmaktan da korkmaktadırlar ve bu da televizyon izlemeyi arttırarak yeniden suç korkusunu arttırmaktadır (Bulck, 2004, s. 240). Bu nedenle suç mesajlarına karşı daha hassas olan kişiler olarak yaşlıların, kadınların ve varlıklı kimselerin suçtan en iyi korunan kesim olduğu tespit edilmiştir (Weitzer ve Kubrin, 2004, s. 500). Medyada bu gruplara karşı işlenen suçların yoğun olarak gösterilmesi bu anlamda bir suç korkusu yaratmaktadır. Bu durum, daha önce ele aldığımız özellikle yaşlılar ve kadınlardaki paradoksal suç korkusunu açıklamaktadır. Bu yaklaşım medyanın suç korkusunu arttırdığı düşüncesini savunması anlamında yetiştirme teziyle bağlantılı gibi görünmekle birlikte ondan farklı olarak farklı birtakım değişkenlerin medyanın suç korkusunu arttırmasında etkili olduğunu savunmakta ve ayırıcı bazı özelliklere vurgu yapmaktadır.

2.1.5.2. Bir politika olarak suç ve terörün medyada sunumu

Suç korkusunu, suçun medyada temsilinin teşvikinde korkunun eğlence amaçlı pazarlanabilirliğinin dışında arttıran bir diğer unsur, korkunun neredeyse iç ve dış politikada bir denetim ve yönlendirme aracı olarak pazarlanmasıdır. Gerbner ve Gross (2014, s. 338- 339), yetiştirme tezinde, “Bizler, Leviathan’ın parçasıyız ve onun sinir sistemi de telekomünikasyondur. “Geniş dünyanın” kamu tarafından paylaşılan bilgisi bu sinir sisteminin bize iletmiştir” düşüncesini paylaşmaktadır. Bu yaklaşıma göre, kitle iletişimin, iktidarların ideolojik aygıtları olarak toplumu yönlendirdiği söylenebilir.

Medya tarafından sıklıkla ve sürekli olarak gündemde tutulan suç ve şiddet olayları risk, güvensizlik ve korku duygularına yol açarak yerleşik otoriteye boyun eğilmesine ve bağımlılığının artmasına, sosyal düzenin tehdidine karşı kuvvet kullanmasına göz yumulmasına ve hatta buna istekli olunmasına yol açacaktır (Gerbner ve Gross, 2014, s. 366- 367). Nitekim korku söylemi, “her şeyin kontrol dışı kaldığı” inancını teşvik etmekte ve sürekli olarak kendisini yeniden üretmektedir (Altheide, 2003, s. 19). Televizyon, kurulu toplumsal düzenin “kültürel kolu” olarak sosyal kontrol sağlama amacıyla kullanılan modern düzenin dini olarak işlev görmektedir (Gerbner ve Gross, 2014, s. 367; Gerbner, 2014b, s. 385).

Kendi gücünü sağlamlaştırmak ve bu kurulu düzeni muhafaza etmek isteyen otoriteler mevcut gerçekliğin kendileri lehine işlevsel olarak ekranlara taşınmasına, yönlendirilmesine veya değiştirilmesine müsaade eder ve hatta bizatihi kendi basın- yayın organları aracılığıyla bunu gerçekleştirir. Pek çok ülkede çıkan otorite karşıtı söylem ve protestolar medya organları aracılığıyla farklı yansıtılabilmekte, marjinalize edilebilmekte veya tamamen görmezden gelinebilmektedir. Paletz ve Dunn (1969) tarafından gerçekleştirilen ABD kentlerindeki siyahi ayaklanmalarına ilişkin haberlerin incelenmesine dayanan çalışma, konuya ilişkin haberlerin verilmesinde bu toplulukların içinde yaşadığı koşulların görmezden gelindiğini ortaya koymuştur (Aktaran Gerbner, 2014b, s. 388). Toplumda suç korkusunun medya aracılığıyla teşviki pek çok dönemde ve neredeyse tüm coğrafyalarda seçim kampanyalarında etkili bir unsur olarak işlev görmüştür. Örneğin 1970 ve 80’lerde İngiltere’de sağ kanat politikacılar tarafından sokakların ve halkın güvenliği üzerinden haber medyasının etkin kullanımıyla bir korku politikası ile seçim kampanyaları yürütülmüştür (Gray, Jackson ve Farral, 2011, s. 3). Aynı şekilde Türkiye’de 1980 darbesi kaos, terör, düzensizlik, çatışmalar sonrası topluma düzen getirme amacıyla kitle iletişim araçlarının da kullanımıyla gerçekleştirilmiş ve yine aynı retorik kullanılarak darbe sonrası toplumun güvenliğinin sağlanması amacıyla pek çok olağanüstü ve haksız uygulama meşruiyet zemini hazırlanılarak gerçekleştirilmiştir. Korkunun güvenlik- özgürlük tartışmalarına yol açacak şekilde iç politikada yer almasının yanı sıra dış politikada da medya aracılığıyla kullanıldığı görülmektedir. Burada, korkulan, öteki, tehlikeli olarak yansıtılan, etiketlenen ‘terör’ ve ‘terörist’ unsurlar uluslararası politikalarda oldukça önemli bir meşrulaştırma aracı olarak kullanılmaktadır. Bu perspektiften bazı kişi ve topluluklar terörist olarak

nitelendirilmekte ve artık müdahale etmek sadece kaçınılmaz değil, son derece gerekli bir tutum olarak ortaya çıkmaktadır.

Etiketleme, şeytanlaştırma, öteki olanı kendisinden soyutlar ve kurban etmeye hazırlar. Gerbner (2014c, s. 437), etiketlenen bu grupların çoğunlukla siyahlar, Hispanikler veya Müslümanlar olduğunu belirtmiştir. ABD'nin medyada sürekli şiddet pompalaması, başka coğrafyalara “demokrasi” götürmesinde, Ortadoğu'ya müdahale etmesinde kendi haklı gerekçelerini üretme politikasının bir sonucudur (Gerbner, 2014b, s. 387- 405). ABD'nin 1997'de uluslararası anlaşmazlık ve çıkar çatışmalarının bir sonucu olarak Irak'ı bombalaması medyada “dünyayı çocuklar için daha güvenli” kılmak şeklinde meşrulaştırılmaya çalışılmış ve çocuklar savaşı savunmanın gerekçesine dönüştürülmüştür (Altheide ve Michalowski, 1999, s. 500). “Korku, kamu söyleminde yeni bağlantılar açan bir “toprak” (Altheide ve Michalowski, 1999, s. 500) işlevi görmeye başlamıştır. 11 Eylül 2001'de ABD'de gerçekleştirilen terör saldırılarının ardından oldukça uzun bir süre bu olayın medyada suç haberinin ötesinde “suç hikayesi” olarak sunulması, yetkililerin toplumsal kontrolü genişletmek pahasına sivil özgürlüklerde kısıtlamaya gitmesi, daha fazla gözetim ve daha az hesapverebilir bir mekanizma işletilmesi terör korkusu ve korku politikaları aracılığıyla meşru bir şekilde gerçekleştirildiği gibi (Altheide, 2003, s. 21, 25), ABD'nin uluslararası politikalarında da ‘terörle mücadele’ bağlamında kamuoyu desteği sağlamıştır. New York ve Washington'da terörizm korkusu ve medya ilişkisinin incelendiği bir araştırmada (Nellis ve Savage, 2012) terörle ilgili haberlere maruz kalmanın algılanan riski ve suç korkusunu arttırdığı saptanmıştır. Terörizmin yakın çevrede veya sıradan günlük yaşamda görülme ve deneyimlenme olasılığı düşük olduğu için Amerikalıların teröre ilişkin konularda medyaya güvendiği sonucuna varılmıştır (Nellis ve Savage, s. 750- 751).

Kısacası genel olarak medya, özel olarak ise televizyon, siyasal denetim ve istikrar mekanizmasının kültür kurucu aracı olarak görülmektedir. “Güvenlik siyaseti vatandaş korku içinde bir özne, korunmaya muhtaç bir çocuk olarak yeniden tanımlamakta”dır (Kaya, 2012, s. 203). Medya üzerinden dışarıda acımasız bir dünyanın var olduğu fikrini dayatan mesaj bombardımanına tabi tutulmanın kendisi Gerbner'in (2014b, s. 405) ifadesiyle medyayı “bir taciz ve terör aracı” haline getirmektedir ve bu sorunun çözümü ise demokratik medya reformunu benimseyen yeni bir uluslararası ve kültürel bir çevre hareketi ile yine medya aracılığıyla mümkün olabilecektir.

2.1.6. Suç Korkusunun Sonuçları

2.1.6.1. Suç korkusunun olumlu sonuçları

Durkheim, tüm toplumlarda görülen bir olgu olarak suçun normal ve gerekli olduğunu ifade etmiştir. Ona göre toplumun bir bileşeni olarak suç, hem tehlikeler karşısında toplumsal bütünleşmeyi sağlaması hem de ahlaki ve hukuki bir evrimi mümkün kılması açısından vazgeçilmez ve yararlı bir olgudur (Durkheim, 2010, s. 146- 152). Ancak, “[N]ormal olan şey, suçluluğun belli bir oranı aşmamak kaydıyla var olmasıdır” (Durkheim, 2010, s. 147). Suç korkusu hususunda da benzer bir ölçü esas alınmalıdır. Suç korkusunun toplumda Durkheim’ın ifadesiyle “normal” ölçülerde bulunması olumlu ve işlevsel olabilmektedir. Bu anlamda suç korkusunun işlevsel olabileceğine ilişkin bazı görüşlere literatürde rastlamak mümkündür (Warr, 1990, s. 891; Gray, Jackson ve Farral, 2011, s. 12; Yücel, 2009, s. 286; Ömeroğlu, 2012, s. 345).

Daha önce mağduriyet teorilerinde ifade edildiği üzere en yüksek suç korkusuna sahip olanların en az mağdur oldukları bulgusu, temel bir soruyu da ortaya çıkarmıştır: Korku mağduriyeti azaltan bir faktör müdür? (Fattah, 1993, s. 19). Korkunun tüm hayvanlarda ve insanlarda doğuştan var olduğu ve hayatta kalma noktasında doğal bir seçim faktörü olduğu ifade edilmiştir (Warr, 2000, s. 45). Korku, hayatta kalma arzusunu yansıtan doğal bir reaksiyondur (Fattah, 1993, s. 23). Evrimci bir bakış açısını yansıtan bu anlayışa göre hayatta kalma süreçlerinde rekabet ve mücadelenin yanı sıra korunma ve kaçınma davranışı da hayati önem taşımaktadır. Daha az dışarıya çıkan, tehlikeli ortamlara daha az giren, kısacası mağdur olmaktan korkan insanların suçla karşılaşma ve mağdur olma ihtimallerinin düşük olacağı görmezden gelinemez (Fattah, 1993, s. 20). Bu anlamda suç korkusunun en önemli olumlu özelliği, insanları güvensizlik ve şüpheye teşvik ederek, daha ihtiyatlı, dikkatli davranmalarına yol açmasıdır. Bu korunma ve kaçınma davranışı, bireylerin kendilerini aşırı ve gereksiz risklere atmalarını önleyerek mağdur olmalarının önüne geçer ve onları daha güvende ve korunaklı hissettirir (Fattah, 1993, s. 20). Yücel (2009, s. 286), halk arasında kullanılan “korkanın anası ağlamaz” deyimini örnek vererek, ihtiyatlı olmanın daha korunaklı kıldığını ifade etmiştir. Bu durum bize, korkma ve kaçınma davranışlarının toplumsal bağlamda önemli bir yer tuttuğunu ve esasen bunun çocuklara da çeşitli şekilde aşılmasıyla sosyalizasyon sürecinin önemli hususlarından biri olduğunu göstermektedir.

Korkunun bir diğerk olumlu işlevi ise, daha geniş perspektifte toplumsal izolasyona yol açmakla birlikte dar bir çevrede toplumsal birlik ve dayanışmayı güçlendirmesidir. Suça maruz kalma korkusu küçük toplumsal gruplar arasında suç ve suç korkusuyla başa çıkma amacıyla işbirliğini, etkileşimi ve dayanışmayı arttırmaktadır (Altheide, 2003, s. 22; Warr, 2000, s. 482; Ömeroğlu, 2012, s. 345). Altheide (2003, s. 22), korkunun Amerikan toplumunda dolaylı veya doğrudan mağduriyetler aracılığıyla bir dünya görüşü, ortak bir payda haline geldiği ve potansiyel mağdurlar arasında ortak bir anlam dünyası ve kimlik üreterek bireyleri daha uyumlu hale getirdiğini ifade etmektedir. Aynı şekilde Warr (2000, s. 482), Amerikalıların suç korkusunun yarattığı dayanışma duygusuyla birtakım dernek ve kuruluşlar aracılığıyla dayanıştığını, “geceyi geri getir” yürüyüş ve mitingleri aracılığıyla günlük yaşamda yüz yüze iletişim imkân sağladığını belirtmektedir. Ancak vurgulanması gereken ve korkuyu işlevsel kılan nokta korkunun derecesidir. Korkunun tamamen ortadan kaldırılması toplumun aşırı korkulu olması kadar işlevsizdir. Korkunun belirli bir düzeyin altında tutulması, koruyucu mekanizmaların nötralize edilmesi, mağduriyetleri arttıracak ve istenmeyen sonuçlara yol açacakken, aşırı korku da kalitesiz bir hayat sürülmesine yol açacaktır. Bu anlamda olması gereken şey, korkunun makul, işlevsel bir düzeyde tutulmasıdır (Warr, 2000, s. 461- 462; Garofalo, 1981, s. 856- 857; Fattah, 1993, s. 23- 24). Durkheim’in suç bahsinde olduğu gibi suç korkusunun da orantısız hale geldiğinde işlevini yitirdiği ve patolojik bir olgu haline geldiği söylenebilir.

Burada değinilmesi gereken bir diğerk nokta, suç korkusunun mağduriyeti azalttığı noktasında kadın ve yaşlıların örnek verilmesi hususudur. Suça maruz kalma korkusunun hayat tarzını değıştirme, evden çıkmama dolayısıyla da tehlikelerle karşı karşıya kalmama noktasında mağduriyeti azaltması kaçınılmazdır. Ancak, kadınlar ve yaşlılar arasında mağduriyet ve korku arasındaki paradoksal durum, yalnızca korkunun işlevselliği ile açıklanamaz. Kadınların ve yaşlıların kendilerini daha savunmasız hissetmeleri suç korkusunu arttıran bir faktör olarak doğal olarak mağduriyet oranlarıyla arasındaki farkı açmaktadır. Bunun yanı sıra bu iki toplumsal grubun evde daha fazla zaman geçirerek medyaya daha fazla maruz kalmaları da suç korkusunu arttıran bir faktör olarak mağduriyet oranıyla bir çelişki yaratmaktadır. Yani evden dışarı çıkmamak suç korkusunun sonucu olabildiği gibi aynı zamanda sebebi de olabilmektedir.

2.1.6.2. Suç korkusunun olumsuz sonuçları

Suç korkusunun doğurduğu olumsuz sonuçlar, bireysel, toplumsal, politik ve ekonomik olmak üzere dört temel kategori altında değerlendirilecektir.

2.1.6.2.1. Bireysel sonuçları

Suçü önleyici bir mekanizma olarak görülen suç korkusunun yarattığı korunma ve kaçınma davranışları, aynı zamanda olumsuz birtakım sonuçlara da yol açmaktadır. Bireylerin suça maruz kalma korkusuyla kendilerini dış dünyadan soyutlamaları, boş zamanlarını evde geçirmeleri (Warr, 2000, s. 481), günlük alışkanlıklarını, rutin aktivitelerini, yaşam tarzlarını değiştirmeleri, gidilecek yeri ve zamanı kısıtlamaları ya da değiştirmeleri, dışarıya tek başına çıkamamaları, tatil ve seyahat planlarını değiştirmeleri, özellikle kadınların mücevherat takmaktan kaçınmaları ve daha muhafazakâr bir giyim tarzına bürünmeleri (Box, Hale ve Andrews, 1988, s. 341; Altheide ve Michalowski, s. 1999, s. 481; Garofalo, 1981, s. 847- 850; Skogan, 1986, s. 215) silahlanma, alarm taktırma gibi birtakım özel güvenlik tedbirleri almaları (Hale, 1996, s. 5; Garofalo, 1981, s. 847; Altheide ve Michalowski, s. 1999, s. 481; Box, Hale ve Andrews, 1988, s. 341), bazı sokaklarda yürümekten, belirli türden insanlarla temas etmekten, toplu taşıma araçlarına binmekten ve kamusal eğlencelere gitmekten kaçınmaları (Hale, 1996, s. 5) yaşam kalitesini düşürmektedir.

Suç korkusunun yarattığı endişe, huzursuzluk ve güvensizlik hali, bireylerin davranışlarının yanı sıra psikolojileri üzerinde de olumsuz etkilere sebep olabilmektedir. Sürekli korku altında hisseden bireyler, kendilerini güçsüz, yetersiz ve savunmasız hissederler (Skogan, 1986, s. 215; Clamente ve Kleiman, 1977, s. 520). Suç korkusu psikolojik sıkıntılara yol açmak suretiyle zihinsel sağlığı (Foster vd., 2016; Ross, 1993) ve kaçınma davranışları sebebiyle de fiziksel sağlığı (Ross, 1993) olumsuz yönde etkilemektedir. Ross (1993, s. 161), saldırıya uğramaktan korkan bireylerin, özellikle yaşlılar ve çocukların, evi terk etmekten korkarak, açık havadaki fiziksel aktivitelerini sınırlandırmalarının, egzersiz ve yürüyüşler yapmalarını engelleyerek fiziksel olarak daha sağlıksız olmalarına yol açtığını savunmuştur. Bundan hareketle, sokakları daha temiz, bakımlı, tehlikeden uzak olan orta sınıf mahallelerinde yaşayanların, korkmadan dışarı çıkıp fiziksel aktivitelere katılmalarının sağlıklarının daha iyi olmasında olumlu etkisi olduğunu savunmaktadır. Evlerinde giderek daha fazla zaman geçiren ve toplumdan daha

fazla izole olanların hastalık ve ölüm oranları ise daha yüksektir (Ross, 1993, s. 170). Soyulma, saldırıya uğrama gibi suçlara maruz kalma korkuları aynı zamanda bireylerin psikolojik olarak sürekli tedirgin ve mutsuz hissetmelerine yol açarak subjektif sağlıklarını daha kötü olarak bildirmelerine de neden olmaktadır. Ayrıca fiziksel aktivitelerin kısıtlanması da psikolojik olarak daha sıkıntılı hissetmeye ve bireylerin kendilerini daha sağlıksız olarak belirtmelerine yol açmaktadır (Ross, 1993, s. 170). Foster ve arkadaşları (2016, s. 30- 33) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, zayıf akıl sağlığıyla suç korkusu arasındaki ilişki araştırılmış ve hangisinin esasen bir diğerini ortaya çıkardığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonuçları, suç korkusu ile zihinsel sağlık arasında çift yönlü bir ilişkinin varlığını ortaya koymakla birlikte, yüksek psikolojik sıkıntıya sahip olmanın suç korkusu üzerinde daha belirgin bir etkisinin olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Kısacası, suç korkusunun günlük aktivitelerde, yaşam tarzında meydana getirdiği değişiklikler; bireylerin toplumdaki soyutlanmasına, daha paranoyak hale gelmesine ve en sonunda da fiziksel ve ruhsal sağlıklarında sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

2.1.6.2.2. Toplumsal sonuçları

Bireylerin sinmesi ve toplumdaki geri çekilmesinin bireysel sonuçları aynı zamanda toplumsal birtakım olumsuz sonuçları da beraberinde getirmektedir. Garofalo (1981, s. 851)'nin de ifade ettiği gibi, bireysel tepkiler aynı zamanda 'toplumsal süreçleri başlatan katalizörler'dir. Suç korkusunun ortaya çıkardığı en büyük toplumsal sorunlar, toplumun üyeleri arasında baş gösteren güvensizliktir. Suç korkusu, topluluk ve mahalle duygusunun çözülmesine, bireylerin kamuya açık alanlara gitmekten çekinmesine (Box, Hale ve Andrews, 1988, s. 341; Warr, 2000, s. 481; Hale, 1996, s. 4), suçu önleyen enformel sosyal kontrol mekanizmalarının zayıflamasına, topluluğun/ mahallenin örgütsel yapısının ve hareketlilik kapasitesinin azalmasına, çalışma koşullarının tahrip olmasına, nüfus bileşeninin ani değişimiyle demografik bir çöküşün ortaya çıkmasına ve suçun ve sapkın davranışlarının mevcut ortama taşınmasına veya burada üremesine (Skogan, 1986, s. 215; Hale, 1996, s. 5) yol açar. Bu durum, mahalleye daha çok, yoksulların, gençlerin, bekârların, kiracıların, tek ebeveynli ailelerin taşınmasını beraberinde getirir ve bu da suça karşı kolektif bir eylemin gerçekleştirilmesini önleyerek toplumsal süreçlere ve eylemlere katılımın altını oyar (Skogan, 1986, s. 217).

Toplumsal dayanışmanın çözümlenmesi, güvensizliği, yabancılaşmayı ve izolasyonu giderek daha fazla oranlarda arttırmaktadır (Garofalo, 1981, s. 853; Skogan, 1986, s. 216; Ömeroğlu, 2012, s. 344). Yabancılaşmanın yanı sıra, yabancılardan kaçınma, yabancı korkusu ve başkalarına yardım etme isteğinin ortadan kalkması (Clemente ve Kleiman, 1977, s. 520) da suç korkusunun toplumsal bağlamdaki önemli sonuçlarından biridir. Bu durum farklı toplumsal, dini, etnik, ideolojik gruplara yönelik olumsuz bir algı geliştirilmesine yol açmakta ve bu gruplar daha riskli olarak etiketlenip ötekileştirilmektedir. Bu etiketleme ve ötekileştirme, toplumda azınlık olan veya farklı statüde bulunan grupların da toplumun geneline ilişkin olumsuz algılarını ve korkularını pekiştirmekte ve topluma entegre olmalarını zorlaştırmaktadır diyebiliriz. Özellikle son yıllarda Ortadoğu'daki karışıklıklar sonrasında gerçekleşen mülteci akını, terörist saldırıların gerçekleşmesiyle de paralel olarak, mültecilere, Ortadoğulu halklara ve genel olarak Müslümanlara karşı olumsuz bir bakış açısını beraberinde getirmiş ve bu gruplar genel olarak potansiyel suçlu olarak etiketlenmiştir.

Suç korkusunun toplumsal bağlamda ortaya çıkardığı bir diğer sonuç ise, toplumsal bölünmeyi ve ayrışmayı mekânsal bağlamda da görünür kılmaktır. Suç korkusu sebebiyle daha korunaklı alanlara veya mahallelere göç ederek risk potansiyeli taşıyan alanlardan ayrılan görece müferreh gruplar, toplumsal ve ekonomik olarak zaten dezavantajlı olan grupları suçla daha fazla baş başa bırakmakta ve suç mağduriyetinde dezavantajlı kesimlerin oranının artmasına yol açmaktadır (Box, Hale ve Andrews, 1988, s. 341; Ömeroğlu, 2012, s. 345). Daha varlıklı olanlar suçtan ve mağduriyet riskinden satın alma güçlerinin yardımıyla daha korunaklı alanlara yerleşebilirler (Hale, 1996, s. 2; Apak, Ülken ve Ünlü, 2002, s. 65). Güvenlikli siteler, kamera sistemleri, özel güvenlik birimleri gibi vasıtalarla üst düzey güvenlik tedbirlerini elde etme imkânına sahip olanlar ile olmayanlar arasında suç mağduru olma, suç korkusu taşıma ve yaşanan mekânlar açısından derin bölünmeler ortaya çıkmaktadır. Bu durum, suç korkusunun da toplumda adaletsiz bir şekilde dağılabileceğini göstermektedir.

Suçun artması, adalet sisteminin suçlular karşısında yumuşak bir tutum sergilemesi ve suç mağduru olduğunda adaletin yerini bulamayacağı düşüncesiyle daha da derinleşen suç korkusu, adalet sisteminin meşruiyetini de zayıflatmaktadır (Box, Hale ve Andrews, 1988, s. 341; Hale, 1996, s. 4). Bu durum aynı zamanda bireylerin siyasi süreçlere ilgi duymasını ve katılımını da azaltmakta (Garofalo, 1981, s. 853) ve içinde bulunduğu

toplumdan, adalet ve siyasi sistemden herhangi bir beklentisi olmayan veya bu beklentiyi çok düşük tutan, bu sistemlere ilişkin güvenini kaybetmiş, dolayısıyla da apolitik bir tavır sergileyen ve aynı zamanda kendi adil düzenini kendisi sağlamaya çalışan bir toplum üretecektir. Bu, ironik olarak suçu yeniden üretme potansiyeli de taşımaktadır denilebilir. Suçlunun cezasını çekmeyeceği, adaletin vuku bulmayacağı veya suçluların kısa zamanda dışarı çıkabilecekleri ve bundan zarar görülebileceği düşüncesi de suç korkusunu arttırarak suçu bildirme ve şikâyetçi olma davranışlarından kaçınılmasına ve nihayetinde suç korkusunun suçu yeniden üretmesine yol açacaktır.

Özetle, suç korkusu toplumsal boyutta, dayanışma bağlarını zayıflatmakta, toplumda izolasyon yaratarak güvensizliğe, yabancılaşmaya, ötekileri etiketlemeye, bir bütün olarak toplumun ruh sağlığında bozulmaya, mekânsal ayrışmaya ve nihayetinde yeniden suça yol açmaktadır.

2.1.6.2.3. Politik sonuçları

Daha önce de belirtildiği gibi suç korkusunun ortaya çıkardığı en temel problemlerden biri güvensizliktir. Tehlike altında olma hissi, güvenlik arayışına yol açacaktır ve bir toplumda güvenliği sağlamaktan sorumlu temel kurum ise devlettir. Toplumdaki suç oranları ve suç korkusu, devletin güvenlik politikalarına da yansımakta ve bununla baş etme stratejisi olarak genellikle denetim tedbirleri devreye sokulmaktadır. Ancak, korku ekonomik bir pazarlama aracı olmakla birlikte politik bağlamda da çeşitli politikaların pazarlanmasında, meşrulaştırılmasında oldukça etkili bir şekilde kullanılmaktadır.

Küreselleşmeye paralel olarak riskler de küreselleşmiş, özellikle terör tüm dünyayı tehdit eden bir risk halini almıştır. Korku, her dönem iktidarların toplum üzerinde denetim kurmasının temel araçlarından biri olmuş, özellikle de seçim dönemlerinde önemli bir oy devşirme mekanizması olarak işlerlik göstermiştir. Suç korkusu, ilk olarak Richard Nixon tarafından 1968 seçim kampanyasında siyasal çıkarlar için kullanılmıştır (Warr, 2000, s. 480). Sonraki dönemlerde ise, neredeyse tüm dünyadaki seçim kampanyalarında, özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra Amerika'da ve Ortadoğu'da çıkan ve tüm dünyaya yayılan terörist eylemler sonrasında, yakın zamanda Türkiye de dâhil olmak üzere tüm Avrupa'da seçim dönemlerinde önemli bir gündem maddesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu dönemde suç korkusu artık kişisel kaygının ötesine geçerek, politikacılar

tarafından politik sloganlar ve medya aracılığıyla (Box, Hale ve Andrews, 1988, s. 340) toplumsal bir denetim aracına dönüştürülmüştür.

Seçimlerden önce toplumsal düzenin sağlanacağı, sokakların daha güvenli hale getirileceği şeklinde ortaya konulan vaatler, toplumda suç korkusuna yol açmaktadır (Sokullu- Akıncı, 2011, s. 106). Suç korkusu söyleminin politik düzlemde propaganda aygıtı olarak yeniden üretilmesi ve bu korkunun meydanlarda ve medya aracılığıyla sürekli gündeme getirilmesi toplumda özgürlükler pahasına güvenliğin meşrulaştırılması işlevini görmektedir. Artan güvenlik söylemi, bireylerin bu söylemi içselleştirerek hayatlarını buna göre yeniden düzenlemelerine, kendi mutluluk ve özgürlükleriyle güvenliklerini eşdeğer tutmalarına (Gambetti, 2007, s. 22), hatta çoğunlukla güvenliklerini özgürlüklerinin önüne koymalarına, güvenlik politikalarına razı gelmelerine yol açar. Altheide (2003, s. 25)'nin ifadesiyle, “bizi, ‘bizi kurtaracak’ zorbalara karşı savunmasız bırakır”.

11 Eylül saldırıları sonrasında ABD’de hem uluslararası hem de ulusal platformda birtakım uygulamalara gidilmiş, ulusal güvenlik paketi olan, çok sert ve temel insan haklarına aykırı sayılabilecek Patriot (Vatanseverlik) Yasası uygulamaya sokulmuştur (Sokullu- Akıncı, 2011, s. 108). Bu yasa ile Amerikan istihbarat ve güvenlik birimlerine, yabancılara ve vatandaşlara yönelik her türlü denetim, gözetim, müdahale olanaklı hale gelmiş, herhangi bir neden olmadan gözaltına alma yetkisi verilmiştir. Yabancıların sınır dışı edilmesi kolaylaşmış, yargı müdahalesi sınırlandırılmış ve bu yasa ile hükümet, herhangi bir grubu “terörist” örgüt olarak tanımlama yetkisine erişmiştir (Erdoğan, 2013, s. 22). Sokullu- Akıncı, suç korkusunun en vahim sonucu olarak bireysel hak ve özgürlüklere getirilen sınırları görmekte ve bu anlamda bu sürecin işletilmesinde “sosyal kontrolün demir pençesi” olarak tanımladığı “Risk Ceza Hukuku”na vurgu yapmaktadır. Buna göre, “zarar vermiş olan eylemleri cezalandıran Ceza Hukuku’nun yerini, riskli ve tehlikeli davranışları cezalandıran, önleyici normları içeren bir Ceza Hukuku” almıştır. “Risk toplumu ideolojisi” olarak adlandırılan bu tür bir sosyal kontrol ise, nüfusun özelliklerinin, yaşam biçimlerinin kayıt altına alınmasını, sınıflandırılmasını ve belirli suçlu tipleri oluşturulmak suretiyle formel ve enformal sosyal kontrol mekanizmalarının devreye sokulabilmesini gerekli kılmaktadır (2011, s. 107- 108). Tam bu noktada temel bir ikilem olarak ulusal ve uluslararası bağlamda akademik camiada ve medyada sıklıkla tartışılan, özgürlük -güvenlik ikilemi ortaya çıkmaktadır.

Neredeyse tüm iktidarların ve siyasetçilerin güvenliği özgürlüğün önünde tuttuğu aşikârdır. Türkiye’de de son yıllarda ortaya çıkan çok sayıda bombalı terör eylemi sonucunda bu konu pek çok kez tartışılmıştır. Özellikle 2015 Ankara Garı saldırısından sonra farklı siyasi tarafların yer aldığı bir televizyon programında; “Önce güvenlik sonra özgürlük, bu ülkenin şartları belli.”¹ şeklindeki cümleler sarf edilerek benimsenen politika açıkça ifade edilmiştir.

Güvenlik ve özgürlük kavramları birbiriyle ilişkili olan ve karşılıklı olarak birbirini tehdit eden kavramlardır (Erdoğan, 2013, s. 23). Hükümetler, güvenliğin tesisi amacıyla, “makul” bir yöntem olarak sık sık özgürlüklerin kısıtlanması yoluna gitmektedirler, ancak özgürlüklerin giderek kısıtlanması da güvensiz ve endişeli bir toplum yaratmaktadır. Aynı zamanda, güvenlik ve özgürlük, toplumda bütün gruplar için eşit olarak dağıtılmamakta, bazı azınlık veya muhalif gruplar daha çok güvenlik tedbirlerine maruz kalmaktadır. Bu sebeple güvenlik ve özgürlük arasında denge kurulmasını öngören söylem ve politikalar her zaman güvenlik lehine daha baskın ve eşitsiz olacağı için böyle bir denge, olanaklı ve aynı zamanda yeterli değildir (Erdoğan, 2013, s. 25- 26). Bu noktada bir çözüm yolu olarak, hem toplumun hem de tek tek bireylerin güven içinde hissedeceği, toplumun güvenliği uğruna bireyin güvenliğinin feda edilmediği, katılımcı bir güvenlik mekanizmasının işletilmesi önerilmektedir (Yücel, 2009, s. 278; Ömeroğlu, 2012, s. 333).

Özetle, korku ve güvenlik söylemleri aracılığıyla özgürlükler pahasına güvenlik politikaları halk nezdinde desteklenmekte, meşru kabul edilmekte ve bu meşruiyet aşırı ve baskıcı denetim mekanizmalarının kolayca uygulamaya sokulmasına veya yasalastırılmasına olanak sağlamaktadır. Güvenlik gerekçeli müdahaleler, sadece üst düzey teknolojik gelişmelerin de ön ayak olduğu gözetim ve denetime değil, şiddet ve baskı politikalarına, toplumsal yürüyüş ve etkinliklerden, internet platformlarının kullanımlarına varan yasaklara, bazı toplumsal kesimlerin etiketlenip ötekileştirilmesine ve hatta savaflara yol açmaktadır.

2.1.6.2.4. Ekonomik sonuçları

Suç korkusu ve bu korkunun medya tarafından kışkırtılması yalnızca politik düzlemde değil ekonomik düzlemde de iş görmektedir. Suçun artmasından ve suç korkusundan

---

¹ 17.02.2016 tarihli CNN Türk televizyonunda yer alan “Tarafsız Bölge” isimli televizyon programında, daha önce muhalefet partisi olan CHP’li bir vekil tarafından sarf edilmiş olan sözlerin bu vekile atfen AK Parti hükümeti eski içişleri bakanlarından biri tarafından onay mukabilinde tekrarlanması.

kazanç sağlayan, özel güvenlik endüstrisi, suç önleme aletleri (gadget) endüstrisi, kişisel güvenlik eğitimi endüstrisi ve sigorta endüstrisi gibi çok sayıda endüstri vardır. Bu endüstriler, suç korkusundan çıkar sağlamak amacıyla toplumda suç korkusunu kışkırtmak, abartmak, yaymak, halkta suça ilişkin yanlış algı ve inançlar oluşturmaya çalışmaktan kaçınmazlar (Fattah, 1993, s. 6).

Özel güvenlik eğitim kurumlarını da kapsayan güvenlik endüstrisinin son yıllarda dünyada ve Türkiye’de devasa boyutlara ulaştığı görülmektedir. Yalnızca Türkiye’de özel güvenlik firmalarının sayısına bakılacak olduğunda 2004’te bu sayının 21 olduğu görülürken 2015’te sayının 1500’lere çıktığı görülmektedir (Gürcan, 2016). Emniyet Müdürlüğü Özel Güvenlik Daire Başkanlığı istatistiklerine² göre ise, 2017’de fiili olarak çalışan özel güvenlik sayısı 470 binin üzerindedir. Dünya çapında bakıldığında, son 20 yılda sektörde çalışan sayısının 20 milyonu geçtiği (Öztürk, 2015) görülmektedir. Sitelerden, okullara, üniversitelere, hastanelere, bankalara, AVM’lere kadar pek çok özel ve kamu sektöründe özel güvenlik firmalarının hizmet gösterdiği göz önüne alındığında suç korkusunun devasa bir sektör ortaya çıkardığı kuşkusuzdur. Bunun yanı sıra özellikle kadınlara yönelik açılan ve kendilerini herhangi bir saldırı veya şiddet olayına karşı savunmalarını öğretmek amacıyla olan pek çok eğitim kurumunun da hizmet verdiği bilinmektedir.

Ev güvenlik sistemleri, alarmlar, kimyasal spreyleyler, silahlar (Warr, 2000, s. 479), kilitler, zincirler (Hale, 1996, s. 4; Fattah, 1993, s. 7), sensorlar, metal dedektörler, kasalar, kurşungeçirmez yelekler, kırılmaz camlar, otomatik ışık ve ses düğmeleri (Fattah, 1993, s. 7) suç gadgetleri endüstrisini korkuyu uyanık tutma yoluyla ayakta tutmaktadır. Bu ürünlere duyulan “acil ihtiyaç” (Fattah, 1993, s. 8), özellikle de reklamlar aracılığıyla sürekli vurgulanmaktadır. Tüm bu endüstriler bağlamında bakıldığında korkunun pazarlanan bir ürün olduğu ve kendi başına büyük ölçekli bir pazar yarattığı söylenilebilir.

2.2.Riskin Küreselleşmesi ve Terör Korkusu

2.2.1. Yeni Riskler, Yeni Terörizm, Sosyal Medya

Risk, modern bir kavram değildir (Beck, 2005, s. 38; 2014, s. 25; Giddens, 2000, s. 36). Risk kavramı ilk olarak 16. ve 17. yüzyıllarda bilinmeyen sulara yelken açmak anlamında

---

² <http://sinavsonuc.ozelguvenlik.pol.tr/Teskilat/GenelTeskilatIstatistik.aspx> (Erişim tarihi:21.05.2017)

mekânla ilişkili olarak tanımlanmış daha sonraki dönemlerde ise yatırım kararlarının sonuçlarının hesaplanmasıyla bağlantılı olarak “*zaman* düzlemine taşınmıştır” (Giddens, 2000, s. 36). Giddens, bugünkü anlamıyla riski, modernlik ve küreselleşmenin bir sonucu olarak (2000, s. 37; 2004, s. 16- 19) görmekte ve doğadan veya gelenekten kaynaklanan dışsal risklerle modernliğin ve küreselleşmenin sonucunda ortaya çıkan imal edilmiş riskler arasında ayırma gitmektedir (Giddens, 2000, s. 40; 2010, s. 162). Giddens’in yanı sıra Beck (2014, s. 25) de, modern öncesi dönemde cesareti, macerayı ve kişisel tehlikeleri ifade eden risk kavramının düşünömsel modernleşme ile birlikte tüm insanlığı tehdit eden küresel tehlikeleri tanımlar hale geldiğini ifade etmektedir. Yeni riskleri eski tehlikelerden ayıran Beck, küreselleşmeyle birlikte içinde bulunduğumuz dünyayı “dünya risk toplumu” olarak tanımlamaktadır (2014, s. 357). Beck, ekolojik krizleri, küresel ekonomik krizleri ve ulusötesi terörist ağlarını dünya risk toplumunun temel öğeleri (2002b, s. 4; 2002a, s. 39- 40) olarak görmekte ve böyle bir toplumda risklerin mekânsal, zamansal ve toplumsal olmak üzere üç boyutu olduğunu ifade etmektedir (2002a, s.41; 2014, s. 358). Bu riskler mekânsal olarak ulusal sınırları aşan, etkileri oldukça uzun zaman dilimlerinde kendini gösteren ve bireysel eylemlerin sonucu olmayan risklerdir.

Dünya risk toplumu teorisine göre, yeni riskler; neden ve sonuçları bakımından coğrafi bir alanla, belli bir mekânla sınırlandırılmaz, sonuçları tam olarak hesaplanamaz, öngörülemez ve dolayısıyla da telafi edilemez ve sigortalanamaz risklerdir (Beck, 2006, s. 333- 334; 2014, s. 357- 358; 2005, s. 42, 51). Risklerin bu kadar belirsiz, öngörülemez ve sigortalanamaz olması ve bu radikal belirsizlik ortamı bireyselleşme ve güvensizliğin artmasına yol açmaktadır (Beck, 2006, s. 336). Risk toplumu teorisıyla ilgili bir diğeri husus risk konumlarıdır. Buna göre, risklerin büyümesi ve paylaşımı her ne kadar bazı insanları daha fazla etkiliyor olsa da risk konumları sınıfsal konumlar değildir. Modernleşmenin riskleri, bir bumerang etkisiyle bu riskleri yaratan veya onlardan kazanç sağlayanları da etkileyecektir. Hiçbir toplumsal konum ve sınıf bu anlamda riskin etkilerinden azade değildir. Beck bundan hareketle risk toplumunun bir “dünya risk toplumu” olduğunu ifade etmektedir (2014, s. 28- 51). Bu anlamda Beck’e göre (2014, s. 52); “[S]uçlu ve mağdur, modernleşmenin risklerinin çatısı altında eninde sonunda özdeşleşir”.

Dünya risk toplumunun göstergelerinden biri ulus ötesi terörist ağlardır (Beck, 2002b, s. 4; 2002a, s. 39- 40). Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yeni gelişmeler, küreselleşme

terörün mevcut yapısını da değiştirmiş ve yeni bir terörizm anlayışı ortaya çıkarmıştır. Terör ve terörizm kavramlarının evrensel olarak kabul edilen tek bir tanımı yoktur (Best ve Nocella, 2004, s. 8; Tacar, 1999, s. 30) ve bu kavramlar, risk kavramı gibi bir belirsizlik içermektedirler (Mythen ve Walklate, 2006b, s. 381). Terörizmin tüm yönlerini ve özelliklerini barındıran değerden bağımsız objektif bir tanımı yapılsa da bu tanım da kimi ideolojik gerekçelerle reddedilecektir (Laqueur, 2000, s. 16).

Terör kavramı, Latince, “korkudan titreme” anlamına gelen (Bilir, 2009, s. 28) “terrere” kökünden gelmektedir (Cirhinlioğlu, 2004, s. 23; Bilir, 2009, s. 28). Kavramın Türkçe karşılığı ise “dehşet”tir (Ergil, 1980, s. 1). Terörizm bir tür şiddet olmakla birlikte her tür şiddet terörizm değildir (Laqueur, 2000, s. 16). Bir eylem, durum veya grubun terörü ifade edip etmediği içinde yaşanan zamana ve koşullarına, mekâna ve benimsenen ideolojiye göre değişmektedir. Bu sebeple de terör ve terörizm kavramlarına ilişkin üzerinde uzlaşılan bir tanıma rastlanmamaktadır (Cirhinlioğlu, 2004, s. 27- 29, 126). Bunun yanı sıra, literatürde terör ve terörizm kavramları birbirinden farklı fenomenler olarak ele alınmaktadır. Buna göre terör, genellikle devlet veya egemen güçler tarafından halka yöneltilen şiddet ve korkutma eylemleri olarak tanımlanırken (yukarıdan terör), terörizm, bu eylemlerin iktidar seçkinlerine ve onları ayakta tutan kurumlara karşı gerçekleştirilmesini (aşağıdan terör) ifade etmektedir (Ergil, 1980, s. 26- 39). Ancak bu tez araştırmasında, egemen olmayan güç odakları tarafından mevcut otoritelere karşı gerçekleştirilen terör olaylarını ele aldığı için “terör” ve “terörizm” ifadelerinin geçtiği yerlerde aşağıdan gerçekleştirilen terör eylemleri kastedilecektir.

Literatürde terör eylemleri farklı şekillerde tasnif edilmektedir. Bireysel terörizm, grup terörizmi, devlet terörizmi, devrimci terörizm siyasi terörizm, suç temelli terörizm, uyuşturucu terörizmi, anayasal terörizm, uluslararası terör (Cirhinlioğlu, 2004, s. 126- 128) gibi tasniflerin yanı sıra; devlet terörü- devlete karşı terör, kır terörü- şehir terörü, iç terör- uluslararası terör (Yayla, 1990, s. 359) gibi daha kapsamlı tasniflere de rastlanmaktadır. Terör ve terörizm tanımları bu eylemlerin politik ve ideolojik yapısına, hedef kitlesine, yöntemine ve amacına göre farklılaşmaktadır (Best ve Nocella, 2004, s. 8). En genel tanımıyla terörizm, belirli bir amacı gerçekleştirmeye yönelik şiddet içeren planlı, sistematik ve örgütlü eylemlerdir (Tacar, 1999, s. 43; Garrison, 2004, s. 264; Taşçier, 2006, s. 62). Bu eylemlerin temel amacı, şiddet ve güç aracılığı ile toplumun büyük bölümünde korku yaratmak ve bu şekilde tüm toplumda bir değişim ortaya

koymaktır (Garrison, 2004, s. 273). BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) raporuna göre terör, siyasi ve ideolojik amaçlarla sivillere, kamuya ve özel mülklere ilişkin tahribat yaratan, nüfusa gözdağı veren ve hükümetleri zorlamak için büyük ekonomik kayıplar ortaya koyan eylemlerdir (2008, s. 5- 6). Türkiye Cumhuriyeti Terörle Mücadele Kanunu'nda ise terör;

Cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemler (TMK, 12.04.1991) olarak tanımlanmaktadır.

Kısacası terörizm, arzu ettiği birtakım siyasi amaçları gerçekleştirmek için, halkın tamamını veya bir bölümünü korkutma ve sindirme yoluyla toplumda güvensizlik ve huzursuzluk ortamı yaratarak mevcut iktidarı, düzeni veya kamu otoritesini sarsmaya çalışan, ulusal ve uluslararası boyutları bulunan, planlı, sistemli ve örgütlü şiddet eylemleri (Tacar, 1999, s. 43- 48; Cirhinlioğlu, 2004, s. 32) olarak tanımlanmaktadır.

Ancak dünya düzeninin değişmesi, teknolojik gelişmeler, küreselleşme ve yeni risklerin ortaya çıkmasıyla beraber terörizm de strateji ve biçim değiştirmiştir. Son yıllarda özellikle IŞİD tarafından gerçekleştirilen bombalı terör saldırıları gibi planlı, sistemli ve örgütlü terör eylemlerinin yanı sıra kendiliğinden, gelişigüzel ve çok daha küçük çaplı terör eylemlerine de rastlanmaktadır. Bu eylemler zorunlu olarak her zaman belli bir siyasal ideolojik arka planın tezahürleri de değildirler. Ekim 2017'de Las Vegas'taki müzik festivaline, Kasım 2017'de ise Texas'ta bir kiliseye yönelik gerçekleştirilen çok sayıda kişinin ölmesine ve yaralanmasına yol açan silahlı saldırılar bunun örnekleri arasındadır. Belirli bir ideolojik saike dayansalar bile bu eylemler belirli bir üye sayısı olan gruplar tarafından gerçekleştirilmek zorunda değildirler. Nitekim son zamanlarda Fransa ve İngiltere'nin çeşitli bölgelerinde yayaların üzerine araç sürülmesi gibi toplumda korku yaratan tekil eylemlere de rastlanmaktadır. Özellikle IŞİD tarafından gerçekleştirilen sistematik eylemler ve belirli bir ideolojiye duyulan yakınlık sonucu

sergilenen tekil eylemler klasik terör eylemlerinden farklılaşmaktadır. Bu da bizi “yeni terörizm” (Laqueur, 2000) kavramına götürmektedir.

Yeni terörizm kavramı, ilk olarak 1993’te El Kaide tarafından Dünya Ticaret Merkezi’ne gerçekleştirilen saldırılarda kullanılmakla birlikte (Türkoğlu, 2017, s. 164), daha çok 11 Eylül 2001 olaylarıyla anılmaya başlanmıştır. Özellikle 11 Eylül olaylarından sonra terörizm, "yeni terörizm" olarak adlandırılan yeni bir aşamaya girmiştir (Eid, 2014, s. 172). Son yıllarda terörizmin “yeni” olarak nitelenmesinde özellikle finansman, katılım, eğitim, motivasyon, taktik, erişim, hedefler ve doğurduğu sonuçların yeniliğinin etkili olduğu ifade edilmektedir (Eid, 2014, s. 173; Ki-moon, 2012, s. 3- 12). Genellikle radikal İslamcı grupların eylemleriyle bağlantılandırılan “yeni terörizm”in, finans kaynakları yerel olmaktan çıkmış ve dünyadaki çeşitli özel finansörler, sivil toplum ve yardım kuruluşları tarafından desteklenir bir hal almıştır (Mythen ve Walklate, 2006b, s. 382). Mümkün olduğu kadar daha fazla ölü sayısının hedeflendiği (Garrison, 2004, s. 268; Mythen ve Walklate, 2006b, s. 382) bu terörizm anlayışında artık “seçiciliğin sonu”na (Garrison, 2004, s. 268) gelinmiştir. Gevşek hücre tabanlı ağlarla ve en az komut ve kontrolle hareket edilmesi, siyasi olarak belirsiz, dini ve mistik bir motivasyona sahip olunması, azami kayıp hedefleyen asimetrik yöntemler benimsenmesi ve internet ve medyanın etkili kullanılarak manipüle edilebilmesi “yeni” olarak ifade edilen terörizmin en belirgin özellikleridir (Eid, 2014, s. 179).

Yeni terörizmin ortaya çıkmasında en belirleyici etkenlerden biri medyanın yapısında meydana gelen dönüşümlerdir. Geleneksel medyadan farklı olarak yeni medyanın daha ulaşılabilir, âdemi-merkeziyetçi yapısı ve yaygın kullanımı terörist eylemlerin yapısını da dönüştürmüştür. İletişim teknolojilerindeki ve medyadaki yeni gelişmeler terörizme finans, eğitim, katılım, iletişim imkânlarının yanı sıra propaganda yapma imkânı sunmuştur. Beck’in de ifade ettiği gibi yeni terörizm, kitle iletişim araçları ve medyanın görselleştirme teknikleri olmadan hiçbir şey ifade etmez (2014, s. 357). Terör eylemleri mesajını şiddet aracılığıyla ulaştıran “bir iletişim faaliyetidir” (Melek ve Toker, 2016, s. 179). Yeni terörizm anlayışı eylemlerini yaymak ve tanıtmak için yeni medya ve bilgi teknolojilerine neredeyse bağımlı hale gelmiştir (Eid, 2014, s. 177). Küreselleşme ve yeni medya teknolojileriyle birlikte terörist faaliyetler de küreselleşmiş, daha az maliyetle ve daha kısa sürede terörist faaliyetlerin planlanması, uygulanması ve daha çarpıcı sonuçlar alınması durumu ortaya çıkmıştır. Terörist eylemlerin fiziksel mekânın ötesinde

bir mekânda, coğrafi bir sınırlama olmaksızın planlanması, örgütlenmesi, eylemcilerin eğitilmesi ve teşviki, eyleme maruz kalanların bu türden saldırıları denetleyebilmelerini de olanaksız hale getirmiştir.

Beck, 11 Eylül'den sonra bilinen manada terör kavramının da anlamının değiştiğini ve yeni anlamıyla terörün tek başına bir savaştan, bir suçtan fazla bir şey olduğunu ifade eder (2002a, s. 39). Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra, bu terör eylemlerinin değiştirdiği yeni dünya için "terroristic world risk society" (terörize edilmiş dünya risk toplumu) (Beck, 2002b, s. 9) ifadesini kullanmaktadır. Coğrafi sınırları zorlayan, sigortalanamayan, kestirilemeyen bu risk algısı "risk toplumu" perspektifinin yeni terörizmle örtüştüğünü göstermektedir (Mythen ve Walklate, 2006b, s. 386- 387).

Yeni risk ortamında, medyanın da iletici gücüyle kilometrelerce uzaklıkta meydana gelen saldırılar, patlamalar ve tüm diğer terörist eylemler farklı toplumlarda bir risk algısı ve korku yaratabilmektedir. IŞİD'in propaganda amaçlı infaz ve eğitim videoları farklı dillerde dünyanın çok uzak bölgelerinde aynı anda korku salabilmekte veya yine bu videolar farklı coğrafyalardaki sempatizanları eğitmekte ve terörist eylemler konusunda teşvik edebilmektedir. Bu durum terörün "bulaşıcı" (Renard, 2016, s. 4) bir etkiye sahip olup olmadığı sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Bu "bulaşma" durumu belirli bir sebeple bir araya toplanmış ve birlikte hareket etme güdüsüne sahip kitlelerin davranışlarını açıklamada önemli bir unsurdur. Le Bon, bu bulaşma durumunun, bir diğer deyişle düşünsel etkileşimin belirli amaçlar tarafından yönlendirilen kitlenin kolaylıkla kışkırtılmasına ve telkine açık olmasına yol açarak kolektif şiddet eylemlerini ortaya çıkardığını ve şahsi menfaatlerin kolaylıkla feda edilebildiğini ifade etmektedir (2009, s. 21). Renard (2016, s. 4- 5) da benzer şekilde, IŞİD'in Paris ve Brüksel'deki saldırılarından hareketle terörün Avrupa'daki amacının korku, kutuplaşma ve aşırı tepki yaratmak ve terörist eylemler konusunda başkalarına örnek olarak terörü teşvik etmek olduğunu, örgüte daha gevşek bağlarla bağlı olan "yalnız kurtlar"ın saldırılarına yol açabileceğini ve bu anlamda terörün bulaşıcı olabileceğini ifade etmektedir. Batılı toplumlar için terör varoluşsal değil gömülü bir risktir (Renard, 2016, s.3) ve istatistiksel olarak terörizmden ölme riski trafik kazasında ölme veya merdivenden düşme riskinden çok daha azdır. Buna rağmen terör kurbanı olma korkusu günlük hayatın bir parçası haline gelmiş ve insanların günlük davranışlarını değiştirmelerine yol açmıştır. Bu anlamda "korkunun bulaşması"

terörizmin bulaşıcı olmasından daha önemli bir sorundur. Demokrasiyi tehlikeye atan terörizm değil korkudur (Renard, 2016, s. 4- 6).

2.2.2. Korkunun Küreselleşmesi ve Sosyal ve Politik Bir İnşa Olarak Korku

Korku, fizyolojik ve psikolojik bir fenomen (Bar- Tal, 2001, s. 603) olmanın ötesinde tehlikeli durumlar karşısında ortaya çıkan, sosyal ve mekânsal ilişkiler üzerinde çeşitli olumlu ve olumsuz etkilere sahip duygusal bir tepki (Pain, 2009, s. 467), toplumsal bir deneyim (Pain ve Smith, 2008, s. 14; Pain, 2010, s. 239) ve olgu (Durodie, 2007, s. 444)'dur. Ancak özellikle terör korkusu ile ilgili literatürde korku kavramına atfedilen en temel özellik söylemsel olarak inşa edilebilmesidir. Buna göre korku, esasen siyasi amaçlar için söylemsel olarak üretilmekte ve dolaşıma girmekte ve politik gündemler tarafından yönlendirilmektedir (Pain, 2009, s. 469- 474). İktidar ilişkilerinin bir ürünü olarak korku aynı zamanda gündelik ve uluslararası davranışın ahlak kurallarını şekillendiren bir ahlak oyunudur (Pain ve Smith, 2008, s. 14- 15).

“Korkunun jeopolitiği gündelik yaşamdır” (Pain ve Smith, 2008), yani korku, kendini daha ziyade sosyal ve mekânsal bir gündelik yaşamda ortaya koyar. “Korkuyu mekânsallaştırma” (placing fear) (Pain ve Smith, 2008, s. 20) ve “mekânsallaştırılmış korku” (spatialising fear) (Pain, 2010, s. 238) olarak adlandırılan bu yaklaşım, korkunun her zaman belirli yerlerde diğerlerinden daha fazla açığa çıktığını ifade etmektedir. Korkuyla ilgili çalışmalar, konunun neredeyse sadece kamusal alanlarda ve yabancılarla alakalı olarak, evlerden, özel alanlardan ziyade şehir merkezleri, sokak ve parklarla birlikte ele alındığını ortaya koymaktadır (Pain ve Smith, 2008, s. 20). Ancak risk toplumunda riskler artık belirli bir coğrafi mekân ile sınırlı değildir ve risk toplumundaki terörizm eylemleriyle birlikte korku ve güvensizlik de küreselleşmiştir (Mythen ve Walklate, 2008, s. 223). Özellikle de 11 Eylül olaylarının farklı toplumlarda yarattığı endişe “korkunun küreselleşmesi”ni (Ahmed, 2015, s. 547) işaret etmektedir. “Terörizm olmaksızın terörizm tehdidi” (Howie, 2005, s. 4) altında hissetme korkunun küreselleştiğinin en bariz göstergesidir. Korku, genellikle terör eylemlerinin gerçekleştiği yerlere yakın bölgelerde daha fazla görülmekle birlikte (Pain, 2010, s. 231), Avustralya gibi yakın geçmişte bir terör saldırısına maruz kalmayan bölgelerdeki korku ve risk algısı, korkunun küreselleştiğini en iyi şekilde örneklemektedir (Howie, 2005; Aly ve Green, 2009; 2010). Bu da “terörizm korkusunun terörizmden daha büyük bir sorun” olduğunu

ve “terörizmin adını şiddetten değil provoke ettiği duygudan aldığı” (Friedman, 2011, s. 78) ortaya koymaktadır. Terörist bir saldırıya kurban gitme riskinin pek çok ihtimalden çok daha düşük olmasına rağmen terör korkusunun çok yaygın ve güçlü olması, terörizmin esasen fiziksel bir hasardan ziyade psikolojik ve toplumsal bir tahribatı amaçladığını (Wolfendale, 2007, s. 78) ortaya koymaktadır.

2.2.3. Güvenlik Özgürlük İkilemi

Terör tehdidinin yaygınlığı ve terörün yarattığı korku, fiziksel ve psikolojik yaşantıyı kısıtlamakla kalmamakta, toplumsal algıları ve siyasi tartışmaları da şekillendirmektedir (Renard, 2016, s. 7). Özellikle 11 Eylül sonrasında terör korkusunun küreselleşmesi ile “terörizmle savaş” söylemi birtakım güvenlik politikalarını beraberinde getirmiştir (Pain ve Smith, 2008; Irmak ve Kâhya, 2014, s. 323; Ahmed, 2015, s. 547). Korkunun coğrafyasının gündelik yaşam olduğu düşünüldüğünde, güvenlik politikalarının da doğrudan gündelik yaşam üzerinden uygulanması kaçınılmaz görünmektedir. Terör mağduru olma riskinin yarattığı korku, kaygı ve panik hali ve bu durumun söylem aracılığıyla yeniden inşası toplumu özgürlükler pahasına güvenlik politikalarını benimsemeye itmektedir. Terörizm korkusu da büyük ölçüde “terörizm gibi, terörizm söyleminin bir ürünüdür” (Wolfendale, 2007, s. 76). Medya ve iktidarların terör eylemlerini ve terör tehdidini sunma biçimleri, toplumda bu tehdidin algılanma biçimi ve güvenlik odaklı siyasi söylemlerin benimsenmesinde etkilidir (Renard, 2016, s.1; Wolfendale, 2007, s. 86- 87). Beck’in de ifade ettiği gibi küresel riskler devletler için “yeni meşruiyet kaynakları ve eylem seçenekleri yaratmakta” (2014, s. 363), terör korkusu toplum üzerindeki kontrolü meşrulaştırmaktadır (Ahmed, 2015, s. 547- 548). Özellikle de terör riskinin öngörülemezliği devlet şiddetini haklı çıkarmaya olanak sağlayan bir işlev görmekte (Mythen ve Walklate, 2006b, s. 387), sosyal ve kültürel yaptırımlar, belirsizlik ve endişelerle başa çıkmaya çalışan “nevrotik vatandaş”ın rızası üzerinden gerçekleştirilmektedir (Isin, 2004, s. 223).

Bu türden güvenlik uygulamalarının en çarpıcı örneği, 11 Eylül sonrasında ABD tarafından uygulanan güvenlik politikaları ve bu çerçevede yürürlüğe konulan Patriot Yasası (2001) ve Ulusal Güvenlik Yasası (2002)’dir. Bu yasalar ile birlikte ABD, ulusal ve uluslararası düzeyde izlediği güvenlik politikalarında değişikliğe gitmiş (Matthew ve Shambaugh, 2005, s. 223), yabancılara ve vatandaşlara yönelik her türlü denetim, gözetim, müdahale olanaklı hale gelmiştir (Erdoğan, 2013, s. 22). Bu güvenlik politikaları

ABD’de milliyetçi duyguları harekete geçirmiş ve bu politikalara destek vermemek neredeyse vatan haini ilan edilme gerekçesi haline dönüşmüştür (Matthew ve Shambaugh, 2005, s. 227- 229). Terör korkusu, terörle mücadele politikalarına destek sağlama (Zeigler, 2010, s. 19) ve seçim propagandalarında oy devşirme aracı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Davis ve Silver, 2004, s. s.31- 32; Pain ve Smith, 2008). Terör söylemi ve güvenlik politikalarıyla şişirilen terörizm korkusu, teröre karşı aşırı tepki için uygun ortamı yarattığı gibi, korku söylemi dönüşlü olarak reel korkuyu da arttırmıştır (Friedman, 2011, s. 83, 91). Özellikle ABD’de ve Avrupa’da terör eylemleri sonrasındaki güvenlik politikaları çerçevesinde yabancılara yönelik uygulanan sert ve insan haklarına aykırı politikalar, toplum nezdinde de ötekileştirmeye, yabancı korkusuna ve nefret söylem ve fiillerine varan sonuçlara yol açmıştır. Dolayısıyla genellikle söylem aracılığıyla inşa edilen terör korkusu, bir “öteki” algısı ve öteki üzerinde “sosyal kontrolün yaygınlaşmasını meşrulaştıran bir toplumsal ahlak üretir” (Ahmed, 2015, s. 547).

Risk toplumda güvenliğin kazandığı bu yeni boyut, uluslararası düzeyden en yerel, kentli, sivil ve kişisel ilişkilere (Coaffee ve Wood, 2006, s. 503) kadar bir denetim ağı ortaya çıkarmakta ve tam anlamıyla bir gözetim toplumu yaratmaktadır. Riskin varoluşsal bir kaygıya dönüşmesi, toplumda ötekine yönelik hukuksuz uygulamaların görmezden gelinmesine yol açmaktadır (Köse, 2007, s. 47). Dolayısıyla riskin küreselleştiği, yeni medya ortamlarının ve iktidarlarının korkunun küreselleşmesine katkı sağladığı böyle bir durumda güvenlik- özgürlük dengesi bozulmakta, güvenlik pahasına özgürlükten taviz verilmekte ve demokratik hak ve özgürlükler kısıtlanmaktadır. “Korku özgürlüğün düşmanıdır” (Pyszczynski, 2004, s. 845) ve toplumun ahlaki kapasitesini dönüştürür. Bu sebeplerle, mevcut terörle mücadele uygulamalarının çoğu, bireysel fiziksel güvenlik ve refah için devlet dışı terörizmden daha tehlikeli bulunmakta ve terörizmden çok terörle mücadeleden korkulması gereği (Wolfendale, 2007, s. 76) savunulmaktadır. Ancak mevcut terörle mücadele eylemleri aracılığıyla meşrulaştırılan ayrımcı, sert ve şiddet içeren politikalar bir tarafa bırakılacak olursa, güvenlik özgürlük için gerekli bir araçtır. Güvenliği artırıcı her önlem özgürlükleri kısıtlamakla birlikte özgürlük ancak güvenlikle birlikte var olabilmektedir. Bu anlamda güvenlik ve sivil özgürlükler arasında uyumlu bir denge kurulmalı (Zeigler, 2010, s. 19) ve güvenlik politikalarındaki temel ölçü özgürlüğe hizmet etmek olmalıdır (Bayram, 2016, s. 48).

Sonuç olarak, belirli bir mekân ve zamana atıfla tanımlanan risk kavramı, modernlik ve küreselleşme ile birlikte, riskin mekân ve zamanda sınırsız ve öngörülemez yayılma imkânı bulması ve bumerang özelliği taşımasıyla yeni bir anlam kazanmış ve dünya risk toplumu perspektifi ortaya çıkmıştır. Dünya risk toplumunun en önemli ve korkulan risklerinden biri olarak terörizm, bilgi, iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki gelişmeler ve küreselleşme olgusuyla birlikte yeni bir formata bürünmüştür. Örgüt yapısı, eğitim teknikleri, aktörleri, finansmanı ve eylem faaliyetleri anlamında farklılaşan ve ulusal sınırları aşan bu yeni terörizmin en önemli araçlarından biri medyadır. Terörizmin temel amacının korku salma ve sindirme olduğu düşünüldüğünde bunu sağlayabilecek mecra olarak medyanın hayati bir önem arz ettiği yadsınamaz. Özellikle yeni medya olarak adlandırılan internet tabanlı dijital ve çevrimiçi ortamların sunduğu âdemi merkeziyetçi yapı ve etkileşim ortamı terörizmin “yeni” niteliğini kazanmasında önemli bir hizmet sunmuş, terör faaliyetlerinin teşvikini ve mekândan bağımsız bir şekilde yaygınlaşmasını mümkün kılmış ve hızlandırmıştır. Yeni terörizm, medyayı, yalnızca kendi üyelerine terörü teşvik etmekte değil, aynı zamanda ve en önemlisi daha geniş toplumda korkuyu teşvik etmekte etkin bir biçimde kullanmaktadır. Bu durum, riskler ve terörizm gibi korkunun da belli bir jeopolitiğin ötesine geçmesini beraberinde getirmektedir. Risklerin küreselleşmesiyle desteklenen bir belirsizlik ve “terör çağında” korkunun tek başına bir söylemin ürünü olduğu, bir inşa olduğu düşüncesi çok gerçekçi görünmemektedir. Ancak, somut saldırıların ortaya çıkardığı sonuçların, korku ve endişe halinin medya tarafından sıklıkla ve abartılarak sunulması ve iktidarlar tarafından varlıklarını veya güvenlik politikalarını meşrulaştırmak amacıyla bir propaganda unsuru olarak kullanılması mevcut korkunun katlanarak artmasına sebep olmaktadır. Toplumda korku psikolojisinin egemen olması terörizmin en vahim sonucu olarak demokratik hak ve özgürlüklerin güvenlik tedbirlerine feda edilmesi ve daha kötüsü bunun toplum vicdanında meşrulaşması tehlikesini beraberinde getirmektedir.

3. YÖNTEM

3.1.Araştırma Modeli

Toplumsal olay ve olguların karmaşık ve çok boyutlu bir özelliğe sahip olması, sosyal bilimlerde problemlerin anlaşılmasında birden fazla yöntemin kullanılmasını gerekli kılabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 351). Nitel araştırmalar, varlıkların miktar, yoğunluk ve sıklıkları bakımından deneysel olarak açıklanamayacak nitelik, süreç ve anlamlarına odaklanırlar. Değerden bağımsız olmayan bu araştırmalar, gerçekliğin toplumsal olarak inşa edildiğine vurgu yapmaktadırlar (Denzin ve Lincoln, 2011, s. 8). Nicel araştırmalar ise, süreçlere değil, ölçümlere, değişkenler arası ilişkilerin analizlerine dayanan, değerden bağımsız araştırmalardır (Denzin ve Lincoln, 2011, s. 8) ve genel nedensel açıklamalara ulaşma amacı taşımaktadırlar (Neuman, 2007, s. 85). Nitel ve nicel araştırmalar, birçok açıdan birbirinden farklı olmakla birlikte birbirlerini tamamlayan araştırmalardır (Neuman, 2007, s. 84). Bu tez çalışması, terör korkusuna ve terör risk algısına ilişkin bazı sorulara cevap bulma amacı taşımaktadır. Bu amaç doğrultusunda tezin örneklemini teröre doğrudan maruz kalan ve teröre doğrudan maruz kalmayan iki ayrı grup olarak belirlenmiştir. Teröre doğrudan maruz kalmayan daha geniş kitleden veri toplama noktasında; hem nicel araştırmanın değişkenler arası ilişkileri gösterme imkânı hem de bu denli nispeten büyük bir grupla nitel çalışmanın zorluğu, araştırmanın bu boyutunda nicel çalışmayı gerekli ve önemli hale getirmiştir. Ancak araştırmanın konusu olan ve büyük bir toplumsal ve küresel sorun olan terörün ortaya çıkardığı korku ve riskler, yalnızca nicel olarak ele alınıp rakamlarla ifade edilebilecek kadar yüzeysel değildirler. Bu anlamda terör korkusunun ve teröre ilişkin algılanan riskin altında yatan anlam dünyasını ve toplumsal arka planı derinlikli olarak ortaya koyabilmek ve nicel verilerin bıraktığı boşlukları tamamlayabilmek adına terörü doğrudan deneyimleyen bir ikinci grupla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple bu araştırmada karma bir yöntem benimsenmiştir.

Karma yöntem, bir araştırmanın veri toplama ve analiz süreçlerinde nitel ve nicel yaklaşımların her ikisinden de yararlanılmasını ve sonuçların birlikte yorumlanarak aktarılmasını ifade etmektedir (Creswell ve Clark, 2015, s. 6). Karma yöntemin kullanımı noktasında birden fazla yaklaşım söz konusudur. Bu yöntem, nicel ve nitel yöntemlerin bir araya getirilme biçimlerine, zamanlarına, çalışmadaki ağırlıklarına göre farklı desenlere ayrılmaktadır (Creswell ve Clark, 2015). Bu araştırmada karma yöntemin

desenlerinden olan iç içe karma desen, bir diğer adıyla gömülü (embedded) desen benimsenmiştir. Gömülü desenin kullanıldığı araştırmalar; araştırmanın temelde nicel olarak tasarlandığı, ancak küçük bir örneklem grubuyla görüşme yapılarak nitel verilerle nicel verilerin desteklenmeye, açıklanmaya, ayrıntılandırılmaya ve bunlara ek bilgiler elde edilmeye çalışıldığı araştırmalardır (Creswell ve Clark, 2015, s. 98- 103; Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 356- 357).

Araştırmanın nicel boyutunda sınanacak olan temel hipotezler şu şekildedir:

1. Algılanan terör riski terör korkusu üzerinde etkilidir.
2. Cinsiyet, yaş, eğitim, çalışma durumu ve gelir ile terör risk algısı arasında istatistiksel bir ilişki vardır.
3. Cinsiyet, yaş, eğitim, çalışma durumu ve gelir ile terör korkusu arasında istatistiksel bir ilişki vardır.
4. İkamet edilen mekânın fiziksel ve sosyal dokusu ile terör risk algısı ve terör korkusu arasında istatistiksel bir ilişki vardır.
5. Doğrudan veya dolaylı terör deneyimi terör risk algısı ve terör korkusunu artırır.
6. Algılanan terör riski ve terör korkusu gündelik yaşam pratiklerini dönüştürür.
7. Algılanan terör riski ve terör korkusu güvenlik talebine yol açar.
8. Algılanan terör riski ve terör korkusu toplumsal güveni zedeler.

Araştırmanın nitel boyutunda ise, görüşme yapılan örnekleme; Türkiye'nin en önemli problemi olarak neyi gördükleri, terör deyince akıllarına neyin veya hangi grupların geldiği, yakın gelecekte bir terör saldırısının gerçekleşeceğine ilişkin bir risk algılayıp algılamadıkları sorulmuştur. Yakın gelecekte kendilerinin veya ailelerinin bir terör saldırısına maruz kalmalarına ilişkin korkularının bulunup bulunmadığı, medyanın terör korkusu üzerindeki etkisine ilişkin fikirleri, terör saldırılarının günlük aktivitelerini ve psikolojilerini etkileyip etkilemediği görüşmecilere yöneltilen diğer sorulardır. Ayrıca, görüşmecilere terör ve korkuyu ilişkilendirdikleri mekânlar olup olmadığı, güvenlik tedbir ve politikalarını nasıl değerlendirdikleri ve terör mağduru olunmaması için ne yapılması gerektiği yönündeki düşünceleri de sorulmuştur.

Araştırmada katılımcıların terör risk algılarını, terör korkularını ve bunun gündelik yaşam pratiklerine etkisini sosyodemografik özelliklerle birlikte çözümleme amacı doğrultusunda nicel araştırma tekniklerinden anket ve ölçek kullanılmıştır. Bunun yanı

sıra, katılımcıların “terör” kavramına ilişkin algılarına, terör korkusu ve mekân ilişkisine ve terör eylemleri sonucunda ortaya çıkan sosyal, psikolojik sonuç ve tutumlara ilişkin veri elde etmek amacıyla nitel araştırma tekniklerinden görüşme kullanılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda genel olarak, nicel olarak sorgulanan soruların altında yatan etmenler irdelenmeye ve ayrıntılandırılmaya çalışılmıştır. Nitel yaklaşımla toplanan veriler nicel araştırmanın içine gömülüp birlikte tartışılmış, dolayısıyla araştırmada karma yöntemin desenlerinden olan iç içe karma desen, yani gömülü desen kullanılmıştır.

Araştırmanın nicel boyutunda, olasılıksız örnekleme tekniklerinden amaçlı örnekleme çerçevesinde, Ankara’da daha önce terörü deneyimlemiş olan belirli merkezler ve mekânlar seçilmiştir. Bu alanlarda ise amaçlı örneklemin alt örnekleme tekniği olan maksimum çeşitlilik örnekleme benimsenerek, bu merkezlerde ikamet eden, çalışan, buraları geçiş güzergâhı olarak kullanan ve tüketen bireylere ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda ise, yine olasılıksız örnekleme tekniklerinden kartopu örnekleme kullanılarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amaçlı örnekleme, diğer bir adıyla yargısal örnekleme tekniği ile belirlenen bir örnekleme uygulanması sonuçların genellenebilirliği açısından bir kısıtlılık yaratır. Ancak araştırmanın nicel boyutunda örneklemin amaçlı olarak seçilen alanlarla sınırlandırılmasındaki temel amaç sonucu Ankara evrenine genellemek değil tam tersine belirlenen merkezi noktaları bir şekilde tüketen bireylere ilişkin bir genellemeye varmaktır. Nitel boyutta ise herhangi bir genelleme amacı bulunmayıp doğrudan hedef kitlenin tekrar eden cevapları üzerinden bu kitleye ilişkin bazı temel yargılara varılması amaçlanmaktadır.

Türkiye’de ilgili literatürde, terör risk algısını analiz eden sınırlı sayıda araştırma söz konusu olmakla birlikte terör korkusunu analiz eden çalışmalara rastlanmamıştır. Dolayısıyla söz konusu çalışma bu açıdan keşfedici olmakla birlikte, birden fazla değişken arasındaki sebep-sonuç ilişkisini ortaya koymayı amaçlaması bakımından açıklayıcı ve belirli bir zamandaki duruma ilişkin verileri ortaya koyması bakımından ise kesitsel nitelik göstermektedir.

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Ankara il merkezi oluşturmaktadır. Araştırma, Ankara’nın en merkezi noktaları olan Kızılay ve Ankara Gar civarı gibi nüfus açısından yoğun ve heterojen alanlarda; yaşayan, çalışan, vakit geçiren veyahut bu alanları bir geçiş noktası

olarak kullanan; Ankaralı olan veya olmayan, 18 yaş üstü vatandaşları kapsamaktadır. Kızılay ve Ankara Gar çevresinin örneklem olarak seçilmesinde esas belirleyici ise, bu alanların daha önce bir bombalı terör eylemini deneyimlemiş olmalarıdır. 10 Ekim 2015'te Ankara Gar kavşağında meydana gelen terör saldırısı, Ankara Sıhhiye Meydanı'nda düzenlenen Emek, Barış ve Demokrasi Mitingi'ni hedef alan, IŞİD üyesi iki intihar bombacısı tarafından gerçekleştirilen ve 109 kişinin ölümüne neden olan bir terör eylemidir. 13 Mart 2016'da Kızılay Meydanı'ndaki Güvenpark yanında meydana gelen terör saldırısı ise, TAK tarafından üstlenilen, otobüs duraklarının yanından geçen bomba yüklü bir aracın infilak ettirilmesiyle gerçekleştirilen ve 37 kişinin ölümüne neden olan saldırıdır.

Araştırmanın evrenini oluşturan Ankara il nüfusu, TÜİK 2016 verilerine göre 5.445.026'dır (www.tuik.gov.tr). Bu sonuçlara göre nicel veri toplama tekniklerinin kullanılacağı bir araştırmada örneklem büyüklüğünün % 95 güven aralığıyla 385 olması yeterli olmakla birlikte araştırmada söz konusu örnekleme 400 anket uygulanmıştır. Araştırmanın nitel boyutunda ise terörü doğrudan deneyimleyenler ile 20 adet derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir.

Veri toplama tekniklerine geçilmeden önce, araştırma örnekleme ilişkin ele alınması gereken bir diğer husus daha vardır. Araştırmanın amacının terör korkusunu ve teröre ilişkin algılanan riski ortaya koymak olduğu düşünüldüğünde, araştırma konusunun pek çok yönden hassas bir konu olduğu görülmektedir. Ancak burada hassasiyeti asıl ortaya çıkaran şey konudan ziyade araştırmanın öznesi olan kişilerdir. Özellikle araştırmanın nitel boyutunda görüşme yapılan örneklemin, daha önce bir terörü deneyimlemiş olan mağdurlar olduğu düşünüldüğünde bu araştırmayı bir hassas grup araştırması olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Nitekim ilgili literatürde hassas gruplar olarak; kadınlar, hamileler, çocuklar, mahkumlar, bilişsel ve zihinsel engeli bulunanlar, ekonomik açıdan ve eğitim açısından dezavantajlı konumda bulunanlar (Collogan vd., 2004a, s. 366; Fleischman ve Wood, 2002, s. 317), yaşlılar, ölümcül hastalar, etnik azınlıklar, mülteciler (Ketefian, 2015, s. 169- 170; Bracken-Roche vd., 2017, s. 11) ve çevresel afet ve terör mağdurları (Collogan vd., 2004a; Fleischman ve Wood, 2002) sıralanmıştır. Bundan hareketle hassas grupları, sosyodemografik, fiziksel, ruhsal ve kültürel özellikleri ve maruz kaldıkları şiddet, doğal veya imal edilmiş afet ve felaketler dolayısıyla savunmasız hale gelmiş kırılğan gruplar olarak tanımlamak mümkündür. Bu

gruplarla çalışma yapılırken ekonomik zorluklar, psikolojik rahatsızlık verme, travmayı yeniden canlandırma, itibar kaybı, küçük düşürme, yaftalama, gizliliğin ihlali ve istenmeyen medya ilgisi (Collogan vd., 2004, s. 367; Fleischman ve Wood, 2002: 317) gibi birtakım sıkıntılara yol açma riski söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla bu gruplarla gerçekleştirilen çalışmaların yerine getirmesi gereken birtakım etik yükümlülükler söz konusudur. Bunların başında, çalışılacak grubun, araştırmanın konusu ve amacı hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirilmesi ve araştırmaya gönüllü olarak, kendi rızaları ile katılmalarına dikkat edilmesi gelmektedir. Hassasiyet gösterilmesi gereken bir diğer mevzuu, katılımcıların gizliliği ve mahremiyetine ilişkindir. Katılımcıları tanımlayıcı, ifşa edici tanımlamalara gidilmemeli ve isimler gizli tutulmalıdır. Araştırmanın ve araştırmacının katılımcıların psikolojik kırılabilirliğine karşı hassas olması ve katılımcıya psikolojik olarak ağır gelecek ve yeniden travma yaratacak kadar yüklenilmemesi ve sıkıntı yaşayan bireylerin anında psikolojik destek için yönlendirilebileceği bir mekanizmaya sahip olunması dikkat edilmesi gereken bir diğer önemli husustur (Fleischman ve Wood, 2002: 318- 319; Collogan, Tuma ve Fleischman, 2004, s. 8- 10). Bir afet veya terör sonrası belirli bir travma yaşamış olan kişilerle gerçekleştirilecek çalışmalarda, travmanın yeniden canlanması riski, etik konusunda en çok dillendirilen ve araştırmaların gerçekleştirilmesinde zaman zaman engel teşkil eden husustur. Ancak afet ve benzeri olaylar sonrası travma yaşamış olan hassas gruplarla gerçekleştirilen çalışmaların sanıldığı gibi travmayı yeniden canlandırmadığını, katılımcıların olumsuz duygusal tepkiler deneyimleme potansiyelinin bulunduğunu ancak bunun geçmiş travmanın olduğu gibi yeniden canlanmasından farklı olduğunu iddia eden araştırmalar da vardır (Legerski ve Bunnell, 2010). Legerski ve Bunnell'in araştırmasına göre, bireyler bu tür çalışmalara katıldıklarında kısa dönemde olumsuz etkilenmeler de uzun dönemde bu etkiler geçicidir. Bu araştırmanın sonuçları, istisnalar hariç travma araştırmalarına katılan bireylerin pişmanlık duymadığını ve bu araştırmalarla ilgili olumsuz değerlendirme yapmadığını, hatta bazı araştırmalarda travmanın paylaşımının ve yazılı aktarımının katılımcıların daha iyi hissetmesine neden olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca bu psikolojik etkilenme yalnızca mağdurlar nezdinde değil araştırmacı nezdinde de tartışılmış ve araştırmacıların da araştırma sırasında psikolojik sıkıntılar yaşayacağı ve buna hazırlıklı olması gereğine vurgu yapılmıştır (Lavin, Schemmel-Rettenmeier ve Frommelt-Kuhle, 2012, s. 7).

Özellikle afet ve terör mağdurları ile gerçekleştirilecek araştırmalardaki etik sorunlara vurgu yapan az sayıdaki çalışma; genellikle afet veya terör olayının hemen sonrasındaki süreçlerde gerçekleştirilecek çalışmalara ilişkin yükümlülöklere gönderme yapmakta, dolayısıyla da bireylerin travmalarına odaklanmakta ve psikolojik ve ekonomik yardım ve yönlendirmeyi etik zorunluluklar olarak sıralamaktadırlar. Ayrıca hassas gruplarla ilgili etik konularına ilişkin çalışmaların daha çok sağlık ve psikoloji gibi klinik alanlarda gerçekleştirildiği ve konunun genellikle insan hakları bağlamında tartışmaya açıldığı görölmüştür. Sosyolojik çalışmaların bu konuya fazla odaklanmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

3.3. Veri Toplama Tekniği ve Aracı

Araştırmanın nicel boyutu için öncelikle Ocak 2018’de pilot çalışma gerçekleştirilmiş ve cevaplayıcılardan gelen görüş ve öneriler doğrultusunda anketler yeniden düzenlenmiştir. Anketler (400), söz konusu örnekleme, Ankara Garı ve çevresi için 150 ve Kızılay için 250 adet olacak şekilde uygulanmıştır. Anket formu, 2’si açık uçlu, 14 yapılandırılmış olmak üzere 16 sorudan ve 4 ölçekten oluşmaktadır.

Anket ve görüşme sorularının oluşturulmasında dünyada ve Türkiye’de terör ve suç risk algısı ve korkusu literatüründe yer alan bazı çalışmalardan yararlanılmıştır. Doğrudan terör risk algısı ve terör korkusunu ortaya çıkarmayı amaçlayan sorularda Aly ve Green, 2009; May vd., 2011; Badayneh, Khattar ve Hassan, 2011’in çalışmalarından faydalanılmıştır. Gündelik rutin davranışın dönüşümüne, toplu taşımının kullanımına ve seyahat planlarına etkisine ilişkin sorularda Gigerenzer, 2002; Zeigler, 2010, Demirçivi, 2015’in çalışmalarından; medya ve politik unsurların terör risk algısı ve korkusuyla ilişkisini tespit etme amaçlı sorularda Nellis ve Savage, 2012; Nacos, Bloch-Elkon ve Shapiro, 2007; Zeigler, 2010; Davis ve Silver, 2004’in çalışmalarından yararlanılmıştır. Terör risk algısı ile korkusunun ötekileştirme ile ilişkisini tespit etmeye çalışan sorularda Aly ve Green, 2009’un çalışmasından; terörist profilinin belirlenmesine ilişkin sorularda Yeniçeri ve Dönmez, 2008’den; suç mağduriyeti ile ilişkisini analiz etmeye çalışan sorularda Khruakham ve Lee, 2014’ün çalışmasından; algılanan terör tehdidi ve terör korkusu sonrası ortaya çıkan sosyal paylaşım ve iletişim pratiklerine ilişkin sorularda ise Pelletier ve Drozda-Senkowska, 2016’in çalışmasından faydalanılmıştır. Davranışın dönüşümünde zamana bağlı değişiklikleri gözlemek amacıyla yöneltilen belleğe ilişkin sorularda Hirst et.al., 2009’dan ve son olarak algılanan risk ve korku sonrası

bireylerin güvenlik taleplerini ölçmeye çalışan sorularda ise Zeigler, 2010'dan faydalanılmıştır. Ayrıca bir terör çalışması olmayıp suç korkusunu ölçmeye çalışan bazı araştırmalardan da (Ferraro, 1995; Farrall vd., 1997; Wynne, 2008; Baumer, 1985; Kenny, 1987) genel anlamda esinlenilmiştir. Son olarak bir suç korkusu araştırması olduğu halde kişisel suç korkusunun yanı sıra bireylerin yakınlarına ilişkin hissettikleri tehdit ve korkuyu da ortaya koyma amacı taşıyan Warr ve Ellison (2000)'in çalışmasından da alturistik terör riski ve korkusu sorularında önemli ölçüde yararlanılmıştır.

Soru formunda sırasıyla Terör Risk Algısı Ölçeği, Terör Korkusu Ölçeği, Terör Korkusu Etki Ölçeği ve Güvenlik Tedbiri Ölçeklerine yer verilmiştir. Ölçekler, “tamamen katılıyorum”, “katılıyorum”, “kısmen katılıyorum”, “katılmıyorum”, “hiç katılmıyorum” seçeneklerinden oluşan 5’li likert tipi ölçeklerdir. Bu ölçekler, araştırmacı tarafından geliştirilmiş olduğu için ölçeklere açımlayıcı/ keşfedici faktör analizi uygulanmıştır. Nitekim açımlayıcı faktör analizi, bir ölçme aracının ilk geliştirildiği aşamada yapının geçerliliğini değerlendirmeye olanak sağlamaktadır (Worthington ve Whittaker, 2006, s. 807). Açımlayıcı faktör analizi, aynı yapıyı ölçen değişkenleri bir araya getirmek suretiyle, az sayıda faktör ile açıklama yapma amacı olan, ölçeğin yapı geçerliliğinin incelenmesinde sıkça kullanılan bir analiz, istatistikî bir tekniktir (Büyüközütürk, 2003, s. 117).

Terör Risk Algısı Ölçeği; bireylerin kendilerine ve yakınlarına yönelik algıladıkları terör riskini sorgulayan 5 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach- Alpha değeri .909 olarak hesaplanmıştır. Likert tipi bir ölçekte güvenilirlik katsayısı 1’e yaklaştıkça ölçeğin güvenilirliği artmaktadır (Tezbaşaran, 2008, s. 49). Bazı araştırmacılar, .70’in kabul edilebilir en düşük güvenilirlik katsayısı olduğunu, .70- .80 aralığının kayda değer bir önem taşıdığını, .80- .90 aralığının ise yüksek güvenilirlik ifade ettiğini belirtmişlerdir (DeVellis, 2003, s. 95- 96). Genel olarak, güvenilirlik katsayısının .70’in üstünde olması araştırmanın güvenilir bulunması için yeterli görülmektedir (Büyüközütürk, 2003, s. 165). Açımlayıcı faktör analizi için örneklemin belirli bir büyüklükte olması gerekmektedir (Kline, 2002, s. 180; DeVellis, 2003, s. 96; Pallant, 2007, s. 181). Veri matrisinin faktör analizine uygunluğunun tespiti ve ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi amacıyla ölçeğin Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerine bakılmıştır. 0 ile 1 arasında bir değer alan KMO, 1’e yaklaştıkça faktör analizinde güvenilirliği artmaktadır. KMO

değerinin güvenilirliği, .50 ve .70 arasında vasat olarak nitelendirilirken .70 ve üstü kabul edilebilir bir güvenilirlik derecesine gönderme yapmaktadır (Field, Miles ve Field, 2012, s. 776). Diğer birtakım çalışmalarda ise, iyi bir faktör analizi için kabul edilebilir minimum KMO değerinin .60 ve üzerinde olması gereği ifade edilmektedir (Pallant, 2007, s. 181; Büyüköztürk, 2003, s. 120). Terör Risk Algısı Ölçeğinin KMO katsayısı .860 olarak hesaplanmıştır ve Bartlett testi anlamlıdır ($p=000$). Dolayısıyla mevcut örneklemin açımlayıcı faktör analizi için yeterli olduğu görülmektedir. Ölçek, madde faktör yük değerleri ,638 ile ,925 arasında dağılım gösteren tek faktör altında toplanmıştır. Faktör yük değerlerinin .45 ve üzerinde olması tercih edilen bir durumken, az sayıda maddenin bulunduğu ölçeklerde bu sınır .30 olarak kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2003, s. 118; Pallant, 2007, s. 179- 197). Maddelerin ölçeğe ilişkin açıkladığı varyans ise %68.205'tir. Tek faktörlü ölçeklerde açıklanan varyansın %30 ve üzerinde olması yeterlidir, ancak çok faktörlü ölçeklerde bu oranın daha fazla olması beklenmektedir (Büyüköztürk, 2003, s. 119).

Terör Korkusu Ölçeği, bireylerin kendilerinin ve yakınlarının terör mağduru olmasına yönelik korkularını sorgulayan 5 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach- Alpha değeri .947 olarak hesaplanmıştır. Açımlayıcı faktör analizi yapılan bu ölçeğin KMO değeri ,881 ve Bartlett testi anlamlıdır ($p=000$). Ölçek, madde faktör yük değerleri ,795 ile ,931 arasında dağılım gösteren tek faktör altında toplanmıştır. Maddelerin ölçeğe ilişkin açıkladığı varyans %78.451'dir.

Terör Korkusu Etki Ölçeği, terör korkusunun tetikleyicileri ve etkilerini sorgulayan 13 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach- Alpha değeri .923 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin KMO değeri ,931 ve Bartlett testi anlamlıdır ($p=000$). Ölçek, madde faktör yük değerleri ,381 ile ,902 arasında dağılım gösteren tek faktör altında toplanmıştır. Maddelerin ölçeğe ilişkin açıkladığı varyans %55.191'dir.

Güvenlik Tedbiri Ölçeği ise, bireylerin güvenlik tedbirlerine ilişkin görüşlerini sorgulamaya yönelik 5 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Cronbach- Alpha değeri .784 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin KMO değeri .662 ve Bartlett testi ($p=000$) anlamlıdır. Ölçek maddeleri, öz değeri 1'den büyük olan 2 faktör etrafında toplanmıştır. Bu faktörler, altında toplanan maddeler göz önünde bulundurularak "Önlem" ve "Polis yetkisi" şeklinde isimlendirilmiştir. "Önlem" faktörü altında, madde yükleri ,734 ile ,893 arasında değişen 3 madde sıralanırken, "Polis yetkisi" faktörü altında madde yükleri ,932 ve ,938

olan 2 madde sıralanmıştır. Bazı araştırmacılar, bir faktör altında 3'ten daha az maddenin bulunmasını tavsiye etmemekle birlikte (Tabachnick ve Fidell, 2001'den aktaran Worthington ve Whittaker, 2006, s. 821), aralarında .70 ve üzerinde korelasyon bulunması, diğer değişkenlerle nispeten ilişkisiz olması ve bu maddeleri bu faktör altında tutma nedenin yorumlanabilir olması durumlarında bir faktörün 2 maddeden oluşması kabul görmektedir (Worthington ve Whittaker, 2006, s. 821- 822). "Polis yetkisi" faktörü altında yer alan maddeler arasındaki korelasyon .70'ten yüksektir ($r = .817$). Terör riski ve korkusu bireylerde belirli güvenlik önlemlerinin alınması gereği düşüncesini ortaya çıkarmaktadır. Ancak bu durum güvenlik güçlerine, polise ekstra yetki verilmesi düşüncesi üzerinde aynı etkiyi yaratmamaktadır. Belirli önlemlerin alınması gereği savunulurken, polise yetki konusunda daha olumsuz bir algı söz konusudur. Bu sebeple maddeler 2 faktör altında toplanmakta ve önlem ve polis yetkisi açısından birbirlerinden ayrılmaktadır. Bunlardan hareketle ölçekte 2 maddelik bir faktörün yer alması kabul edilebilir bir durum olarak görülmektedir. Maddelerle ilgili tanımlanan 2 faktörün ortak varyanslarının ise .618 ile .908 arasında değiştiği gözlenmektedir. Bu faktörler toplam varyansın sırasıyla % 54,553 ve % 25,055'ini açıklamaktadır. Açıklanan toplam varyans, % 79.609'dur, dolayısıyla bu 2 faktörün birlikte ölçeğe ilişkin varyansın çoğunluğunu açıkladıkları görülmektedir.

Bu analizlerden hareketle 4 ölçeğin de Cronbach- Alpha, KMO, Bartlett değerleri, madde yükleri ve açıkladıkları varyanslar göz önünde bulundurulduğunda ölçeklerin güvenilirliklerinin yüksek olduğu ve açımlayıcı faktör analizine uygun olduğu görülmektedir.

Ölçek geliştirme çalışmalarında; açımlayıcı faktör analizi yapılarak ölçeğin yapısı değerlendirildikten sonra genellikle doğrulayıcı faktör analizi kullanılarak açımlayıcı faktör analizi ile üretilen faktör yapısının yeni bir örneklemden elde edilen veriler için elverişli olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmaktadır. Daha nadir karşılaşılan bir durum ise Açımlayıcı faktör analizi (AFA) almaksızın veri setine doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulamaktır (Worthington ve Whittaker, 2006, s. 815). Bunun yanı sıra yalnızca açımlayıcı faktör analizinin kullanılıp, doğrulayıcı faktör analizinin yapılmadığı çalışmalar da mevcuttur. Worthington ve Whittaker (2006, s. 816) tarafından yapılan ölçek geliştirme araştırmasında da incelenen 23 ölçekten 10 tanesinde AFA'dan sonra DFA'nın kullanıldığı, 8'inde ise yalnızca EFA'nın kullanıldığı belirtilmiştir. Bu

araştırmada da yalnızca AFA kullanılmıştır. DFA yapılması için yeniden sahaya çıkılıp yeni bir veri setinin oluşturulması gerekmektedir. Ancak zaman kısıtı dolayısıyla sahaya yeniden çıkılıp yeni veri setine DFA uygulanamamıştır. Bu durum, araştırmanın kısıtlılıklarından biridir ve sonraki çalışmalarla leklere DFA uygulanarak ölçeklerin başka durumlar için kullanılabilirliği test edilebilir.

Alan araştırmasının anket ayağı 18- 20 Mart 2018 tarihleri arasında Ankara Garı ve Kızılay'ı kullanan örneklerle gerçekleştirilmiştir. Ankara Garı'nı kullanan örneklerin bir kısmına (76 kişi), sosyodemografik çeşitlilik göstermesi ve zaman kısıtı yaratmaması bakımından Eskişehir- Ankara seferini yapan trende ulaşılmıştır. Günün cinsiyete göre en homojen dağılım gösteren ve en yoğun olan seferi tercih edilmekle beraber tüm seferlerde kadın yoğunluğunun çok daha düşük olduğu gözlemlenmiştir.

Araştırmanın Ulus ayağının geri kalan kısmı ise eski garda ve özellikle de, yoğunluk bakımından imkân sağladığı için, yeni garda gerçekleştirilmiştir. Burada hem giriş katında tren seferi bekleyen örneklerle hem de AVM katında alanı tüketen daha yoğunluklu olarak genç olan örneklerle ulaşılmış (74 kişi) ve örneklerin Ankara Gar ayağında toplamda 150 adet anket gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın Kızılay ayağının neredeyse tamamı ise, daha önce Kızılay'da patlamanın meydana gelmiş olduğu Güvenpark civarında gerçekleştirilmiştir. Daha önce patlamanın yaşandığı dolmuş duraklarında bekleyen, Güvenpark'ta zaman geçiren ve çalışan (aycı, ieki vs.) ve civarda işyerleri bulunan esnafla iki günlük yoğun bir çalışma sonucunda anket gerçekleştirilmiş (250 adet) ve toplamda 400 anket uygulanarak araştırmanın anket kısmı tamamlanmıştır.

Araştırma sorularına ve ölçeklere ilişkin bu teknik bilgilerden sonra belirtilmesi gereken önemli bir husus vardır ki bu, araştırma sorularında araştırmacının bizzat kendi korkularının yadsınamayacak bir etkiye sahip olduğudur. Bourdieu, kendi sosyolojik pratiğinin kısmen “toplumsal deneyiminin sosyolojisinin ürünü” (2003, s. 205) olduğunu ifade etmiştir. Bourdieucu bir dşnmsellikte, araştırmacının toplumsal konum ve deneyimlerinin araştırmasına yansıdağını ve araştırma sürecinin aslında bir tür “nesneleştiren öznenin nesneleştirilmesi” (2003, s. 205) olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda bu araştırmada da bu tür bir sürecin işlediğini söylemek yersiz olmayacaktır. Araştırma sorusu, ortaya çıkışı itibariyle araştırmacı olarak benim, Türkiye'de içinde yaşadığımız dönemde bombalı terör saldırılarının gerçekleşme

sıklığından hareketle, teröre ilişkin kişisel korkularıma dayanmaktadır. Bu tez araştırması, bir anlamda, Bourdieu'nun "en kişisel olanın bile kişisellikten uzak olduğu" (2003, s. 202) fikrinin araştırmacının zihninde yarattığı soruya cevap aramaya yönelik bir çalışmadır. Bu anlamda araştırma sorularının hazırlanmasında literatür taramasının yanısıra araştırmacının kendi korkuları önemli bir kaynaktır diyebilirim. Araştırmacı soru formunu hazırlarken sorduğu soruları öncelikle kendisine yöneltmiş, 'başka nelerden korktuğu' sorusunu sorgulayarak soru formunu tamamlamıştır. Bu anlamda araştırmacı olarak kendi korkularımın araştırmaya en büyük katkısının kendi aileme ve kardeşlerime ilişkin hissettiğim korkudan hareketle bu yönde bir literatür taraması yapmak olduğunu söyleyebilirim. Nitekim bu konunun literatürde çok eksik kaldığı ortaya konulmaktadır. Araştırmacı olarak bu konuyu araştırırken ve yorumlarken içinde bulunduğum "konum"un anlaşılması için araştırma öncesi ve sırasındaki korku ve tutumumu kısaca özetlemek yerinde olacaktır. Daha önce sivilleri hedef alan herhangi bir terör saldırısının gerçekleşmemiş olduğu Eskişehir ilinde yaşıyor olmama rağmen Türkiye'nin çeşitli şehirlerinin kalabalık alanlarında gerçekleştirilen terör saldırıları sonrası uzun süre kalabalık mekânlara ve alış veriş merkezlerine girmediğim gibi yine farklı şehirlerde yaşayan ailemin her bir üyesi ile de çok zaruri olmadıkça bu tavrı takınma noktasında kesin bir anlaşmaya vardım. Bu durumdan normalleşme sürecine geçiş yaklaşık 6-8 ay gibi bir zaman sonra ve kısmen gerçekleşti diyebilirim. Nitekim hala haftasonları ve yoğun saatlerde kalabalık yerlere girmekten imtina edip aile üyelerime bu konuda telkinde bulunan bir konumda olduğumu belirtmeliyim. Bu anlamda araştırma süreci de araştırmacı olarak benim için, görüşmecilerin deneyimlerine ilişkin anlatılanların yarattığı psikolojik etkiler dışında, terör eylemlerinin gerçekleştirildiği alanlarda çalışma yapmak anlamında oldukça zorlayıcı ve tedirgin edici olmuştur. Özellikle Güvenpark'ta iki gün boyunca yaptığım anket çalışmaları sırasında, erkek kardeşimin anketör olarak bana yardımcı olması kişisel terör korkumdan ziyade kardeşime ilişkin korkularımı tetiklemiş ve anket çalışması sırasında sık sık onun yerini tespit edip iletişim halinde olmaya çalışmama, onu en az kalabalık yerlere yönlendirmeme ve onun yardım isteğini geri çevirmediğim için sık sık suçluluk hissetmeme yol açmıştır.

Ankete katılanların neredeyse tamamı, özel bilgilerinin, isimlerinin alınmayacağını birkaç kez teyit ettikten sonra ankete başlamayı kabul etmiştir. İki erkek katılımcı anketleri kabul etmiş ancak konuyu gördükten sonra cevaplamayı reddetmişlerdir. Bu durumun örneklerden ziyade daha önce de bahsettiğimiz gibi konunun hassasiyeti ile ilgili olarak

ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Ancak bu genellenebilir bir durum değildir, nitekim konunun patlamalarla ilgili olmasının kendilerini ilgilendiren bir durum olması sebebiyle anket büyük ölçüde ilgi görmüştür. Terör korkusu konusu, riskin küreselleştiği bir dönemde, hemen herkesi içeriye alan, diğer bir deyişle konunun muhatabı kılan ve dışarının varlığına çok fazla imkân vermeyen bir konudur. Bu hem araştırmacının kendisi hem de sorunun yöneltildiği herkes için geçerli bir durumdur. Dolayısıyla, ideolojik kimlikten kaynaklı mağduriyet ve bunun ortaya çıkardığı eylemlilik hali, tavır ve tutumlar dışarıda bırakılacak olursa, terör korkusu anlamında sınırları çok keskin olan bir “dışarısı” yok demek hiç de yanlış olmayacaktır. Nitekim araştırmacı olarak kendimin de araştırmayı yapan ve bir örnekleme yönelerek dışarıda bulunan özne olarak bulunduğum konumun sabit olmadığını, özellikle görüşmeler sırasında hem her soruyu aynı zamanda kendime de yönelttiğim hem de zaman zaman “sen korkmuyor musun ki?” denilerek örnekleme dâhil edildiğim için bir anda araştırmanın nesnesi haline geldiğimi belirtmeliyim. Bu şekilde, zaman zaman görüşme gerçekleştirdiğim kişi ile görüşmeyi yapan kişi olarak benim aramdaki sınırlar ortadan kalkmış, korku ve risk algısı etrafında görüşme yapılan kişilerle aynı konumda konumlanmış olduk. Yani bir anlamda araştırma sürecince belirli aralıklarla, nesneleştiren özne konumundayken soruları kendime yönelterek ve bana yöneltilen sorularla nesneleştirilen bir konuma geçtim diyebilirim.

Anketin gerçekleştirildiği Kızılay Güvenpark'ta çok sayıda polis ve özel güvenliğin olduğu, parkın içerisinden birkaç kez gruplar halinde çevik kuvvetin geçtiği gözlemlenmiştir. Anket sahasında sırt çantamı unutkanlıkla bir bankın üzerinde yaklaşık 25 dakika boyunca bırakıp alandan uzaklaşmam sonucu, görenlerin tedirginlik yaşaması ve oradan geçen bir polisi çağrılmaları alandaki genel huzursuzluğun varlığını göstermektedir.

Araştırmanın görüşme boyutu için sahaya çıkılmadan önce birtakım ön bağlantılar kurulmuş, bağlantı sağlayacak kişilerle ve görüşülecek kişilerin birkaçı ile telefonla görüşülmüş, araştırmaya ilişkin ön konuşmalar yapılmış ve görüşmelerin yapılacağı zaman dilimi tespit edilerek sahaya çıkılmıştır. Görüşmeler, 18- 22 Nisan 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılacak kişilerin ankete katılanlardan farklı olarak Ankara Gar ve Güvenpark'ta yaşanan terör saldırılarını uzaktan veya doğrudan deneyimlemiş olmaları gerekmektedir. Patlamaları doğrudan deneyimlemiş olmaktan kasıt doğrudan patlamanın olmuş olduğu alanda bulunup patlamayı görmek iken, uzaktan

deneyimlemiş olmakla patlamanın sesini duyarak alandan kaçanları görmek, çığlıklarını duymak, o gün yaşanan panik ortamının yol açtığı durumları deneyimlemek kastedilmektedir.

Görüşmelerden 2 tanesi Eskişehir’de (biri Eskişehir diğeri Ankara’da ikamet eden kişiler olmak üzere), 2 tanesi Beştepe’de, 1 tanesi Bahçelievler’de, biri sendika diğeri dernek olmak üzere 2 tanesi kurumlarda, diğeri ise Kızılay merkezde bir kafede gerçekleştirilmek üzere 20 adet görüşme yapılmıştır. Görüşmecilere, hem kurulan ön bağlantılar hem de görüşme öncesinde araştırmanın konusu ayrıntılı olarak anlatılmış, araştırmanın akademik bir çalışma olduğu ve bir tez çalışması çerçevesinde gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Nitekim görüşme yapılan grubun terör mağduriyeti yaşamış hassas bir grup olduğu düşünüldüğünde araştırmanın ayrıntılı bilgilendirmeye dayalı olması ve tam bir rıza sağlanmış olması son derece önemlidir. Görüşmecilere genel olarak kartopu örnekleme tekniğiyle ulaşılmış, görüşme yapan kişiye başka bir görüşmeci ayarlayıp ayarlayamayacağı sorulmuştur.

Güvenpark saldırısını deneyimleyenlere ulaşmak bu anlamda daha güç olmakla birlikte 10 Ekim Gar patlamasını deneyimlerle iletişim gerek kurulan ön bağlantılar gerekse de bu patlamaya maruz kalanların örgütlü yapıya sahip olmasıyla daha kolay olmuştur. Terör mağduru olmak başlı başına bir hassasiyet sebebi iken buna ek olarak sahip olunan dünya görüşü, fikir ve ideolojileri, daha geniş çerçevede yaşam tarzları sebebiyle terör mağduru olmak ve sonrasında da kendi ifadeleriyle ‘mağdurun kimliğine göre tavır alınması suretiyle bir ötekileştirilmeye maruz kalmak’ Ankara Gar saldırısını deneyimleyen görüşmecileri çok boyutlu bir hassasiyet konumuna itmiştir. Bu anlamda burada farklı hassasiyetlerin, kırılگانlıkların iç içe geçtiği söylenebilir. Bu hassasiyetler ve Gar saldırısının nispeten daha homojen bir gruba yönelmiş olması, Ankara Gar saldırısı sonrası doğrudan bu patlamada yaralanan ve yakınlarını kaybedenlerin üyesi olduğu ve dışarıdan gönüllülük esaslı yardımlaşmaya dayalı, 10 Ekim-Der adıyla bir dernek kurulmasına yol açmıştır. Bu dernek saldırı sonrasında kısa bir süre içinde “İnsan Kaynaklı Yıkım/ Afetlerde Hak İhlallerinin Önlenmesi İçin Kriz Rehberi” adıyla oldukça kapsamlı bir kitapçık yayınlarak sürecin yönetilmesine ve mağdurlar arası diyalogun sağlanmasına katkı sunmuştur. Bu durum alanda mağdur olan şehir içinden ve şehir dışından hemen herkesin birbirini tanımada önemli bir etken olmuştur. Bu hassasiyetler birliği ve benzerliği görüşme yapılan bireylerin dayanışma gösterdiği

dernek dışında, görüşmelerin yarısından fazlasının gerçekleştirildiği kafede de bir “biz” ortamının yaratılmasında önemli rol oynamıştır. Görüşmeler boyunca bu ortamı tüketen, görüşme yapılan ve yapılmayan neredeyse tüm bireylerin birbirlerini tanıdığı, görüşmeye gelen kişinin görüşülecek masaya gelene kadar neredeyse bütün masalarla selamlaşp konuştuğu gözlemlenmiştir.

Görüşülen örneklemden yalnızca Ankara Gar saldırısını deneyimlerin sayısı 7, yalnızca Güvenpark saldırısını deneyimleyenlerin sayısı ise 3’tür. Ancak bazı görüşmeciler, birden fazla terör saldırısını deneyimlemişlerdir. Buna göre hem Ankara Garı hem de Güvenpark saldırılarını deneyimleyenlerin sayısı 6’dır. Görüşmecilerden 1 tanesi ise bu iki saldırının yanı sıra İstiklal Caddesinde gerçekleştirilen bombalı saldırıyı deneyimlemiştir. Bunun dışında, görüşmecilerden 2 tanesi Ankara Gar saldırısının yanı sıra Şubat 2016’da Merasim Sokak’ta Genelkurmay’a düzenlenen saldırıyı, 1 diğeri ise Güvenpark ve Merasim Sokak’ta düzenlenen saldırıyı deneyimlediğini bildirmiştir. Ancak diğeri terör saldırılarını deneyimlemiş olsalar da Ankara Garı saldırısını deneyimleyenlerin hemen hepsi, soruların neredeyse tamamına daha yoğun ve birebir yaşamış oldukları Gar saldırısı üzerinden cevap vermişlerdir.

Güvenpark saldırısını deneyimleyenlerden görüşme gerçekleştirilenlerin tamamı, patlamayı dolaylı (biraz daha uzaktan ve yara almadan) olarak deneyimlemiş ve hiçbiri fiziki kayıp yaşamamıştır. Ancak gündelik yaşantılarında önemli kısıtlamalara gitmiş, kendilerini büyük bir korku ve sürekli bir stres altında hissettiklerini ifade etmişlerdir. Gar saldırısını deneyimlemiş görüşmecilerin hemen hepsi ise ya en yakın arkadaşlarını, akrabalarını kaybetmişler, bu kişiler ya hafif veya ciddi hasarlarla kurtulmuşlar ya da kendileri hafif veya ciddi fiziki hasar almışlardır. Görüşmecilerden 3 tanesi 10’dan fazla ameliyat geçirmiş, birisi ise bir bacağını kaybetmiştir. Diğerleri ise hafif yaralarının dışında alanda yaralılara doğrudan müdahale eden, onları kurtarmaya çalışan bireylerden oluşmaktadır. Bu görüşmecilerin neredeyse hepsi profesyonel psikolojik ve psikiyatrik destek almıştır ve bir kısmı hala bu anlamda tedavi sürecindedir. Patlamada eşini kaybeden bir kadın ile telefonda görüşülmüş, ancak psikolojik olarak konuşmaya çok elverişli olmadığı için bize yardımcı olamayacağını ifade etmiştir. Görüşme gerçekleştirilen kişilerden biri ise, daha önce görüşme teklifini psikolojisinin kaldıramayacağı gerekçesi ile reddetmiştir. Ancak sonrasında, arkadaşlarının görüşme yaptığı sırada kendisiyle de görüşme yapılmasına razı olduğunu ve böyle bir çalışmaya

yaşanılanları ve hissettiklerini anlatarak katkı vermek istediğini belirtmiştir. Bu katılımcıya daha önceki çekimsizliğinden hareketle, psikolojik hassasiyetler göz önünde bulundurularak, bazı sorular yöneltilmemiş, duygulanıp konuşamaz hale geldiği anda ise soruların tamamlandığı söylenip görüşme sonlandırılmıştır. Hassas grup çalışmalarında kişilerin psikolojik travmalarının yeniden canlandırılmaması gereği, çok fazla hassasiyet belirten veya belirtmeksizin böyle bir izlenim yaratan kişilerle görüşülürken sorular daha dikkatli sorulmuş, bazı sorular atlanmış, duygusallaştıkları veya konuşamaz hale geldikleri noktalarda kısa aralar verilmiş ve bazen başka sorular yöneltmek suretiyle konunun eksenini o duygu durumundan başka bir yere kaydırılmıştır.

Ankara Garı patlamasının ideolojik bir ortamda, KESK, DİSK, TMMOB ve TTB'nin organizasyonu ve parti bileşenlerinin katılımıyla düzenlenen bir mitingde gerçekleşmiş olması hasebiyle burada gerçekleştirilen saldırı, görüşmeciler tarafından Güvenpark otobüs duraklarında otobüs bekleyen daha heterojen bir kitleye karşı gerçekleştirilen saldırıdan farklı bir şekilde değerlendirilmektedir. Bu farklılık bütün soruların yorumlanma biçiminde kendini göstermekle birlikte en görünür olduğu kısım; Kızılay "patlaması" ve 10 Ekim "katliami" şeklinde söylem düzeyindedir. Ankara Gar patlaması kapsamında görüşülen görüşmecilerden birkaç tanesi DİSK'e, birkaç tanesi KESK'e, biri TMMOB'a biri TTB'ye, birkaç tanesi HDP ve bileşenlerine bir tanesi ise CHP'ye üyedir. Bu kişilerin bir kısmı ise terör saldırısı sonrası dönemde, fiziksel sıkıntılarının yanı sıra siyasi ve sendikal faaliyetleri sebebiyle işlerinden çıkarılmışlardır.

Görüşmeler, katılımcılara uyacak şekilde sabah 10'dan gece 10'a kadar oldukça geniş bir zaman diliminde gerçekleştirilmiştir. Bazı görüşmecilerle öğlen mesai arasında bazılarıyla çalışmalar sırasında aldıkları molalarda görüşülmüştür. Bu sebeple zaman nispeten önemli bir kısıt olmuştur. Ortalama olarak 45- 50 dakika sürmekle birlikte, görüşmelerden en kısası 17 dakika en uzununu ise, 1 saat 19 dakika sürmüştür. 17 dakika süren görüşme, görüşmecinin zor anlar yaşaması ve konuşamaz hale gelmesi dolayısıyla erken sonlandırılmıştır. Güvenpark terör saldırısını deneyimleyenlerle yapılan görüşmelerde bir şey söylemekten kaçınma, korkma, güvenememe gibi güvenlik esaslı sıkıntılar yaşanmıştır. Buradaki çekince terör mağduru olmaktan kaynaklanan bir çekince değil, söyleyecekleri itibarıyla ötekileştirilme, yaftalanma veya bazı yaptırımlara maruz bırakılabilme düşüncesinden kaynaklanan bir durumdur. Tanıdıkları başka kişiler aracılığıyla bu kişilerle görüşme sağlanmış olmasına rağmen isimlerinin gizli

tutulacağına, mahremiyetin önemine ve ses kayıtlarının sadece araştırmacı tarafından dinleneceğine vurgu yapılarak katılımcılar rahatlatılmış ve görüşme bundan sonra başlamıştır. Tabii ki bu durum görüşme sırasında katılımcının bazen söyleyeceklerinden vaz geçmesini, bazense üstü kapalı olarak ima etmesini tamamen engellememiştir. Ankara Gar saldırısını deneyimleyenlerde bu konuda genellikle tereddüt gözlemlenmemiş, aksine olaylar görüşülenler tarafından daha çok siyasi bir minvalde tartışmaya açılmıştır. Bu grupta yer alan katılımcıların bazıları, kendilerine kimliklerin gizli tutulacağı ve araştırmanın etik birtakım sorumlulukları bildirildiğinde, ses kayıt cihazına yönelerek isim ve soyisimlerini tekrarlamış ve kayda geçirilmesinde, isimlerinin verilmesinde herhangi bir sıkıntı olmadığını, bu konuda bir tereddüt yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bu iki grupta yer alan terör mağduru katılımcıların bu konudaki hassasiyetleri veya duyarsızlıkları, ifşa edilme korku veya talepleri terör korkularının dışındaki bir durumla, korkularını ve terör olaylarını veyahut bunların sonuçlarını ilişkilendirdikleri daha geniş perspektifteki yapısal unsurlarla ilişkilidir. Bu durum, daha önce de belirtildiği gibi örneklemin araştırma konusunun dışındaki birtakım hassasiyetleri ile ilişkilidir. Bu noktada, her ne kadar bazı katılımcılar kendi hissiyat, düşünce ve görüşlerinin kimlikleri ile birlikte verilemesinde sakınca görmemiş olsa da, etik değerler doğrultusunda, ifade edilen görüşler bu katılımcıları doğrudan tanımlayan ve onların kimliklerini ortaya çıkaracak bilgilerden arındırılarak verilmiştir.

Ankara Gar saldırısını deneyimleyen görüşmecilerle mülakatlar sırasında oldukça zor anlar yaşanmıştır. Görüşmeler süresince görüşmecilerin neredeyse tamamının gözleri dolmuş, bir kısmı kendilerini tutamamış ve ağlamıştır. Genel olarak görüşmecilerin ağlamamak için dudaklarını ısırdıkları, yutkundukları, uzaklara daldıkları, uzun süre konuşmadıkları, sürekli sigara içtikleri, ellerini ve parmaklarını sıktıkları, dizlerini huzursuzca salladıkları ve anlatamayacağını söyleyip konuyu değiştirdikleri gözlemlenmiştir. Terörü doğrudan deneyimleyen, yaralanan, yakınlarını kaybeden bu görüşmecilerin saldırı gününe ilişkin anlattıkları, bunu anlatırken girdikleri duygu durumları tabii ki araştırmacının ruh halini de önemli ölçüde etkilemiştir. Araştırma konusuna ilişkin araştırmacının da daha önce yukarıda bahsedilen hassasiyeti göz önünde bulundurulduğunda araştırmacı olarak anlatılanların psikolojik olarak beni yıpratmış, bu etkinin deşifreler ve yazım sürecinde tekrar canlandığını ve uzun süre bu etkiden kurtulamadığımı belirtmeliyim.

3.4. Veri Analizi

Anketlerden elde edilen veriler SPSS programıyla, frekans ve yüzde dağılımları, Ki-Kare, ANOVA, t-test, korelasyon ve regresyon analizleri alınarak çözümlenmiştir. Anketlerden elde edilen açık uçlu cevaplar ise, belirli kodlar çıkartılarak daha genel kavram ve temalar altında sınıflandırılmıştır. Görüşmeler sonucu elde edilen veriler ise, içerik analizi yoluyla çözümlenmiştir. İçerik analizi, elde edilen nitel verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşılmasını, kavramsallaştırılma aracılığıyla verilerin belirli bir mantığa göre düzenlenmesini ifade eder (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 259). İçerik analizinde; kod, kategori ve temalar oluşturmak suretiyle, en küçük ilişkilerden daha geniş kategoriler arası ilişkilere doğru bir tümevarım mantığı ile, birbirleriyle ilişkileri çerçevesinde veriler analiz edilmektedir (Saldana, 2015). Araştırmada nitel görüşmelerden elde edilen veriler bu mantıkla alt kodlara ayrılmış, kodlar arası ilişkiler aracılığıyla çeşitli kategori ve temalar oluşturularak veriler analiz edilmiştir. Bu veriler karma desen mantığına uygun bir biçimde nicel verilerle ilişkisi çerçevesinde verilmiştir.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde öncelikle örnekleme ilişkin sosyodemografik özelliklere yer verilmiştir. Yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmış sorulara ilişkin yüzde ve frekans dağılımları tablolar halinde gösterilmiş ve ki kare, t-test, anova, korelasyon ve regresyon analizleri aracılığıyla farklı değişkenler arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Nicel ve nitel araştırma verileri, ilgili literatürle farklılık ve benzerlikleri de göz önünde bulundurularak, araştırma amaçlarına uygun başlıklar halinde birlikte yorumlanmıştır.

4.1.Örneklemin Sosyodemografik Özellikleri

4.1.1. Ankete Katılanların Sosyodemografik Özellikleri

Ankete katılan grubun sosyodemografik dağılımı, anket gerçekleştirilen alanların karakteristiğini yansıtır şekildedir. Buna göre katılımcıların sosyodemografik özellikleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 4. 1. Ankete katılanların sosyodemografik özellikleri

Cinsiyet	f	%	Eğitim durumu	f	%
Kadın	148	37	Okuryazar	9	2,2
Erkek	252	63	İlköğretim mezunu	26	6,5
Toplam	400	100,0	Ortaöğretim mezun	113	28,2
Yaş			Yüksekokul	49	12,2
18-24	141	36,3	Lisans	154	38,5
25-35	141	36,3	Lisansüstü (YL/Dr)	49	12,2
36-45	48	12,4	Toplam	400	100,0
46-55	37	9,5	Çalışma Durumu		
56 ve üzeri	21	5,4	Kamu çalışanı	91	22,9
Toplam	388	100,0	Özel sektör çalışanı	118	29,6
Medeni durum			Ev kadını	9	2,3
Evli	126	31,7	Esnaf	14	3,5
Bekâr	255	64,2	İşsiz	23	5,8
Dul,Boşanmış	15	3,8	Öğrenci	107	26,9
Toplam	396	100,0	Emekli	30	7,5
Çocuk durumu			Diğer	6	1,5
Var	120	30,2	Toplam	398	100,0
Yok	278	69,8	Aylık geliri		
Toplam	398	100,0	0-1400TL	150	38
Yaşanılan yer			1401-2500TL	95	24,1
Ankara	262	65,8	2501-4000TL	81	20,5
Ankara dışı	136	34,2	4000TL ve +	69	17,5
Toplam	398	100,0	Toplam	395	100,0
Suç mağduriyeti			Terör mağduriyeti		
Evet	74	18,7	Evet	59	14,9
Hayır	321	81,3	Hayır	338	85,1
Toplam	395	100,0	Toplam	397	100,0

Anket gerçekleştirilen örneklem grubu 400 kişiden oluşmaktadır. Bu grubun % 37'sini kadınlar, % 63'ünü ise erkekler oluşturmaktadır. Bu dağılım, anketlerin gerçekleştirildiği mekânları tüketenlerin profiliyle uyumludur. Aynı durum yaş dağılımı için de söz konusudur. Katılımcıların % 36,3'ü 18- 24, % 36,3'ü 25- 35 yaş aralığındayken % 12,4'ü 36-45, % 9,5'i 46- 55, % 5,4'ü ise 56 yaş ve üzerindedir. Örneklem % 31,7'si evli, 64,2'si bekâr ve 3,8'i ise dul/boşanmıştır. “Çocuğunuz var mı?” sorusuna örneklem % 30,2'si “evet”, % 69,8'i ise “hayır” cevabını vermişlerdir. “Evet” cevabını verenlerin % 28,7'si 1, % 40,9'u 2, % 18,3'ü 3 ve % 12,2'si ise 4 ve daha fazla çocuğa sahip olduğunu ifade etmiştir. Öğrenim durumları bakımından örneklem % 2,2'si okuryazar, % 6,5'i ilköğretim (ilk ve ortaokul), % 28,2'si ortaöğretim, % 12,2'si yüksekokul, % 38,5'i lisans ve % 12,2'si ise lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) derecesine sahiptir. Örneklem % 29,6'sı özel sektör çalışanı, 26,9'u öğrenci, 22,9'u kamu çalışanı, 7,5'i emekli, 5,8'i işsiz, 3,5'i esnaf ve 2,3'ü ev kadını olduğunu belirtmiş, %1,5'i ise diğer seçeneğini işaretlemiştir.

Gelir dağılımına bakıldığında; örneklemin % 38'i 0- 1400 TL, % 24,1'i 1401- 2500 TL, % 20,5'i 2501- 4000TL ve % 17,5'i ise 4000TL ve üzeri gelir grubunda yer aldığını belirtmiştir. Örneklemin % 65,8'i Ankara'da yaşarken % 34,2'si ise Ankara dışında yaşamaktadır. Ankara'da ikamet edenlerin % 92,1'i merkez ilçelerde % 7,9'u ise kırsal ilçelerde yaşamaktadır. Bu soru daha sonradan yaşanan muhitlerin sosyoekonomik yapılarına göre yeniden kodlanmıştır. Buna göre Ankara'da yaşayan örneklemin % 36,2'si üst gelir grubu, 37,1'i orta gelir grubu ve 26,7'si ise alt gelir grubu olarak kodlanan alanlarda yaşamaktadırlar. Bu gruplama yapılırken; kırsalda yer alan ilçeler (Sincan, Polatlı, Çubuk ve Beypazarı) ve bazı merkez ilçeler (Mamak ve Altındağ) alt gelir grubu; Yenimahalle, Keçiören, Etimesgut, Gölbaşı ve Pursaklar orta gelir grubu ve Çankaya ise üst gelir grubu alanlar olarak kodlanmıştır. Örneklemin yalnızca % 18,7'si terör dışında bir suça maruz kaldığını ifade etmiştir ve bu suçların % 45,3'ünü hırsızlık, 16'sını dolandırıcılık, 16'sını taciz ve 2,7'sini kapkaç oluşturmaktadır. Bir terör olayına doğrudan maruz kaldığını belirtenlerin oranı % 14,9 iken, yakınlarının bir terör olayına maruz kaldığını belirtenlerin oranı % 32,2'dir.

Son olarak örnekleme kentin merkezi alanlarını ne sıklıkla ve ne sebeple tükettikleri sorusu yöneltmiştir. Buna göre, örneklemin % 28,6'sı kentin merkezi alanlarında her gün, 20,1'i ayda bir defadan az, 18,8'i haftada bir, 16,9'u birkaç günde bir ve 15,4'ü ise ayda bir bulduklarını ifade etmişlerdir. Örneklemin % 43,3'ü bu merkezi alanları boş zamanlarını doldurma gerekçesiyle tükettiğini ifade ederken 35,1'i iş ve eğitim gibi zorunlu sebeplerle, 21,5'i ise şehir içi ve şehirlerarası geçiş güzergâhı olarak kullandığını belirtmiştir.

4.1.2. Görüşülenlerin Sosyodemografik Özellikleri

Görüşme gerçekleştirilen grubun sosyodemografik özellikleri aşağıdaki gibidir:

Tablo 4.2. Görüşme gerçekleştirilenlerin sosyodemografik özellikleri

Cinsiyet	f	Eğitim durumu	f
Kadın	6	Okuryazar	-
Erkek	14	İlköğretim mezunu	-
Toplam	20	Ortaöğretim mezun	2
Yaş		Yüksekokul	-
18-24	1	Lisans	12
25-35	10	Lisansüstü (YL/Dr)	6
36-45	6	Toplam	20
46-55	3	Çalışma Durumu	
56 ve üzeri	-	Kamu çalışanı	4
Toplam	20	Özel sektör çalışanı	9
Medeni durum		Ev kadını	-
Evli	5	Esnaf	1
Bekâr	13	İşsiz	4
Dul,Boşanmış	2	Öğrenci	2
Toplam	20	Emekli	-
Çocuk durumu		Diğer	-
Var	5	Toplam	20
Yok	15	Aylık geliri	
Toplam	20	0-1400TL	6
Yaşanılan yer		1401-2500TL	4
Ankara	20	2501-4000TL	6
Ankara dışı	-	4000TL +	4
Toplam	20	Toplam	20

Araştırma kapsamında, 6'sı kadın 14'ü erkek olmak üzere 20 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşülenlerin 1'i 18- 24, 10'u 25- 35, 6'sı 36- 45 ve 3'ü ise 46- 55 yaş gruplarında yer almaktadır. 5'i evli, 13'ü bekâr ve 2'si boşanmış olan görüşmecilerden 5'inin çocuğu vardır. Eğitim durumları açısından; 2 tanesi ortaöğretim mezunu, 12'si lisans ve 6'sı yüksek lisans derecelerine sahiptir. Çalışma durumları göz önünde bulundurulduğunda 4'ü kamu çalışanı, 9'u özel sektör çalışanı, 1'i esnaf, 4'ü işsiz, 2'si ise öğrencidir. Özel sektörde çalışanlardan 2'si ve işsiz olanlardan 2'si daha önce kamu sektöründe çalışmış ancak 1 tanesi maruz kaldığı terör eylemi sonrasında aldığı fiziksel hasar sonucu, diğer 3'ü ise ideolojik gerekçelerle işten çıkarılmışlardır. Gelir dağılımları göz önünde bulundurulduğunda ise, görüşmecilerin 6'sının 0- 1400TL, 4'ünün 1401- 2500TL, 6'sının 2501- 4000TL gelir aralığında olduğu ve 4'ünün 4000TL'nin üzerinde gelir sahibi olduğu görülmektedir.

4.2. Türkiye'nin En Önemli Problemi

Terör risk algısı, terör korkusu ve bunun davranışa etkilerini incelemeyi amaçlayan bu araştırmada, öncelikle ilgili örneklemin, çalışmanın yapıldığı zaman diliminde en temel problem olarak neyi algıladığı önem kazanmaktadır. Bu amaçla, anket ve görüşmelerde örnekleme Türkiye'nin en önemli problemi olarak neyi gördükleri sorulmuş ve alınan cevaplar belirli kategoriler altında sınıflandırılmıştır. Buna göre, ankete verilen; terör, güvenlik, güven ortamı eksikliği, güvensizlik, kutuplaşma, hoşgörüsüzlük gibi cevaplar "Terör ve Güvenlik"; siyaset, muhalefet, hükümet, iktidar, demokrasi, özgürlük, adaletsizlik, eşitsizlik, liyakat, yolsuzluk türünden cevaplar "Siyaset ve Demokrasi"; ekonomi, işsizlik, istihdam, yoksulluk, geçim sıkıntısı ve üretim azlığı cevapları "Ekonomi" ve eğitimsizlik, cehalet ve eğitim sistemi cevapları "Eğitim" başlığı altında sınıflandırılmıştır. "Diğer" kategorisi ise, kadına şiddet, sağlık sistemi, nüfus artışı, trafik türünden daha az tekrarlanan cevapları içermektedir.

Tablo 4.3. Türkiye'nin en önemli problemi nedir?

		f	%
Türkiye'nin en önemli problemi	Ekonomi	110	29,8
	Siyaset ve demokrasi	70	22,2
	Güvenlik ve terör	82	20,3
	Eğitim	75	19
	Diğer	32	8,7
	<i>Toplam</i>	<i>369</i>	<i>100,0</i>

Anket sonuçlarına göre; Türkiye'nin en önemli problemini, örneklemin % 29,8'i ekonomi, % 22,2'si siyaset ve demokrasi, % 20,3'ü güvenlik ve terör, % 19'u ise eğitim olarak görmektedir. Örneklemin % 8,7'si ise bu soruya "diğer" kategorisi altında toplanan cevapları vermişlerdir. Türkiye'nin en önemli problemi sorusuyla sosyodemografik özellikler arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yalnızca çocuk sahibi olma durumuyla Türkiye'nin temel problemi arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş ($X^2_{(4)}=10,248$ p, $036<.05$), ancak bu sonuçlara göre çocuk sahibi olanlar en büyük problem olarak ekonomiyi (% 37,6) görmüşlerdir. Bunu sırasıyla güvenlik ve terör (% 22), siyaset ve demokrasi (% 20,2) ve eğitim (% 17,4) takip etmiştir.

En önemli problem olarak ekonomi ile siyaset ve demokrasi, terör ve güvenlikle daha ön plandadır. Bu gibi çalışmalarda araştırmanın yapıldığı zaman dilimi önemli bir belirleyendir. Terör saldırılarının sıklığı, en son gerçekleşen saldırının araştırmadan ne

kadar süre önce gerçekleştirilmiş olduğu, araştırmanın yapıldığı zaman diliminde ortaya çıkan olaylar ve yaşanan gelişmeler ve bunların şiddeti, terör eylemlerinin toplum üzerindeki etkisinde belirleyici bir faktördür. En son gerçekleşen terör saldırıları üzerinden geçen zaman süresine bağlı olarak, terör ve güvenliğin başat problem olarak etkisi zayıflamakta veya daha öncesinde baskın olan problemler skaladaki eski yerini almakta ya da son yaşanan yeni gelişmeler temel problem ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin 1988-89 yıllarında ABD’de gerçekleştirilen iki anket çalışmasının sonuçları, ABD’nin en önemli problemi olarak politik problemler ve iç meselelerin görüldüğünü, katılımcıların yalnızca % 12’sinin terörü önemli bir problem olarak gördüğünü ve yalnızca % 14’ünün mağdur olma endişesi taşıdığını göstermektedir (Downes-Le Guin ve Hoffman,1993, s. 15). Ancak ABD’de son yılların en büyük saldırısı olan ve yeni terörist hareketlerin başlangıcı olarak kabul edilen 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında bu algının önemli ölçüde farklılaştığını ortaya koyan çalışmalar mevcuttur. CBS News ve CBS News/New York Times’ın ortak gerçekleştirdiği araştırma sonuçları; ABD’de 11 Eylül sonrasında en önemli problem olarak terörün görülme oranının % 50 civarına yükseldiğini, ancak sonrasında geçen zaman dilimi ve alınan güvenlik tedbirleri ile bu oranın 5 yıllık bir zaman çizgisinde tekrar düşüşe geçtiğini göstermektedir. Aynı şekilde 11 Eylül’ün üzerinden geçen 4 yıllık zaman diliminde siyasetçilerin ve yetkililerin terörizm tehdidine ilişkin açıklamaları, bunların televizyon haberlerinde gösterilmesi kamuoyunda terörizmin en önemli problem olarak görülme durumuna etki etmiştir (Nacos, Bloch-Elkon ve Shapiro, 2007, s. 115- 119).

Görüşmelere verilen cevaplar göz önünde bulundurulduğunda, en çok tekrarlanan cevaplar; demokrasi, OHAL, savaş hukukunun egemenliği, ulus ötesi savaş, siyaset yapma biçimi ve Kürt sorunu şeklinde siyaset ve demokrasi başlığı altında toplanabilecek cevaplardır. Bunu takiben kapitalist sistem, yoksulluk ve gelir adaletsizliği şeklindeki ekonomik temelli cevaplar verilmiştir. En az tekrarlanan cevap ise eğitim sistemine ilişkindir. Görüşmeler sırasında Türkiye’nin temel problemini terör ve güvenlik temelinde ele alan görüşmeci olmamıştır. Bu durum hem siyaset ve demokrasi temelli sorunları daha önemli görmeleri hem de terör ve güvenlik mevzularını siyaset odaklı tartışmaya açmış olmalarından kaynaklanmaktadır. Bu anlamda görüşmeciler tarafından, terör problemi, siyaset ve demokrasiye ilişkin problemlerin bir çıktısı olarak ikincil bir bağlamda değerlendirilmiştir.

Şu aşamada OHAL ve savaş hukukunun egemen olması. Şu an Ankara özelinde herhangi bir yerde demokratik bi kitlenin bi araya gelmesine imkân sağlamıyo, yasak. Ankara özelinde fikir beyan etmeniz, düşünce özgürlüğünüz, anayasada listelenen temel hak ve özgürlüklerin neredeyse tümü, buna kişi güvenliği de dâhil, yaşam hakkı da dâhil koruma altında değil. Yani bence Türkiye'nin en temel sorunu bu ve bu sorun aşılmadan diğer hiçbir sorun aşılamaz. Mesela bu sorun aşılmadan ekonominin iyiye gitmesi mümkün değil, bu sorun aşılmadan güvenlik kaygısının işte belli bi iyi bi algıya erişmesi mümkün değil. (Erkek, 35, Gar)

Bence şu an için en önemli sorun, eğer **zamansal** olarak bu soruyu cevaplayacak olursak savaş. (...). Çünkü şu an Suriye'deki savaş, Afrin savaşı hala gündemde. Çünkü savaş sadece şey değil, insan ölümü değil, sonuçları itibariyle ciddi psikolojik, ekonomik tahribat demek. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Yoksulluk ve gelir adaletsizliği, eşit dağıtımın olmaması zaten diğer birçok problemi de ortaya çıkartan temel meselelerden bir tanesi. (Erkek, 40, Gar ve Güvenpark)

Verinin 2018 Mart'ının ikinci yarısından itibaren toplanmaya başlandığı düşünüldüğünde bu tarihin, Ankara'da gerçekleştirilen son büyük terör saldırısından (13.03.2016- Güvenpark; 37 ölü) 24 ay, Türkiye'de gerçekleştirilen son büyük terör saldırısından (01.01.2017- Reina; 39 ölü) ise 14 ay sonra olduğu görülmektedir. Uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan birtakım araştırmalar da algılanan problemin zamansallığını ortaya koymaktadır. Örneğin dünyaca ünlü kuruluşlardan Nielsen'in Türkiye araştırmasının sonucuna göre; 2016 yılında % 43 olan terör endişesi 2017'nin ikinci çeyreğinde % 24'e gerilemiş, aynı dönemde ekonomik duruma ilişkin endişe ise % 9'dan % 20'ye yükselmiştir (<https://www.nielsen.com/tr/tr/press-room/2017/q2-consumer-confidence.html>, Erişim tarihi: 22.09.2018). Bir diğer örnek ise, uluslararası bir araştırma kuruluşu olan ve her yıl IPSOS Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nün, 24 Kasım- 13 Aralık 2017 tarihleri arasında, tesadüfi örnekleme yöntemiyle 1320 kişiyle yüz yüze ve telefonla görüşmeler yapılarak ve % 95 güven aralığında gerçekleştirilen araştırmasının sonuçlarıdır. Önceki yıllar ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilen araştırma sonuçlarına göre Türkiye'nin en önemli problemi yıllara göre farklılık göstermektedir (<https://www.ipsos.com/tr-tr/turkiye-barometresi-yeni-yil-ozel-sayisi>, Erişim tarihi: 22.09.2018).

Tablo 4.4. *Problemin değişen ciddiyeti*

	ARALIK (2015)	ARALIK (2016)	ARALIK (2017)
TERÖR	%34	%61	%35
EKONOMİ	%20	%15	%23
KÜRT SORUNU	%8	%6	%2
EĞİTİM	%4	%5	%12
SIYASET	%4	%3	%3

Yukarıdaki sonuçlar, zamansal değişim bakımından ilk sırada yer alan problem anlamında Nielsen (2017)'in sonucundan farklılık göstermektedir. 2016'da yoğun terör eylemlerinin yaşandığı dönemde terörü en önemli problem olarak görme oranı % 61 düzeyindeyken eylemlerin önemli ölçüde azaldığı ve yılbaşı gecesi dışında neredeyse ses getiren eylemlerin gerçekleşmediği 2017 yılı sonunda bu oran % 35 düzeyine gerilemiştir. İkinci sırada ise yine ekonomi yer almakta ve gittikçe artan bir orana sahip olmaktadır.

IPSOS araştırma şirketi tarafından 21 Temmuz-25 Ağustos 2017 tarihleri arasında, her ülkeden yaklaşık 1000 kişi olmak üzere 28 ülkeden toplamda 26 bin kişiyle yapılan bir diğer araştırmada, "Sizce dünyanın en büyük sorunu nedir?" sorusuna dünya genelinde % 51, Türkiye'de ise % 67 oranında terör cevabı verilmiştir. "Ülkenizdeki en büyük sorun nedir?" sorusuna Türkiye "terör" cevabını verirken, tüm ülkelerden katılımcıların cevabı % 38 ile "yolsuzluk" olmuştur. Bunu sırası ile "işsizlik" (% 30) ve "yoksulluk" (% 28) takip etmiştir (<https://www.ipsos.com/tr-tr/dunyanin-ve-insanligin-gelisimi-konusunda-kamuoyu-aslinda-ne-dusunuyor>, Erişim tarihi: 22.09.2018).

Görsel 4.1. Ülkelere göre en büyük sorun haritası

En son yaşanan terör olayının üzerinden geçen zaman aralığına bağlı olarak terör ve güvenlik esaslı problemleri en önemli problem olarak değerlendirme oranında düşüş olduğu, araştırmamızda da anket ve görüşme katılımcılarının ifadelerinde gözlemlenmiştir. Yöneltilen sorular, genellikle “bu soruyu şimdi için mi öncesi için mi cevaplayayım” sorusuyla karşılık bulmuştur. Ancak siyaset ve demokrasinin temel problem olarak gözlemlenmesi ve yine ekonominin belirleyici bir değişken olarak karşımıza çıkmasında terör eylemlerinin son zamanlarda gözlemlenmemiş olması tek başına belirleyici olarak değerlendirilemez. Bu sonuçlar ele alınırken, Türkiye’de son iki yıl içinde yaşanan darbe girişimi, Fetullah Gülen yapılanmasına yönelik operasyonlar, OHAL, KHK’lar, muhalif hareketler, sınır ötesi operasyonlar ve enflasyon oranlarındaki ve para piyasalarındaki dalgalanmalar gibi durumlar da göz önünde bulundurulmalıdır.

4.3. Terör Nedir? Kimdir?

Bu başlık altında, görüşmecilere yöneltilen “Terör denildiğinde aklınıza ilk ne gelmektedir?” ve “Terör denildiğinde aklınıza ilk hangi grup/ gruplar gelmektedir?” sorularına verilen cevaplar çeşitli kategori ve temalar etrafında birleştirilerek başlıklar halinde verilmiştir.

4.3.1. Terörü Tanımlama

Terör ve terörizme ilişkin literatürde çok sayıda tanım bulunmaktadır. Bu tanımlar, bu eylemlerin politik ve ideolojik yapısına, hedef kitlesine, yöntemine ve amacına göre farklılaşmaktadır (Best ve Nocella, 2004, s. 8). En genel tanımıyla terör ve terörizm, belirli bir amacı gerçekleştirmeye yönelik şiddet içeren planlı, sistematik ve örgütlü

eylemler olarak tanımlanmıştır (Tacar, 1999, s. 43; Garrison, 2004, s. 264; Taşçier, 2006, s. 62).

Terör tanımı konusunda 1984 yılında yapılmış olan önemli çalışmalardan biri (Schmid ve Jongman, 1984, s. 5-7) teröre ilişkin 109 tanımlamadan yola çıkarak bu tanımların en çok, “şiddet, güç kullanma” (%85,5), “politik” (%65), “korku” (%51) ve “tehlike” (%47) olmak üzere 22 kategori altında toplandığını ortaya koymuştur. Bu çalışmadan hareketle, 2015 yılında gerçekleştirilen bir tez çalışmasında terör kavramının literatürde en sık kullanılan tanımları incelenerek teröre ilişkin tanımların; korku ve korkutma, şiddet ve tehdit, sistematiklik süreklilik, hedef kitle, amaçlar, eylemi gerçekleştiren özne ve sonuç olmak üzere 6 başlık etrafında toplandığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Ankara’da yaşayan 404 kişi ile gerçekleştirilen anket çalışması sonrasında terör tanımlarının; şiddet, toplumsal korku ve yönetime baskı ve çeşitli motivasyonlar (etnik, dini, politik) etrafında kümelendiği tespit edilmiştir (Demirçivi, 2015). Bu çalışmada da anket sorularından farklı olarak görüşmecilere “Terör denildiğinde aklınıza ilk ne gelmektedir?” sorusu yöneltilmiştir. Görüşmecilerin yanıtları doğrultusunda terör tanımında öne çıkan noktalar kategorize edilmiştir. Buna göre, bu soruya verilen cevaplar 6 farklı tema etrafında birleştirilmiştir. Bunlar; terör kelimesinin kökenine ve sözlük anlamına, terörün şiddetle ilişkisine, dayatma biçimi olmasına, korku yayma aracı olmasına, terörizmi ifade edecek şartların belirsizliğine ve bağlama (konjonktüre ve siyasi amaca hizmet etmeyen ‘öteki’ne) vurgu yapan temalar olarak sıralanabilir.

4.3.1.1. Kelimenin kökeni ve sözlük anlamıyla terör

Görüşmecilerin bir kısmı, terörü tanımlarken kavramın kökenine inmiş, sözlük anlamıyla terörü ele almışlardır. Buna göre terör “tedhiş”, “dehşet saçmak” olarak ele alınmış ve terörün temel özelliğinin nerden ve ne zaman geleceğinin ve muhatabının bilinmemesi olduğu çeşitli örneklerle vurgulanmıştır:

Terör biliyosunuzdur dehşet saçmak anlamına geliyor ve 100 füzeyi bi halkın üzerine saçmak, mesela İsrail devletinin Gazze’ye yaptığı gibi, mesela Roboski’deki gibi. Benim terör okumam budur, çok nettir. (...). Yani dehşetin nerden ne zaman geleceğini bilmemektir, terörizm. Bu yönüyle yani muhatabının belli olmadığı şiddeti terörizm olarak görebiliriz. (...) Dediğim gibi örtüşen yönleri mutlaka oluyo ama terörde hedef şiddete maruz kalan değildir. (Erkek, 35, Gar)

Toplumda infial yaratmak amaçlı yapılan eylemler terör diye geçiyor. Tarihte de aslında ilk zannediyorum Sovyetler öncesi Rusya’da, Çarlık Rusyası’ndaki sistem karşıtı eylemler terör eylemleri olarak nitelendiriliyor. Kelime kökeninin buraya dayandığını az çok biliyorum. (Erkek, 31, Gar)

4.3.1.2.Şiddetle ilişkisi bağlamında terör

Görüşmecilerin terör tanımlarında göze çarpan bir diğer unsur şiddet ve terör ilişkisinin ele alınmış olmasıdır. Görüşmecilerden bazıları, literatüre paralel olarak (Laqueur, 2000, s. 16), şiddet ve terör arasında ayrıma gitmiş, her şiddetin terör olmadığını, şiddeti yönelten ve şiddet yöneltilene göre bir eylemin terör olup olmamasının değişkenlik gösterdiğini belirtmişlerdir. Diğer bazıları da terörü “caydırıcı şiddet” ya da “politik şiddet” olarak tanımlamışlardır:

Yani terörde şiddet vardır ama her şiddet terör değildir, demek istediğim o. Yani bunu da mesela aslında çok boyutlu da tartışılabilir, ama bi Filistinli’nin İsrail’li askere attığı taş terör değildir. Muhataplar arası bi çatışmadır, iç çatışmadır ve atılan taşın şiddeti meşruiyetine göre haklı bi atıştır da. (Erkek, 35, Gar)

Öncelikle şiddet geliyor. Caydırıcı şiddet geliyor. (...) Bizim şimdi karşılaştığımız her şiddete terör dersek o zaman bi dengeyi yerine oturtamayız yani. Haksızlıkla mücadelenin kendisine yöneltilen, baskıya karşı mücadele edenlerin uyguladığı şiddeti de teröre dahil etmiş oluruz. (...) Bir diğer boyutu da şu; şiddeti kimin kullandığına bağlı olarak şiddete tanımlama yaparsak da benzeri hataya çıkarız. Bugün dünyadaki bütün devlet aygıtları zor aygıtını kullanıyorlar, şiddeti bi şekilde, psikolojik şiddet, silahlı şiddet, yasal şiddet, ekonomik şiddet. Çok çeşitli şiddet kullanıyorlar. Bunun içerisinde bugün terör tanımının içerisine giren işte şiddet eylemlerinin benzerlerini de yapan ... yani bombalı suikastler, patlamalar vesaire vesaire. Şimdi dolayısıyla biz terör meselesini aslında salt şiddet olarak değil, yöneltilen kitle ve yöneltenden bağımsız olmadığını da hesaba katarsak bugün bizim yaşadığımız coğrafyada özellikle Ortadoğu’da terörün yönü, tanımı, adı bence bellidir. Siyasallaşmış, politikleşmiş gerici bir hareketin, ben ona İslam diyemiyorum, din odaklı gerici bir hareketin toplumun genelinde ve bölgenin genelinde yaratmaya çalıştığı korkunun yaygınlaştırdığı bir araç, bir yöntem olarak tanımlayabilirim terörü. (Erkek, 40, Gar ve Güvenpark)

Yani politik şiddet geliyor benim aklıma. Yani bunun hangi taraftan olduğu önemli değil, bu devlet eliyle de olabilir bazı kişi veya kurumlar eliyle de olabilir, politik şiddet olarak tanımlayabilirim. (Erkek, 30, Gar)

4.3.1.3. Bir dayatma biçimi olarak terör

Terörün tanımında öne çıkan bir diğer vurgu, bir düşüncüyü, bir inancı bir diğerine zor kullanarak dayatma ve radikalizme ilişkindir:

Terör diyince aklıma böyle insanın, yapmak istediklerini her şeye rağmen yapmaya çalışan, başka insanların işte yaşayışına ya da inanışına ya da düşüncesine aldırış etmeden kendi neye inanıyorsa, nolursa olsun, fiyatı ya da bedeli ne olursa olsun kendi yapmak istediklerini dayatan ya da en sonda işte heralde silaha başvuran ya da şiddete başvuran bi grup. ... kendi düşüncesinin radikali insanlar geliyor. O yüzden heralde terörün olması için önce radikal, bağnaz bi düşüncenin olması lazım. (Erkek, 24, Güvenpark)

Kişilerin, bireylerin ya da bir grup insanın bir araya gelerek kendi kişisel çıkarlarını ve siyasal ikballerini toplumun üzerinde tutup hareket etmeleri, o yönde gerek silah zoruyla gerek bunun başka kanallarıyla bir baskı unsuru oluşturması bir terörizmdir. (Erkek, 37, Gar ve Güvenpark)

4.3.1.4. Korku yayma aracı olarak terör

Teröre getirilen bir diğer tanımlama, ilgili literatürde de sıklıkla rastlandığı üzere, ortaya çıkardığı sonuçlar bağlamında gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda görüşmecilerin bazıları, terörü, korku salma amacıyla gerçekleştirilen, tedirginlik, panik, kargaşa ve çaresizlik kavramlarıyla ilişkilendirdikleri aktif veya pasif eylemler olarak değerlendirmişlerdir:

Terör dendiğinde bi kere can kayıpları, savaşın da içinde olduğu, korkunun, paniğin aynı zamanda hâkim olduğu her türlü eylem ve eylemsizlik halleri aslında. Yani tamam çok aktif bişey geliyor aklıma, pratik işte silahla, tankla, tüfekle yapılan bişey gibi gelirken bi taraftan da hani aslında kişiler arası ilişkileri düzenleyememekten, kişinin kendini dayatmasıyla beraber ortaya çıkan pasif bir duruş görüntüsü de var esasen, ama tamamen tedirginlik, panik, korkunun hâkim olduğu bir ruh hali diyebiliriz esasen. (Kadın, 38, Gar ve Merasim Sk.)

Terör olayı zaten başlı başına kendisi bir korku yayma aracı olduğu için, yani Paris'te durup dururken bomba sadece 200 kişiyi öldürmek için yapmıyor veya Mısır'da, terör korkusu yaymak için yaptıklarına inanıyorum. Yani ordaki amaç oradaki 100 kişiyi öldürmek değil, kimsenin eline bir şey geçmeyecek oradaki 100 kişi öldüğünde ama korku salmak için bilinçli düğmeye basıldığını ve bilinçli olarak dünyanın farklı bölgelerinde zamanı geldiğinde terör eylemleri gerçekleştirildiğini düşünüyorum ve bunun tek elden çıktığına inanıyorum. (Kadın, 33, Güvenpark)

Terör deyince ya hep kargaşa, umutsuzluk, çaresizlik gibi. (Erkek, 29, Gar)

4.3.1.5. Terörist olma şartlarının belirsizliği olarak terör

Terör tanımında belirtilen bir diğer husus ise “hukuksuzluk hali” dolayısıyla kimin terörist olduğunun veya olacağına net olarak belirli olmaması ve öteki olanın terörist olarak kodlanma potansiyelidir. Bu belirsizlik durumunun kendisi bir terörizm olarak tanımlanmaktadır:

Yani insanları kutuplaştırdığınız zaman, birincisi mesela bizim ülkemizde somut bir sorundur, yani şu anda siyasal iktidarı desteklemeyen herkesi terörist olarak kodladığınız anda en büyük terörizm budur. **Kimin terörist olacağına belirli olmaması en büyük terörizmdir.** (...) Bi ülke böyle bi durumda olduğu sürece terörü beslemeye imkân sağlar. Çünkü yurttaşlık bilinci ise tam tersine. Yani siz aidiyetinizin olduğu bir ülkeye, bir vatana, bir toprağa, bir topluma, bir halka, bir dile, bir edebiyata, bir müziğe ihanet edemezsiniz. Terörizm böyle bişeydir. (Erkek, 35, Gar)³

4.3.1.6. Terör ve terörist kavramının göreliliği: Kime göre, neye göre?

Literatürde genellikle terör ve terörist kavramlarının tanımını bu kavramların göreliliği olgusu takip eder. Buna göre bir şeyin terör olarak değerlendirilmesinde “kime ve neye göre” soruları önem kazanır. Bazı araştırmacılar, terör ve terörist kavramlarından bahsederken, bazılarının terörist olarak nitelendirdiği kişilerin bir başkasının “özgürlük savaşçısı” olabildiğine vurgu yapmışlardır (Ganor, 2009, s. 13; Açıkgöz, 2013, s. 311; Cirhinlioğlu, 2004, s. 126). Bu araştırmada da terörün neliğine ilişkin soru, terörün göreliliğine vurgu yapan çok sayıda cevapla karşılanmıştır. Görüşmecilerin büyük çoğunluğu kendilerine göre terörün ne anlama geldiğini açıkladıktan sonra “terör” kavramına karşı eleştirel bir tutum sergileyerek bu kavramın ve bunun denk geldiği gerçeğin değişkenliğine vurgu yapmışlardır.

4.3.1.6.1. Dün terördü, bugün değil, yarın?: Zamanın ve siyasi konjonktürün terör saydığı

Görüşmecilerden bazıları, bir grubun veya topluluğun terör olarak nitelendirilmesinde küresel anlamda toplumsal ve siyasal koşulların ve zamanın belirleyici unsurlar olduğunu ifade etmişler ve bunu dünyadan ve Türkiye’den örnekler vererek aktarmışlardır:

---

³ Bütün metinde yer alan görüşmeci alıntılarındaki ifadeler araştırmacı tarafından bold yapılmıştır.

Terör, tırnak içerisinde terör çok “kullanışlı” bi kelime. Ya o yüzden kullanırken çok dikkatli olmak gerekiyor. İşte atıyorum bi dönemin bağımsızlık hareketlerine bile terör örgütü denilmiştir felan gibi. İşte IRA bir dönemler terör örgütüydü sonra konuştular. (Erkek, 38, Gar)

Terör devletlerin tanımına göre değişen, devletlerin kendi meşru savunma sistemini kurması için yeniden tanımladığı ve işine geldiği gibi tanımladığı bişey. (Erkek, 30, Gar, Güvenpark ve İstiklal)

Görüşmecilerden biri, terör kavramının anlamının dünyadaki konjoktüre paralel olarak değişmekle birlikte, sahip olunan değerlere göre ve ideolojik konumuna göre terör ve terör olmayanın farklılaştığını ve bu anlamda herkes için geçerli bir terör tanımının imkânı olmayacağını ifade etmiştir:

Benim durduğum yerde İŞİD terörist, işte ne bileyim El- Kaide terörist. Ama işte ironik ya, şimdi diyecem ki Hizbullah terörist, ama Lübnan Hizbullah’ı belki. İdeolojik denklemlerle ortaya çıkıyo. Benim için de öyle, farkında olmasa da her biri için öyle. İdeoloji böyle bişey ya, bilmeksizin de ideolojik bir hattın eklemleyicisi ve eklemeleneni olabiliriz. (Erkek, 33, Gar ve Merasim Sk.)

4.3.1.6.2. Siyasi iktidarların amacına hizmet etmeyen, öteki olarak terör/ist

Bir diğer grup görüşmeci ise teröre ilişkin göreliliği daha geniş ve genel bir perspektifin aksine iç siyaset ve hegemonya inşa süreçleriyle ilişkili olarak yorumlamıştır. Buna göre görüşmecilerin bazıları, egemen düzene karşıt düşünme, karşıt tavır geliştirme, hak ve özgürlük taleplerinde bulunmanın terör veya terörist olarak kodlanma gerekçesi olduğunu, özgürlük söyleminin ve hak mücadelesinin terörize edildiğini ve çeşitli yaptırımlar uygulandığını belirtmişlerdir. Bu görüşmeciler asıl terörü ise, bu hak ve özgürlük taleplerine saldırı olarak gördüklerini ifade etmişlerdir:

Terör ama kime göre neye göre terör. Terörist ama neye göre terörist, kime göre terörist yani. Her iktidara göre değişir. (Kadın, 52, Gar ve Güvenpark)

Terör tanımını çok basitleştirdiler ya. İki kelime özgürlük söylemini teröre koymaya başladılar. (Erkek, 50, Gar ve Güvenpark)

Gerçek terör budur. Halka, emekçiye, kadına, LGBTİ'ye, öğrenciye, sanatçıya, bunlara yönelen saldırdır yani. Toplumun gelişimine engel olan saldırdır. (Erkek, 31, Gar)

4.3.2. Terör Grupları

4.3.2.1. Yerel ve küresel örgütler

Görüşmecilere terör dendiği zaman ilk hangi grup veya grupların akıllarına geldiği sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya çok çeşitli cevaplar verilmekle birlikte genel olarak terör örgütü olarak öncelikle dini temelli radikal örgütlerin sıralandığı ve bunların başında IŞİD'in geldiği görülmektedir. Bu durum üzerinde söz konusu radikal örgütün son yıllarda dünya ve Türkiye genelinde gerçekleştirmiş olduğu büyük çaplı eylemlerin etkili olduğu söylenebilir. Güvenpark saldırısını deneyimleyen görüşmecilerde, deneyimledikleri saldırıyı üstlenen örgüt de göz önünde bulundurulduğunda, IŞİD'in yanı sıra PKK ve TAK gibi örgütler ilk akla gelenler arasındadır.

Son dönem yaşadıklarımın kaynaklı olarak aklıma gelen ilk şey dini kökenli, yani radikal grupların uyguladığı terör. Hani bunun bir tanımını yapmak biraz zor hani kime göre terör neye göre terör olayı da gündeme geliyor ama hani insanların kendi inançlarını bir başkasına zorla dikte ettirmeye başladığı zaman terör başlıyor. Bunun illa bomba patlatma olarak size geri dönmesi gerekmiyor ya da illa kafa kesme olarak size dönmesi gerekmiyor. Bunun çok çeşitli şekilleri var. Ama maalesef Ortadoğu'nun 3- 5 yılına yani daha doğrusu baktığınız zaman uzun vadede belki son 40- 50 yılına da diyebilirsiniz ama IŞİD'le beraber heralde terör deyince ilk aklına gelen, dinci işte fundamentalist terör örgütleri oluyor. (Erkek, 38, Gar)

Terör örgütü, ilk aklıma gelen Ortadoğu'daki terör örgütleri işte IŞİD geliyor, El- Kaide. Türkiye'de PKK geliyor, sonra heralde Avrupa'da işte daha önce terör örgütü kabul edilen sonradan kabul edilmeyen mesela ETA, IRA İrlanda'da, Kolombiya geliyor, Kolombiya'daki örgütler. (Erkek, 24, Güvenpark)

Çocukluğumuzdan beri içine doğduğumuz bir şey olduğu için, olumsuz bir şey olduğu için PKK benim aklıma ilk gelen terör örgütü. Onun dışında son zamanlarda daha çok aşına olduğumuz IŞİD. (Kadın, 33 Güvenpark)

Terör örgütleri deyince bunların başında daha çok radikal İslamcı gruplar geliyor, DAİŞ gibi El Kaide, Taliban gibi örgütler. Onun dışında bazı şey büyük bombalama eylemlerine giren, sivil katliamlarına sebep olan, yani bilerek sivil katliamlarına sebep olan, radikal sol örgütler. (Erkek, 30, Gar, Güvenpark ve İstiklal)

DAİŞ. Direkt gelen aklıma DAİŞ, El Kaide, El Nusra, ÖSO gibi yapılar geliyor aklıma.
(Erkek, 30, Gar)

4.3.2.2. Terör olarak büyük yönetici güçleri sıralamak

Görüşmecilerden bir kısmı ise, terörü emperyal devletlerle ve özellikle ABD ve politikalarıyla, Bush, Trump ve Putin gibi siyasilere özdeşleştirerek en büyük terör örgütünün ABD olduğunu ifade etmiş veya bütün terör olaylarının ABD gibi büyük güçler tarafından tek elden planlandığını savunmuştur:

Bana göre terör Amerika, terörün kaynağı. Düğmeye basan, masa başında planlayan. Amerika'nın asıl yöneticileri diyeyim. Yani politikacılar sadece yazılan senaryoyu oynayan oyuncular bana göre. Senaryo belli. Dolayısıyla ortak bir dil var bana göre. Mısır'da patlayan da şeyi aynı, kaynağı yani yöntemleri, zamanlamaları dediğim gibi tek elden çıktığı hissini bende uyandırıyor. (Kadın, 33, Güvenpark)

Açıkçası benim aklıma Bush geliyor, Trump geliyor, Putin geliyor yani dünyada şu an diktatörlükle yani antidemokratik eğilimlerle seçilen büyük devletler ve onların yerli temsilcileri geliyor. Benim terörden anladığım bu (...).Eğer bi terör veya terörist aranacaksa bence şu an Trump ve Putin ilk, hani listeler yayınlanıyor ya terörist listesi, benim birinci sıramda Trump var. İşte silah ticaretini etkileyen dünya liderlerini o sıralama içerisinde kendi içerisinde koyabiliriz. Yani en büyük terörist örgütler de ilk üçte ABD'nin hava, kara ve deniz savunma kuvvetleri diyebiliriz, saldırı aslında demek gerekiyor. (Erkek, 35, Gar)

Şöyle farklı cenah meselesinin ben gerçekliğine inanmıyorum. Yani 10 Ekim'i (Ankara Garı saldırısı) yapanla Kızılay'ı yapanın aynı ekip olduğunu düşünüyorum. Bunun verilmiş biçimi itibariyle, sahiplenmiş biçimi itibariyle farklılaştırılmaya çalışıldığını düşünüyorum. Yani orada da aynı güç devrededir. (Erkek, 40, Gar ve Güvenpark)

4.4. Terör Risk Algısı

4.4.1. Büyük Şehirleri Riskli Görme ve Gerekçeleri

Araştırmanın nicel boyutunda katılımcıların teröre ilişkin risk ve korku düzeylerinin tespitine ilişkin sorulardan önce anket gerçekleştirilen örneklemin büyük şehirlere ilişkin risk algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre, örneklemin % 74'ü büyük kentlerin giderek daha riskli hale geldiğini ifade etmiştir. Ancak bu riskin kaynağını açıklarken teröre doğrudan vurgu yapanların oranı yalnızca % 28,2'dir. Açık uçlu olarak yöneltilen bu soruda, teröre doğrudan vurgu yapmayan diğerleri ise (% 71,8) riski; nüfus artışı ve kalabalıklaşmanın yaratacağı kestirilemeyecek sorunlarla, suç oranlarıyla, yapılaşma ve

trafik gibi çevresel problemlerle, değer yitimi, yabancılaşma, kültür çatışmaları gibi toplumsal ve kültürel sorunlarla ve kaynakların tükenmesiyle açıklamaktadırlar. Bu grup içerisinde de her an her şeyin olabileceği ve kalabalıkların riskli olmasından bahsedilirken teröre bir gönderme yapılmış olduğu düşünülmeyle birlikte doğrudan terör kavramı kullanılmamış olduğu için dışarıda bırakılmışlardır. Ancak büyük şehirleri giderek riskli bulma gerekçesi olarak “terör”e vurgu daha önce terör mağduriyeti yaşamış olan bireylerde gözle görülür bir farka sahiptir ($X^2_{(1)}=7,844$ p, $005<.05$).

Tablo 4.5. *Büyük şehirleri riskli bulma ve mağduriyet ilişkisi*

Risk nedeni- Mağduriyet				
Bir terör olayına doğrudan maruz kaldınız mı?		Terör vurgusu	Diğer	Toplam
Evet	f	19	22	41
	%	46,3	53,7	100
Hayır	f	51	155	206
	%	24,8	75,2	100
<i>Toplam</i>	f	70	177	247
	%	28,3	71,7	100
Ki - kare	$X^2 = 7,844$, $df (1)$, $p=0.005$, $\alpha=0.05$, $n=247$			

Buna göre, daha önce bir terör olayına doğrudan maruz kalmış olan bireyler (% 46,3) böyle bir mağduriyet yaşamamış olanlara göre (24,8) risk nedeni olarak teröre daha fazla vurgu yapmışlardır. Bu durum, terörü bir kez doğrudan veya dolaylı olarak deneyimlemiş olan bireylerde, bu türden olayların kendi başına da gelebileceği düşüncesini zihninde gerçekleştirmiş olması ile açıklanabilir. Böylelikle bireyler, ikinci bir deneyimi yaşayabilme ihtimalini daha yüksek görmekte ve daha fazla risk algılamaktadırlar.

4.4.2. Terör Risk Algısının Sosyodemografik Motivasyonları

Katılımcıların terör risk algılama düzeyi ve buna etki eden değişkenlerin tespitinde, Terör Risk Algısı Ölçeği önemli veriler sunmaktadır. Terör Risk Algısı Ölçeği, bireylerin kalabalık alanlarda, alışveriş merkezlerinde, toplu taşımada, evlerine yakın yerlerde teröre maruz kalma ve ailelerinin/yakınlarının bir terör saldırısına maruz kalma risk algısını ölçen 5 maddeden oluşmaktadır.

Tablo 4.6. Terör risk algısı yüzde ve frekansları

Terör Risk Algısı	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	f						
							%					
Kalabalık yerlerde terör saldırılarına maruz kalabileceğimi düşünüyorum	25	26	93	108	147	399	6,3	6,5	23,3	27,1	36,8	100
Alışveriş merkezlerinde terör saldırılarına maruz kalabileceğimi düşünüyorum	29	45	116	86	121	397	7,3	11,3	29,2	21,7	30,5	100
Toplu taşıma araçlarında terör saldırılarına maruz kalabileceğimi düşünüyorum	34	48	116	89	105	392	8,7	12,2	29,6	22,7	26,8	100
Evime yakın yerlerde terör saldırılarına maruz kalabileceğimi düşünüyorum	100	120	94	32	46	392	25,5	30,6	24,0	8,2	11,7	100
Ailemin/tanıdıklarımın terör saldırılarına maruz kalabileceğini düşünüyorum	54	56	101	85	97	393	13,7	14,2	25,7	21,6	24,7	100

Yukarıda Terör Risk Algısı Ölçeğine ilişkin madde frekansları ve yüzdeleri verilmiştir. Buna göre; örneklemin % 63,9'u kalabalık yerlerde terör saldırılarına maruz kalabileceğini düşünmekteyken yalnızca %12,8'i böyle bir risk algılamamaktadır.

Örneklemin toplamda % 52,2'si alışveriş merkezlerinde terör saldırılarına maruz kalma risk algısına sahipken böyle bir düşünceye kısmen sahip olduklarını belirtenlerin oranı % 29,2 ve böyle bir risk algılamayanların oranı ise toplamda % 18,6'dır.

Örneklemin % 49,5'i toplu taşıma araçlarında terör saldırılarına maruz kalma risk algısına sahipken böyle bir düşünceye kısmen sahip olduklarını belirtenlerin oranı % 29,6 ve böyle bir risk algılamayanların oranı ise % 20,9'dur.

Evine yakın yerlerde bir terör saldırısına maruz kalma oranlarına bakıldığında diğer maddelerden daha düşük bir risk algısı bulunduğu görülmektedir. Buna göre, evine yakın yerlerde bir terör riski algılama oranı toplamda % 19,9, bu konuda nispi bir risk algılama oranı % 24 ve herhangi bir risk algılamama oranı ise % 56,1'dir. Bu, bireylerin riski daha ziyade, kalabalık, yoğun ve merkezi alanlarla ilişkilendirerek kendi yaşadıkları bölgeyi daha korunaklı görmeleriyle alakalıdır. 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası yapılan bazı çalışmalar, saldırının hemen sonrasındaki süreçte her 10 Amerikalı'dan 4'ünün kendi

mahallelerinde terör riski algımlarken aradan geçen aylar ve yıllara paralel olarak bu oranın düştüğünü ve halkın üçte ikisinin artık bir endişe duymadığını ortaya koymuştur (Nacos, Bloch- Elkon ve Shapiro, 2007, s. 114-115). Ancak bu çalışma zamansal olarak tekrarlanan bir çalışma olmadığı için, örneklemimizin kendi yaşadığı alanda terör riski algılamamasını böyle bir faktörle açıklama imkânı söz konusu değildir.

Terör Risk Algısı Ölçeğinin son ve önemli bir maddesi ise aşağıda alturistik suç korkusu başlığı altında değerlendirilecek olan aile ve tanıdıkların teröre maruz kalmalarına ilişkin algılanan risktir. Buna göre, örneklemin yalnızca % 18'i böyle bir risk algısına sahip olmamakla birlikte, bu riski kısmen algılayanlarla birlikte toplam % 72'si aile ve tanıdıkların teröre maruz kalabileceğini düşünmektedir. Terör risk algısına ilişkin literatürde yapılan çalışmaların büyük çoğunluğu bireysel risk algısını ölçmekte veyahut bireylerin kendilerine ve ailelerine ilişkin risk algılarını birlikte sorgulamaktadır.

Araştırmanın yapıldığı zaman diliminde Ankara'da yaşanan son terör saldırısından 24 ay, Türkiye'de yaşanan son terör saldırısından 14 ay geçmesine rağmen risk algısının azımsanmayacak bir düzeyde olduğu görülmektedir. Ancak yine de hem anket katılımcıları hem de görüşmeciler cevap verdikleri esnada zaman mevzuuna vurgu yapmış ve endişelerinin nispeten azaldığını ifade etmişlerdir. Nitekim literatürde yapılmış olan çalışmalar da teröre ilişkin risk algısında aradan geçen zamanın önemli bir değişken olduğunu ortaya koymuşlardır. ABD'de 2002 (Boscarino, Figley ve Adams, 2003) ve 2004'te yapılan (West ve Orr, 2005) bazı araştırmalar da örneklemin yakın gelecekte bir terör saldırısı gerçekleşeceği yönündeki risk algısı ve kaygılarının yoğun olduğunu ortaya koymaktadır. Sicilya'nın üç farklı kentinde gerçekleştirilen bir çalışma, örneklemin çoğunluğunun (% 73,49) yakın gelecekte İtalya'ya karşı bir terörist saldırısı olacağını, % 34,82'si ise, kendilerinin ya da yakınlarının birer terörist saldırının kurbanı olacağını düşündüklerini ortaya koymaktadır (Lavanco, Romano ve Milio, 2008). Ürdün'de üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilen bir başka çalışma, aynı şekilde bireylerin yakın gelecekte ülkelerine ve kendilerine ve yakınlarına (% 42) ilişkin bir terör risk algısına sahip olduklarını ortaya koymaktadır (Badayneh, Khattar ve Hassan, 2011).

Amerika'da Gallup şirketi tarafından belirli aralıklarla tekrarlanan araştırmalar terör risk algısı ve bu algının değişimi konusunda bize önemli ipuçları sunmaktadır. Bu anket sonuçları, 11 Eylül'ü takip eden dönemde bireylerinin kendilerinin ve ailelerinin terör

mağduru olmalarına ilişkin yüksek risk algılama oranının %58 düzeyinde olduğunu, bu oranın yıllara göre dalgalanarak azaldığını, dünyanın pek çok yerinde terör olaylarının cereyan ettiği 2016'da tekrar % 50'nin üzerine çıktığını göstermektedir (<http://www.gallup.com/poll/4909/terrorism-UnitedStates.aspx#1>, Erişim tarihi: 08.10.2018).

Benzer sonuçlara, CBS News ve CBS News/New York Times'ın 2001- 2005 zaman aralığında gerçekleştirdiği 13 anket sonucuna yer verilen bir çalışmada da rastlanmaktadır (Nacos, Bloch-Elkon ve Shapiro, 2007, s. 115). 2005 Londra bombalı saldırısından iki hafta ve 7 ay sonra olmak üzere 574 kişi ile gerçekleştirilen araştırma, Londralıların algılanan kişisel risk düzeylerinin % 52'den % 43'e düştüğünü ortaya koymuştur. Her ne kadar 7 ay içerisinde % 10 civarında bir düşüş gözlemlense de bu oran çok fazla değildir ve Londralıların teröre ilişkin risk algıları önemli bir düzeydedir (Rubin vd., 2005). Zamansallık her zaman kısa vadede risk algılamasında bir düşüşün olacağı anlamına gelmemektedir. Örneğin, 2015'te Paris'teki Charlie Hebdo terör saldırıları sonrasında, 1 hafta, 1 ay ve 2 ay sonra gerçekleştirilen anket çalışmaları, Fransızların terör tehditi algısında zaman içerisinde bir düşüş meydana gelmediğini ortaya koymuştur (Pelletier ve Drozda-Senkowska, 2016).

Terör risk algısının farklı değişkenlerle ilişkisini ortaya koymak amacıyla çeşitli analizler gerçekleştirilmiştir. Ölçek maddeleri, diğer değişkenlerle tek tek ilişkiye sokulmaktan ziyade ölçek ortalaması alınarak t-test ve anova analizleri alınmıştır. Ölçek ortalaması alınarak gerçekleştirilen analizde risk algısının sosyodemografik özelliklerden yalnızca cinsiyete ve çalışma durumuna göre farklılık gösterdiği bulgulanmıştır. Yaş, medeni durum, çocuk sahibi olma, öğrenim durumu, gelir, yaşanılan şehir ve suç mağduriyeti ise terör risk algısıyla anlamlı farklılık göstermemiştir. Bunun yanı sıra bir terör olayına doğrudan maruz kalma ve kalabalık merkezi alanları tüketme sebebi ile risk algısı arasında da anlamlı bir farklılık bulgulanmıştır.

Terör saldırılarına maruz kalma risk algısı ile cinsiyet arasında anlamlı fark vardır [$t_{(397)}=4,163$, $p < .01$]. Buna göre kadınlar ($\bar{X}=3,6223$) erkeklere ($\bar{X}=3,1690$) göre terör saldırılarına maruz kalabileceğini daha fazla düşünmektedirler. Terör risk algısı, terör tehdidi algısı anlamında, istisnalar var olmakla birlikte (Yeniçeri, 2006) benzer sonuçlara literatürdeki pek çok çalışmada rastlanmaktadır (Demirçivi, 2015; Lavanco, Romano ve Milio, 2008). İngiltere'de 2005 bombalı saldırıdan sonra gerçekleştirilen bir çalışma,

kadınlar ve erkekler arasında bir terör saldırısı beklentisi anlamında anlamlı bir farklılık olmamakla birlikte kadınlarda daha fazla anksiyete göstergesi bulgulanmıştır (Goodwin ve Gaines, 2009). Bu sonuçlar daha sonra ayrıntılı tartışılacağı üzere suç literatürüyle de uyum göstermektedir. Benzer bulgulara sahip diğer araştırmalar kısaca; May vd., 2011; Lerner vd., 2003; Stevens et al, 2011 olarak sıralanabilir.

Kadınlarda risk algısının erkeklere göre daha yüksek çıkması, savunmasızlık teorisinin yanı sıra, erkeği bu konuda olumsuz fikir beyan etmekten alıkoyan toplumsal cinsiyet rolleriyle de açıklanabilir.

Terör risk algısı ile anlamlı farklılık gösteren bir diğer değişken çalışma durumudur [$F_{(7-389)} = 2,222, p < .05$].

Tablo 4.7. Çalışma durumuna göre algılanan terör riski

Boyut	Çalışma durumu	N	X	SS	F	P	Anlamlı Fark
Terör risk algısı	<i>Kamu çalışanı</i>	91	3,1363	1,07904	2,222	,032	<i>Ev kadını-Kamu çalışanı/ Öğrenci</i>
	<i>Özel sektör çalışanı</i>	117	3,3979	1,01602			
	<i>Ev kadını</i>	9	4,0444	,45583			
	<i>Esnaf</i>	14	3,6976	,97669			
	<i>İşsiz</i>	23	3,3826	1,30720			<i>Emekli- Kamu çalışanı/ Öğrenci</i>
	<i>Öğrenci</i>	107	3,2178	1,04039			
	<i>Emekli</i>	30	3,7633	1,14485			
	<i>Diğer</i>	6	3,2000	1,43108			

Ev kadınları ($X = 4,0444$) ve emekliler ($X = 3,7633$); kamuda çalışanlara ($X = 3,1363$) ve öğrencilere ($X = 3,2178$) göre terör saldırısına maruz kalabileceğini daha fazla düşünmektedir. En yüksek risk belirten bu iki grubun örneklem içindeki yüzdesi göz önünde bulundurulduğunda çalışmanın gerçekleştirildiği alanları görece daha az tükettikleri yorumuna gidilebilir. Nitekim sonuçlar, bu alanları daha çok öğrenci ve kamu ve özel sektör çalışanlarının bir boş zaman geçirme aktivitesi olarak tükettiğini ortaya koymaktadır. Bu anlamda bu iki grubun risk algıları medyada terör ve şiddet haberlerine daha fazla maruz kalmış olabilecekleri ihtimaliyle açıklanabilir. Burada devreye sokulabilecek bir diğer açıklama ise, ev kadınları anlamında cinsiyet, emekliler anlamında ise (büyük çoğunluğu erkektir), daha sonra ayrıntılı olarak anlatılacağı üzere alturistik risk algısı ve terör korkusuyla ilişkili olarak çocuk sahibi olma durumu olabilir. Bir diğer analiz ise, bu merkezi alanları iş ve eğitim gibi zaruri gerekçelerle tüketenlerin

($\bar{X}= 3,5239$) bu alanları boş zaman değerlendirme amacıyla tüketenlere ($\bar{X}= 3,1658$) göre daha yüksek terör risk algısı taşıdığını ortaya koymaktadır [$F_{(2-386)}= 4,432, p<.05$].

Tablo 4.8. Merkezde bulunma sebebine göre algılanan terör riski

Boyut	Merkezde bulunma sebebi	N	X	SS	F	P	Anlamlı Fark
Terör risk algısı	İş ve eğitim	136	3,5239	,98791	4,432	,012	İş ve eğitim-Boş zaman
	Geçiş güzergâhı	84	3,3851	1,09569			
	Boş zaman	169	3,1658	1,09006			

Bir diğer anlamlı farklılık, terör risk algısı ile bir terör olayına doğrudan maruz kalma durumu arasında bulunmuştur [$t_{(394)}= 2,774, p < .01$].

Tablo 4.9. Terör mağduriyetine göre algılanan terör riski

	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p	
Risk Ortalama	Bir terör olayına doğrudan maruz kaldınız mı?						
	Evet	59	3,6890	1,11661	394	2,774	,006
	Hayır	337	3,2732	1,05253			

Buna göre, daha önce bir terör saldırısına doğrudan maruz kalanlar ($\bar{X}=3,6890$), böyle bir saldırıya maruz kalmamış olanlara ($\bar{X}=3,2732$) göre terör saldırılarına maruz kalabileceğini daha fazla düşünmektedirler. Ancak terörü dolaylı olarak deneyimleyenlerde (yakınları, tanıdıkları terör mağduru olmuş olanlarda) risk algısı anlamında anlamlı bir farklılık söz konusu değildir.

Anket çalışmalarından elde edilen sonuçların yanı sıra terörü doğrudan deneyimlemiş olan bireylerin terör risk algılarına ilişkin cevapları da önemli veriler sunmaktadır. Gerçekleştirilen görüşmeler terörü doğrudan deneyimleyenlerin bir daha böyle bir saldırının gerçekleşmesine ve yeniden bu tipten bir saldırının mağduru olmaya ilişkin risk algılarının ve kaygılarının düzeyini ortaya koymaktadır. Buna göre görüşmecilerden bazıları, patlamalardan kaynaklı olarak mağduru oldukları terör saldırılarından önce de başka terör saldırılarıyla ilişkili olarak, sürekli bir kaygı içerisinde olduklarını ifade etmişlerdir:

Ankara'daki Kızılay Güven Park'taki patlama, ... geçen 2016'da olması lazım. İki arkadaşımın birlikteydik, Kızılay'daydık. Tabi o zamanlar da bombalar çok patlıyordu. Kızılay'a inmemesi gerekiyordu. Kızılay güvenli değildi, biz de çok inmek istemiyorduk ama inmek zorundaydık indik. Hatta o günün başından beri şey dedik, ya patlayacak hadi

gidelim hadi gidelim. Hatta biraz şakalı espriler yapardık. Bi Rus arkadaşımız da yanımızdaydı, Türkiye'ye ilk defa gelmişti, Ankara'yı görmek istedi. Biz de Kızılay'da ona durumu anlatmaya çalışıyoduk, onu götürmeye çalışıyoduk; bura güvenli değil, Türkiye'de bombalar bu ara çok patlıyor diye. O ille de bi park görmek istediğini söyledi Ankara'da, Rusya'dan geldiğini söyledim, orda hava kapalıymış, Ankara'da hava çok güzeldi o gün. O da işte biz Rusya'da böyle bir hava göremiyoruz, bari bugün 10 dakika bi park görmek isterim diye. (Erkek, 24, Güvenpark)

Görüşmecilerin azımsanmayacak bir kısmı özellikle kendilerinin doğrudan deneyimledikleri, yakınında buldukları terör eylemleri sonrasında bir saldırı gerçekleşme riskine karşı sürekli bir kaygı içinde olduklarını ifade etmişlerdir:

Kızılay patlamasının olduğu otobüs durağı benim evime gitmek için kullandığım otobüs durağıydı. Her gün kullandığım otobüs durağı. O gün de ordan gitmeyi planlıyordum, fakat arkadaşımı yolcu etmek istediğim için Sıhhiye üzerinden gitmeyi tercih ettim ve yaklaşık olarak aynı saatlerde, eğer Kızılay güzergâhını kullansaydım o saatlerde, o dakikalarda o durakta olacaktım. Dolayısıyla bunun benim üzerimde ayrı bir etkisi oldu, psikolojik açıdan. Yani ölmüş olabilirdim diye düşündüm o anda ve yakınlığını hissettim, yani terör mağduru olmanın çok da uzak bir şey olmadığını hissettim ve kaygı oranım haliyle daha fazla oldu. Hala risk altında hissediyorum. Kalabalık ortamlarda mutlaka sağıma soluma bakma gereği hissediyorum. (...) İşim varsa mecburen kullanacaksam gidiyorum, kullanıyorum o güzergâhları fakat sağıma soluma bakma gereği hissediyorum. Şüpheli bir insan var mı? Elinde çanta taşıyan bi insan var mı? Bu olabilir mi? (...) Yani bir şey yapamayacağımın farkındayım ama kendimi koruma içgüdüsüyle galiba çevremi bi gözleme ihtiyacı duyuyorum. (Kadın, 33, Güvenpark)

Gar saldırısını deneyimleyen görüşmecilerden biri, doğrudan saldırı anında üçüncü bir bomba ihtimalinden ve sonraki saatlerde ise hastane önlerinde biriken kalabalığa yönelik bir saldırı olacağına ilişkin risk algısı ve kaygıdan bahsetmiş ve uzun bir süre gündelik pratikleri sırasında, her anını bir terör eylemine maruz kalacak olma veya ondan kurtulmuş olma düşüncesi ile geçirdiğini ifade etmiştir:

İlk gün alanda bi 3.bomba ihtimalini hep düşündük. Ama hastanede düşündük mesela. Hastanenin önünde binlerce insan, Numune Hastanesi'nin önünde. Düşünün içerde bir sürü insan, dışarda bütün Ankara orda. İbni Sina, Numune, Hacettepe. O gün o alanda bir katliam gerçekleşebileceğini düşündük yine, o gün ama. (...) Mesela bavullu biri geldiğinde hastaneye, zaten bizi patlatacaklar dediğimiz oldu. Ama 1 gün sonra değil. Bu daha böyle sürece yayılan bi süre içerisinde aklımıza düşen bişeydi. (...) Güvenpark katliamından da böyle bir kenarından geçince, 2 dakikayla falan ordan da hayatta kalınca şöyle bir his doğdu.

Yani özellikle ordan, binmiş olduğum bi otobüsle ölmüş olma ihtimalimi düşünüyorum artık, kaçırmış olduğum bir otobüsle hayatta kalmış olma ihtimalimi düşünüyorum.

Ben mesela önceden hiçbir yere geç kalmazdım, ya da böyle şey otobüs kaçırdığımda dert ederdim, şimdi otobüs kaçırdığımda istemsiz bi şekilde şurdan bişey bana diyo ki kaçırdığın otobüsle hayatta kalmış olabilirsin. Bindiğimde de bu otobüse böyle salakça yetiştin yani, binmiş olduğun otobüsle ölmüş olabilirsin. Ya böyle bir şey böyle yapıştı kaldı. (...) Geciktiğinde bir saçma bir huzur hissediyorsun, yani böyle gecikmiş olmak ve senin istemin dışında. İstemli geciktiğinde azap duyabilirsin ama istemsiz geciktiğinde, o gün benim hayatta kalma sebebim trenin rötarydı. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Görüşmecilerden bu konuya ilişkin ifade edilen bir başka görüş ise; belirli bir risk algısı ve kaygı taşıdıkları halde bu durumun başlarına başka bir kötü olay gelmesi ihtimalinden daha düşük olduğudur. Bu konuda görüş ifade edenlerin tamamı Gar patlamasındaki miting sırasında teröre maruz kalanlardır. Bu grupta yer alanların bazıları böyle bir risk ve kaygı taşıdıkları halde terör saldırısından hemen sonraki gün ideolojik bir bilinç ve alanda kaybedilenlere duyulan sorumluluk hissiyle eylem alanında bulduklarını ifade etmiş ve bunun sonuçlarının göze alındığını belirtmişlerdir. Diğer bazıları ise artık bu türden (örgütlü bir grubu hedef alan) bir eylemin gerçekleştirilmeyeceği düşüncesiyle ve kaygılarını savuşturmaya çalışmak için özellikle mitinglere katıldıklarını ifade etmişlerdir:

Bence yani benim gözaltına alınma olasılığım böyle bi katliama kurban gitme olasılığımın çok daha yüksek. Yani tanık olduklarımız da öyle yani. İnsanlar fikirlerinin bedeli neyse ödeyebilirler, yani bunu, mesela ben öleceksem böyle bi mitingde işte, önümüzde 1 Mayıs var, yani orda bi katliam dolayısıyla yaşamımı yitireceksem ya da yaralanacaksam bunu bilerek gidiyorum zaten ben. Yani burda kimse beni zorla oraya götürmüyor. (...) Bedeli ölmekse de ölünür yani. Yani bu biraz doğal karşılanması gerekiyor o ölümün. İşte biz 103 yoldaşımızı yitirdik, yani aileleri açısından yaşanan acının tarifi yok. Yani onun üstüne söz kurmak bile saygısızlık bence. Fakat 103 değil, biz biliyoruz ki bu ülkenin tarihinde mesela Soma'da 301 insan öldü. Daha önce binler, her yıl binlerce işçi cinayetleri oluyo. Yani bunların bu siyasi cinayetler diyorum ben, bunları birbirinden ayırt etmemiz çok kolay değil. Yine bugün devam eden çatışmalı süreçte çocuklarını yitiren ailelerin ortaklığı ortada yani. Bu savaş devam ettiği sürece biz biliyoruz ki çocuklar, gençler ölmeye devam edecek. Yani dolayısıyla ölümden kaçış yok. (Erkek, 35, Gar)

Yok yaşamadım (korku). O bi hesaptı bitti. İlk eyleme gittiğimde 1 Mayıs'ta, gitmeden önce biraz gitmekle gitmemek arası, ... ve 1 Mayıs'a gittiğimde kendi kendime dedim ki bu 1 Mayıs'a gittin gittin, gitmedin içindeki o kaygıyı asla yenemeyeceksin. Korku değildi tabi

ki. **Öldüm ben çünkü, ölüm korkusu yoktu. Kaygılarım vardı ama. Yani acaba bi daha o vahşeti görmeye tahammül edebilir miyim kaygısı vardı. Çünkü görmek ölmekten daha zor** yani (*gözleri doluyor ve susuyor*). (Kadın, 52, Gar ve Güvenpark)

Bu görüşme, görüşmecinin hem kendisinin hem de kızının Ankara Gar patlaması sırasında ağır yaralanmış, defalarca ameliyat geçirmiş ve çok yakın arkadaşlarını kaybetmiş olması dolayısıyla oldukça zor ilerlemiştir. Görüşme boyunca sık sık derin sessizlikler yaşanmış, görüşülen kişinin mağduriyet ve hassasiyetleri göz önünde bulundurularak görüşmecinin ağlamaklı olduğu anların bazılarında başka sorular yöneltmek suretiyle konu araştırmacı tarafından başka yönlere çekilmiştir.

4.4.3. Terör Risk Algısının Diğer Motivasyonları

Gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda, terör beklentisinin ortaya çıkmasında etkili olan ve dolayısıyla terör risk algısı ve terör korkusunu da tetikleyen birtakım değişkenlerin var olduğu bulgulanmıştır. Terör beklentisine ve bu beklentinin sebebine ilişkin cevaplar sınıflandırıldığında; zaman aralığı, siyasi dinamikler ve Türkiye'nin bulunduğu coğrafi ve kültürel bağlam önemli kodlar olarak karşımıza çıkmıştır.

4.4.3.1. Beklenti unsuru olarak zaman aralığı/terörün zaman cetveli

Görüşmecilerden elde edilen cevaplar, geçmiş terör eylemlerinin ortaya çıkma ritminin gelecekteki bir terör beklentisine yansıdığını ortaya çıkarmıştır. Buna göre, görüşmecilerden bazıları daha önceki eylemler arasında bulunan zaman farkını hesaba katarak yakın zamanda veyahut ne kadar zaman sonra böyle bir saldırının gerçekleşebileceğine yönelik bireysel teoriler ortaya koymuş, deyim yerindeyse eylemler arası farkı hesaplayarak kendilerince zihinlerinde terörün zamanını ölçecek bir hesap cetveli oluşturmuşlardır:

Ankara patlamasından uzun bir süre geçtiyse, 1 sene geçtiyse evet diyorum tekrar böyle bir eylem yapma hazırlığında olabilirler diyorum. (...) Yani Kızılay patlaması olduktan 1 ay sonra bu gelmiyor da aklıma belli bir süre geçtikten sonra tekrar korku salmak isteyeceklerini düşünüyorum. (...) Daha önceki yapmış oldukları eylemlerin arasındaki geçen zaman dilimiyle alakalı muhtemelen. (Kadın, 33, Güvenpark)

Bi ara bunları şey yapıyodum, hesaplıyodum; kaç ayda bir oluyo işte, şu kadar ay geçti, bizde şöyle bişey oldu, üstünden işte geçen yıl şu zamanlar olmuş. Belirli bi böyle senkron yakalıyorlar mı, şu kadar ay sonra işte Fransa'da oldu, bilmem İngiltere'de oldu. Onların böyle

aralıklarına bakıyordum, çünkü çok sıkı bi ara ve şey, o kadar emindim ki belli bi zaman sonra başka bi yerde bişey daha olacak. Ya da Türkiye’de belli bi senkronu var gibi hissettiğim dönemde açıkçası bunu düşünüyordum. Mesela şimdi daha bugün düşündüm bunu, zamanı geldi, yani bi süredir bişey duymadık, inşallah olmaz, Allah korusun. (Kadın, 31, Güvenpark)

4.4.3.2. Beklenti unsuru olarak siyasi propaganda/seçim

Türkiye’nin iç dinamikleri terör beklentisini ortaya çıkaran bir diğer önemli unsurdur. Görüşmelerin erken seçim tarihinin belirlendiği günün öncesindeki bir gün ve sonrasındaki iki günde gerçekleştirildiği düşünüldüğünde yakın zamanda gerçekleştirilecek olan seçimlerin yakın zamanda bir terör eylemi beklentisi için önemli bir tetikleyici olarak görüldüğü gözlemlenmiştir. Seçim kararı alındıktan hemen sonraki gün yapılan görüşmelerde terör beklentisinin bir önceki güne göre daha yaygın olduğu ve erken seçimin gerekçe gösterildiği görülmüştür. Seçimlerin gerçekleşecek olması ile terör beklentisi arasındaki bu paralellik görüşmecilerin büyük çoğunluğu tarafından geçmiş deneyimlere gönderme yapılarak açıklanmış ve en yoğun terör eylemlerinin 2016 Haziran ve 2016 Kasım seçimlerinin gerçekleştirildiği aralıkta meydana geldiği ifade edilmiştir. Bu anlamda seçim süreci, belirli toplumsal gruplara korku salma, siyasi propaganda ve kaos ortamı yaratma amacıyla terör eylemleri için önemli bir zaman dilimi olarak algılanmaktadır:

Valla seçim kararından sonra var. Çünkü dediğim gibi Suruç’la Reina arasında gerçekleşen Reina’dan bugüne gerçekleşmeyen temel şey bu. 7 Haziran, 1 Kasım, 16 Nisan seçimleri. E şimdi yeniden bir erken seçim meselesi var ve Türkiye’de eğer seçimler böyle yapılıyorsa demektir ki bombalar patlayacak seçime kadar. (Erkek, 40, Gar ve Güvenpark)

Yakın süreçte işte bu seçim olayları. Bu konularda çok şeyler var. Yani çok şey konuşuluyor işte erken seçim vesaire gündemleşmeye başladı dolayısıyla yine böyle bişey yaşanabilir. Mesela 1 Mayıs bunun için biçilmiş bir kaftan olur herhalde bunu düzenleyenlere. (...) Ben yani hani Ortadoğu’da bir şeyi öngörmek çok zor, ama dediğim gibi yani olursa bile belli bir kesimi hedef alan, işte hem onlara mesaj veren hem de kendi kitlesine mesaj veren bir eylem olma ihtimalini daha yüksek görüyorum. (Erkek, 38, Gar)

Bir diğer görüşmeci ise seçimlerin terör beklentisini artırma nedenini zihinsel bir eşleşme, olaylar arası bağlantı kurma yoluyla korkarak geri çekilme davranışlarıyla açıklamaktadır:

Somut gerekçen nedir dersin; mesela seçim derim, olabilir. Ama işte postmodern çağ, yani her şey her şeyle ilişkilenebilir halde ya zaten, zihnimiz de öyle bi akışkanlık içerisinde. Şeyi hatırlar mısın? Hollanda'yla bi gerildik böyle bi. Ben müzisyenim, şeyi iyi koklayabiliyoruz havayı. İnsanlar ne zaman ürküyo, evine kapanıyo ne zaman dışarı çıkıyolar, eğleniyolar falan filan. Oralardan bitakım sinir uçlarını tutabiliyoruz. Hollanda gerilimi olduğunda 2 hafta falan filan bayağı müşterisiz kaldık. (...) Bak Hollanda'yla ne gerildik ki ne oldu yani. Ya da tırnak içinde yani çok dolaylamazsan İŞİD'le ne alakası var, ama öyle değil. Diyorum ya işte postmodernizmin zihnimizde yarattığı her şeyin her şeyle ilişkilenebilme hali, o akışkanlık bizi böyle yapıyo zaten. Aa gerginlik mi var, gerginlik olunca noluyodu, patlamalar olabiliyor. Offf aman diyim bu ara ortalık karışık. Şimdi bu “**ortalık karışık**” var ya çok kilit, çok belirleyici bi laf. (...) Ortalık karışıktan kasıt ne; işte Hollanda gerilimi, şu gerilimi, bu gerilimi. Baksan doğrudan herhangi bir patlama riskiyle, herhangi bir terör riskiyle doğrudan hemen bağdaştırılamayacak şeyler. Ama “ortalık karışık” kâfi cümle. Çünkü ortalık karışık olunca, siyasi gerilim olunca patlama olur gibi bir ezberimiz artık zihnimizde var. (Erkek, 33, Gar ve Merasim Sk.)

Görüşmecilerin önemli bir kısmında olduğu gibi, seçimler araştırmacı olarak benim de terör beklentimi tetikleyen bir durum yaratmıştır. Gerek bu konuyu çalışmaya başladığımda gerekse daha öncesinde, belleğimde seçimler ile terör patlamaları arasında bir ilişki kurduğumun farkında değildim. Ancak görüşmeleri gerçekleştirdiğim ilk günün sonunda çıkan erken seçim kararı sonrası, Ankara sokaklarında dolaşırken önceki güne nazaran daha çok tedirgin olduğumu, her an her yerde bir bomba patlayacak düşüncesiyle yürüdüğümü fark ettim. Bu beklenti, görüşülen örneklemin terör beklentileri üzerinden, onların terör riski ile seçimi ilişkilendirmelerinden hareketle ortaya çıkmamıştır. Onlarla görüşmelerimden önce, geçmiş deneyimlere ilişkin belleğimde kurulan ilişkilerden hareketle oluşmuş, ancak ve doğal olarak görüşülenlerin bu konudaki beklentileriyle birlikte daha fazla pekişmiştir. Dolayısıyla seçim kararının, benim araştırmacı olarak aynı zamanda kendi araştırmamın nesnesi haline gelmemde önemli bir tetikleyici olarak işlev gördüğünü söyleyebilirim.

4.4.3.3. Beklenti unsuru olarak coğrafi ve kültürel bağlam

Belirli bir coğrafi ve kültürel bağlam içinde bulunma ile terör beklentisi arasında diğer belirleyicilerden daha uzun süre ve daha tahmin edilemez bir ilişki söz konusudur. Burada, bir terör olayının tetikleyicisi herhangi bir durum ya da bir zaman dilimi değil daha yapısal faktörlerdir. Bu ise teröre yönelik beklentiyi daha geniş bir zamana yaymakta ve tahmin edilebilirliğini düşürüp daha yerleşik ve kabullenilmiş bir terör beklentisini ortaya koymaktadır:

Bu hep var. Bu coğrafyada hep oldu. Yani diyebilir misiniz ki Türkiye’de bundan sonra 5 sene bu tür bi olay olmayacak. Kimse diyebilir mi? Yani şey yok. Çünkü bi de bu işin kazananı ve kaybedeni var. Yani garip bi şekilde şu söylenebiliyor; güçlü bi iktidar olmazsa terör olur. Niye? Niye? Güçlü bi iktidar olduğunda terör olmazsa birileri görevini yapmıyodur zayıf iktidar zamanında. Birileri görevini yapmıyodur. Bu görevini yapmayanlara ceza vermediğin sürece Sivas da olur, Maraş da olur, Ankara da olur, İstanbul da olur, Merasim Sokak da olur. (Erkek, 43, Gar)

Terör saldırılarının özelliği zaten bu beklentinin en olmadığı yerinde olmasıdır yani sosyolojik olarak bakacak olursak. (...) Bu ülkenin genlerinde, kurumlarında liyakatsizlik, hukuk dışılık, kuralsızlık egemen. Yani bu bugüne özgü bi durum değil, AKP dönemine de özgü bi durum değil. Fakat şu an koşullar buna müsait. İki insan arasında da öyledir yani, sözün bittiği yerde şiddet başlıyo. Bu böyle bişey. (Erkek, 35, Gar)

4.5. Terör Korkusu

Literatürde korku, risk, risk algısı, belirsizlik ve endişe gibi kavramlar arasında, bu kavramların yakın anlamlarından kaynaklı olarak bir kavram kargaşası söz konusudur ve bu kavramlar sıklıkla birbirini yerine kullanılmışlardır (Fattah, 1993; Warr, 2000; Fennell, 2017). Risk, belirli bir olayın gerçekleşme olasılığını ifade ederken risk algısı, bu belirsizliğin ortaya çıkardığı tehlikeyi algılama düzeyini ifade etmektedir (Hofsted, 2001: 148). Korku ise, risk algısı tarafından tetiklenen duygusal bir reaksiyon olarak tanımlanabilir (Pain, 2009: 2). Bir konuya ilişkin korku genellikle risk algısı ile tetiklenmektedir. Ancak bazı durumlarda, görüşme gerçekleştirilen örnekleme de rastlanıldığı üzere, bazı bireyler belirli bir duruma ilişkin risk algılayabilirler ancak bu durum onlarda korku davranışını tetiklemeyebilir.

Anket uygulanan örneklemin, terör korkusu üzerinde teröre ilişkin risk algılarının etkili olup olmadığının tespiti için terör risk algısı ve terör korkusu ölçekleri regresyon analizine tabi tutulmuştur.

Tablo 4. 10. Algılanan terör riskinin terör korkusuna etkisi

	B	β	F	R ²	t	p
Sabit	,307					
Ort_risk	,855	,738	472,272	,544	21,732	0.000

Buna göre terör risk algısıyla terör korkusu arasında istatistiksel açıdan anlamlı ($t=21,732$, $p=0,000$), pozitif ($0,855$) doğrusal bir ilişki mevcuttur. Terör risk algısı terör korkusu üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir ve terör korkusunun % 54,4'ünü açıklayabilmektedir. 2011'de Ürdün'de 188 üniversite öğrencisiyle terör risk algısı ve terör korkusunu ölçmek amaçlı yapılan çalışmada da benzer şekilde kişisel terör risk algısının terör korkusunun % 41,9'unu açıkladığı görülmektedir (Badayneh, Khattar ve Hassan, 2011). Bu çalışmada, örneklemin ülkelerine ve kendilerine yönelik terör risk algısının yüksek olmasına rağmen terör korkusunun orta düzeyde olduğu da ortaya konulmuştur. Terör risk algısı ile terör korkusu arasındaki ilişkiyi analiz eden bir diğer çalışma ise, algılanan terörizm riskinin terör korkusu için güçlü bir tetikleyici olduğunu ortaya koymuştur ($t=14,810$, $p=0,000$) (May vd., 2011, s. 15).

Terör korkusu ölçeği, bireylerin yakın gelecekte, kalabalık alanlarda, alışveriş merkezlerinde, toplu taşımada teröre maruz kalma ve yakın gelecekte ailelerinin/yakınlarının bir terör saldırısına maruz kalma korkusunu ölçen 5 maddeden oluşmaktadır.

Tablo 4.11. Terör korkusu yüzde ve frekansları

Terör Korkusu	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	f
						%
Yakın gelecekte bir terör saldırısına kurban gitmekten korkuyorum	78	78	92	70	78	396
	19,7	19,7	23,2	17,7	19,7	100
Yakın gelecekte ailemin/yakınlarımla bir terör saldırısına kurban gitmesinden korkuyorum	55	53	108	84	95	395
	13,9	13,4	27,3	21,3	24,1	100
Kalabalık yerlerde terör saldırılarına maruz kalmaktan korkuyorum	58	50	105	81	104	398
	14,6	12,6	26,4	20,4	26,1	100
AVM'lerde terör saldırılarına maruz kalmaktan korkuyorum	68	64	104	74	87	397
	17,1	16,1	26,2	18,6	21,9	100
Toplu taşıma araçlarında terör saldırılarına maruz kalmaktan korkuyorum	65	78	94	77	82	396
	16,4	19,7	23,7	19,4	20,7	100

Yukarıda Terör Korkusu Ölçeği'ne ilişkin madde frekansları ve yüzdeleri verilmiştir. Buna göre; örneklemin % 37,4'ü yakın gelecekte bir terör saldırısına kurban gitmekten korkarken, bu korkuyu kısmen hissedenenlerin oranı % 23,2'dir. Yakın gelecekte bir terör saldırısına kurban gitmekten korkmayanların oranı ise 38,4'tür. Bu durum terör risk

algısının terör korkusundan daha yüksek olduğunu göstermektedir. 2008'de, 11 Eylül'den 7 yıl sonra, ABD'nin Kentucky eyaletinde 1617 kişi ile gerçekleştirilen anket çalışması, örneklemin hala % 26'sının bir terör saldırısına kurban gitme korkusu taşıdığını ortaya koymuştur (May vd., 2011, s. 12).

Ölçeğin ikinci maddesi ise yine daha sonra alturistik suç korkusu başlığı altında değerlendirilecek olan aile ve tanıdıkların terör mağduru olmalarına ilişkin korkudur. Buna göre, örneklemin % 45,4'ü aile ve tanıdıkların bir terör saldırısına kurban gitmesinden korkmaktayken, % 27,3'ünde bu durum kısmi bir korku yaratmakta, örneklemin % 27,3'ü ise böyle bir korku taşımamaktadır. 2008'de ABD'de gerçekleştirilen bir çalışmada ise bireylerin ailelerinin bir terör saldırısının mağduru olma korkusunun % 37 olduğu bulgulanmıştır (May vd., 2011, s. 12). Çalışmamızda olduğu gibi, kişisel ve alturistik terör korkusunu ayrı ayrı ölçmüş olan bu çalışmada da bireylerin ailelerine ve tanıdıklarına ilişkin korkularının kişisel terör korkularından daha fazla olduğu görülmektedir.

Kalabalık yerlerde teröre maruz kalma korkusuna bakıldığında, örneklemin toplam % 46,5'i kalabalık yerlerde terör mağduru olmaktan korktuğunu belirtirken bu korkuya kısmen sahip olanların oranı % 26,4 ve böyle bir korku taşımayanların oranı ise toplam % 27,2'dir. Örneklemin % 40,5'i alışveriş merkezlerinde terör saldırılarına maruz kalma korkusu duymaktayken, kısmen böyle bir korku duyduklarını belirtenlerin oranı % 26,2 ve böyle bir korkuya sahip olmayanların oranı ise toplamda % 33,2'dir. Toplu taşıma araçlarında terör saldırılarına maruz kalmaktan korkanların oranı ise, toplamda % 40,1 iken, böyle bir korkuyu kısmen duyanların oranı % 23,7 ve böyle bir durumdan korku duymayanların oranı % 36,1'dir.

Sonuç olarak anket uygulanan örneklemin yüksek düzeyde bir terör korkusu taşıdığı gözlemlenmektedir. Ancak terör risk algısı konusunda da tartışmaya açılmış olduğu üzere, zaman ve içinde bulunulan dönemin toplumsal ve siyasi koşulları terör korkusuna etki etmektedir. Araştırmamızın zamansal bir çalışma olmaması dolayısıyla bu sonuca; birinci kısımda tartışıldığı üzere terörün Türkiye'de en önemli problem olarak algılanmasının gösterdiği zamansal farklılaşmadan, bu konuda yapılan çalışmalardan, anket uygulanan örneklemin ankete tuttuğu notlardan ve doğrudan araştırmacıya yönelttiği sorulardan ulaşılmaktadır. Bu durum, terör risk algısı ve korkusu konusunda

yapılan çalışmalarda sıklıkla ifade edilen bir durumdur. Örneğin, 2010'da ABD'nin Pensilvanya eyaletinde 229 öğrenci ile gerçekleştirilen çalışma sonuçları, örneklemin yaklaşık % 10'unun doğrudan terör deneyimine sahip olmakla birlikte terörizmden çok korkmadıklarını ortaya koymaktadır. (Zeigler, 2010). Araştırmacı bu sonucu ABD'de son yaşanan büyük terör saldırısının üzerinden geçen zaman dilimi ile ilişkilendirerek yorumlamaktadır. Bu araştırma kapsamında elde edilen sonuçlarda da örneklemin neredeyse tamamı, terör korkusunda zamana bağlı olarak gözle görülür bir azalma olduğunu ve bu durumun davranışlarına da yansındığını belirtmektedir:

Çok korktuğum zamanlar vardı. Dedim ya Kızılay'a gitmekten korkuyoduk, hatta gittiğimizde ölecez hadi gidelim. Tüm gün boyunca o şakayı birbirimize yapmıştık. Hadi ölecez abi falan gidelim diye. Aslında o şaka değildi yani, bi anda yani öyle. Sonra, ama şimdi o kadar korktuğumu söyleyemem. Çünkü öncesinde mesela kalabalık görünce çok az bi kalabalık olsa da girmekten imtina ediyodum, girmesem mi, yolumu mu değiştirsem falan filan ama şimdi heralde aştım, ya da işte unuttuk. Üzerinden zaman geçti. (Erkek, 24, Güvenpark)

4.5.1. Terör Korkusunun Sosyodemografik Motivasyonları

Araştırmada terör korkusunun farklı değişkenlerle ilişkisini ortaya koymak amacıyla çeşitli analizler gerçekleştirilmiştir. Ölçek maddelerinin diğer tüm değişkenlerle tek tek analizi alınmaktan ziyade ölçek ortalaması alınarak t-test ve anova analizleri yapılmıştır. Ölçek ortalaması alınarak gerçekleştirilen analizde terör korkusu ile sosyodemografik özelliklerden cinsiyet, çalışma durumu ve yaşanan muhit arasında anlamlı bir fark bulgulanmıştır. Ancak yaş, medeni durum, çocuk sahibi olma, öğrenim durumu, gelir ve bir terör olayına doğrudan veya dolaylı olarak maruz kalma ile terör korkusu arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmamıştır. Terör korkusunda terör risk algısından farklı olarak, yaşanan muhitle anlamlı farklılık gözlemlenmiş, merkezde bulunma sebebi ve terör deneyiminin ise zıt bir şekilde terör risk algılamasına yol açtığı halde korkuya yol açmadığı bulgulanmıştır. Bu durum, risk algısı oluşturan bazı durumların korku oluşturmadığını, risk algısının her durumda korku duygusuna dönüşmediğini ortaya koymaktadır.

Tablo 4.12. *Cinsiyete göre terör korkusu*

	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Korku Ortalama	<i>Cinsiyet</i>					
	<i>Kadın</i>	147	3,5517	1,12234	397	5,000 ,000
	<i>Erkek</i>	252	2,9230	1,26035		

Terör saldırılarına maruz kalma korkusu ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark vardır [$t_{(397)}= 5,000, p < .01$]. Kadınlar ($\bar{X}=3,5517$) erkeklere ($\bar{X}=2,9230$) göre terör saldırılarına maruz kalmaktan daha fazla korkmaktadırlar. Literatürde benzer sonuçlara sıklıkla rastlanmaktadır (Boscarino, Figley ve Adams, 2003; Badayneh, Khattar ve Hassan, 2011; May vd., 2011). Ancak bu bulguların yanı sıra literatürde, cinsiyet ile terör korkusu arasında anlamlı bir fark bulgulamayan araştırmalar da mevcuttur (Zeigler, 2010). Terör korkusu anlamında cinsiyete ilişkin gözlemlenen bu farklılık suç korkusu literatürüyle de paralellik göstermektedir. Suç korkusu literatüründe de az sayıda istisna olmakla birlikte (Gilchrist vd., 1998) araştırmaların oldukça büyük bir kısmı, erkeklerin daha çok suç mağduru olmasına rağmen kadınların suç korkularının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Ferraro, 1996; Hale, 1996; Clemente ve Kleiman, 1977; Scott, 2003; Uludağ, 2010; Çardak, 2012; Kul, 2013; Karakuş, 2013; Sipahi 2016).

Cinsiyet ile suç korkusu arasındaki ilişkide, kadınların suç korkusunun daha yüksek çıkması literatürde, kadınların fiziksel ve sosyal incinebilirliklerinin daha yüksek olmasından dolayı fiziki ve cinsel şiddete maruz kalma korkularını öne çıkaran savunmasızlık teorileri (Skogan ve Maxfield, 1980, s. 91; Hale, 1996, s. 21) ve kadınları mağduriyet konusunda konuşma anlamında cesaretlendirirken erkeklerde dışavurmayı engelleyen ataerkil toplum yapısına bağlı toplumsal cinsiyet ve sosyalizasyon süreçleri (Grabosky, 1995, s. 2; Stanko, 1995, s. 51- 52; Hale, 1996, s. 18- 22; Clemente ve Kleiman, 1977, s. 552) ile açıklanmaktadır. Ancak terör eylemlerinin her zaman ve her yerde ortaya çıkma potansiyeli olan ve dolayısıyla çok spesifik bir grubu baz almayan yapısı, kadınlarda terör korkusunun yüksekliğini savunmasızlık teorisiyle açıklamaya imkan vermez. Bu anlamda, sosyalizasyon süreçleri ile ilişkili olarak kadınların korku, endişe gibi duygularını daha rahat ifade edebilmelerine karşılık erkeklerin bu konuda daha çekinceli davranması ve genellikle “kısmen” katılma yönünde cevap belirtmeleri kadınlar ve erkekler arasındaki terör korkusu farkını açıklayabilir.

Teröre maruz kalma korkusu ile çalışma durumu arasında da anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$F_{(7-389)} = 2,334, p < .05$]. Ev kadınları ($X = 4,4000$) kamuda çalışanlara ($X = 2,8659$) göre terör saldırısına maruz kalmaktan daha fazla korkmaktadırlar. Çalışma durumu daha önce tartışıldığı gibi terör risk algısı ile de anlamlı farklılık gösteren bir değişkendir. Terör risk algısında ev kadınları ve emekliler kamu çalışanları ve öğrencilere göre daha yüksek düzey bir risk bildirirken, terör korkusunda bu farklılık yalnızca ev kadınları ve kamu çalışanları arasında gözlemlenmiş, teröre ilişkin algılanan risk olduğu gibi korkuya dönüşmemiştir. Terör risk algısında da ifade edilmiş olduğu gibi, ev kadınları çalışmanın örnekleme giren merkezi alanları en az kullanan ve muhtemelen medyadaki terör ve şiddet haberlerine daha fazla maruz kalan gruptur. Aynı zamanda cinsiyet bu grubun korkusunu belirleyen en temel unsurdur.

Terör korkusuyla anlamlı farklılık gösteren bir diğer değişken ise yaşanan muhittir [$F_{(2-236)} = 4,232, p < .05$].

Tablo 4.13. Yaşanılan muhite göre terör korkusu

Boyut	Yaşanılan muhit	N	X	SS	F	P	Anlamlı Fark
Terör korkusu	Üst gelir grubu	86	3,4349	1,30274	4,232	,016	Üst gelir–Alt gelir
	Orta gelir grubu	89	3,1011	1,29794			
	Alt gelir grubu	64	2,8422	1,10594			

Buna göre, üst gelir grubu alanlarda yaşayanlar ($X = 3,4349$) alt gelir grubu alanlarda yaşayanlara göre ($X = 2,8422$) terör saldırısına maruz kalmaktan daha fazla korkmaktadırlar. Risk algısı olmaksızın korku duygusunun bulunması çok sık gözlenen bir durum değildir. Ancak yaşanan muhit ile algılanan terör riski arasında anlamlı bir fark bulunmazken terör korkusu ile anlamlı bir fark söz konusu olmuştur. Terör mağduru olma korkusu ile Ankara ve Ankara dışında yaşama arasında ve merkez ve kırsal ilçelerde yaşama arasında anlamlı bir ilişki bulunmamakla birlikte merkezde yaşanan yerin sosyoekonomik konumuna göre anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Ankara’da üst gelir grubu olarak sınıflandırılan yerlerde ikamet edenlerin (Çankaya) toplamda % 52,3’ü bir terör saldırısına kurban gitmekten korktuğunu belirtirken, gelir düzeyi olarak Çankaya’nın altında yer alan ve orta gelir grubu olarak nitelendirilen semtlerde yaşayanlarda (Yenimahalle, Keçiören, Etimesgut, Gölbaşı ve Pursaklar) bu oran % 34,9, alt gelir grubu olarak sınıflandırılan semtlerde yaşayanlarda (Sincan, Polatlı, Çubuk, Beypazarı, Mamak ve Altındağ) ise % 26,6’dır. Sonuçlar alt gelir grubu semtlerde

yaşayanlarda bu korkunun en az üst gelir grubu semtlerde yaşayanlarda ise en fazla olduğunu göstermektedir. Çalışmada üst gelir grubuna ait olan semtler olarak yalnızca Çankaya'nın baz alındığı ve buranın Ankara'nın en yoğun kullanılan merkezi bir bölgesi olduğu düşünüldüğünde burada yaşayanların gittikçe kentin çeperine doğru yayılmış olan semtlerde yaşayanlardan daha fazla korku içinde olduğu görülmektedir.

4.5.2. Terör Korkusunun Bastırılması ve Aşılması

Nitel görüşmelerde, görüşülenlerin terör korkusuna ilişkin ifadeleri, bu korku düzeyinin ve bunun ortaya çıkardığı sonuçların demografik verilerle açıklamanın yetersiz kalacağını ortaya koymaktadır. Bireylerin sosyodemografik özelliklerinden farklı olarak sosyokültürel arka planları, politik ve ideolojik angajmanları, dünya görüşleri gibi faktörler bireylerin terör korkusunu algılama, değerlendirme ve bu korkuya karşı eylem geliştirmeleri noktasında oldukça önemli belirleyenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Literatürde, terör korkusuna ilişkin nitel çalışmalardan bazılarında verilen cevapların belirli kategoriler altında sınıflandırılarak terör korkusuna ilişkin temalar ortaya çıkarıldığı görülmektedir. 2012- 2013 yıllarında Ürdün ve Türkiye'deki Suriyeli mültecilerle yapılan görüşmelere dayalı bir terör korkusu çalışmasında; susturan korku (Silencing Fear), başa çıkılan korku (Surmounted Fear), yarı-normalleştirilmiş korku (Semi- Normalized Fear) ve belli belirsiz korku (Nebulous Fear) olmak üzere 4 korku türünün tespit edildiği görülmektedir (Pearlman, 2016). Yine Avusturalya'da hem Avusturalyalı Müslümanların hem de daha geniş Avusturalya topluluğunun terör korkusunu ortaya koymaya çalışan bir araştırma, görüşme sonuçlarından hareketle; fiziksel zarar korkusu, siyasi korku, özgürlüğünü kaybetme korkusu ve güvensiz hissetme gibi korku ve endişeleri ortaya koyan 4 temaya ulaşmıştır (Aly ve Green, 2010).

Bu çalışmada, görüşmelerden elde edilen veriler, terör deneyimini yaşayan görüşmecilerin büyük çoğunluğunun yeniden bir terör saldırısına maruz kalma korkusu yaşadığını ortaya koymuştur. Ancak bu korku durumu bütün bireylerde aynı şekilde tezahür etmemiştir. Özellikle örgütlü bireylerin bir araya geldiği bir mitinge yapılan terör saldırısını deneyimleyen bireylerde terör korkusu başka korkular, duygular ve ideolojik mevzuularla ilişkili olarak değerlendirmekte, yapılan saldırı bireysel bir tehditten ziyade bir fikre, bir ideolojiye yöneltilen bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu ise bu duruma verilen cevaplarda daha hetorejen bir alanda gerçekleştirilen terör saldırısını deneyimleyenlerden farklı duygu, tavır ve davranış geliştirmelerine yol açmaktadır.

4.5.2.1.Korkunun bastırılması: Öfke ile tetiklenen eylemsellik

Görüşmecilerden bazıları, terör deneyimi sonrasındaki süreçte korku yaşadıklarını, ancak bundan daha ziyade ve bu duyguyu bastıracak kadar güçlü bir öfke duygusuna sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Diğer bazıları, bu duygunun korkuyu bastırarak bireyleri eylemlilik halinden alıkoymadığını belirtmiştir:

Korkuyorsunuz sonuçta hani gözünüzün önünde insanlar ölmüş, büyük bi öfke var, hani bu çok sıradan bir şey değil. Ülkenin başkentinde, yapılacağı günlerce, haftalarca önceden belli olan ve hedef alınabileceği de bariz olan bir eyleme, etkinliğe yönelik yeterince güvenlik önlemi alınmıyor, arkadaşlarınızı kaybediyorsunuz. Tabi bunun öfkesi var ama şöyle bişey var, hani o anda o olayın sıcaklığıyla şunu düşünüyorsun; insanlara daha nasıl yardım edebiliriz. (Erkek, 38, Gar)

Korku tabi ki birçok kişide, ondan sonraki dönemlerde de açık bi korku vardı. Fakat öfke o korkuyu bastırıyordu, çünkü olayın sıcaklığı ve şey yani uğranılan büyük haksızlık, ortadaki ölü sayısının yüksekliği, bi tür can havli diyebileceğim yani gitmemek insanı daha çok ürküten bişeydi yani. O alanda insanlar ve büyük bi kalabalıktı gerçekten ikinci gün de Sıhhiye'ye gelen insanların kalabalığı çok fazlaydı. Mesela orda da ben beni korkutan şey mesela oraya gitmekten ziyade kitlenin masum birine karşı kontrolsüz bi, tepki vermesi korkusu beni çok şey yapıyordu, ürkütüyodu. (...) Yani o öfkenin bi de kamunun sorumluluğunu yerine getirmemesi. Bakanın ilk gün açıklamalarını yaparken sırtması, o gecenin akşamında bi maçta yuhalanma gibi durumlar o öfkeyi daha da pekiştirdi yani. İnsanlar geri dönerken evlerine, ya da işte illerine o öfkeyi taşıyarak gittiler. Ben o öfkenin halan da durduğunu düşünüyorum yani o öfke aşılmış değil. Ve şey, korkmadınız mı sorusu; **mutlaka korkmuşuzdur yani, korku çok insani bi durum ama o an öyle bi düşünce bize baskın gelmedi.** O insanların çoğunluğuna da baskın gelmedi. **Ama sonradan insanlar Ankara özelinde bi araya gelmekten korktular.** Yani çünkü biz bi sonraki etkinliği 1 Mayıs 2016'da yapabildik ve 1 Mayıs'a varana kadar Ankara özelinde, dışarda herhangi bi etkinlik, ben sendika temsilcisi olduğum için biliyorum, etkinliklere katılım, katılımdaki moral motivasyon düzeyi ve katılım isteği hiçbir zaman 10 Ekimden öncesi gibi olmadı. (Erkek, 35, Gar)

Literatürde yer alan *Terörist Saldırı Sonrasında Nefret Korkuyu Maskeleyebilir* başlıklı psikoloji çalışması da bazı görüşmecilerin bu yöndeki ifadelerini desteklemekte, araştırma sonuçlarından hareketle terör olaylarından sonraki kısa zaman dilimi içerisinde ortaya çıkan öfke duygusunun daha güçlü bir duygu olarak korku duygusunu bastıracağını ve maskeleyeceği düşüncesini ortaya koymaktadır (Freyd, 2002, s. 6).

4.5.2.2.Korkunun bastırılması: Bir sorumluluk olarak eylemsellik

Görüşmecilerden bazıları ise korkunun normal olarak ortaya çıktığını, ancak terör tarafından amaçlanın tam da insanları korkutarak sindirmek olduğunu ifade etmişlerdir. Buna karşı, geri çekilmeden cesurca fikir beyan etmek, alanlara çıkmak gerektiğini ve bunun bir sorumluluk olduğunu savunmuşlardır:

Burada bir korku imparatorluğu yaratılmak istendiğini düşünüyorum. Buna da bizim cesaretle cevap vermek gibi bir sorumluluğumuz var. Bu kişisel bir görev değil, yani korkmuyorum ulan gelin meselesi değil. “Korkmuyoruz”. Bunu yaratmamız lazım. Onun için de hani bir cahil cesaretiyle değil aksine bilinçli bir bilinçli, planlı bir yaşamla, mücadeleyle alt edeceğiz onları, onlardan korkmayacağız, geri püskürtecez. Çünkü bu bugün püskürtemezsek yarın çok daha ağır bedeller ödeyerek püskürtürüz biz bunu. (Erkek, 40, Gar ve Güvenpark)

Ertesi günkü miting de yani çok ciddi bir korku yarattı ama bu ya bu insanın aslında bütün var oluşuna yapılan bi saldırı. Yani sadece siyasi, ekonomiyle, tek bi disiplinle tek bi alanla açıklanabilecek bişey değil. İnsanın bütün hayallerine, bütün sevdiklerine, bütün var olan her şeyine yapılmış, yok etmek için yapılmış bişey. Sen bu amaca ulaştıramazsın karşındakini. Yeniden çıkmak zorundasın, yeniden çıkmamak yok olmaktır zaten. (...) Katliam var ve öfkелisin, oturamazsın ki. Kapalı bi yerde duramazsın yani. Dışarı çıkman, en kötü ihtimalle bağırman lazım. Yani o yüzden çıktık. Korktuk tabi ki ama yani zaten yaptığımız birçok şeyi korkmadan yaptığımızı iddia edemeyiz yani. Kimse iddia edemez. Korku çok insani hatta insanı hayatta tutan bir refleks sonuçta. **Tabi ki korkuyoruz ama zaten mesele o korkuya rağmen yapabilmek bazı şeyleri. Bu da korkuyu yenmek oluyo. Korkuyu yenmek korkudan tamamen arınmak anlamına gelmez. O insani bi güdü. Yok olmaz korku hiçbir zaman. Önemli olan onu yenebildiğin kadar yenebilmektir.** (Erkek, 31, Gar)

4.5.2.3.Korkunun aşılması

Görüşmecilerden bazıları ise, yaşadıkları deneyimler sonrası artık ölüm korkusu yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Terörle ve ölümlle birebir ve karşılaşma ve bu eylemlerin ülke ve dünya genelinde sıklıkla görülmesi bazı bireylerde bu duruma ilişkin korkunun aşılmasını beraberinde getirmiştir. Aşağıdaki ifadelerden birinde görüşmeci ölüm korkusuna değil yalnızca sakat kalma korkusuna sahip olduğunu ifade ederken terör eylemi sonrası sakat kalmış olan bir diğer görüşmeci ölüm korkusu taşımadığını ifade etmiştir:

Ya ölüm korkusu yok artık bende. Hakkaten yok ama. Şey için söylemiyorum hakkaten yok. (Erkek, 43, Gar)

Ölmekten korkmuyorum, yani ölümden korkmuyorum, ama hani yaralanmaktan veya sakat kalmaktan evet. (Kadın, 44, Güvenpark ve Merasim Sk.)

Görüşmecilerden biri, ölüme ilişkin bireysel bir korku hissetmediğini, ancak esas korkutucu olan şeyin ölüm değil, durduk yere böyle bir durumun parçası olma durumu, buna karşı savunmasızlık ve nereden geleceğinin bilinmemesi olduğunu ifade etmiştir:

Terör zaten korkunç bişey, yani korkunç. Rutin yaşamın içinde bir insansan yani, hiçbir siyasi sorgulaman, bilmem neyin yoksa yani, onlar için daha da korkunç yani. Bilmediği bişeyden korkmak çok korkunç bişey yani. Yani savaşta evet insanlar ölür ama şöyle bişeydir; ben savaşmak istiyorum dersin gidersin savaşsın. Bilinçli yaparsın bunu. Ama ben savaşmak istemiyorum dediğin halde gidip seni bu savaşın içine sokuyolarsa o korkunçtur zaten.(...) Ama yani benim kendi şahsım adına benim korkum yok yani, korkmuyorum yani. **En fazla ölürüz, yani yapacak bişey yok.** (Kadın, 52, Gar ve Güvenpark)

Korkuya ilişkin yukarıda sıralanan öfke ve sorumluluk duygularıyla korkunun bastırılmaya çalışılmasıyla ortaya çıkan eylemsellik ve korkunun aşılması durumlarının Pearlman'daki (2016) korkunun aşılması durumuna yani başa çıkılabilen korkuya (surmounted fear) denk düştüğü söylenebilir. Sonuçlar göstermektedir ki terör saldırılarını hem doğrudan hem de dolaylı olarak deneyimleyenlerde, bir terör risk algısı ve terör korkusu mevcut olmakla birlikte, doğrudan deneyimlerde böyle bir saldırıya tekrar maruz kalma korkusu daha düşük seviyededir. Bu durum üzerinde, terörü doğrudan deneyimleyenlerin büyük çoğunluğunun ideolojik bir bilinçle hareket etmesi ve terör korkusu sorusunu kamusal alanı hedefleyen korkudan ziyade doğrudan kendi muhalif duruşlarını hedefleyen bir korku olarak algılamaları etkilidir. Ayrıca bu kişiler, bu durumu başka sebeplerle gözaltına alınma veya öldürülme korkusundan daha düşük görmektedirler. Bir başka sebep ise terörün ortaya çıkardığı sonuçların bunu doğrudan deneyimleyenler açısından bir söylemin ötesine geçmiş, doğrudan çıplak gözle gözlemlenmiş olmasıdır. Doğrudan muhatap olunmayan, birebir bilinmeyen bir şeyin korkusunun deneyimlenen bir korkudan daha fazla etki yaratabildiği belirtilmektedir:

O an haber almak isteyen, alamayan, alabilen, yani milyon sayıda insanın irili ufaklı travması var. Alanda olanlarınsa benim şahsi fikrim bu, benim gibi bizzat ölümlere dokunacak kadar deneyimleyenlerin travması diğerlerinden yani gitgide daha uzaklaşan ölçekte o alanda bulunanların, mesela hiç ölü görmeyen de var. Çünkü korteji çoktan yürümüş, haberleri var patlamadan sadece. Alana geri dönmedilerse hiç bişey görmemişlerdir. O dönemki sevgilim mühendisti ve önde yürümüştü, görmediği bir manzara. Ama onun travması şu, atıyorum

bakın mesela nasıl çeşitlenebiliyor iş; SYKP'liyim ben, yanlarından geçen 2 kişi, bombadan sonra kaçan 2 kişi şöyle konuşuyorlar: “Bomba SYKP'lilerin ortasında patladı, hepsi telef oldu”. Bi anda duyduğu şey bu. Yığılmış yere ben mesela o gün hiç bayılmadım ama bu haber acı. Görmedi de bişeyi. Bi de ben gördüğüm için benim zihnimin olayı gerçekleştirmesi kolaylaştı ama **onun için zor, onun için hayali, imajinatif bişey artık** yani ve şokta bu daha etkili gibi geliyor bana. **Yani katliamın imajı kendisinden daha sert olabilir.** (...) Dolayısıyla atıyorum annemin travması da benden yüksek olabilir. Yani benden haber alamadığı saatlerden, şundan bundan bahsediyorum. (Erkek, 33, Gar ve Merasim Sk.)

Bu doğrudan temas ise bireylerde bu korku eşiğinin aşılması durumunu gerek geri çekilme ve kabullenme gerekse direnç göstererek bu uğurda bedel ödeme duruşuyla ortaya çıkarmıştır.

4.6.Korku Mekânları

Chicago Okulu, hızlı kentleşme, nüfus artışı ve hetorejenleşmeyle ilişkili olarak suçu kırdan çok kentle birlikte değerlendirilmiş ve suçu daha ziyade kentsel mekânda konumlandırmıştır. Daha önce de ifade edildiği gibi Shaw ve McKay tarafından geliştirilen düzensizlik teorisinde ise, suç, fiziki ve sosyal manada düzensizlik gösteren belirli kentsel mekânlarla ilişkisi içerisinde ele almıştır. Bu düzensiz mekânların toplumsal denetimi zayıflattığı ve bu durumun suç davranışını tetiklediği ifade edilmiştir (Hunter, 1978, s. 1; Dolu, 2015, s. 224- 227; Kızmaz, 2005, s. 152). Bu tartışma bağlamında terör göz önünde bulundurulduğunda, geleneksel anlamda terörün daha çok kırsal kesimde ve doğrudan militer güçler arasında gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye özelinde bakılacak olursa, terörist eylemlerin uzun yıllar Türkiye'nin belirli bir bölgesinde, özellikle sınıra yakın kırsal alanlarda ve askeri güçlere yönelik olarak gerçekleştirildiği bilinmektedir. Ancak son yıllarda Türkiye'de ve dünyada ortaya çıkan yeni terörizm dalgası bu eylemlerin gerçekleştirilme biçiminde de önemli dönüşümler ortaya çıkarmıştır. Terör artık sadece devletlerin askeri güçlerine yönelik değildir, sivil halka da yöneltilmeye başlanmış, eylemlerin kendisinden çok sonucunda ortaya çıkaracağı korkunun şiddeti ve kapsamı önemli hale gelmiştir. Ses getirebilme potansiyelinin terör için amaç haline gelmiş olması bu eylemlerin daha çok kayıpla sonuçlanmasıyla sağlanabileceği için bu eylemler çok büyük ölçüde büyük kentlerin kalabalık alanlarında gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu durum terörün düzensizlik teorisi tarafından ortaya atılan perspektifle uyum sağlamadığını göstermektedir. Terör, diğer suçlardan farklı olarak (yankesicilik, kapkaç gibi belirli suçlar bu kapsam dışında

birakılabilir), fiziki ve sosyal olarak düzensiz olan mekânlarda değil, tam da kentin en düzenli olan, en yoğun kullanılan, en heterojen mekânlarında gerçekleştirilmektedir. Bombalı terör eylemlerinin yanı sıra yine son dönemlerde yaygınlık kazanmaya başlayan ve “yalnız kurt” olarak adlandırılan kişiler tarafından halkın üzerine araç sürmek suretiyle korku ve paniği arttırma amaçlı eylemler de özellikle kalabalık alanlarda gerçekleştirilmektedir. Düzensizlik teorisinde fiziki ve sosyal açıdan düzensiz mekânların denetimden yoksun olmasının suçun denetimini engellediği ifade edilmektedir. Ancak böylesi düzenli kentsel mekânlar da (terör eylemlerinin gerçekleştirilme biçimiyle ilişkili olarak) denetimi zorlaştırmaktadır. Suç korkusu literatürü göz önünde bulundurulduğunda “karanlık” suç eylemine maruz kalma korkusunun önemli bir tetikleyicisi olarak karşımıza çıkmaktayken, söz konusu terör olduğunda bu kavramın yerini “kalabalık”ın aldığını söyleyebiliriz. Karanlık, suç eylemini gerçekleştirenler açısından gizlenebilme, mağdur açısından ise savunmasız kalma ihtimalini arttırmaktadır. Terör eylemi açısından ise, kalabalık, hem eylemi gerçekleştirenin görünmez olabilmesine imkân tanımakta hem de bireylerin gündelik yaşam pratikleri içerisinde en beklenmedik şekilde mağdur olabilmelerine yol açmaktadır. Bu anlamda karanlık ve kalabalık farklı mağduriyetlere yol açan, fakat ikisi de korkuyu tetikleyen kavramlardır.

Bazı araştırmacılar, korkunun her zaman belirli mekânlarda, özel alanlardan ziyade kamusal alanlarda, kalabalık kent merkezlerinde, sokak ve parklarda daha fazla ortaya çıktığını savunmuş (Pain ve Smith, 2008, s. 20), “korkunun coğrafyasının sosyal ve mekânsal gündelik yaşam olduğunu belirterek (Pain, 2008), korku ve mekân ilişkisini “korkuyu mekânsallaştırma (placing fear) (Pain ve Smith, 2008, s. 20) ve “mekânsallaşmış korku” (spatialising fear) (Pain, 2010, s. 238) kavramları üzerinden tartışmaya açmışlardır.

Örneklemin korku- mekân ilişkisini ele alış biçiminin tespiti amacıyla, araştırmanın nitel boyutunda, görüşmecilere korkuyu ilişkilendirdikleri mekânlar bulunup bulunmadığı sorulmuş ve alınan cevaplar çeşitli kategoriler altında sınıflandırılmıştır.

4.6.1. Bir Mekân Olarak Kalabalık

Bahsedildiği üzere, terör eylemlerinin birincil amacı çok sayıda insan öldürmek değil, dehşet yaymak suretiyle bir korku toplumu oluşturmaktır. Bu da terör saldırılarının, gündelik yaşamın akışı içinde bireylerin en çok buldukları, en yoğun kullanılan

kamusal alanlara yönelmesini beraberinde getirmiştir. Türkiye ve dünyada yeni dönemde, şehir meydanı, konser, stadyum, tren garı, miting, düğün gibi mekân ve etkinliklerin bombalanması, eğlence mekânlarının silahla taranması, kalabalık merkezi caddelerde halkın üzerine araç sürülmesi gibi terör eylemleri, hedefin fiziksel değil sosyal niteliğinin göz önünde bulundurulduğunu ortaya koymaktadır. Hedef, ister konser, düğün, spor müsabakası gibi eğlence temelli aktiviteler, ister miting, eylem gibi ideolojik toplantılar isterse toplu taşıma ve geçiş güzergâhları olsun esas amaç korkutmak, yıldırım ve sindirmektir ve bu noktaları hedef kılan şey çoğunlukla, bu alanların işlevi değil sayısal yoğunluğu, yani kalabalık olmasıdır. Nitekim Pain ve Smith (2008)'in de ifade etmiş olduğu gibi, korku, kendini sosyal ve mekânsal bir gündelik yaşamda ortaya koymaktadır, dolayısıyla da “korkunun jeopolitiğinin gündelik yaşam”dır. Bu anlamda, “kalabalık”, terör saldırılarının yarattığı korkunun mekânla ilişkisi bağlamında görüşmelerde de karşılaşılan önemli bir unsurdur:

Spesifik mekândan ziyade, kalabalık yani insan kalabalığının oranıyla ilgili kaygılarım oluyor genelde. Bunlara örnek verecek olursak yine alışveriş güzergâhı olan Kızılay gibi Taksim gibi yerler, alışveriş merkezleri beni tedirgin ediyor. Çünkü çok fazla söylenti dolaşmıştı. Bundan sonraki patlama Ankara’da bir AVM’de olacakmış, istihbarat geldi gibi. (...) Konserler beni tedirgin ediyor. Evet, konser gibi insanların yoğun bir şekilde toplandığı mekânlar, evet diyorum burda patlayabilir. (Kadın, 33, Güvenpark)

Daha çok kalabalığın olduğu yerlerde bu tarz eylemlerin olma olasılığı daha yüksek. Çünkü amaç daha fazla insanın ölmesi, amaç kaosun, terörün daha fazla topluma bi şekilde korkuyla şey yapılması. (Erkek, 29, Gar)

4.6.2. Belirli Bir Mekân veya Coğrafya (Mimlenmiş/Etiketlenmiş Mekânlar)

Bellek, bireyin kendisinin, ait olduğu toplumun veya şahit olduğu diğer toplumların deneyimlerinden hareketle olaylar arasında ilişkiler geliştirebilme ve eşleştirebilme potansiyeline sahiptir. Daha önce dünyada ve Türkiye’de yaşanmış olan terör olayları yaşanma biçimi, yaşandığı coğrafya ve mekânla ilişkili olarak hafızada yer etmekte ve sonraki muhtemel benzer olaylar aynı çağrışımı yeniden devreye sokmaktadır. Nitekim Connerton’ın (2009) da ifadesiyle aşına olunan bazı mekânlar diğerlerinden daha güçlü bir şekilde belli duygu ve deneyimleri çağrıştırmakta, daha önce mekânın deneyimlediği olaylar bir kod olarak o mekâna kazanabilmektedir. Bu anlamda görüşmecilere terörle

ilişkilendirdikleri belirli alanlar olup olmadığı sorulduğunda bu soruya, sahip oldukları bireysel ve toplumsal hafızalarında olay ve durumlar arası kurdukları ilişki biçimlerinden hareketle çok çeşitli cevaplar vermişlerdir.

Görüşmecilerin bazıları terör denildiği zaman dünya genelinde bir mekân bağı kurmaya çalışarak mekân olarak Ortadoğu'yu, bazıları Türkiye'nin yaklaşık 50 yıllık terör deneyiminden yola çıkarak ülkenin doğusunu, bazıları yakın zamanda deneyimledikleri terör saldırılarından hareketle bu saldırıların gerçekleştiği mekânları veya bunlarla benzerlik içeren başka mekânları, bazıları ise daha önce gerçekleştirilen ve gerçekleşebilecek muhtemel bir saldırıyla özdeşleştirilen radikal grupların yoğun olarak yaşadığı mekânları zikretmişlerdir:

Mesela dünya geneli için düşüncecek olursam **Ortadoğu**. Çünkü tarihteki en böyle işte, hatta devlet terörü falan da tarih boyunca Ortadoğu için söylenebilir, yani Saddam Hüseyin falan, Afganistan'da parti olan Taliban. Sonra mesela Lübnan'da arkasında siyasi bir parti olan, Türkiye'de domuz bağcılar diye şey yapıyorlardı ya, Hizbullah. (...) Dünya içinde en, terör denilince aklıma Ortadoğu gelir. Türkiye için söyleyecek olursam da, daha böyle **Doğu**. Nedeni de orda terör dolayısıyla bi çok operasyonların yapılması. Ankara'da **Ulus** diyebilirim. **Hacı Bayram Veli Camisi etrafında**. Belki şu anda durum aynı değildir ama. **Ankara'da Ulus** diyeyim, **İstanbul'da Fatih** diyeyim. (Erkek, 24, Güvenpark)

Şöyle bir algımız var maalesef; **katliamın sanki coğrafyası bizim doğumuz gibi. O yüzden batıda, başkentte bi katliam olabileceği ihtimalini düşünmüyoruz**. Biz oraya elimizi kolumuzu sallayarak o yüzden gittik. Dedik ki burası batı. Batı masumdur ya bu çok kötü bi algı yani. Evet Diyarbakır'a çok üzüldük, Diyarbakır katliamına, ben Suruç katliamında kendime geledim, çok tanıdığım arkadaşımı kaybettim orda. Ama şey böyle sanki bu iki katliam hiç olmamış gibi hiçbir önlem almadan, aklımıza zerre ölümü sokmadan o alana gittik. Ama bir gerçekten Güneydoğu'da bir yerde olsan aklında ölümle geziyorsun çünkü her an her yerde her şey olabilir, ama sen batıdasın, burası Ankara ve binlerce insan geliyor, merkezi miting. Ülkenin her bir yanından insan geliyor ve sen aklının ucundan ölümü geçirmiyosun ya da bir patlamayı geçirmiyosun. Yani hiçbir şeyi geçirmiyosun. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Garın dışında açıkçası öyle bi alan yok, yani terörle özdeşleştirdiğim bi alan yok. (Erkek, 30, Gar)

Hacı Bayram Veli Camii, Ulus. Burda bildiri dağıttıklarını, insanları belli şeyler içinde şey yaptıklarını, para topladıklarını cemaatten vesairenden biliyoruz (İŞİD), gördük, denedik yani.

Gittik baktık. Ama şey değil, başka neresi desem? (...). Daha sonrasında Sincan'da belli mahallelerin olduğunu falan duyduk, öyle söyleyebilirim. (Erkek, 25, Gar)

Türkiye'deki en büyük terör şu anda dini terör örgütler, dinin kullandığı yerler. (...) Bu yüzden Hacı Bayram ve çevresi beni rahatsız ediyö. (Erkek, 43, Gar)

Ankara genelinde terörle özdeşleştirilen mekânların başında hem daha önce Ankara Gar'ında yaşanan terör saldırısı hem de "karışık" olarak ifade edilen toplumsal yapısı dolayısıyla Ulus ve Gar sıkça tekrarlanan cevaplardandır. Ayrıca yine Ulus'ta yer alan Hacı Bayram Veli Camisi ve çevresi son dönemde etkin terör eylemleri gerçekleştiren IŞİD ile ilişkilendirilen ve görüşmeciler tarafından cübbeli, sarıklı ve şalvarlı olarak tanımlanan İslamcı grupların etkin olarak kullandığı bir mekân olarak görüldüğü için Ankara çapında terörle özdeşleştirilen başlıca mekânlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ankara'da Ulus'un, Hacı Bayram Veli Camiinin, yine yukarıda örneklendiği üzere İstanbul'da Fatih'in terör mekânları olarak görülmesinde *benzemezlikten* kaynaklanan bir korkunun da etkili olduğu ifade edilebilir. Bireyler yapısı ve niteliği bakımından kendilerini ait hissetmedikleri ortamlara ve mekânlara ilişkin bir tedirginlik ve korku da taşıyabilmektedirler:

..., radikal İslamcı görüntüsü diyeceğim tırnak içinde, bu tür bir insan gördüğümde tedirgin oluyorum. İnançlı bir insan olduğum halde. Şalvar, sarık, cübbe tarzı kıyafetler giymiş insanların bana zarar verebileceğinden korkuyorum, yani tesettürlü olmadığım için. Belki beni kendince kâfir ilan edip bana zarar verebileceğini düşünüyorum. (Kadın, 33, Güvenpark)

Görüşmecilerden bazıları ise hem daha önce terör saldırılarının gerçekleşmiş olduğu hem de sosyal ve fiziksel olarak bu alanlara benzerlik gösteren diğer bazı alanları terörle özdeşleştirdiklerini ve buralardan korktuklarını ifade etmişlerdir:

Şu an **kırmızı ışıklar** sadece benim dikkatimi çekiyor, o kadar. Onun haricinde, ya kırmızı ışıklar insanların, hem yayaların geçtiği hem arabaların durduğu biçim olduğu için, onun haricinde miting meydanlarından, toplantılardan o kadar korkmuyorum. (Erkek, 40, Gar ve Güvenpark)

İstanbul için **havaalanı**. (...) Ankara hakeza, havalalanı olabilir, Güvenpark kesinlikle, Kızılay meydanı kesinlike. Yani özellikle Kızılay'ın şey olan **bu Kızılay binası, Güvenpark o üçgen** diyeyim, Sakarya da buna dâhil hatta sevmiyorum yani oraları, tehlike altında görüyorum. Özellikle dediğim gibi şehir olarak düşünürsek Ankara ve İstanbul. (Kadın, 31, Güvenpark)

4.6.3. Beklenmeyen Mekân Ankara

Yukarıda da ifade edildiği gibi, belirli mekânların geçmiş yaşam deneyimleri, bulunduğu coğrafya ve toplumsal hafızada karşılık geldiği konum, bu mekânların risk ve mağduriyetler açısından olumlu veya olumsuz olarak kodlanmasına, etiketlenmesine yol açar. Bu durum, belirli mekânların terör ve korku ile özdeşleştirilmesinin yanı sıra başka bazı mekânları da bu eşleşmenin dışında tutarak bu yöndeki beklentiyi en aza indirmektedir.

Görüşmecilerden bazıları, bir devlete veya halka yönelik olarak, terörü zihinlerinde “Doğu” ile eşleştirdiğini ifade etmişlerdir. Bu görüş, teröre zihinsel anlamda sınırlı bir coğrafya atfetmiş ve bu sınırların ötesinde bir terör beklentisi oluşturmamıştır. Bu anlamda görüşmecilerden bir kısmı terörü mekânsal olarak Ankara’dan tamamen bağımsız değerlendirmiş bulduklarını, ülkenin batısında ve özellikle başkentte terörün meydana gelmesini beklemediklerini ifade etmişlerdir:

Hani hiçbirimizin aklımızın ucundan bile geçmedi Ankara’nın göbeğinde böyle bir mitingde bir patlama. Hani Suruç dedik küçücük şehir, yani sol sosyalistlere yönelik, işte Diyarbakır Kürtlere yönelik. Ama bu barış eylemiydi. Hiçbir siyasi partinin, hiçbir şeyin eylemi değildi. (Erkek, 50, Gar ve Güvenpark)

Ankara’da kimsenin aklına gelmezdi sonuçta, genelkurmay Türkiye’nin hani beyni dedikleri, en önemli yer dedikleri yerdin yani sonuçta, orda oldu, Güvenpark dediğin hani sivil insanların kalabalık olduğu yerde oldu, Garda hani toplanmış sadece sivillerin olduğu, hiçbir şeyin olmadığı, öyle barış istemeye gelen insanların içinde oldu. (Erkek, 47, Gar ve Güvenpark)

Yani şu an ya biz önceden mesela Ankara’nın çok 10 Ekim’e gelmeden önce Ankara’nın güvenli olduğunu sanıyoduk, başata en güvensiz yerlerden bir Ankara, İstanbul yani. (Erkek, 29, Gar)

4.6.4. Mekân Olarak İdeoloji

Terörü Ankara’dan ve Türkiye’nin batısından uzakta konumlandırılan bakış açısı aynı zamanda bu türden eylemlerin belirli odaklar tarafından, belirli düşünce ve talepleri olan muhalif gruplara yöneltildiği düşüncesini taşımaktadır. Ankara Garı önünde Barışçıl bir yürüyüşü hedef alan terör saldırısı Türkiye’nin batısı için de böyle bir şey olabileceği düşüncesini oluşturmuştur. Bu durum, görüşmecilerden bazılarının terörü ideolojik bir düşünce veya talep çerçevesinde bir araya gelen grupların toplanma mekânlarıyla

özdeşleştirmelerine yol açmıştır. Görüşmecilerden bazılarının birtakım ideolojik faaliyetlerin yürütüldüğü mekânlar ile korkuyu eşleştirmeleri mağduriyet teorileri arasında yer alan yaşam tarzı ya da yaşam tarzına maruz kalma teorileri ile açıklanabilir. Bu teoriye göre, bireylerin yaşam tarzlarıyla mağduriyetleri arasında bir ilişki söz konusudur (Bunch, Clay- Warner ve Lei, 2015, s. 1183). Yaşam biçimi, boş zaman etkinlikleri ve mesleki faaliyetler gibi günlük rutin aktiviteler sebebiyle farklı demografik gruplar arasında farklı mağduriyet biçimleri ortaya çıkmaktadır (McNeeley, 2015, s.33; Bunch, Clay- Warner ve Lei, 2015, s. 1183-4; Corkin vd., 2015, s. 406; Policastro, 2013, s. 47- 48). Hindelang ve arkadaşları (1978), yaşam tarzının mağduriyetle ilişkisinde, birincisi dışarıda harcanan zamandan kaynaklanan mağduriyet riski, ikincisi ise, sosyal ilişki ve etkileşimler sonucu ortaya çıkan dolaylı mağduriyet olmak üzere iki temel unsurun varlığına işaret ederler. Bu ikinci unsur, özellikle azınlık üyesi olan gruplarda bulunma veya bunlarla ilişki içinde olmanın mağduriyet riskini arttırmasına vurgu yapmaktadır (Corkin vd., 2015, s. 407- 424). Dolayısıyla özellikle Ankara Gar önünde, bulunduğu siyasi ve toplumsal koşullar göz önünde bulundurulduğu zaman nispeten marjinal olarak nitelendirilen, belirli bir ideolojik ve politik angajmanları bulunan kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen bir eylemde terör mağduriyeti yaşanması ve mağdurların korkuyu bu ideolojik yakınlaşmaların olduğu alanlarla ilişkilendirilmesi yaşam tarzı teorisi ile açıklanmaya oldukça elverişlidir:

Yani çok teknik bişey olur, ama yani ben dediğim gibi yani hani böyle toplu olarak büyük eylemlerin olduğu şeylerde oluyo genelde. İşte bizim barış etkinliğimizde olduğu gibi, ya da Diyarbakır'da işte 5 Haziran saldırısı vardı işte seçimler döneminde. Yani kitlesel eylemlerin olduğu her yerde bu tür saldırılar yaşanabilir. Önümüzde 1 Mayıs var, mesela buna dikkat edilmesi gerekir işte. Geçmişte Nevroz vardı, çok şükür bişey olmadı gibi. Yani bu tür şeylerde önlem almak lazım. Yoksa hani onun dışında şurda olur burda olur demek müneccimlik olur. (Erkek, 38, Gar)

Ya bi şehri terörle özdeşleştirmek yanlış bişey de, daha çok hedef aldıkları şehirler bir siyasi partinin, bir siyasi oluşumun güçlü olduğu şehirler yani. Bir Diyarbakır gibi bir siyasi oluşumun hani HDP'nin güçlü olduğu şehirler genelde hedef alınıyo. (Erkek, 30, Gar, Güvenpark ve İstiklal)

4.6.5. Terörü İmleyen Mekânlar Olarak Güvenlik Güçlerinin Bulunduğu Bölgeler

Daha önce de belirttiğimiz gibi, korkuya ilişkin imgelemler belirli mekânlarla ilişkilendirilir ve bu süreçte, korku, maddesel hale büründükçe ve bedenselleştirildikçe mekânsallaştırılmış korku ortaya çıkar (Pain ve Smith, 2008, s. 12). Görüşmeciler tarafından korkunun mekânsallaştırıldığı diğer mekânlar; polis karakollarının bulunduğu kamusal alanlar, terörle mücadele şubesi ve özel güvenlik bölgeleri gibi riskin algılandığı ve korku yaratacak imgelerin atfedildiği mekânlardır. Polis karakolları ve polisin yoğun olarak bulunduğu alanlar, emniyet güçlerine yönelebilecek olası bir terör eylemi ile ilişkilendirilerek güvensiz addedilmektedir. Özellikle, Ankara Yüksel Caddesi gibi çok kalabalık bir kentsel mekâna polis karakolunun kurulmuş olması polise yönelecek bir saldırıda geniş bir kitleyi etkileyebileceği düşüncesiyle korkutucu olarak yorumlanmakta ve terörü imleyen bu mekândan uzak durulmaya çalışılmaktadır:

Şu an mesela Yüksel'de bir karakol var, yani ben geçmekten tedirgin oluyorum. Üst taraflardan dolanıyorum, o da korkutan bişey. Sonuçta korku dediğiniz şey korktuğunuz şey için bi önlem almanızı gerektirir, bizim önlemimiz de sadece yolu değiştirmek. Sonuçta elimizden bişey gelmez. Yani sonuçta o sokağa her gün gitmek zorunda, her gün alışveriş yapmak zorunda, benim müşterilerim de hergün oralardan geçiyo geliyor, ama korkuyor musun? Korkuyorum tabi yani. Ve şimdi mesela tekrar bir seçim arifesindeyiz, şu an yine korkular yüze çıkıyo işte. (Erkek, 47, Gar ve Güvenpark)

TAK (*Kızılay eyleminin üstlenen ve PKK ile yakınlığı ile bilinen örgüt*) genelde kolluk kuvvetlerine saldırıyordu, ya da onların bulunduğu yakın bölgelere. Tabi ki sivil de ölüyordu, yani hem sivil. Ama mesela IŞİD'in stili mi artık yöntemi mi derler daha böyle direkt sivilin içerisinde. (...) O yüzden biz mesela polisin yoğun olduğu yerden de geçmiyoduk. Mesela İstanbul'da şeyde patlayan, Beşiktaş maçı sonrası patlayan, Beşiktaş stadının etrafında patlayan saldırı mesela direkt polisin olduğu yerde patlatıyorlar. Çünkü maç çıkışı, polis arabalarla bekliyo. Sonra yine Beşiktaş'ın yukarısında bi park var şimdi ismini unuttum, Maçka parkı, Maçka parkındaki patlamada da mesela saldırgan kendini infilak ederken 4 tane polis etrafında, yine polisi hedef alan bi saldırıydı. O yüzden polislerin yanında daha az güvende hissettiğimiz oluyodu. Biz zaten polisin yanından geçmiyoduk, abi burda polis var gidelim oluyodu, polislerin yanından geçmeyin polis çok kalabalıkta. Özellikle ailem polis kalabalıkta ordan geçmeyin falan diye. (Erkek, 24, Güvenpark)

4.6.6. Her An Her Yerde Olabilirlik

Korku her ne kadar küresel ve yerel düzlemde belirli mekânlarla ilişkilendirilse de riskin küreselleşmesi ve yeni terörizmin her yerde ortaya çıkabilme kapasitesi, coğrafi sınırları aşan yapısı güvensizlik ve korkuyu da küreselleştirmiş (Mythen ve Walklate, 2008, s. 223; Ahmed, 2015, s. 547) ve Beck'in ifadesiyle dünya, bir "dünya risk toplumu" halini almıştır (2014, s. 28; 2002a, 2002b). Beck, özellikle 9/11 sonrası ortaya çıkan süreci "terörize edilmiş dünya risk toplumu" (terroristic world risk society) (Beck, 2002b, s. 9) olarak kavramsallaştırmış ve riskin öngörülemez ve hesaplanamaz olmasına (Beck, 2014) vurgu yapmıştır. Bu durum, bazı görüşmecilerin; terörün ve dolayısıyla teröre ilişkin korkunun herhangi belirli bir mekânla özdeşleştirmenin zor olduğu, terörün her an her yerde ortaya çıkabileceği ve hiçbir yerin terör açısından güvenli olmadığı şeklindeki ifadelerinde yer bulmuştur:

Aslında her yer. Çünkü barda bile katliam oldu, Reina'da. O yüzden şey, her yer artık sanki. **Önceden şey, çok spesifik şeyler söyleyebiliyoduk,** işte polis karakollarının olduğu bölgeler, işte bakanlıkların olduğu bölgeler, eylem alanları, miting alanları bilmem ne bilmem ne diyoduk, ama şimdi metroda da tehdit var, ora da bir terör alanına dönüşebilir veya işte başka bi yer de. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Ben hiçbir yerin bu düzende güvenli olduğunu düşünmüyorum zaten. Yani yapılanların hepsi, e şeyi düşünün, havaalanı saldırısını düşünün. Orda silahlı elemanlar olmalarına rağmen koruyamadılar, yani garda 2 tane güvenlik mi güvenliği alacak aslında, terör saldırısı karşısında. Ben şu anda ciddi bir terör saldırısı karşısında ülkenin güvenlikte olduğunu düşünmüyorum açıkçası. (Erkek, 30, Gar)

Artık Ankara'da o kadar çok meydana bunu hissediyorum ki yani Güvenpark patlamasında çok yakınındaydım yine. (...) Yine 17 Şubat patlamasında Merasim Sokak patlamasında yoğun bir ses duydum ve neredeyse Ankara'nın her yeri, bütün sokakları bir mayın tarlasına dönüşmüş vaziyette. (...) Dolayısıyla Ankara'nın tüm sokaklarında olabileceğime dair bir şeyim var, bir hissiyatım var. (Kadın, 38, Gar ve Merasim Sk.)

Yani her yerde olabiliyordu, çünkü İstanbul'da da oldu, başka nerde oldu; Suruç'ta oldu, İzmir'de oldu, bi polis kaybetmiştik hatırlıyorsanız, başka yerlerde de oluyordu evet. (...) Tehlike her yerde diye düşünüyorum. (...) Bana çok güvenli gelmiyor açıkçası. Her yerde olabilir o tehlike diye düşünüyorum. (Kadın, 44, Güvenpark ve Merasim Sk.)

Her an her yerde ölüme tesadüf etme potansiyeli, korkunun belirli mekân veya durumlardan bağımsız olarak hissedilmesi, Güvenpark ve Ankara Gar terörünü

deneyimlerde “sınırdan bulunma” durumuyla pekişmiştir denilebilir. Görüşmecilerden bir kısmı, o gün hayatta kalmasına sebep olan tesadüflerden bahsederek her an başlarına bir şey gelebilme potansiyelini zihinlerinde gerçekleştirmişlerdir. Bu durum onların gündelik yaşantılarında tesadüfen gelişen olayları bir “*kurtulma*” veya “*yakalanma*” paradoksu içerisinde algılamalarına yol açmıştır. Tesadüfen gelişen bir olayın kendilerini olası bir terör eyleminden koruduğu mu yoksa mağduriyetlerine mi sebep olacağı düşüncesi önemli bir ikilem olarak karşımıza çıkmaktadır:

Güvenpark katliamından da böyle bir kenarından geçince, 2 dakikayla falan ordan da hayatta kalınca şöyle bir his doğdu. Yani özellikle ordan, binmiş olduğum bi otobüsle ölmüş olma ihtimalimi düşünüyorum artık, kaçırmış olduğum bir otobüsle hayatta kalmış olma ihtimalimi düşünüyorum. Ben mesela otobüste, ben önceden hiçbir yere geç kalmazdım, ya da böyle şey otobüs kaçırdığımda dert ederdim, şimdi otobüs kaçırdığımda istemsiz bi şekilde şurdan bişey bana diyo ki kaçırdığın otobüsle hayatta kalmış olabilirsin. Bindiğimde de bu otobüse böyle salakça yetiştin yani, binmiş olduğun otobüsle ölmüş olabilirsin. Ya böyle bir şey böyle yapıştı kaldı. Yani bunu uzun süre atlatamadım. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Ya hani o gün ölmemem için hiç bi sebep yoktu, Kızılaydaydım, bombanın patladığı saatte ordaydım, bombanın patladığı tam mevkiiden belki 2- 3 defa geçtim, yani bombanın ölüm çemberinde bulundum. (...) Sonra da o ölüm çemberinden bi sebep oldu işte çıktık. (Erkek, 24, Güvenpark)

10 Ekimde ölmemek çok büyük bi tesadüftü. Yani zaten çıktığım yerde ilk patlama oldu. Ölenlerin de çoğu aynı anda tesadüf çünkü arkadaşlarını görüp sohbet etmeye duranlar da aynı yerde öldüler. Hiç karşılaşmasa belki geçecek yani öyle bi şey oldu. (Erkek, 47, Gar ve Güvenpark)

Uzun süredir orda burda eylemlerde halay çeken biri değilim. İl dışından gelen bi arkadaşım ısrar etti ya gel hadi gel gel beraber çekecez falan filan dedi, halaya gittim. Herkesin hikâyesinde eminim bu faz vardır. **O halaya gitmeseydim şöyle olabilirdi** durumundan bahsediyorum, katliam açısından düşündüğümde. Evet, ama öyle, yani kortej sorumlusuydum, o civarda geziniyodum, halaya gitmeseydim bombaya daha yakın olabilirdim, evet bu arada yakındım. O halay videosunu görmüşsünüzdür internette, o halayın içerisindeyim videoda. Yani aramızda 10 ila 15 metre vardır diye tahmin ediyorum patlamayla. Halaya başladık bi 5 dakika falan filan geçti. İlk sesi duydum. (Erkek, 33, Gar ve Merasim Sk.)

4.6.7. Terör Korkusunun Başka Mekânlara Aktarılması

Yeni terörizmin, özellikle iletişim teknolojileri aracılığıyla her an her yerde eylem gerçekleştirebilme, eylemleri destekleme veyahut teşvik edebilme kapasitesi, terör korkusunun terörü deneyimlememiş, mekân, kent, ülke veya kıtalarda da ortaya çıkmasına yol açmaktadır. “Terörizm olmaksızın terörizm tehdidi” (Howie, 2005, s. 4) altında hissetme bu durumun en bariz göstergelerindendir. Pain, “küreselleşmiş korku”nun korku, terör ve güvenlikle ilişkili analizlerde yaygın olarak kullanılan bir metaanlatı olduğunu ve bu süreçlerin her zaman ve herkese uyarlanabiliyormuş gibi merkeze aldığı ifade etmektedir (2009, s. 468). Pain, küresel korkunun bir söylem ve politik bir araç olarak ortaya konulduğunu savunmakta (2009, s. 471) ve korkunun, genellikle terör eylemlerinin gerçekleştiği yerlere yakın bölgelerde daha fazla görüldüğünü belirtmektedir (2010, s. 231). Ancak, Avustralya gibi yakın geçmişte bir terör saldırısına maruz kalmayan bölgelerdeki korku ve risk algısı, korkunun küreselleştğini, bu süreç her ne kadar bilinçli olarak inşa edilip ideolojik aygıtlar tarafından abartılsa da, en iyi şekilde örneklemektedir (Howie, 2005; Aly ve Green, 2009; 2010). Howie (2005), Avustralya’nın günümüzdeki terör eylemleri ile ilgili hiçbir deneyimi bulunmamasına, büyük çaplı hiçbir terör saldırısı yaşamamasına rağmen, New York, Bali, Madrid ve Londra’daki saldırıların bir korku kültürü yaratarak birçok Avustralyalı üzerinde de terörizm korkusu yarattığını ve bunun davranışlara yansıdığını ortaya koymuştur. Aly ve Green (2010) tarafından gerçekleştirilen bir araştırma, 11 Eylül sonrası süreçte ABD’de artan korkuya paralel olarak Avustralyalıların da % 68 düzeyinde terör korkusu yaşadıklarını ortaya koymuştur. Finseraas ve Listhaug (2013) tarafından birkaç ülkede gerçekleştirilen araştırma, 2008’de Hindistan’da gerçekleştirilen terör saldırılarının “burada da olabilir” düşüncesiyle Batı Avrupa kamuoyundaki terör korkusunu arttırdığını göstermektedir. Aynı şekilde, Londra’nın transit sisteminin bombalanmasından sonra Amerikalıların % 47’si (öncesinde bu oran % 38 iken) kendilerinin veya ailelerinin terör saldırısı kurbanı olabileceği konusunda endişeleri dile getirmiştir (Nacos, Bloch- Elkon ve Shapiro, 2007). Ancak bu bulgularla uygunluk göstermeyen veriler de söz konusudur. Örneğin, 1986’dan itibaren uçuş kaygısına ilişkin mevcut verilerden hareketle, 11 Eylül sonrasında Norveç’te havayolunun kullanımına ilişkin gerçekleştirilen bir çalışmada, Norveç’te 2002’de tespit edilen uçuş kaygısının 1986’dan çok farklı olmadığını, 11 Eylülün Norveçlilerin uçuş korkuları üzerinde yalnızca orta dereceli bir etkisinin olduğu ortaya konulmuştur (Ekeberg, Fauske ve Berg-

Hansen, 2014). Bu bulguların hiç biri bize bir yerde gerçekleşen terör olaylarının çok uzak coğrafyalarda aynı korku ve tepkiye yol açacağını göstermediği gibi, korkunun yalnızca onu ortaya çıkaran coğrafi mekânla sınırlı kaldığını da göstermez. Bu noktada, Pain'den (2010, s. 6) hareketle korkunun zamansal ve mekânsal olarak bir azalma eğiliminde olduğu söylenebilir. Korkuya yol açan terör eylemlerine yakın veya buralara benzer özellikler taşıyan bölgelerde korku daha şiddetli gözlemlenebilirken görece daha uzak ve farklı coğrafyalara bu korkunun yayılımı daha kısıtlı bir düzeydedir.

Bu sonuçlar, terör korkusunun yalnızca terör eylemlerinin gerçekleştirildiği bölgelerle sınırlı kalmayıp başka alanlara da aktarıldığını, başka alanları kullanan veya başka bölgelerde yaşayan toplumlar üzerinde de etki yarattığını göstermektedir. Terör ve terör korkusu sadece bir deneyime, hafızayı oluşturacak olaylar bütününe bağlı olarak belirli mekânlarla özdeşleştirilmemiştir. Daha önceden herhangi bir terör saldırısı deneyimlememiş olan, toplumsal hafızada terörle birlikte yer almamış olan bazı mekânlar da daha önce terörü deneyimleyen mekânlara gösterdiği benzerlikler bakımından terör mekânları olarak kodlanabilmekte ve terör eylemleri ve korkusu benzer fiziki ve sosyolojik özellikleri olan daha geniş coğrafyalara, kentlere ve mekânlara aktarılmaktadır. Bu durum bizim örneklemimiz bağlamında Ankara'da terör eylemlerinin gerçekleştirildiği Kızılay ve Gar gibi mekânlarla ve yine Türkiye'deki diğer saldırıların gerçekleştirildiği havaalanı ve turistik mekânlarla insan yoğunluğu açısından benzerlik gösteren diğer mekânlar ve başka şehirlerde bu mekânlarla benzerlik gösteren mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır:

Bu olayların yaşandığı dönemlerde Espark'a (*Eskişehir merkezinde bir AVM*) gitmek istemiyordum, yani Espark'ta işimi hemen halledip çıkıyordum. Özellikle Espark'ı çok şey altında görüyordum. (...) Çünkü Eskişehir denilince akla en kalabalık, en işlek Espark, direkt akla gelir yani. Dolayısıyla nişanlıma trenden indiği zaman, mesela geleceği zaman, evim Espark'ın çok yakınındaydı, Espark'ın yanından geçme, içinden geçme. Yanından geçme yani, taksiye bin dolaşsın vesaire. (...) Ama mesela şu an Espark'tan öyle korkmuyorum. Fakat mesela, yılbaşında mekâna gittik, Hilton oteline, normalde şey güvenli otel, üst kattayız falan ama mesela özel günlerde bu hangi Reina mıydı, Reina'ydı değil mi saldırı olan? Reina olayından sonra ben yılbaşında tedirgin oldum açıkçası. Eskişehir bile olsa böyle mekânlarda potansiyel bir şey, saldırı şeyi olabileceğini düşünüyorum. Yani konsept olarak yılbaşı da böyle bi şey kafamda. (Kadın, 31, Güvenpark)

Korku mekânları başlığı altında sıralanan bu mekânların büyük kısmı, araştırmacı olarak benim de terör ve korku ile ilişkilendirdiğim ve hiç de azımsanmayacak bir korku hissettiğim mekânlardır. Görüşmecilerle paralel bir biçimde araştırmacı olarak en çok korktuğum mekânların başında kalabalık olan mekânlar, geçiş güzergâhları ve güvenlik birimlerinin bulunduğu yerler gelmektedir. Yukarıda korkunun terörün deneyimlendiği mekânlardan başka mekânlara aktarıldığına ilişkin görüşleri anlamak için kendimi zorlamak zorunda kalmadım. Nitekim Eskişehir’de yaşıyor olmama rağmen, yukarıdaki görüşmeci gibi ben de Eskişehir’de oldukça uzun bir zaman alışveriş merkezlerini, kalabalık caddeleri, hatta tren seferlerinin yoğun olduğu saatlerde Eskişehir tren garını kullanmamaya çalıştım. Aynı şekilde İstanbul havalimanındaki terör saldırısından kaynaklı olarak diğer havaalanları zihnimde hep tehlikeli mekânlar olarak etiketlendi. Araştırma süresince, Ankara’da bende en çok korku uyandıran mekân ise, büyük ihtimalle yaptığım görüşmeler sonrası tetiklenen, merkezinde geçici bir polis karakolunun kurulmuş olduğu Yüksel Caddesi’ydi. Bu cadde görüşmecilerin bazılarında olduğu gibi bende de hem emniyet güçlerinin bulunması hem de çok kalabalık olması sebebiyle ideal bir saldırı alanı hissi uyandırdı. Bu caddeyi zaruri olarak birkaç kere kullanmış olsam da her seferinde korku ile çok hızlı bir şekilde bu alandan çıkmaya gayret gösterdiğimi belirtmeliyim.

4.7.Terör Korkusunun Tetikleyicileri ve Sosyopsikolojik Etkileri

Algılanan terör riski ve terör korkusu birtakım sosyopsikolojik sonuçları da beraberinde getirmiştir. Terör korkusu üzerinde etkili olan etmenler ve bu korkunun yol açtığı sosyal ve psikolojik sonuçların tespiti amacıyla anket gerçekleştirilen örnekleme 13 maddeden oluşan terör korkusu etki ölçeği uygulanmıştır. Ortaya çıkan sonuçların ne kadarının terör korkusu tarafından tetiklendiğini, terör korkusunun davranış üzerinde belirleyici bir etkisinin olup olmadığının tespiti için ise Terör Korkusu ve Terör Korkusu Etki ölçekleri regresyon analizine tabi tutulmuştur.

Elde edilen sonuçlar ($F(1, 387) = 539,853, p < .001, R^2 = .58, \beta = .76, t = 13,131, p < .001$), terör korkusu ile davranış geliştirme arasında istatistiksel açıdan anlamlı ($t = 13,131, p = 0,000$), pozitif ($0,597$) doğrusal bir ilişki olduğunu göstermektedir. Terör korkusu davranışlar üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir ve terör korkusu geliştirilen tavır ve davranışların % 58.2’sini açıklamaktadır.

Tablo 4.14. Terör korkusunun tetikleyicileri ve sonuçlarının yüzde ve frekansları

Terör Korkusu Etki Ölçeği	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	f
						%
Medyada terör haberlerinin sıklıkla verilmesi terör korkusunu arttırmaktadır	44	52	62	114	116	388
	11,3	13,4	16,0	29,4	29,9	100
Türkiye’deki siyasi tartışmalar terör korkusunu arttırmaktadır	46	62	65	110	105	388
	11,9	16,0	16,8	28,4	27,1	100
Terör korkusu günlük faaliyetlerimi olumsuz yönde etkiliyor	79	78	82	72	73	384
	20,6	20,3	21,4	18,8	19,0	100
Terör korkusu seyahat planlarımı olumsuz yönde etkiliyor	91	75	86	65	67	384
	23,7	19,5	22,4	16,9	17,4	100
Terör korkusu nedeniyle kalabalık yerlerden uzak durmaya çalışıyorum	74	73	81	79	78	385
	19,2	19,0	21,0	20,5	20,3	100
Terör korkusu nedeniyle alışveriş merkezlerinden uzak durmaya çalışıyorum	89	100	84	64	48	385
	23,1	26,0	21,8	16,6	12,5	100
Terör korkusu nedeniyle toplu taşıma araçlarını kullanmaktan kaçınıyorum	103	111	92	36	42	384
	26,8	28,9	24,0	9,4	10,9	100
Daha önce terör eylemlerinin gerçekleştiği alanlardan uzak durmaya çalışıyorum	77	81	92	65	66	381
	20,2	21,3	24,1	17,1	17,3	100
Kalabalık yerlerde kendimi güvende hissetmiyorum	64	56	95	83	86	384
	16,7	14,6	24,7	21,6	22,4	100
Aileme/yakınlarıma dikkatli olmaları konusunda telkinde bulunuyorum	41	40	81	107	112	381
	10,8	10,5	21,3	28,1	29,4	100
Terör saldırıları sadece medyada karşılaştığım zaman aklıma geliyor	111	109	69	47	44	380
	29,2	28,7	18,2	12,4	11,6	100
Terör korkusu psikolojimi olumsuz yönde etkiledi	89	64	99	71	58	381
	23,4	16,8	26,0	18,6	15,2	100
Terör korkusu nedeniyle kalabalık yerlerde insanlara daha şüpheyle yaklaşırım.	57	54	96	95	83	385
	14,8	14,0	24,9	24,7	21,6	100

4.7.1. Terör Korkusunun Tetikleyicileri Olarak Medya ve Siyaset

Yukarıda Terör Korkusu Etki ölçeğine ilişkin madde frekansları ve yüzdeleri verilmiştir. Buna göre; örneklemin toplamda % 75,3’ü medyada terör haberlerinin sık verilmesinin terör korkusunu arttırdığını düşünürken bu şekilde düşünmeyenlerin oranı yalnızca 24,7’dir. “Terör saldırıları sadece medyada karşılaştığım zaman aklıma gelir” maddesine katılmayanların oranı ise yaklaşık % 60’tır.

Türkiye'deki siyasi tartışmaların terör korkusunu arttırdığını düşünenlerin oranı, medyaya ilişkin soruyla paralel olarak toplamda % 72,3'tür. Türkiye'deki siyasi tartışmaların terör korkusunu arttırdığı düşüncesi yaşa göre anlamlı farklılık göstermektedir [$F_{(4,372)}= 2,940$, $p<.05$]. Bu anlamda 46-55 yaş grubunda olanlar ($X= 4,06$), 18-24 ($X= 3,24$) ve 25-35 ($X= 3,40$) yaş grubunda olanlara göre Türkiye'deki siyasi tartışmaların terör korkusunu arttırdığını daha fazla düşünmektedirler. Bu durum üzerinde geçmiş deneyimlerden kaynaklanan çıkarımlar ve Türkiye'de genç nüfusun içinde bulunduğu hayat şartları ve istikbal endişesi göz önünde bulundurulduğunda, belirli bir yaş grubunun üzerinde olanların haber bültenlerini daha fazla takip ediyor olabileme ihtimali etkili olabilir.

Literatürde yer alan pek çok çalışma, siyasetçilerin demeçlerinin, seçim propagandalarının, terörle mücadele politikalarının (Zeigler, 2010; Davis ve Silver, 2004; Pain ve Smith, 2008; Friedman, 2011; Ahmed, 2015; Nacos, Bloch- Elkon ve Shapiro, 2007; Matsaganis ve Payne, 2005; Irmak ve Kâhya, 2014) yanı sıra medyanın terör için de bir iletişim aracı olduğu, medya takibinin, haberin verilme sıklık ve üslubunun korkuyu söylemsel olarak yeniden ürettiğini ve terör korkusunu arttırdığını (Gerbner, 2014b; 2014c; Nacos, Bloch- Elkon ve Shapiro, 2007; Matsaganis ve Payne, 2005; Spencer, 2012; Renard, 2016; Mythen ve Walklate, 2006a; Şenol, Erdem ve Erdem, 2016; Ünsal, 2016; Değer, 2017; Melek ve Toker, 2016) ortaya koymaktadır. 2001- 2004 yılları arasında Amerikalıların terör mağduru olma endişelerini gösteren grafik (Nacos, Bloch- Elkon ve Shapiro, 2007, s. 121- 125), ABD'de siyasi tartışmalar ve medyanın terör endişesi üzerindeki etkisini en güzel şekilde örnekleemektedir. Buna göre, 11 Eylül'ün üzerinden zaman geçmesine rağmen halkın hala büyük bir kısmı kendilerine ve ailelerine ilişkin terör tehlikesi algılamaktadır. Algılanan terör tehdidindeki artış ile siyasetçilerin ve terör gruplarının konuya ilişkin medyadaki varlığı arasında oldukça istikrarlı bir değişim eğrisi söz konusudur. Kamuoyu hem Bush hem de Ladin'in korku propagandasının etkisinde kalmış, Amerikalılar, siyasetçilerin propagandaları aracılığı ile "terörizmle savaş" söylemi etrafında bir araya getirilmeye çalışılmıştır.

Görüşmelerden elde edilen geniş veriler doğrultusunda terör korkusu kapsamında da medya ve siyaset birlikte ele alınmış, olayların medyada yer alma derecesi, sıklığı, biçimi, medyanın dili ve geliştirilen argümanlar hep siyasi ve ideolojik bir bağlam temelinde görüşmeciler tarafından birlikte yorumlanmıştır. Her biri içerisinde siyasi ve ideolojik

bağlantıları barındıran terör korkusu ve medya ilişkisinde görüşmelerden elde edilen kodlar çerçevesinde; eylem sonrası medyanın takibi, medyada terör haberlerinin verilme sıklığı, medyanın dili, yeni terörizm ve medyaya ilişkin başlıklar oluşturulmuştur.

4.7.1.1. Terör haberleri ve medyanın takibi

Görüşme yapılan bireyler, medya takip durumlarına göre farklılık göstermektedirler. Bunlardan bazıları deneyimledikleri terör eylemi sonrasında geleneksel ve sosyal medyayı çok az takip etmiş veya neredeyse hiç takip etmemiştir. Daha çok terör eylemi sırasında yaralanan, aylarca hastanede tedavi gören veya kendisi doğrudan fiziken yaralanmamış olup hastanelerde yaralananlara refakatçi hizmeti gibi çeşitli hizmetleri sunmak için haftalarca, aylarca hastanelerde kalan görüşmeciler bu grupta yer almaktadır:

Ordaydım yani, gördüm yani. Bana ne kim ne derse desin, beni inandıramazdı yani. Ya benim gibi birçok insan öyleydi yani. Ha yazıldı çizildi çok öyle sosyal medya, twitter özellikle, ya lanet okuyanlar, yani ben bi de öyle çok sosyal medyaya şeyim yoktur. Yani sonrasında zaten çok da vaktimiz de yoktu, çünkü hastaneler, sonraki süreç biraz şeye döndü, hastanelere döndü. (Erkek, 37, Gar ve Güvenpark)

Bir diğer grup, deneyimledikleri terör eyleminin hemen sonrasındaki kısa bir süreçte medyada teröre ilişkin haberleri takip ettiklerini, ancak sonraki süreçte ortaya çıkan haberlere çok kısa olarak göz attıklarını belirtmiştir. Terör saldırılarının sık gerçekleşmesine bağlı olarak bazı görüşmeciler için bu durum, sonraki süreçte yaşanan saldırılar için de yalnızca haber özetlerini okuma, olay hakkında genel bir bilgi edinme sınırında kalmıştır:

İlk başta haberleri takip ettim, sonradan çok fazla gelmeye başlayınca, böyle Doğu'dan da Güney'den de geldi, sonra Ankara'da defalarca patladı. Hem IŞİD hem diğer örgüt çok fazla patlattı. Onlara bile tepkisiz kalmaya başladık. Hatta ben okumuyodum, patlama oluyodu ölü sayısını başkasından duyuyodum yani, kendim bakmıyodum. Son dakika gelirse, ekranda görürsem okuyodum, hiç özellikle gidip haberlere bakmıyodum. (Erkek, 24, Güvenpark)

Gider gitmez haberleri açtım, devamı olur mu falan diye takip ettim elimden gelince, ama o gün. Medyayla çok fazla şey yapmayı, mesela olmuş, özet bilgi. Noolmuş, kim yapmış, kim üslenmiş bunları yakalayabiliyosam yakalıyorum. Çok detay bilgiyi izlemeyi sevmiyorum, çünkü çok fazla etkileniyorum. (Kadın, 31, Güvenpark)

4.7.1.2. Terörün medyada verilme sıklığı

Görüşmelerden elde edilen bir diğer bulgu ise, terör haberlerinin medyada sık verilmesine ilişkin bakış açılarında görülen farklılaşmadır. Görüşülenlerin bazıları, terör haberlerinin gösterilme sıklığının toplumu bu haberlere ve olayın kendisine karşı duyarsızlaştırdığını ifade ederken diğer bazıları bu haberlerin terör korkusunu, kaygı ve endişeyi arttırdığını savunmuşlardır:

İnsanları teröre karşı duyarsızlaştırdığını düşünüyorum. (...) Çok sıradan, o kadar sıradan bir şey ki bu patlama yağmur yağması gibi, kar yağması gibi doğal bir şey. Bu hissiyata kapıldığımız için de duyarsızlaşıyoruz. Şehit haberi aldığımızda; ha iki şehit mi varmış, tüh Allah rahmet eylesin diyor insanlar, bitiyor. Bu beni üzen bir şey. Etkisini azaltıyor. Veriliş biçimleri belki etkiyi azaltıyor. (Kadın, 33, Güvenpark)

Şimdi tabi bomba patlayınca haber yapmak durumundalar. Çünkü kaç kişi ölmüş, nolmuş, kim yapmış. Bu gibi bilgileri halk istiyö. Medya da görevini ifa ediyö ama bu bi yandan da gördükçe doğal olarak giderek ne kadar sık görürsen o kadar çok korkuyosun. Bu demek değildir ki medya bahsetmesin, medya yapması gerekeni yapıyö, ama bunun da doğal sonucu olarak insandaki korku artıyö. (Erkek, 24, Güvenpark)

Görüşmecilerden biri terör haberlerinin verilme sıklığının yanı sıra, bilgi kirliliği ve söylentiye teröre karşı duyarsızlaşmada etkili olan bir diğer faktör olarak ele almıştır:

Sosyal medyanın tabi bunu da belirtmek isterim, dezenformasyondan dolayı insanların yine duyarsızlaşmasını veya gereksiz kaygıya kapılmasına neden olabiliyö. İşte şu tarihte, şurda patlama olacaktı diye yayıldığı zaman ve orada patlama olmadığı zaman şey oluyor artık, işin ciddiyeti azalıyor, bilgi kirliliği, gereksiz kaygı vesaire vesaire. (Kadın, 33, Güvenpark)

4.7.1.3. Terör haberinin sunumunda medyanın dili

Terör ve medya konusunda en çok görüş ifade edilen konulardan biri terör eylemlerine, patlamalara ilişkin haberlerin medya organlarında veriliş biçimiyle ilgilidir. Medyanın haber sunma biçimine ilişkin ifade edilen görüşler belirli başlıklar altında kategorize edilmiştir.

4.7.1.3.1. Terör korkusu yayma, sindirme ve meşruiyet aracı olarak medyada terör haberleri

Görüşmecilerden bazıları medyada terör haberlerinin verilme biçiminin toplumda endişe ve korku yayarak toplumu sindirdiğini ifade ederken diğer bazıları bu haberlerin bilinçli

olarak bu şekilde verildiğine, birtakım otoritelerin kendi varlığını meşrulaştırmak için ötekileri korku aracılığıyla kontrol altında tutma aracı olarak medya etkisine değinmişlerdir:

Terörle ilgili haberlerin biraz haberi veren kanalın tercih ettiği şekilde sunulduğunu düşünüyorum, ülkemiz için söylüyorum bunu. Ama dünya genelinde çok bilinçli ve sistematik bir şekilde insanlara terör korkusunun yayılmaya çalışıldığını düşünüyorum. Yani sadece terör olaylarının sunum biçimiyle değil de bu bahsettiğim, günlük yaşantı içindeki herhangi bir olayda da özellikle İslam korkusunun bilinçli yayıldığını düşünüyorum. Çok basit bir karikatürle bile, çok basit mizahi bi unsurla bile insanların bilinçaltına bunların işlendiğini düşünüyorum. (Kadın, 33, Güvenpark)

Ya şimdi iktidardan bahsedecek olursak hani, sokaktan insanların ayağını çekmeye çalışır, çünkü karşısındaki muhalefeti bastırmaya çalışır yani. Bu anlamda insanları korkutmak, korku psikolojisine çekmek için medya da ona uyumlu bi şekilde çalışarak şey yaptı yani korku psikolojisi yaymaya çalıştı, işte kendilerini patlattılar, işte yok Amerikan konsolosluğu bomba alarmı vermiş yok şurda şu yakalanmış burda bu yakalanmış diyerek insanları daha çok işte mitinglere gitmeyin, işte eylemlere katılmayın, şöyle böyle diyerek, katılanları da zaten marjinal terörist göstererek, hakkını arayanaları bile marjinal terörist göstererek onları şey yaptı yani insanları uzaklaştırmaya çalıştı. (Erkek, 25, Gar)

Bu veriler, medyada suç ve şiddet haberlerinin verilme üslubunun medyanın kendisini “bir taciz ve terör aracı” haline getirdiğini (Gerbner, 2014b, s.405), bu türden haberlerin medyada sık sık gündeme getirilmesinin risk, güvensizlik ve korkuyu arttırarak güvenlik uygulamalarına göz yummayı veya bu uygulamalara karşı istekli olmayı artıran bir işlev gördüğü (Gerbner ve Gross, 2014, s. 366- 367; Gerbner vd., 2014, s. 298; Gerbner, 2014a, s.377- 384; 2014c, s.449) düşüncesini ortaya koyan literatür ile uyumludur.

4.7.1.3.2. Anaakıma karşıt okuma/ yanlış ve taraflı bilgi verilmeyenin bilgisi

Görüşmecilerin medyanın haber sunumuyla ilgili sıklıkla ifade ettikleri bir diğer konu ise anaakım medya organlarına ve bu organların tarafsız haber anlayışlarına ilişkin güvensizliktir. Haber kanallarının genel olarak yanlış ve taraflı bir bilgi aktardığı yönünde yaygın bir görüş olduğu ve görüşmecilerin medya haberlerine bir karşıt okuma yoluyla baktıkları görülmüştür.

Daha çok kendi tercih ettiğim, bilgi, haber, internet siteleri kaynaklarım var, onları tercih ederek bu konuda bilgi derleme, bilgilenmeye ya da bilgi üretmeye çalışıyorum. Yani bu

konuda anaakım medyayı dikkate almıyorum diyebilirim; şöyle dikkate alıyorum; ne diyorsa tersi doğrudur yaklaşımıyla. (Erkek, 35, Gar)

Ya medya bi nevi iktidara hizmet eden, benim gördüğüm bi yapı ve teröre hizmet eden, terörden nemalanan, Türkiye'deki medya öyle bi konumda yani. Başından sonuna yalanın olduğu, gerçeklerin saptırıldığı, görmezden gelindiği bi medyamız var yani. (Erkek, 29, Gar)

Bu haber kaynaklarına ilişkin bir diğer eleştiri de verilemeyen bilgisine yöneliktir. Görüşmecilerden bazıları, anaakım medya organlarının terör eylemlerini yalnızca belirli bir perspektiften, eksik ve yüzeysel olarak yansıttığını ve olayın veya olay anında meydana gelen çarpıcı durumların net bir şekilde verilmediğini ifade etmişlerdir:

Şimdi şöyle; 10 Ekim katliamı, Suruç katliamı, Diyarbakır katliamı, Antep'teki düğün katliamı bunların hepsi IŞİD katliamı ve bunlardan, sadece 10 Ekim (*Tren Garı'ndaki patlama*) katliamından sadece çok az bahsedildi. 10 Ekim katliamına dair de zaten şey işte elimizden geleni yapıyoruz, bilmem ne yapıyoruz gibi devletin açıklamalarını sor; katliam alanına dair ya da işte kaç kişi öldüğümüze dair hep yalan yanlış bilgiler bunlar. Biz uzun bi süre kaç kişi öldüğümüzü bilemedik. (...) Hiç kimse ilgilenmedi. (...) Medya da öyle. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Medya engelleyemediği haberi verir. Yani duyulmasını engelleyemediği haberi verir. Bir de verildiğinde reklama dönüşecek, bir artı değere dönüşecek haberi verir. (...) Gücü yetmeyecekse, onu kontrol altına almak için verir. Ya da onu verince ordan bir artı değer yaratacaksa; reyting, para, reklam onu verir. (...) 10 Ekim'i, göremezsiniz, ama verdi Türkiye medyası. **Sanki ordaki insanlar sadece ordaymış gibi** yani, bunların ailelerinin, bunların duygusal yaşamlarındaki bozulmanın veya değişen hayatlardan bağımsız yani sanki orada yüzyıllarca yaşayan 100 tane insan, nerden geldiği belli olmayan bir bombayla patlatıldı öldüler. **Bunların toplumsal yaşamları yok, işleri yok, aşları yok, aşkları yok. Bu kadar soyutlayarak 101 insan ölmüş oldu yani orada. Bu kadar verdi.** Çünkü dediğim gibi hani başkası işte orda yaralanan bir insanın kaybettiği eşini görürse yani eşini kaybeden bir vatandaşın hayatındaki değişimi göstermeye kalkarsa 10 Ekim'in sonuçları bunlar, o zaman o bombanın sorumluları da sorgulanmaya yani bunlara kim kıydıyı sormaya başlayacak. Onun için Türkiye medyası meseleyi vermedi, o anlamda. Haber olarak verdi yani, üzerine gitmedi. (Erkek, 40, Gar ve Güvenpark)

Görüşmecilerden bir diğeri ise, sosyal medya ortamının yapısı gereği bir iç cemaat özelliği taşıdığı ve burada verilen haberlerin nispeten homojen bir kitleye ulaşmakla sınırlı kaldığı için terör eylemlerinin anaakım medyada verilen kadar bilinebildiğini ifade etmiştir. Bu durumu ise, toplumun sınıfsal ve kültürel olarak ayrıştırılabilecek belirli

kesimlerinin haber alma aygıtı olarak alternatif medyayı bir şekilde kullanma pratiğinden yoksun olmasıyla açıklamıştır:

Anaakımda neyse 10 Ekim, medyada odur. Yani televizyonda ne gördüysek odur diyebilirim. Çünkü hala toplumun belli bi kesimi, yani belli bi sınıfsal ve kültürel denklem, hala haberi televizyondan alıyo. (Erkek, 33, Gar ve Merasim Sk.)

Ben şöyle şeylerle karşılaştım, bizzat Ordu'da ailemde; 10 Ekim'le ilgili o gün sadece patlama olduğunu ve 100 bilmem ne dışında ölü olduğunu, çok basit çok temel bilgi dışında hiç bişey bilmeyen aile mensuplarımla karşılaşıp şok olduğumu iyi hatırlıyorum yani. Telefonları var mı, var, hepsi sosyal medya kullanıyor mu kullanıyor, ama A Haberi izlediler, öbürünü izlediler, berikini izlediler geçti gitti yani. (Erkek, 33, Gar ve Merasim Sk.)

Yani şimdi 4.büyük güç denilen medya, tekelci medya tamamen aleyhimize. (...) He medyanın yeri ne dersenez; medya bunu çok güzel çıkartması gerektiği gibi öne çıkarttı, çıkartması gerektiği kadar öne çıkarttı. Ondan sonra da çok güzel bi şekilde bıraktı. Yani 10 Ekim duruşmaları bunlar devam eden şeyler, bitmiş şeyler değil, hiçbir yerde göremezsin, sosyalist basın dışında. İşte en fazla Cumhuriyet'te görürsünüz, o da ... egemenler arası krizden ötürü diyebiliriz yani. (Erkek, 31, Gar)

Kitle iletişim medyası dışında bireyler arasında haber paylaşımını ve bilgi alışverişini sağlayan çeşitli sosyal medya uygulamaları olarak Twitter, Facebook ve WhatsApp'ın öne çıktığı bilinmektedir. Twitter, nispeten dışarıya daha açık bir yapıya sahip olmakla birlikte, Facebook ve WhatsApp gibi sosyal medya uygulamaları neredeyse yabancı olan hiç kimsenin dâhil olamadığı bir iç cemaat özelliği sergileyen, haberlerin nispeten sınırlı ve homojen bir grubun paylaşımlarına ilişkin bilgiyi barındırdığı gruplardır. Özellikle WhatsApp grupları, kapalı gruplar olarak, diğer sosyal medya uygulamalarının dışında terör haberlerinin veya buna ilişkin bilgilerin yayılmasında önemli işlev görmektedir. Ancak bu paylaşım ağı, yanlış ve asılsız haberlerin yayılarak bilgi kirliliğinin yaratılmasında ve korkunun arttırılmasında da önemli derecede işlevsel olabilmektedir.

4.7.1.3.3. Etiketleyici/ ötekileştirici haber dili

Medyada terör haberlerinin dili ile ilgili bir diğer vurgu bu dilin etiketleyici ve ötekileştirici yapısına ilişkindir. Görüşmecilerin bir kısmı, özellikle 10 Ekim saldırısıyla ilgili haberlerin verilirken mağdur olan kitlenin örgütlü ve muhalif yapısı dolayısıyla terörize edilerek sunulduğunu ifade etmişlerdir:

Ben sosyal medyayı çok takip ettiğim için ordan hatırlıyorum yani. Eleştirel verilmişti Kızılay'daki haber. Gar katliamını nasıl verdikleri çok bilmiyorum. Sonradanki görüntülerü gördüm, sosyal medyadan gördüm zaten ben. Zaman zaman işte mesela başbakan falan demeçlerini gördüm. (...) Şöyle verilmiş o zaman yanlı medyanın haberleri; işte kendi kendilerini patlattılar, yani. Kendileri bomba koydular. (Kadın, 52, Gar ve Güvenpark)

Medyanın şovenist bi dili vardı. Bu o patlamada biraz daha şey oldu. Ama Cumhuriyet tarihinin görmüş olduğu en büyük katliam çok küçük tepkiler verdi. Sebep de orda herhangi bireylerin değil de gelmiş bireylerin, örgütlü bireylerin, devletin karşısında olan, tırnak içinde "devletin karşısında" olan anarşist bireylerin bir araya geldiği bi oluşum olduğu için bunu bi onlara **yapılan şeyin reva olduğunu şey yaparak**, haberleri o dilde vererek şey yaptı, lanse etmeye çalıştı. Bunu alttan alta bilinçaltına yerleştirmeye çalıştı. (Erkek, Gar, Güvenpark ve İstiklal)

4.7.1.3.4. *Haberin sıradanlaştırıcı dili*

Daha önce medyada terör haberlerinin sıklıkla verilmesinin terör korkusunu arttırmanın yanı sıra terör olaylarını sıradanlaştırdığı ifade edilmişti. Burada ise haberin dilinin terörü sıradanlaştırıcı etkisi üzerinde durulmuştur. Buna göre görüşmecilerden bazıları, haberin sunuluş biçiminin, verilen sayıların, olaya ilişkin anlatılanların ve anlatılmayanların terör eylemlerinin sıradan hale gelmesine, kanıksanmasına yol açtığını belirtmişlerdir:

Ya bunu çok yumuşak bi şekilde, çok olağan bi şekilde anlatıp insanlara normalmiş gibi, zaten o şekilde insanlar algıladı artık. O kadar çok yaşadıktan sonra normalleşti ki her şey. Kesinlikle basın bu konuda çok vebali yüksek bi şey yani nasıl derler kurum. (...) Çok normal görünmesini sağladı. (Kadın, 44, Güvenpark ve Merasim Sk.)

Ya bizde terör sıradan bi hale geldi, ama bence problem asıl şurada: biz bi olayda kaç kişinin öldüğüne bakıyoruz. 3 kişi öldüyse artık umursamaz hale geliyoruz, 4 kişi öldüyse umursamaz hale geliyoruz. Yani kaç hayatın kaydığı, kaç insanın psikolojisinin darmadağın olduğu buna bakmıyoruz. (Erkek, 43, Gar)

4.7.1.3.5. *Bilinenin/sunulanın sınırları ve duygusal mesafe*

Terör haberlerinin sunulma biçimine ilişkin bir başka mevzuu ise medyada aktarılanın sınırlarının aynı zamanda bilmenin de sınırları olduğu ve gerçekle arasındaki ilişkiyi yeniden inşa ettiği yönündedir. Olayın toplum üzerindeki etkisi haberin medyada yankı bulma süresiyle paralel olarak sürmekte veya ortadan kalkmaktadır. Haberın sunum dili olay ve toplum arasına duygusal bir mesafe koyarak olayın gerçekliğini ve olayı uzaklaştırmakta, olaya ilişkin gerçeklik algısı muğlaklaşmaktadır:

Irak'ta olduğunda o sıradan ya bize, ordakine de öyle. Patlama oldu, aa yazık, öldü bak. Üç gün sürüyo. **Televizyon ne kadar isterse o kadar sürüyo da diyebilirim.** Televizyon sönmesini istediğinde o haber sönüyor. Söndü gitti bitti. Yengem bilmiyodu, ya bilmiyodu yani. Dayıoğlum çok ısrar etti fotoğrafları görmek istedi. Gösterdim işte ısrar edince, biraz da şey istedim yani, görsünler falan. Şok. Ve o gün ilk defa, o alanda olduğumu da biliyolar haa, o gün ilk defa bana acıyıp üzülüp benle konuşmak işte, yazık falan demek, işte beni teselli etmek istediler. Ya beni bi tanesi aramadı. Yani kötü insan olduklarından değil, kavrayamadıkları için. Bi tanesi arayıp geçmiş olsun demedi yani. **Yani patlama olmuş, o da ordaymış bişeyi yokmuş, iyi. Yani eşit çünkü. Irak'ta patlama olmuş onun bişeyi yok, eşit, eşit yani.** Televizyon ne kadar isterse o kadar. Hala böyle. (Erkek, 33, Gar ve Merasim Sk.)

Şimdi önce geleneksel medya, televizyon gazete diyelim. Orda kanalın, haberi sunanın, ideolojik hattı, bulunuşu, konumlanışının tamamen dışında, medyanın geldiği son raddede şöyle bi durumu var. Ne yaparsanız yapın, isterseniz solcu haber kanalı olun, fark etmez, genel olarak yapısal işleyişinin, haberleştirme dediğimiz meselenin az önce biraz değinmiştim, insanları sayılara, dijital imgelere, sanal imgelere dönüştürdüğünü düşünüyorum. Düşünüyorum yanlış oldu, yazılıyo çiziliyo bu. (...) Şimdi haberi biraz izlersiniz, 104 ölü, 104 ölü geçti gitti. Yani şimdi orda size kandan bahsedilir ama asla şurda birinin kanının akmasına tanık olduğunuz gibi canınız yanmaz. (...) Yani haber eritilmesi ile diğeri arasındaki kavramsal açıklamayı şöyle kuralım dilimiz rahatlasın; biri dolaylı tanıklık, yani televizyondan görmek, biri dolaysız, canlı tanıklık. Eskiden medyanın ilk zamanlarından bahsediyorum dolaylı tanıklıkla canlı tanıklık arasındaki mesafe şimdiki kadar uzak değildi. Yani şunu kastediyorum; televizyonda bir ölü haberi görmek canınızı yakardı. Zamanla medyanın şimdi şimdi tamı tamına oturan, 20 yıldır yapılaşştıran o işleyişi, alt yazılardan tutun da hızlı haber akışları, kısa kısalılar, bilmem neler anlatabildim mi? Birbiriyle alakasız haberlerin peş peşe gelmesi. Mesela ölü haberi izliyorsunuz, köpek dağda kalmış işte, anlatabildim mi arkasından geliyor. Yani aklımızla, insan aklıyla çeşitli yollarla oynamak. Ama bu şöyle algılanmasın lütfen; insan çok edilgen bi varlık, işte salak salak bizi kandırıyorlar, mesele bu değil. Örneğin kanmayan da var, ya da ne bileyim söyleyim hemen tersini ölü haberi görünce canı yanan da var. Genel tipolojiden bahsediyorum, çoğunluktan bahsediyorum. Zaten dolayısıyla **dolaylı tanıklıkla canlı tanıklık arasındaki mesafe bayağı açık.** Yani haberciler bi yerini yırtsa canlı tanıklığa erişecek düzeyde bir his, bilinç, bilgi oluşturamaz bizde. (Erkek, 33, Gar ve Merasim Sk.)

4.7.1.4.Yeni terör ve sosyal medya

Medya ve terör arasındaki ilişkiyi ele alan konulardan bir diğeri ise, sosyal medya organlarının herkesin katılımına imkân sağlayan doğası nedeniyle terör örgütlerine de imkân sağlayabilmesi ve bu mecraların eğitim, propaganda ve korku yayma aracı olarak

kullanılabilmesidir. Özellikle yeni terörizm kavramı çerçevesinde ele alınan bir terör örgütü olarak IŞİD'in amaçları dâhilinde sosyal medya organlarını etkin olarak kullandığı ve bir kitle oluşturduğu bilinmektedir. 2014'te yapılan bir araştırma, IŞİD'in yalnızca sosyal medyada on binlerce sempatizanı olduğunu, IŞİD taraftarları tarafından kullanılan 46.000 ila 70.000 Twitter hesabı bulunduğunu ve bu hesaplardan her birinin ortalama 1.000 takipçisi bulunduğunu ortaya koymuştur (Renard, 2016, s. 5). Bunun dışında IŞİD, farklı dillerde yayımlanan dijital dergiler, video ve diğer materyal paylaşımları yoluyla da medya üzerinden takipçi sayısını arttırmakta, organize olmakta ve takipçileriyle propaganda amaçlı paylaşımlar yapmaktadır (Şenol, Erdem ve Erdem, 2016, s. 287; Türkoğlu, 2017, s. 165- 167). Terörün küreselleşmesinde ve mobil hale gelip her an her yerde ortaya çıkabilecek potansiyele ulaşmasında en büyük ve önlenmesi en zor sorun, bu yeni medya organları üzerinden kendi coğrafyasının dışında bağlantılar kurmak suretiyle eyleme geçebilmesidir. IŞİD, youtube'dan yayınladığı videolar ve eğitim ve propaganda kasetleri üzerinden Batı'da yer alan sempatizanlarına cihat çağrısında bulunmakta ve "lidersiz cihat" anlayışıyla, daha gevşek bağlantılar aracılığıyla ortaya çıkan eylemler organize edebilmektedir. Hatta bu propaganda ve teşvikler tamamen spontan olarak gelişen ve "yalnız kurtlar" olarak adlandırılan sempatizanlar tarafından gerçekleştirilen terör eylemlerini de ortaya çıkarmaktadır (Renard, 2016: 5).

Bu duruma çalışmamızda da dikkat çekilmiş ve terör gruplarının teknolojiyi kendi amaçlarına hizmet etmede nasıl mahir oldukları bazı görüşmecilerce vurgulanmıştır. Medya alanında lisansüstü eğitim gören görüşmecilerden bir tanesi; alternatif yeni medya organlarının bilgisayar ve internet çağında yetişmiş olan yeni nesle hitap edecek, onların ilgisini çekecek yol ve yöntemlerle, IŞİD'in profesyonel medya uzmanları tarafından hazırlanmakta olduğuna ve videolar aracılığıyla hem eğitecekleri hem de destek alacakları bir kitle yarattıklarına dikkati çekmiştir:

İşte bu Counter Strike diye bi oyun var, bilgisayar oyunu. Ekranda el görüyorsunuz, elde bi silah var, o sizsiniz. İşte IŞİD'in böyle çektiği videolar var. Bu bi yerde dursun. (...) Bu az önce söylediğim şeye denk düşünö muhtemelen, İslamcı ya da değil, radikalizm. Birilerini ikna etmek kafasıyla düşünün. IŞİD'in çektiği videolar, yani videonun, kameranın hareketleri, görüntü kalitesi, HD, efenim işte kâh alevi bi an gösteriyo kâh öbürünü. Arkada kullanılan işte onların müziksiz, sadece insan sesinden oluşan şarkıları falan filan. Baktığınız zaman bayağı bayağı dersine çalışmış medya dizaynırları tarafından çekiliyo. Yani şunu söyleyebilirim; kupkuru, sabit bir kamera, eskiden öyle oluyodu. İşte Suriyeli kamyoncuların

filan kafa kesme videoları gelirdi ya, sabit bir kamera, adam metnini okuyo, propagandasını yapıyo, kesiyo kafayı. Anladın mı? Bundan vaz geçmişler. Bunun daha dramatize, daha pornografik hallerini çekmeyi öğrenmişler ve tırnak içinde onlara ilgi duyabilecek cenah açısından daha ilgi duyulacak şekle getirmişler. Bu şu demek, eskisi gibi eli boş takılmıyolar yani, yani söylemesi tuhaf ama IŞİD'in medyacıları var. Sadece böyle sosyal medya trollerinden bahsetmiyorum yani, hani o görüntü işleme dediğin şey medyanın kalbi. Yani şurdaki 3 harflik 5 harflik twitter entrysinden daha profesyonel bi işten bahsediyorum. Onun dışında zaten şeyi kullanıyorlar evet twitterdı, instagramdı falan kullanıyolar. Ama şu demek görüntü işleyecek, o görüntüleri işte postmodern yöntemlerle dizayn edecek zihinlere eriştiklerine göre yani efenim bu hani ilişki ağları oluşturma, bilmem kaç arkadaş yapma, oralardan insan çekme, işte trol gönderiler oluşturma, fotoğraf işleme, oraları aşmışlar demek. (Erkek, 33, Gar ve Merasim Sk.)

4.7.2. Gündelik Yaşamın Dönüşümü

Terör Korksu Etki Ölçeği, terör korkusunun ortaya çıkardığı davranışsal ve psikolojik durumları ortaya koyacak maddeleri de barındırmaktadır. Buna göre, terör korkusunun günlük faaliyetlere, seyahat planlarına, kalabalık mekânları, alışveriş merkezlerini, toplu taşımayı ve daha önce terörü deneyimleyen mekânları kullanma pratiklerine ilişkin nicel verilerin yanı sıra nitel verilere de yer verilmektedir.

4.7.2.1. Günlük faaliyetlere etkisi

Anket sonuçlarına göre, terör korkusunun günlük faaliyetlerini olumsuz etkilediğini ifade edenlerin oranı % 59,2'dir. Terör korkusunun günlük faaliyetlere etkisi ile cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim, çalışma durumu ve gelir gibi sosyodemografik özellikler arasında anlamlı bir fark yoktur. Ancak terör korkusunun günlük faaliyetleri olumsuz etkilemesi durumu ile merkezde bulunma sebebi arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmıştır [$F_{(2-371)} = 3,272, p < .05$]. Merkezi alanları iş ve eğitim amacıyla kullananlar ($X = 3,21$) bu alanları boş zaman değerlendirme amacıyla kullananlara ($X = 2,87$) ve geçiş güzergâhı olarak kullananlara ($X = 2,75$) göre terör korkusunun günlük faaliyetlerini olumsuz etkilediğini daha fazla ifade etmektedir. Terör korkusu nedeniyle günlük faaliyetlerde değişikliğe gitme ABD'de (May vd., 2011), Avusturalya'da (Aly ve Green, 2010) ve İtalya'da (Lavanco, Romano ve Milio, 2008) yapılan çalışmalarda da oldukça sık rastlanılan bir sonuçtur. Ancak 2008'de ABD'nin Pensilvanya eyaletinde 229 öğrenciyle gerçekleştirilen çalışmada terör tehdidinin farkında olduğunu ve bunun yaşam biçimini etkilemediğini ifade edenlerin oranı % 43,67, çok yoğun korku yaşadığı için

günlük faaliyetlerinin engellendiğini belirtenlerin oranı ise yalnızca % 0.87'dir (Zeigler, 2010). Araştırmada bu durum son terör saldırılarının üzerinden geçen zaman dilimi ile ilişkilendirilmiştir.

Araştırmamızın sonuçları, daha önceki analizlerde yer almış olan merkezde bulunma sebebiyle terör korkusu arasındaki analizle uyum içerisindedir. İş ve eğitim amacıyla merkezi alanları tüketenler bu alanları en sık ve en yoğun saatlerde kullanan kişiler olarak daha fazla korku hissetmekte ve görüşmelerden elde edilen bulgularla da destekleneceği üzere geçtikleri güzergâhları değiştirmekte, daha sakin arka sokaklardan geçerek hedeflerine ilerlemektedirler.

Terör korkusunun günlük faaliyetlere etkisi, gerçekleştirilen görüşmelerde de sorgulanmıştır. Elde edilen bulgular, görüşme yapılan örneklemin doğrudan terör deneyimi yaşamış kimselerden oluşmasından kaynaklı olarak gündelik yaşam faaliyetlerinden psikolojik sebeplerin yanı sıra fizyolojik sebeplerle de feragat edildiğini ortaya koymuştur. Terör eylemini deneyimleyen görüşmecilerin bir kısmı yaşadığı sakatlıklar, bir kısmı psikolojik rahatsızlıkları ve bir kısmı da olay sonrasında çeşitli sebeplerle işten çıkmaları ve çıkarılmalarından kaynaklı olarak gündelik yaşamlarında zorunlu bir değişikliğe gittiğini ifade etmiştir. Bu etkenlerin hepsinin birlikte görüldüğü durumlar da söz konusudur. Ancak yalnızca psikolojik olarak etkilenenlerin büyük kısmında gündelik faaliyetlerinde meydana gelen değişiklikler anlatılırken *o zaman-şimdi* ayrımına gidildiği, geçmiş zaman eki kullanıldığı ve zamanla bu pratiklerde büyük oranda bir iyileşme yaşandığı da görülmüştür:

Mesela çalışıyodum çalışamaz hale geldim, en basit örneği bu. İnsanlarla anlaşamıyodum, derneğimiz vardı dernekte görevliydim mesela, yapı sanat evi derneği, derneğe gidip gelirken sürekli sorun, sıkıntı yaşıyodum. Arkadaşlarımla iletişim kuramadım uzunca bi zaman. Yani çok kötüydü aslında o süreç. (Erkek, 25, Gar)

Ya bi defa ben çok güçlü bi adamdım. Artık güçsüz bi adamım. Benim nöropatik ağrılarım dinmiyor. Benim aslında sosyal yaşantı gibi bi yaşantım yok, yani genelde evde malak gibi yatıyorum. Yani ama öyle yok yani sürekli yatıyorum, çünkü protez, beynim de kabul etmiyor bi uzuvun eksik olduğunu. Protez takar takmaz büyük acılar çekiyorum, nöropatik ağrılar başlıyo. Öncesinde daha sosyal olaylara duyarlı, hatta genel olarak muhalif, sokakta olan, çocuğuna da düşkün bi adamdım. İşte onu yüzme kursuna götürüyodum. Onu yüzme kursuna götürdüğümde kendim koşuyodum, 1 buçuk 2 saat. Hiç durmadan koşabiliyodum, koşmayı özledim bu arada. Yürümeyi özledim aslında, ama şimdi dediğim gibi yaşam zul

oldu yani. Bi bira içiyorum, ikinciyi, üçüncüyü içmeye korkuyorum. Çünkü gece uyuduğumda lavaboya gitme ihtiyacı duymayım diye. Gece 9'dan sonra çay içmiyorum, kahve içmiyorum. Çünkü gece lavaboya gitmek zulüm bi olay. Kalkıyosun, protezi giyiyorsun, ayağa dikkatli kalkıyosun denge kayboluyor, çünkü bi uzvun yok artık. (Erkek, 43, Gar)

E dışarı çıkmamaya başladık, yani özellikle Kızılay'da çok fazla bulunmamaya çalıştık. Ulus'a zaten hiç Ulus'a gitmiyodum. Hani gittiğim çevrelere, gittiğim mekânlara artık gitmemeye başladım. Çok sıkıldığım zaman, kendimi dışarı attığım zaman da ağlama nöbetleri geçiriyodum tekrar dönüyodum. Üstelik ben zaten askeriyede çalışıyodum ve askeriyede de zaten kaybettiğimiz arkadaşlarımız, sürekli, orası daha bi gergindi, orda da çok bunalıyodum, dışarı çıkınca da çok bunalıyodum, bi süreç yaşadım, doktora da gittim yani bu konuda. (...) Şeyim yok yani eskisi gibi. İşimi hemen yapıp gideyim şeyim yok, daha rahatım. İşimi yaptıktan sonra bi kafeye oturup çay içebilirim ya da bi yere oturup arkadaşım ile vakit geçirebilirim ama önceden öyle değildim. Çok mecbur kalırsam gidiyodum, kalmamaya da dikkat ediyodum. Eğer alternatif başka bi yer varsa, hani bombaların patlamadığı başka bi mekân varsa oralarda işlerimi halletmeye çalışıyodum (Kadın, 44, Güvenpark ve Mrasim Sk.)

Görüşmecilerden bir tanesi gündelik yaşamın nasıl değiştiğini anlatmak amacıyla toplumda var olan panik durumunu ortaya koyan, söylentinin gücünü gösteren ve terör korkusu ve endişesinin makul bir ötekine/ şüpheliye atfedilmesini özetleyen bir anekdot anlatmıştır:

... bir kitlenin, böyle 25- 30 kişilik bir kitlenin yukarı doğru koşarken gittiğini gördüm. Dedim ki ya nereye koşuyosunuz, noldu? Hani bişey daha oldu sandım, hiç kimse cevap vermiyor. (...) Bi tanesi dedi ki çekil önümden falan. Ama birbirlerini çiğneyerek koşuyolar, düşenler var bilmem ne falan. Ve iki sevgili birbirlerine şey diyolar koşarken, bunu duyuyorum yani: "Aşkım diyo sen canlı bomba olsan milleti kovalar mısın diyo." Yani diyo ki şey, "ya aşkım saçmalama" falan diyo. Böyle şey, canlı bomba ne yapar onun bir davranışını falan analiz etme, koşarken. Yani böyle şey, bi patlama daha olacakmış diye orda söylemiş birileri yine, biri ortaya atmış işte yine bir patlama olabilir. Bunlar da duyunca, söylemiş ve bunlar böyle, bi anda böyle gelmişler bi kafede toplanmış beraberce koşuyolar ve bunların arasında cübbeli biri var. (...) Sonra bi tanesi içlerindeki cübbeliyi fark etti ve canlı bomba diye bağırdı. Bunu bir dövdüler, canı çıkasıya kadar. Yani böyle içindeki her şeyden makul bir şüphe yaratıyosun. Ve devletin yine çıkarttığı bişey var, makul şüphe. Birinden makul bi şekilde şüphelenirseniz öldürebilirsiniz. O gün yaşadığım şey buydu, o adamı, cübbeli adamı dövdüler. Kocaman bir manşetti gerçekten. Benim için manşettir. Ben bunun üzerine yazı da yazmıştım, **canlı bombayı dövmek**. Yani dövüyosun, patlamadığına

ikna olduğun an canlı bomba değil diyosun. O gün gördüğümüz buydu. Canlı bombayı döven bir millet haline geldik. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Özellikle örgütlü ve belirli bir ideolojik angajmanı olan bireylerin bir arada bulunduğu bir eyleme yapılan bir terör saldırısı olması dolayısıyla, özellikle Gar patlamasını deneyimleyen görüşmecilerin bazılarında politik davranışın dönüşümü de gözlemlenmiştir. Gündelik faaliyetlerindeki dönüşüme politik dönüşümlerini de örnek veren görüşmecilerden bir tanesi daha apolitik bir hayat tarzı benimsediğini ifade ederken diğeri tam tersi yönde daha keskin ve radikal bir politik bakış açısı benimsediğini ifade etmiştir:

Öncekine nazaran daha mesafeli duruyorum yani özellikle siyasete. Ya öncesinde 10 Ekim'den önce biz sanıyoduk ki gerçekten muhalefet olarak yani bu ülke için mücadele eden vekillerimiz, şeylerimiz yani bir partimiz falan var, ama 10 Ekim'den sonra gördük ki hiç de öyle değilmiş. Belki ya 3- 5 tane vekilimiz dışında hepsinin hiç de umrunda olmadığını gördük yani. (...) Yani 10 Ekim'den sonra özellikle siyasi partilere güvenim sıfır denecek kadar az oldu yani. Çünkü sonuçta bakıyorsunuz mücadele eden halk, ama bu ülkede darbe de olsa en kötü zamanlar da olsa onlar hep, onları hiçbir şey etkilemiyo yani, hayatları aynı şekilde devam ediyö. (Erkek, 29, Gar)

Tabi ondan sonra tamamen hayatımı değiştirdim. Şöyle tamamen hayatımı değiştirdim; sonuç olarak ben demokratik bi mücadeleyle bazı şeylerin değişebileceğini düşünüyodum amma ve lakin bu patlamaların kendisinin bir dikatatörlüğün inşasının artık resmî belgesi olduğunu düşünmeye başladım. Bundan dolayı artık daha marjinalleşmek gerektiğini düşündüm ben. Çünkü şöyle düşün, demokratik bir hakkınız yapmak istiyorsunuz ama yüzlerce kişi öldürülüyor yani. (Erkek, 30, Gar)

4.7.2.2.Seyahat planlarına etkisi

Terör korkusunun seyahat planlarını olumsuz yönde etkilediğini söyleyenlerin oranı terör korkusunun günlük faaliyetlere etkisine göre nispeten daha düşüktür (% 46,7). 2008'de Sicilya'nın üç kentinde gerçekleştirilen çalışmalarda ankete katılanların % 18,85'inin terör korkusu nedeniyle bir yolculuğunu iptal ettiği bulgulanmıştır (Lavanco, Romano ve Milio, 2008). Londra'da 2005'te meydana gelen bombalı saldırının ardından aynı yıl 574 kişi ile gerçekleştirilen başka bir çalışmanın sonuçları, örneklemin % 19'unun terör korkusu nedeniyle seyahatlerini azalttığını ortaya koymaktadır (Rubin vd., 2005). Ayrıca, ABD'de ve İspanya'da gerçekleştirilen bombalı terör saldırılarları sonrasında havayolu ve demiryolu seyahatlerinde meydana gelen gözle görülür azalma da, bu durum her ne

kadar esas olarak terörü deneyimleyen alanlardan kaçınma konusuyla daha yakından ilişkili olsa da, terör korkusunun seyahat davranışları üzerindeki etkisini göstermektedir (Gigerenzer, 2006; Ito ve Lee, 2005).

Terör korkusunun seyahat planlarına etkisi ile cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim, çalışma durumu ve gelir gibi sosyodemografik özellikler arasında anlamlı bir fark yoktur.

Görüşmelerden elde edilen bulgular da anketleri genel olarak desteklemektedir. Patlama sonrası ortaya çıkan fiziki ve bunun veya ideolojik sebeplerin ortaya çıkardığı ekonomik gerekçeler haricinde seyahat planlarında çok ciddi değişiklikler söz konusu olmamıştır. Ancak bunu desteklemeyen veriler de söz konusudur:

Sosyal yaşamımı kısıtlıyo. Mesela birincisi, balayı planı yapacam, balayı planında Avrupa ülkeleri, ben çok böyle egzotik yerlere gitmeyi sevmem, ama şu an balayı planında gönlümde olan mesela bi Roma'dır, Paris'tir. İşte böyle şehirlere gitmeyi şu an tehlikeli buluyorum. Mesela Orta Avrupa ülkelerine gitmek istiyorum, oralarda bile böyle saldırılar yaşanmadığı halde bi Prag'dır Budapeşte'dir, böyle şeylere zemin vermediği halde tarihi arka plan olarak acaba orda da olur mu? Geçtiğimiz yıllarda hani her ülkede birer ikişer kere oldu. Çünkü hemen yakın yer işte Almanya dibinde, Fransa hemen yukarısında falan diye. E balayımı etkiliyo, yurtdışına çıkacak olduğum zaman şunu düşünüyorum; İstanbul'a gitmek zorundayım, havaalanını kullanmak zorundayım. İstanbul'daki havaalanında yaşadığımız şeyi biliyosun, e dolayısıyla hiç istemiyorum. Yani havaalanını bi şekilde kullanmayı hiç istemiyorum, gara her gittiğimde huzursuz oluyorum. Hızlı trene her bindiğimde çok fazla, özellikle yoğun kullanılan saatlerde, mesela Pazar akşamı çok kullanılır. Rahatsız oluyorum, huzursuz oluyorum, sevmiyorum, istemiyorum. Orda bulunmak istemiyorum. (Kadın, 31, Güvenpark)

Ay çok kötüydü, yani benim için çok travmatik bişeydi. ... çok etkilendim ben bir süre Sincan garını kullandım. Erken indim o gara gitmemek için. Hatta böyle işte orda bi kongre binası var, orda böyle etkinlik olduğu, kalabalık olduğu dönemlerde bi süre ben Sincan garını kullandım. Dolmuşla geçtim merkeze. Şimdi aklıma geldi. Bi kaç kere Sincan'dan inip Sincan'dan bindim. (...) İngiltere'de bi kongreye kabul almıştım, işte görevlendirmem çıktı, pasaport işlemlerime, vize işlemlerime başlaycam İngiltere'deki terör saldırısı oldu. Hemen her şeyi iptal ettim. (Kadın, 31, Güvenpark)

4.7.2.3. Kalabalık mekânlardan kaçınma

Terör korkusu belirli birtakım alanlardan uzak durmayı da beraberinde getirmektedir. Korku ve mekân ilişkisinde daha önce bahsedilmiş olduğu gibi bu alanlarda biri de

kalabalıklardır. Kalabalık mekânlar, terör korkusunun en çok gözlemlendiği alanlardandır, dolayısıyla bu durum kaçınma davranışına da yansımaktadır. Buna göre terör korkusu nedeniyle kalabalık yerlerden uzak durmaya çalışanların oranı toplamda % 61,8'dir. Günlük faaliyetlerde ve seyahat planlarında sosyodemografik değişkenlere göre herhangi bir fark gözlenmezken korku nedeniyle kalabalık alanlardan uzak durma davranışı ile cinsiyet [$t_{(383)} = 3,870$, $p < .01$], yaş [$F_{(4-370)} = 3, 580$, $p < .05$] ve yaşanan muhit [$F_{(2-226)} = 6,393$, $p < .05$] arasında anlamlı farklılık bulunmuştur.

Buna göre, kadınlar ($\bar{X}=3,39$) erkeklere ($\bar{X}=2,83$) göre terör korkusu sebebiyle kalabalık yerlerde bulunmaktan daha çok kaçınılmaktadırlar. Cinsiyete göre saptanan bu farklılaşmanın aynı zamanda terör risk algısı ve terör korkusu konusunda da mevcut olduğu daha önce ifade edilmiştir. Ayrıca, daha sonra altüstistik terör korkusu ile de ilişkilendirilecek olan bu durum, kadınların erkeklere oranla kalabalık alanları tüketmekten daha çok kaçınmasını doğal olarak beraberinde getirmektedir.

Tablo 4.15. Yaşa göre kalabalık alanlardan uzak durma

Boyut	Yaş	N	X	SS	F	P	Anlamlı Fark
Kalabalıktan uzak durma	18- 24	135	2,86	1,446	3,580	,007	46-55 ve 56ve üzeri __18-24 ve 25-35
	25- 35	138	2,91	1,359			
	36- 45	46	3,28	1,294			
	46- 55	35	3,57	1,313			
	56 ve üzeri	21	3,67	1,461			

46-55 yaş grubunda olanlar ($X= 3,57$) ve 56 ve üzeri yaş grubunda olanlar 18-24 yaş grubunda olanlara ($X= 2,86$) ve 25-35 yaş grubunda olanlara ($X= 2,91$) göre terör korkusu nedeniyle kalabalık yerlerden daha fazla uzak durmaya çalışmaktadırlar. Bu durum, belirli bir yaş grubunun davranış geliştirirken daha sorumlu ve bilinçli hareket etmesinin yanı sıra, kalabalık merkezi alanları tüketme zorunluluk ve arzusu ile de açıklanabilir.

Tablo 4.16. Yaşanılan muhite göre kalabalık alanlardan uzak durma

Boyut	Yaşanılan muhit	N	X	SS	F	P	Anlamlı Fark
Kalabalıktan uzak durma	Üst gelir	79	3,44	1,308	6,393	,002	(Üst gelir– Orta/Alt gelir)
	Orta gelir	88	2,84	1,485			
	Alt gelir	62	2,66	1,366			

Son olarak üst gelir grubu alanlarda yaşayanlar ($X= 3,44$), orta ($X=2,84$) ve alt ($X=2,66$) gelir grubu alanlarda yaşayanlara göre terör korkusu nedeniyle kalabalık yerlerden daha

fazla uzak durmaya çalışmaktadırlar. Araştırma verileri, gelir ile risk algısı, korku ve kaçınma davranışı arasında anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymakla birlikte, örneklemin ikamet ettiği adreslerin sosyoekonomik yapısı göz önünde bulundurularak yeni bir sınıflamaya gidilmiş ve üst gelir grubu olarak adlandırılan alanlarda yaşayanların kalabalıklara girme hususunda daha çekinceli davrandığını ortaya koymuştur. Bu durum, üst gelir grubu olarak kodlanan alanlarda yaşayanların, diğerlerine göre, gündelik faaliyetlerini yürütürken veya ihtiyaçlarını karşılarken görece daha steril ve korunaklı alanları tüketebilecek imkanlara sahip olma potansiyelleri ile açıklanabilir.

4.7.2.4. Alışveriş merkezlerinden kaçınma

Terör korkusu nedeniyle kaçınma davranışının gözlemlendiği mekânlardan biri de alışveriş merkezleridir. Örneklemin % 50,9'u terör korkusu nedeniyle alışveriş merkezlerinden uzak durmaya çalıştığını ifade etmiştir. Terör korkusu nedeniyle alışveriş merkezlerinden uzak durma davranışı ile cinsiyet [$t_{(383)} = 2,084, p < .05$], yaş [$F_{(4-369)} = 6,005, p < .01$], çalışma durumu [$F_{(7-375)} = 3,108, p < .01$] ve yaşanan muhit [$F_{(2-229)} = 7,511, p < .01$] arasında anlamlı bir fark bulgulanmıştır. Buna göre kadınlar ($X = 2,88$) terör korkusu nedeniyle alışveriş merkezlerinden erkeklere ($X = 2,59$) oranla daha fazla kaçınma davranışı sergilemektedirler. 18-24 yaş grubunda olanlar ($X = 2,42$); 36-45 ($X = 3,07$), 46-55 ($X = 3,34$) ve 56 ve üzeri ($X = 3,30$) yaş gruplarında olanlara göre, aynı zamanda 25-35 yaş grubunda olanlar ($X = 2,58$) 46-55 ($X = 3,34$) yaş grubunda olanlara göre terör korkusu nedeniyle alışveriş merkezlerinden daha az uzak durmaya çalışmaktadır. Cinsiyet ve yaş değişkeninin alışveriş merkezlerinden uzak durma davranışıyla ilişkisi, aynı grupların (kadınlar ve yaşça büyük olanlar) kalabalık alanlardan uzak durma saikleriyle aynı çerçevede düşünülebilir.

Alışveriş merkezlerinden uzak durma davranışında belirleyici olan bir diğer değişken çalışma durumudur. Ev kadınlarının ($X = 3,89$) ve emekliler ($X = 3,34$) kamu çalışanlarına ($X = 2,47$) göre terör korkusu nedeniyle avmlerden daha fazla uzak durmaya çalıştıkları bulgulanmıştır. Emeklilerin bu mekânlardan uzak durmalarında yaşın belirleyici bir faktör olduğu yukarıdaki analizden hareketle ifade edilebilir. Ev kadınlarının bu mekânlardan kaçınma davranışı göstermesi ise, kadınların risk algısı ve terör korkularıyla tamamen uyumludur. Aynı zamanda ev kadınlarının medyadaki terör haberlerine daha fazla maruz kaldığı yönündeki genel düşünce, hem algılanan risk düzeyini, hem terör korkusunu hem de davranışı şekillendirmiş olabilir.

Yaşanılan muhit de kalabalık alanları tüketme davranışında olduğu gibi alışveriş merkezlerini tüketme davranışında da anlamlı fark rastlanan değişkenlerden biridir. Kalabalık alanlardan uzak durma davranışıyla aynı doğrultuda ve aynı değerlendirmeye tabi tutulabileceği gibi, üst gelir grubu alanlarda yaşayanlar (X= 3,12), orta (X=2,40) ve alt (X=2,49) gelir grubu alanlarda yaşayanlara göre terör korkusu nedeniyle alışveriş merkezlerinden daha fazla uzak durmaya çalışmaktadırlar.

4.7.2.5. Toplu taşımadan kaçınma

Toplu taşıma kullanımından kaçınma da terör korkusu nedeniyle rastlanılan bir davranış biçimidir. Terör korkusu ile toplu taşıma araçlarını kullanmaktan kaçınanların oranı % 44,3'tür. Diğer kaçınma davranışlarından farklı olarak toplu taşıma kullanımından kaçınma ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulgulanmamış, yaş [$F_{(4-369)}= 4, 625, p<.01$] ve çalışma durumu [$F_{(7-374)}= 2, 988, p<.01$] ile arasında anlamlı bir fark bulgulanmıştır.

Tablo 4.17. Yaşa göre toplu taşıma kullanımından uzak durma

Boyut	Yaş	N	X	SS	F	P	Anlamlı Fark
Toplu taşımadan kaçınma	18- 24	135	2,26	1,228	4,625	,001	18-24_36-45/ 46-55/ 56 ve üzeri
	25- 35	138	2,37	1,221			
	36- 45	46	2,91	1,330			
	46- 55	34	2,91	1,357			
	56 ve üzeri	21	3,00	1,225			

Sonuçlar, 18-24 yaş grubunda olanların (X= 2,26); 36-45 (X= 2,91), 46-55 (X= 2,91) ve 56 ve üzeri (X= 3,30) yaş gruplarında olanlara göre terör korkusu nedeniyle toplu taşıma araçları kullanmaktan daha az kaçındıklarını göstermektedir. 18-24 yaş grubunu çok büyük oranda üniversite öğrencilerinin teşkil ettiği düşünüldüğünde, özel araç sahibi olma veya taksi kullanma gibi ekonomik yükümlülüklerle başa çıkabilme potansiyellerinin diğer yaş gruplarından daha düşük olacağı ve bu durumun ise bu anlamda bir kaçınma davranışını en aza indirgemiş olduğu ifade edilebilir.

Çalışma durumu, toplu taşımadan kaçınma davranışı üzerinde etkili olan bir diğer değişkendir. Bu anlamda emekliler (X= 3,27) öğrencilere (X= 2,33) ve kamu çalışanlarına (X= 2,31) göre terör korkusu nedeniyle toplu taşıma araçları kullanmaktan daha fazla kaçınmaktadırlar. Bu durumun hem yukarıda açıklandığı gibi ekonomik temellere dayanması hem de iş ve eğitim gibi zorunluluklar sonucu toplu taşıma kullanımının

öğrenci ve çalışanlar için emeklilere nazaran daha zaruri ve vazgeçilemez olmasıyla açıklanabilir.

Görüşmelerden elde edilen sonuçlar, kalabalık alanlardan, alışveriş merkezlerinden ve toplu taşıma araçlarından kaçınma davranışı aynı saiklerle tetiklendiği için birlikte ele alınmıştır. Ancak yüzdelik değerleri göz önünde bulundurulduğunda kalabalık alanlardan kaçınma davranışının en yüksek toplu taşımadan kaçınma davranışının ise en düşük yüzdelik değerlere sahip olduğu görülmektedir. Toplu taşımadan kaçınma davranışının diğer iki mekândan farklı olarak daha az gözlemlenmesinde özel araca sahip olmama ve toplu taşımanın daha ucuz olması gibi ekonomik sebepler etkilidir. Ayrıca, bu alanlardan kaçınma davranışının, terör eylemlerinin yoğun olarak gerçekleştiği dönemin üzerinden geçen zamanla paralel bir şekilde azalma göstermekle beraber, hala tam olarak ortadan kalkmış olduğu söylenemez:

Daha çok Kızılay'da dolaşmamaya başladım. Tedirginlikle dolaşmak beni psikolojik olarak rahatsız etti. O dönemlerde AVM'lere de çok gitmek istemedim. (Erkek, 30, Gar, Güvenpark, İstiklal)

O alandan otobüse uzun bi süre binemedim zaten. Zaten otobüs güzergâhını hemen değiştirdiler. Yani otobüs durakları öndeyken, caddedeysen hepsini arkaya taşıdılar. Dolmuş durakları değişti, her şey değişti ama şey tabi **uzun bir süre bi çoğumuz koşarak yürüdük bütün caddeleri**. Yani o kadar hızlı yürüdük ki sanki arkamızda böyle şey gibi, yeraltı canavarı gibi yani, uzun bi süre koşarak yürüdük. Ya diyoruz ki koşuyoruz sürekli sanki böyle şurda patlayacaktı da atlattım, hep atlattım hissiyle. Uzun bi süre böyle geçti gerçekten. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Servise binmeye bile imtina ettim yani, servis bile kullanmamaya başladık, kendi aracımızla gidip gelmeye başladık. (Kadın, 44, Güvenpark ve Merasim Sk.)

Yani ben mesela metroyu kullanıyorum, tren kullanıyorum işime giderken. Uzunca bir süre tren kullanmasam mı dedim ki kullanmadım da. Çünkü birkaç defa bomba ihbarı olmuş ve hani şey olmuş, boşaltılmıştı. Bir taraftan şey zaten hani metro oldukça sıkıntılı her türlü olumsuz hareketinde biz olumsuz etkileniyoruz zaten. Ama özellikle bomba ihbarlarının olduğu, metro çıkışları çok kalabalıktır biliyorsunuz, ama bir dönem zaten bu metroyu kullanan insan sayısı oldukça azalmıştı ve insanların azalmasıyla beraber de aslında hani metroyu kullanmasam mı gibi fikirlerim oluşmuştu. (Kadın, 38, Gar ve Merasim Sk.)

Kızılay'a yakın zamanda gittim. Bi iş etkinliği için üç gece Kızılay'da, Güvenpark'a çok yakın olan konukevimizde kaldım. Fakat burda konaklarken aslında Güvenpark'a 2 dakika mesafede olan misafirhanemden çıkıp dolmuşa binmektense, Güvenparktan kalkan dolmuşa binmektense, taksi kullanmayı tercih ettim. Çünkü Güvenparka gitmek istemedim. Gittiğim yerden dönerken, metroyla çok kolay misafirhaneme dönebilirdim Kızılay'daki, Kızılay'ın metro durağında inmek istemediğim için metroyu da kullanmadım. Yine tekrar, toplu taşımadan kaçtım yani. (Kadın, 31, Güvenpark)

4.7.2.6. Terörü deneyimleyen alanlardan kaçınma

Örneklemin kaçınma davranışı sergilediği bir diğer durum ise daha önce bir terör eyleminin deneyimlenmiş olduğu mekân veya alanlara ilişkindir. Örneklemin toplamda % 58,5'i daha önce bir terör eyleminin gerçekleştirilmiş olduğu alanlardan uzak durmaya çalıştığını ifade etmiştir. Bu sonuçları literatürle de desteklemek mümkündür. 11 Eylül saldırısından 18 ay sonra gerçekleştirilen bir çalışma, bir yıllık bir zaman diliminde milyonlarca Amerikalı'nın havayolu seyahatlerini azalttığını ortaya koymuştur (Gigerenzer, 2006, s. 348- 250). Terör korkusu sebebiyle ABD'de havayolunun kullanımındaki düşüşleri ortaya koyan başka çalışmalar da mevcuttur (Ito ve Lee, 2005). Aynı şekilde 2004 Madrid banliyö treninde gerçekleştirilen ve yaklaşık 200 kişinin hayatını kaybettiği bombalı saldırı, demiryolu seyahatlerinde bir düşüşü beraberinde getirmiştir (Gigerenzer, 2006, s. 350). Dolayısıyla toplu taşıma ağlarından örnekler olmakla birlikte bu örnekler terör saldırısının gerçekleştirildiği mecralarda bulunma yönündeki bir kaçınma davranışını somut olarak ortaya koymaktadır.

Daha önce terör eylemini deneyimleyen mekânlardan kaçınma davranışı ile cinsiyet [$t_{(379)}= 2,900, p < .05$] ve yaşanan muhit [$F_{(2-227)}= 3,424, p<.05$] arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Araştırmanın genel çerçevesinde de görüldüğü üzere cinsiyet, eylemi deneyimlemiş alanlara uzak durma davranışında da önemli bir unsurdur. Buna göre, kadınlar ($\bar{X}=3,16$) erkeklere ($\bar{X}=2,74$) göre daha önce terör eylemlerinin gerçekleştiği alanlardan daha fazla uzak durmaya çalışmaktadırlar. Terör saldırılarını deneyimlemiş olan alanlardan uzak durma ile yaşanan muhitin sosyoekonomik durumu arasında da anlamlı bir fark söz konusudur. Buna göre, üst gelir grubu alanlarda yaşayanlar ($X=3,20$), orta ($X=2,67$) ve alt ($X=2,73$) gelir grubu alanlarda yaşayanlara göre daha önce terör eylemlerinin gerçekleştiği alanlardan daha fazla uzak durmaya çalışmaktadır.

Görüşmecilerden elde edilen veriler kaçınma davranışı geliştirme yönündeki sorunun üç farklı şekilde yanıtladığını ortaya koymaktadır:

4.7.2.6.1. Mantığa uydurma: aynı yere iki defa yıldırım düşmez

Bunlardan ilki, daha önce terörize edilmiş bir alanın ikinci bir kez aynı maksatla kullanılmayacağı yönündeki düşüncedir ki bu durum sıklıkla “aynı yere iki defa yıldırım düşmez” veciziyle ifade edilmiştir:

Yani eylemin daha önce gerçekleştiği yerde aslında belki daha güvende oluruz çünkü **aynı yerde iki kere patlatmaz diye düşünüyorum** ama. Çünkü matematiksel düşününce şansı düşer heralde. Ama kalabalık olan bi yerde bulunmamaya özen gösterdim. (Erkek, 24, Gar)

Ama burda o kadar yoğun olmadı (kaçınma). **Çünkü bir yere bir daha saldırı olmaz diye düşündüm**, keza da olmadı. (Erkek, 30, Gar)

Ama mesela nişanlım bunu (kaçınma davranışını) yersiz buldu. **Aynı yere ateş iki defa düşmez** mi, öyle bi laf var ya duymuşsunuzdur belki. Şimşek mi alev mi aynı yere. Yıldırım mı? Ya hani aynı yer iki kere mağdur olmaz tarzı bişey var, bi söz var onu şimdi hatırlayamadım, onu söyleyip duruyodu yani. (Kadın, 31, Güvenpark)

4.7.2.6.2. Psikolojik gerekçelerle kaçınma

Bu konudaki bir ikinci tavır, patlama anının ve sonrasındaki sürecin zihinde canlanması gibi psikolojik gerekçelerle belirli bir süre patlamayı deneyimlemiş alanlardan uzak durma davranışıdır:

Ben bir buçuk sene hiç gitmedim. Hem işim olmadı o yönde, o istikamette, güzergâhta (...) Gittim, tabi anılar canlanıyor, görüyorsunuz, aklına geliyor, gözlerim doldu. O üst geçitinde olduğu yerde, ışıkların olduğu yerde şey var korkuluklar var böyle yuvarlak, orda bi delik gözüme çarptı. Belliydi ki o bilyelerden bi tanesi yani. Ben mesela 1 buçuk yıl boyunca hiçbir anmaya gitmedim orda, gitmedim. (Erkek, 37, Gar ve Güvenpark)

Ya bi defa fiziksel hani bazı belirtiler hissediyosunuz, yani ayaklarım titriyo bir taraftan, çünkü ben o patlama sonrası bendeki o şey çok yaşayamadım esasen. Yani o şok halini çok uzun, ne bileyim duygusal tepkilerimi doğru dozda veya yerinde, zamanında çok yaşayamadığım için bende hep bir bastırma halinde kendi gerçekleşti. Çünkü hani o görevli olmanın sorumluluğu bir tarafta onca insanı oraya çağırdık. Yani haftalarca biz propagandasını yapıp mitinge çağrı yaptık esasen, anlatabiliyor muyum, biraz da bir suçluluk hali vardı. Bi taraftan korku vardı, bi taraftan panik vardı. Bi taraftan o patlama sırasında şahit olduklarımız vardı ve o kadar canlı ki hala çok canlı ve ben hala o, o alana gidemiyorum.

(...) Her 10 Ekim meydanı'na gittiğimde o meydana gittiğimde, 10 Ekim'le ilgili çekilmiş fotoğraflar, aklımda kalan anılar vesaire yani böyle şahit olduklarım, yapmaya çalıştıklarım, koşturmamız, kan, organ parçaları vesaire bunlar aklıma geliyor. Yerde yatan cesetler, nabızlarını yoklayıp kurtaramadığımız, kalp masajı yapıp kurtaramadığımız insanlar. Yani yaşamla ölüm arasında hani ne kadar kısa bir mesafenin olduğunu oradan hani hissetmişim. (Kadın, 38, Gar ve Merasim Sk.)

6 ay boyunca gidemedim. Geçmedim. (*Sonrasında ne için gittiniz?*) 10 Ekim anması için gittim, aylık toplanılıyordu zaten. Birinci yılına kadar her ay orda olunuyodu. 7. ay artık gel dediler arkadaşlar, sonuç itibariyle gittim ben de. Tabi ağlama, zırlama, bu psikoloji çok kötüydü ama bunların çoğunu aştım şu an bununla yüzleştiğimi düşünüyorum yani. (Erkek, 25, Gar)

Kızılay'dan geçtim. Metroyla gidiyordum işime. Kızılay durağı kapatılmıştı. Durak kapalıydı ve metro oradan geçerken çok kötü hissettim kendimi, yani terkedilmiş, yani her gün tıklım tıklım insanın indiği bindiği bir durakta, bir terkedilmişlik bir tabii ki olayı da bildiğimiz için ben çok duygulanıp ağlamış dahi olabilirim. Kötü hissettim kendimi. (Kadın, 33, Güvenpark)

4.7.2.6.3. Sorumluluk psikolojisi ile alanda bulunma gereği

Bu konudaki bir diğer tavır da (ki bu tavır 10 Ekim Gar patlamasıyla ilişkili olarak ve ideolojik bir duruş olarak ortaya çıkmıştır), psikolojik olarak zorlanmakla birlikte bir sorumluluk ve öfke duygusuyla eylemin gerçekleştirildiği alana gitmek, orada kaybedilenler için gerçekleştirilen kalabalık anma törenlerine katılmak şeklinde ortaya çıkmaktadır:

Katliamın yaşandığı alana ilk 1 ay çok zorlanarak gittim, ondan sonra ama her anmasına gitiim. Her ayın 10'unda saat 10.04'te biz işte anma yapıyoruz, şu ana kadar 1 kere gitmedim. Yani 31. aya girecez, ben 1 kere il dışında olduğum için, başka bi nedenle katılmadım. Onun dışında her ay gittim. (Erkek, 35, Gar)

Sanırım 15- 20 gün 15 ya da 20. Gününde gittim. Sanırım o zaman gittim. Onu da yine gidemezdim de şöyle bişey gelişti. Bu Çin televizyonu gelmişti ve patlama alanında bir röportaj yapmak istiyolarmış biriyle, Ankara'da en hani bilindik yani, şu anda ayakta tedavi gören biri olduğum için beni önermişlerdi. Ben de kabul ettim yani. Onlarla birlikte gittik gara. Zor bi röportajdı. Hem benim manen benim için zordu, diğer türlü de polis biz çok hani şey yaptı, mesela televizyon alanı falan çekiyodu, görüntüleri, oraları falan çekiyodu işte. Bi tercümanla gelmişlerdi falan. (...) Hatta o ikinci patlamanın olduğu yerde ağacın dibindeki

ızgaranın arasında 5 tane bilye bulmuştum, onu da insan hakları vakfına verdim. İlk o zaman gitmiştim yani. Şimdi o patlamanın olduğunda bıraktığım alan, geldiğim alan o kadar yabancı geldi ki bana. O kadar canlı vardı ki orda, onlarca yüzlercesi de ölüydü. **O patlama o kadar ani olmuştu ki mesela ben o gün o hastaneye gitmek için araca doğru yürüdüğümde insanların yüzünde ölüme dair hiçbir şey yoktu. Kimisi gülerken, ya yüzlerinde mimikleriyle ölmüşlerdi.** Ya o kadar ani ölmüşlerdi ki, korkunç bir kan gölüydü. Etinden sıyrılmış kemikler, yani. (Kadın, 52, Gar ve Güvenpark).

Seyahat etme davranışı nispeten daha dışarıda kalmak üzere, günlük yaşam faaliyetlerini değiştirme, kalabalık alanlardan, alışveriş merkezlerinden, toplu taşıma araçlarından ve eylemin daha önce deneyimlendiği alanlardan kaçınma davranışları birbirlerinden kesin sınırlarla ayrılacak davranışlar değildir ve kaçınma tavrı genellikle bir bütün olarak karşımıza çıkmaktadır. Genel olarak bu alanlardan birinden kaçınma davranışı diğerlerinden kaçınma davranışı ile aynı güdü tarafından tetiklenmektedir. Esasen kalabalıklardan kaçınma davranışı hemen hepsinin temel belirleyicidir denilebilir. Nitekim terör ve korkunun eşleştirildiği mekânlar arasında, terör örgütlerince daha fazla ses getirmek amacıyla hedef olabileceği düşüncesiyle “kalabalık” önemli bir mekân olarak karşımıza çıkmıştır. Paris’te 2005’te meydana gelen terör saldırıları sonrası Paris’in merkezi meydanlarındaki bireylerle saldırıdan bir hafta, bir ay ve iki ay olmak üzere üç süreçte yapılan anket çalışmaları, katılımcılarda önemli davranış değişiklikleri bulgulamışlardır. Buna göre, 1 hafta sonra elde edilen verilere göre, örneklemin % 65,40 kaçınma davranışı belirtirken bu oran 1 ay sonra % 81,50 düzeyine yükselmiş ve 2 ay sonra ise % 76,80 düzeyine gerilemiştir. Kaçınma davranışının sergilendiği mekân ve durumlar ise; tren istasyonları, Eyfel Tur, alışveriş merkezleri, La Défense ve Châtelet semtleri, gösteriler ve Charlie Hebdo mağdurları şerefine halka açık toplantılar, vb şeklinde bulgulanmıştır (Pelletier ve Drozda-Senkowska, 2016).

4.7.2.7. Kaçınmama davranışı

Terör korkusu ve risk algısının ortaya çıkarmış olduğu tüm bu kaçınma davranışlarının yanı sıra kayda değer bir oranda davranış değişikliğine gitmeme durumu ifade edilmiştir. Bu yaklaşım, kaderci bir yaklaşım, müdahale edememekten kaynaklı pes etme, geri çekilme yaklaşımı ve bilinçli bir direnç geliştirme olmak üzere üç farklı saikle tetiklenmektedir.

4.7.2.7.1. *Kaderci yaklaşım*

Gerek anketlerde gerekse görüşmelerde bir tevekkül ifadesi olarak kaçınmama davranışının geliştirildiği gözlemlenmiştir. Anketlerin uygulanması sırasında “Allah ne derse odur, neden korkacaz” şeklinde ifade edilen yaklaşıma görüşmelerde de rastlanmaktadır:

Günlük yaşantımı kısıtlayıcı hiçbir şey yapmadım. (*Peki kaygının bu kadar yüksekken aktivitelerini kısıtlamamanın nedeni nedir?*) Biraz inançlı bir insan olmamla bağlantılı, kaderci bir yaklaşıma sahip olmamla bağlantılı. Şöyle düşünüyorum; ben bunun önüne geçemem, diye düşünüyorum. Yani bu benim kaderimse ben her gün Kızılay’dan gidiyordum, o gün bir şekilde ben kader olarak görüyorum, tesadüf kader ne dersiniz, hayatımda ilk kez Sıhhiye üzerinden, bir arkadaşımı ziyaret etmişim ve Sıhhiye üzerinden, Garın önünden binmeyi seçtim. Hiç evime o güzergâhı kullanarak gitmemiştim daha önce. Yani bunların hepsinin kaderle ilgili olduğunu düşündüğüm için ben, ne kadar önlem alırsam alayım, bu sefer de terör örgütleri tutar, benim o seçtiğim öbür güzergâhta patlatmayı tercih eder bombayı diye düşünerekten böyle bir motivasyonla kendimi telkin ediyorum. Yani binlerce ihtimal olan bi şeyin önlemini alamayacağını düşünüyorum, teslim olmayı. Nerden geleceğinin belirsiz olduğunu bildiğim için tevekkülle yaklaşmayı tercih ediyorum. (Kadın, 33, Güvenpark)

İnanma ve tevekkül etme tutumuyla paralel bir şekilde kaçınmama davranışında, anketlerden elde edilen veriler doğrultusunda; “Biz milliyetçi adamız, korkmayız.”, “Kimse korkmuyor niye korkacaz? CHP zihniyeti korkar. Türkiye şimdi 100 yıl ilerde. Zaten dünyanın her tarafı patlıyor”, “Korkuyoruz desek daha çok cesaretlenirler değil mi?” gibi milliyetçi ve ideolojik referansların da etkili olduğu gözlemlenmiştir.

4.7.2.7.2. *Geri çekilme/ kendi haline bırakma ve kabulleniş*

Kaçınmama davranışına yol açan ikinci sebep geri çekilme ve olayları akışına bırakma olarak yorumlanabilir. Bu yaklaşım herhangi bir dini inançtan veya tevekkülden kaynaklanmayan, tamamen psikolojik bir bunalım sonucu ortaya çıkmış olan bir kabulleniş ve umursamama durumudur. Ankara Gar saldırısı sonucunda derin depresyon yaşamış ve bunun sonucunda geri çekilme davranışı sergilemiş olan görüşmecilerden bir tanesinin yanıtı şu şekildedir:

Kalabalık içerisinde bi sıkıntı çekmedim hiç, ya bi patlama olur, mitinglerde bi insan ölür, işte bi patlama tekrar olur falan fistan diye hiç bi sıkıntı çekmedim. (Erkek, 25, Gar)

Bazı görüşmeciler de başlangıç itibariyle kalabalık mekânlara, terörü deneyimlemiş alanlara girmekten kaçındığını ifade etse de zamanla bunun bir sınırının olmadığını idrak edildiği noktada insanların normal yaşantısına geri döndüğünü, “adımlarının yavaşladığını” ifade etmiştir:

AVM’ye zaten gitmezdim, o dönemler AVM’ye hiç gitmez oldum. (...) Metrodan gerildim, metro kullanamaz hale geldim. (...) Ama böyle bişey de üstüne gelince evet artık metro kullanmayacam, toplu taşıma, iyi de toplu taşıma işte otobüs patladı. Yani şey yok, yapabileceğin hiç bişey yok. Sonra, bundan sonra zaten insanlar normal hayatına döndü. Dediler ki nereye kadar neyden kaçamaz. Otobüse eninde sonunda binmek zorundasın, metroya binmek zorundayım. Gideceksem, bi işim varsa AVM’ye gitmek zorundayım. Ya **buyla yaşanmaz hele gelirsin düşüncesi hâkim olduğunda normal seyre döndük, sokaktaki adımlarımız yavaşladı.** (Bu ne kadar bir süre aldı sizin için?) Bence bi 6- 7 ayımızı aldı. Yani hatırladığım kadarıyla, belki daha fazladır. Bazen fark edemiyosun çünkü. Bazen an an geliyor, bazen sürekli bazen an an, kesintili. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Yukarıdaki ifadede yer alan “**adım hızı**” risk algısının ve korkunun şiddetini ve etki derecesini ortaya koymada önemli bir ifadedir. Aynı görüşmeci eylemleri takip eden kısa zaman zarfı içinde kalabalık alanları tüketim pratiğini anlatırken “uzun bir süre bi çoğumuz koşarak yürüdük bütün caddeleri” ifadesini kullanmıştır. Ancak hem terör eylemlerinin üzerinden geçen zaman dilimi, ki bu süre görüşmecilerin geneli için ülkede meydana gelen son saldırılardan sonraki 4 ila 6 ay sonrasını işaret etmektedir, hem de bundan hiçbir şekilde bir kaçış olmadığı, bireyin yapabileceklerinin sınırlı olduğu düşüncesi bu adımların yavaşlamasına yol açmıştır. Adımların yavaşlaması risk algılamanın ve korkunun şiddetinin azaldığını gösterirken aynı zamanda bir kabulleniş de ifade etmektedir. Suç korkusu bağlamında bakıldığında adım hızı özellikle kadınlar için karanlıkta ve تنها sokaklarda önemli bir gösteren durumundayken, terör söz konusu olduğunda adım hızını belirleyen kalabalık, düzenli mekânlar olduğu anlaşılmaktadır.

Kaderci yaklaşım ve geri çekilme davranışı kaçınmama davranışında rastlanılan gerekçeler olmakla birlikte çok düşük bir oranda gözlemlenmiştir. Kaçınmama davranışının geliştirilmesinde en çok gözlemlenen gerekçe teröre karşı direnme gereğidir.

4.7.2.7.3. Korku salgınına direnç

Görüşmecilerin azımsanmayacak bir oranı, terörün esas amacının toplumun tamamını veya yöneldiği toplumsal grupları korkutmak ve bu yolla sindirmek olduğunu ifade ederek bu amaca hizmet etmeyeceklerini savunmuşlardır. Görüşmecilerden bir tanesi,

terör korkusu nedeniyle belirli davranış ve mekânlardan kaçınmayı, “ölüm korkusu üzerinden toplumun dizayn edilmesi” olarak yorumlamış ve ölümün hâlihazırda terör eylemlerinden daha çok gündelik hayatın her alanında daha yüksek oranlarda deneyimlendiği ve çoğu zaman da terör saldırılarında olduğu gibi bir yabancından değil, tanıdık, bildik kişilerden geldiğini ifade etmiştir:

Ben yani bu işte dönem dönem ABD büyükelçiliği bana çok şey, saçma sapan gelen uyarılar. (...) Yani yaşıyor olmamız hem o gün hem bugün tesadüf yani bu bir. İkincisi **ölüm korkusu üzerinden toplumu dizayn etme** diyorum ben buna. Yani biz mesela bu sabah, ben hep verdiğim bi örnektir, bu sabah evinden çıkan 6 işçi akşam dönemeyecek. Belki haberimiz olmayacak o işçi ölümlerinden, fakat istatistik olarak yılın sonunda biz bileceğiz ki Türkiye’de mesela geçen yıl 2006 inşaat ya da vesaire yerlerde çalışan işçi öldü. Yani ölüm korkusuysa bence mesela 103 kişi 10 Ekim katliamında yitirenlerin kaç katı, işte 20 katı insan ölmüş. (...) Yani ölüm, işte ölebilirsiniz, ölecez. Ölüm doğal bişey yani, doğal ölüm olması da tercihimiz. Katliamları elbette yadsımıyorum, ya da katliamlara karşı korkmuyorum demiyorum, fakat bu açıklamaların ya da bu uyarıların toplumun psikolojisini bozmak dışında hiç bi işlevi olduğunu düşünmüyorum ve hiç kimseyi de ne uyardım, ne de şuraya git buraya git demedim. Çünkü biz biliyoruz ki, mesela **aile içi cinayetler mesela, en yakınınızdan geliyor ölüm**. Böyle bakmak zorundayız, o kadar uzakta bir yerde değil yani. (Erkek, 35, Gar)

Bu kadar açık hedeflerin bu kadar kitlenin yani toplumun tamamının korku sinir uçlarını bu kadar uyaracak hassas saldırıların ortaya çıkması bu işin o kadar da masum olmadığını düşündürüyor insana. (...) Burada bir korku imparatorluğu yaratılmak istendiği için olduğunu düşünüyorum. Buna da bizim cesaretle cevap vermek gibi bir sorumluluğumuz var. Bu kişisel bir görev değil, yani korkmuyorum ulan gelin meselesi değil. Korkmuyoruz. Bunu yaratmamız lazım. Onun için de hani bir cahil cesaretiyle değil aksine bilinçli, planlı bir yaşamla, mücadeleyle alt edeceğiz onları, onlardan korkmayacağız, geri püskürtecez. Çünkü bu bugün püskürtemezsek yarın çok daha ağır bedeller ödeyerek püskürtürüz biz bunu. (Erkek, 40, Gar ve Güvenpark)

Her ne kadar korkunun bir salgın haline dönüşmemesi gereğini savunsalar bile bu korkuyu içinde taşıdığını ve daha tedbirli ve temkinli davrandığını ifade eden görüşmeciler de söz konusudur:

Ya tabi daha şeysiniz, daha böyle kalabalıklara girerken biraz daha şeysiniz, uzun süre mesela eylemlere gittim ama hep o korkuyla gittim. Biraz da onu yenmek adına gidiyodum ama hani ister istemez insanda bir korku hali oluyor yani. (...) Hani biraz da o korkuyu yenmek için özellikle gidiyorsunuz ama o anda o korkuyu hissetmeniz gerçeğini değiştirmiyor. (Erkek, 38, Gar)

Ev arkadaşım metanetli ve soğukkanlı bi insandır dedi ki, her an böyle bi yer patlayacak şekilde bi yaşam sürülemez, bu gerçekçi değil. Bi yerde patlayacaksa patlayacaktır, ölürüz. Tamamen tedbirsiz yaşayalım demiyorum ama bu ileri derecede tedbirli hal tam da arzu ettikleri şey, patlatanların, patlamaya izin verenlerin tam da arzu ettikleri şey. Bunu yapmayalım. Ay otobüse binmeyelim, ay şu saatte iş çıkışı metroya binmeyelim. Bundan dedi uzak duracaz. Tamam, tedbirli davranacaz ama bunu yapmayacaz. Sokağa da çıkacaz, varsa eyleme de gidecez, efenime söyleyeyim, toplu taşıma aracından da kaçmayacaz. Tamam mı, tamam. Eyvallah böyle olsun. Ama bi gün metroya biniyoz, aynı arkadaş bana diyo ki ya en ön vagona bin ya en arka vagona. Diyorum ki neden? Ya diyor şeytanın avukatlığını yapıyorum, hani bomba olsam daha çok zarar vermek için orta vagona otururum, nolur nolmaz. Şimdi bak aynı soğukkanlılığı bana aşıl原因 adamın şakayla da olsa bana söylediği şey. Şimdi bu şakanın hayatımızda yer edinmesinin ne çok şey olduğunu ben biliyorum. (...) Böyle bi şaka niye var ki hayatımızda? Hayatımızda niye **kendimizi bi bombacının yerine koymak var?** Ama var, hakikat bu. (Erkek, 33, Gar ve Merasim Sk.)

Bu başlık altında ölüm üzerinden kurgulanan terör korkusuna gösterilen direnç ideolojik, politik bir söylemle ve angajmanla bağlantılı olarak da ortaya çıkmaktadır. Nitekim Gar patlaması ile Güvenpark patlamasının kamusal alanların tüketimi ve davranışın değişimi açısından farklı sonuçları olduğu gözlenmiştir. Gar saldırılarının ideolojik ve örgütlü bir grubu hedef almasından kaynaklı olarak bu grubun içinde olanlar için teröre karşı direnç geliştirme bir sorumluluk bilinci, değişim inancı ve bir öfke duygusuyla tetiklenmiş ve gündelik yaşam pratiklerine çok fazla yansımamıştır. Bu gruba dahil olmayanlar için de neredeyse aynı davranışların sergilendiğini gözlemek mümkündür. Bundaki temel saik ise saldırıya uğrayan grubun ideolojik yapısı, saldırının herkese açık bir kamusal alanı değil bir mitingi hedef alması olmuştur. Ancak Güvenpark'ta meydana gelen patlamanın Gar patlamasına nazaran daha heterojen bir kitleye, gündelik hayatın seyri içinde bir yerden bir yere gitmeye çalışan ve minibüs duraklarını kullanan bireylere yönelik gerçekleştirilmiş olması, hem Gar saldırısını deneyimleyenlerde hem de toplumun geri kalanında daha yüksek bir savunmasızlık hissi uyandırarak daha fazla temkinli davranma ve kaçınma davranışını beraberinde getirmiştir:

10 Ekimden sonra hiç sıkıntımız yoktu, genelkurmaydan sonra da yoktu ama Kızılay. Abi orda herkes geçiyo kafasına geldik yani. Şimdi bir mitinge saldırmak her gün olmayan bir şey ya miting, haa tamam. Ama gündelik hayatın kalabalık noktalarından birine saldırılması eyvah tehlike altındayız hissi yaratıyor yani. Şimdi düşününce diyorum ki niye yaa mitinge saldırmak niye olağan bişey yani, en azından Kızılay'a göre. Niye o bizi korkutmadı da bu korkutuyo, çünkü yani aşağı yukarı böyle düşünüyorum

yani. O anaakım söylemin bizi belirlediğini düşünüyorum, oysa onda da olmalı. Kızılay'dan sonra ben yine hemen sonraki gün Kızılay'a inmişim. Sokağın bomboş hali, bulvarın bomboş halini görünce yani o ürkmeyi anlatabileceğimi sanmıyorum. Çok ürkütüm, ulan yaşamak yasak be falan filan kafası, böyle inceden de bi arabesk. Nerde yaşıyoz lan, şu an bile bizi öldürebilirler, her an ölebiliriz, tuhaf bişey, bu kafa. Ama Kızılay'dan sonra oldu. Bunun da yine genelleştirilebileceğini düşünüyorum. Elbet istisnalar vardır, 10 Ekim'den sonra hep böyle yaşamışlar vardır ama esas Ankaralılar olarak 10 Ekim'i görenler de dahil belimizi büken şey Kızılay patlaması oldu diyebilirim. Ha bu sadece şey, kamusal hayata karışmak, gündelik hayata karışmak bağlamında. (Erkek, 33, Gar ve Merasim Sk.)

4.7.3. Kalabalıklarda Güven/sizlik Hissi ve Önyargı

Terör korkusunun yol açtığı sonuçlardan biri de kalabalık içinde kendini güvensiz hissetmek ve insanlara karşı potansiyel terörist gözüyle bakıp şüphe duymaktır. Örneklemin toplamda % 68,7'si kalabalık yerlerde güvende hissetmediğini belirtirken toplamda % 71,2'si terör korkusu nedeniyle kalabalık yerlerde insanlara daha şüpheyile yaklaştığını ifade etmiştir. 2004'te ABD'de gerçekleştirilen bir araştırmada, örneklemine 11 Eylül sonrasında terörist gibi görünen veya davranan bireylere karşı dikkatli olup olmadıkları sorusunu yöneltmiş ve ideolojinin (özellikle muhafazakârlık) yanı sıra hükümetin terör alarmlarını arttırmasının şüphe duymada önemli bir faktör olduğu ve hoşgörüyeye etki ettiği bulgulanmıştır (West ve Orr, 2005, s. 7).

Nicel sonuçlar çerçevesinde, kalabalık yerlerde kendini güvende hissetmeme ile cinsiyet [$t_{(382)} = 4,092$, $p < .05$], yaş [$F_{(4-368)} = 4,625$, $p < .01$], çalışma durumu [$F_{(7-374)} = 2,502$, $p < .05$] ve yaşanan muhit [$F_{(2-228)} = 4,240$, $p < .05$] arasında anlamlı fark bulgulanmıştır.

Tablo 4.18. Cinsiyete göre kalabalık alanlarda güvende hissetme

		<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Kalabalıkta güvende hissetmiyorum	Cinsiyet						
	<i>Kadın</i>	144	3,55	1,217	382	4,092	,000
	<i>Erkek</i>	240	2,97	1,423			

Kadınlar ($\bar{X}=3,55$) erkeklere ($\bar{X}=2,97$) göre kalabalık yerlerde kendini daha az güvende hissetmektedir. Aynı zamanda terör korkusu nedeniyle kalabalık yerlerde insanlara şüpheyile yaklaşma ile yalnızca cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulgulanmıştır [$t_{(383)} =$

4,086, $p < .01$]. Buna göre, kadınlar ($\bar{X}=3,60$) erkeklere ($\bar{X}=3,03$) göre kalabalık alanlarda insanlara karşı daha fazla şüphe duymaktadırlar.

Tablo 4.19. Cinsiyete göre insanlara şüphe ile yaklaşma

	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	
İnsanlara şüpheli yaklaşım	Cinsiyet						
	<i>Kadın</i>	142	3,60	1,179	383	4,086	,000
	<i>Erkek</i>	243	3,03	1,381			

Neredeyse algılanan terör riski ve terör korkusuna ilişkin tüm sorular cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermiştir. Terör korkusunun davranış geliştirme oranını yaklaşık % 58'ini açıkladığı hatırlanacak olursa kadınların daha yüksek risk algılaması, daha çok korku duyması ve daha çok kaçınma davranışı geliştirmesini belirleyen etmenlerin aynı zamanda kalabalık alanlarda terör korkusu nedeniyle daha güvensiz hissetmesini ve insanlara daha çok şüphe duymasını da açıkladığı söylenebilir.

Tablo 4.20. Yaşa göre kalabalık alanlarda güvende hissetme

<i>Boyut</i>	<i>Yaş</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
Kalabalıkta güvende hissetmiyorum	18- 24	135	3,04	1,481	4,246	,002	
	25- 35	137	3,04	1,308			46-55_ 18-24/
	36- 45	46	3,30	1,280			25- 35
	46- 55	35	3,86	1,033			
	56 ve üzeri	20	3,85	1,348			

Kalabalıklarda kendini güvende hissetme duygusu ile anlamlı fark gösteren bir diğer değişken yaştır. 46-55 yaş grubunda olanlar ($X= 3,86$); 18-24 ($X= 3,04$) ve 25-35 ($X= 3,04$) yaş gruplarında olanlara göre kalabalık yerlerde kendini daha az güvende hissetmektedir Ayrıca 56 ve üzeri yaş grubunda olanların korku seviyesi de hemen hemen aynı düzeyde görülmektedir. Bu sonuçlar, suç korkusu literatürü için anlamlıdır. İlgili literatür yaş arttıkça bireylerde herhangi bir suçun mağduru olma düşüncesi ve korkusunun da arttığını ve bireylerin kendilerini daha güvensiz hissettiklerini ortaya koymuştur (Skogan, 1978, s. 5- 10; Yin, 1980, s. 499; Fattah, 1993, s. 11- 12). Ancak bu çalışmada, terör risk algısı ve terör korkusu ile yaş arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmamıştır. Bu durum, bu yaş grubunun kendini güvende hissetmemesinin başka tür tetikleyicileri olduğu ve bu farklı tetikleyiciler ile terör korkusu arasında bir özdeşlik kurulduğu düşüncesini uyandırmaktadır. Bu düşüncenin doğruluğunu tespit etmek

amacıyla yaş ile büyük şehirleri terör dışı nedenlerle riskli bulma düşüncesi arasındaki ilişkiye bakılmış ancak burada da anlamlı bir ilişki bulgulanmamıştır. Dolayısıyla yaşlıların kalabalıklarda güvende hissetmemesi, suç korkusu literatüründe sıklıkla değinilen fiziki savunmasızlık ve incinebilirliklerinin yüksek olmasından kaynaklı olarak mağduriyetin algılanan hassasiyeti (Skogan, 1978, s. 10; Pogrebin ve Pijoan, 1978, s. 856-858; Fattah, 1993, s. 13- 16) ile açıklanmaya çalışılabilir.

Kalabalık alanlarda güven duygusuna etki eden bir diğer değişken ise çalışma durumudur.

Tablo 4.21. Çalışma durumuna göre kalabalık alanlarda güvende hissetme

Boyut	Çalışma durumu	N	X	SS	F	P	Anlamlı Fark
Kalabalıkta güvende hissetmiyorum	Kamu çalışanı	87	3,00	1,285	2,502	,016	<i>Ev kadını_ Öğrenci/ Özel sektör/Kamu çalışanı/İşsiz/ Diğer</i>
	Özel sektör çalışanı	115	3,18	1,405			
	Ev kadını	9	4,44	,527			
	Esnaf	12	3,50	1,624			
	İşsiz	23	2,96	1,430			
	Öğrenci	101	3,12	1,388			
	Emekli	29	3,76	1,215			
	Diğer	6	2,50	1,761			

Buna göre, ev kadınları (X= 4,44); öğrencilere (X= 3,12), özel sektör çalışanlarına (X= 3,12), kamu çalışanlarına (X= 3,00) , işsizlere (X= 2,96) ve diğer kategorisindekilere (X= 2,50) göre; aynı zamanda emekliler (X= 3,76) özel sektör çalışanlarına (X=3,12) ve kamu çalışanlarına (X= 3,00) göre kalabalık yerlerde kendilerini daha az güvende hissetmektedirler. Ev kadınlarının daha az güvende hissetmesi daha önce de ifade edildiği gibi cinsiyetle ve medyada terör haberlerine daha fazla maruz kalıyor olmanın ortaya çıkardığı yüksek korku duygusu ile açıklanabilir. Emeklilerin daha az güvende hissetmesi de yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi yaşla ilgisi bağlamında yorumlanabilir.

Yaşanılan muhitin sosyoekonomik durumu da kalabalıkta güvende hissetme ile anlamlı fark sergilemektedir.

Tablo 4.22. Yaşanılan muhite göre kalabalık alanlarda güvende hissetme

Boyut	Yaşanılan muhit	N	X	SS	F	P	Anlamlı Fark
Kalabalıkta güvende hissetmiyorum	Üst gelir	80	3,52	1,331	4,240	,016	<i>Üst gelir_Orta/Alt gelir</i>
	Orta gelir	88	2,99	1,434			
	Alt gelir	63	2,94	1,401			

Üst gelir grubu alanlarda yaşayanlar (X= 3,52), orta (X=2,99) ve alt (X=2,94) gelir grubu alanlarda yaşayanlara göre kalabalık yerlerde kendilerini daha az güvende hissetmektedirler. Bu sonuç, daha önceki analizlerden hatırlanacağı üzere üst gelir grubu alanlarda yaşayanların kalabalık alanlardan, alışveriş merkezlerinden ve daha önce terörü deneyimlemiş olan alanlardan diğer gruplara göre daha fazla kaçınma davranışı geliştirmeleri ile uygunluk göstermektedir.

4.7.3.1.Şüpheli, önyargı ve terörist imgesi

Kalabalık alanlarda güvende hissetmeme düşüncesi toplumda ortaya çıkan risk beklentisi, şüpheli duyma ve tetikte olma davranışlarıyla pekişmektedir. Bireyler daha önceden yaşanan olaylar ve bunların ortaya çıkardığı hafıza ve imgelem dünyası nedeniyle birtakım kişilere karşı önyargılı yaklaşmakta ve “makul” şüpheli beslemektedir. Bu durum bireylerin belirli toplumsal grupları ve belirli kişileri muhtemel terörist olarak düşünmesine veya etiketlemesine yol açarak bu tip bireyleri göz hapsine alma veya onların bulunduğu alanlardan kaçınma davranışını beraberinde getirmektedir. Bireylerde terör anlamında makul şüpheliyi yaratan bu terörist imgesi görüşmecilerde fiziki görünüş, giyim kuşam ve hal ve hareketlerdeki farklılık olarak karşılık bulmaktadır. Görüşmecilerin hemen hepsi insanlara önyargı ile bakmaktan imtina eden bireyler olduklarını ifade etmiş olmakla birlikte, yaşanan olaylar sonucunda bu tutumdan kendilerini alıkoyamadıklarını, ister istemez bazı bireylere karşı önyargılı bir tavır geliştirdiklerini belirtmektedir:

4.7.3.1.1. Şüpheli nedeni olarak beden hareketleri ve taşınan eşya

Görüşmecilerin bir kısmı, kalabalık alanlara girdikleri zaman çeşitli tavır ve hareketlerin, jest ve mimiklerin, vücut hatlarındaki oransızlık ve şişkinliğin, sırt çantası, paket gibi eşyaların kendilerinde terör şüphesi uyandırdığını ve bu kişileri gözlemlediklerini ifade etmişlerdir:

Ben sadece karşıdan gelen insanın vücut hatlarına bakarım, eğer vücut hatlarında oransızlık varsa bende bi şüpheli uyandırır. Yani yazın ortasında şimdi mont giymek akıllı işi midir gibi. (Erkek, 37, Gar ve Güvenpark)

Görüntüden ziyade beni beden dili konusu çok etkiliyor. Yani bu konuda uzun yıllardır düşünüyorum. Kendimi geliştirmeye çalışıyorum beden dili okuma konusunda, jest, mimik, bakışlar, yüz ifadesi. (...) Dediğim gibi bana zarar gelir mi diye yüzündeki o ifadeyi okumaya

çalışıyorum, çok tedirgin hissettiysem kendimi. Onun dışında sadece sağıma soluma bakıp acaba elinde şüpheli bi paket olan veya bırakıp kaçan bi insan var mı gibi daha ziyade benim şeyim. (Kadın, 33, Güvenpark)

Daha çok alanlarda ve ortalıkta, meskûn mahalde gezen ve boş boş geçen sırt çantalı insanları izlemeye başladım. Özellikle miting alanlarında falan, basın açıklamalarında. Hiç tanımadığım, çok yabancı ya da çok farklı tarzda giymiş insanları incelemeye başladım. Ellerine ve kollarına dikkat ettim, sürekli onları bi göz hapsine aldım ve bunu sadece benim değil bi çok insanın da bunu yaptığını biliyorum. (Erkek 30, Gar, Güvenpark ve İstiklal)

4.7.3.1.2. Şüphe nedeni olarak IŞİD'ci tipoloji

Son yıllarda Türkiye ve dünya çapında gerçekleştirilen bombalı saldırıların çok büyük oranda din temelinde eylemsellik gösteren radikal bir örgüt olan IŞİD tarafından gerçekleştirilmiş olması, görüşmecilerdeki terörist imgesinin oluşmasında önemli bir belirleyen olarak karşımıza çıkmaktadır. 2006'da Ankara'da 4 üniversitenin öğrencilerinin terör ve terörist algısını ölçmek amacıyla gerçekleştirilen bir tez araştırmasında, örneklemin % 88'in teröristlerin erkek, % 69,5'inin genç ve % 55'inin ilkökul mezunu veya daha düşük eğitilmiş olduğu düşüncesine sahip oldukları bulgulanmıştır (Yeniçeri, 2006, s. 61). Ancak bu araştırmada, terörist algısının demografik değil daha çok sosyokültürel özellikler tarafından belirlendiği bulgulanmıştır. Görüşmelerde en sık ifade edilen şüphe kaynağı bu anlamda bu gruplarla özdeşleştirilen sarık, cübbe, şalvar, sakal gibi görünüş ve giyim kuşam özellikleridir. Bu sonuçlar, bireylerin, farklılıklara şüphe ve önyargı beslediğini ve bu farklılıkların (ırk ve ten rengi, kıyafet, menşee ülkesi, dini ve siyasi görüş ve İngilizce dışındaki bir dili konuşma becerisi gibi benzer özelliklere vurgu) korku kaynağı olduğunu ortaya çıkaran başka çalışmalarla (Howie, 2005) da paralellik göstermektedir. Daha önce terör deneyimi bulunmayan Avusturyalılarla yapılan bu görüşmelerde bu özellikleri barındıran bireylere şüpheyile yaklaştığını belirtenlerden bazıları bu durumun mantıksız olduğunu da kabul etmişlerdir. Aynı durum bu araştırma için de söz konusudur. Bireylerin özellikle dış görünüşünden kaynaklanan farklılıklarına karşı şüphe bildiren görüşmecilerin hemen hepsi böylesi bir durumu kendilerinin de aslında tasvip etmediklerini ve böyle bir tutum geliştirmek istemediklerini belirtmişler, ancak bu konudaki düşünceleri kendilerinin ideolojik ve toplumsal bir gruba yönelik önyargının oluşmasına engel olamamıştır:

İslam fobisine karşı çok tepkili olmama rağmen, İslamofobia dedikleri kavrama çok öfkelenmeme rağmen, işte bunun bilinçli olarak Müslümanları karalama adına ortaya atılmış bir kavram olduğunu bilmemem rağmen; radikal İslamcı görüntüsü diyeceğim tırnak içinde bu tür bir insan gördüğümde tedirgin oluyorum. İnançlı bir insan olduğum halde. Şalvar, sarık, cübbe tarzı kıyafetler giymiş insanların bana zarar verebileceğinden korkuyorum, yani tesettürlü olmadığım için. Belki beni kendince kâfir ilan edip bana zarar verebileceğini düşünüyorum. Ki dediğim gibi tasvip ettiğim bir davranış olmadığı halde benim bilinçaltıma böyle bir şey işlendi, yani mantığımla düşündüğüm zaman herkes istediği gibi giyinme özgürlüğüne sahip olmalı diye düşünüyorum, o insan kendini öyle daha huzurlu hissediyorsa, onu tercih ediyorsa, yani illa Amerika'nın yaptığı moda akımına uymayı tercih etmeyip öyle yaşamayı tercih ediyorsa buna saygı duymamız gerektiğine inanıyorum, fakat korkuyorum. Bende de böyle bir korku oluştu. (Kadın, 33, Güvenpark)

Metro şeydir ya, siyah camları var, cama baktığımda insanları görürsün, insanlar birbirleriyle göz göze gelmemeye çalıştılar uzun bir süre. Yani çünkü cama bakarsın ya camda göz göze gelirsin. Gözünü başka yere boşluğa koyarsın ama boşlukta da göz göze gelirsin. (...). Metroda biz böyle şey yaparken birileri sana bakıyo, kılık kıyafetine göre değişiyö. Kılık kıyafetini mi beğenmiyor, sakalını mı beğenmiyor, bilmem neyini mi beğenmiyo, puşini mi beğenmedi seni bi anda makul şüphe yaratabilir, yani makul şüpheli konumuna sokabilir. Ya bunu, gerçekten korktuğu, şüphe duyduğu için de yapabilir, tipini beğenmediği için de yapabilir. (...) O gün yine metroda bi tanesi birinin tipini beğenmedi, yine böyle, o aralar çok bunlar geliyolar gidiyolar cübbeli mübbeli, canlı bomba diye bağırdı metroda. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Yani bu şey noktasına hani öyle algılandı istemiyorum, bi ırkçılık, bi Suriye düşmanlığı, bir Arap düşmanlığı gibi değil ama artık dindar kesim insanları korkutuyor. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim, benim annem de dindar, hacca gitmiş bir kadındır, babam aynı şekilde. Ben muhafazakâr bir toplumun içinde yetiştim ve devam da ediyorum. Fakat o muhafazakârlıkla bu muhafazakârlığın birbiriyle alakası yok. (...) Maalesef yani yükselen bu dinci terörizmin insanların dine, sıradan dindar insanın bile bakışını şu ya da bu şekilde değiştirdiğine inanıyorum. (Erkek, 38, Gar)

Özellikle cüppeli sakallı tiplere karşı çok ciddi bi önyargı oldu. Hatta hiç unutmuyorum, yakın zamanda oldu hatta bi tanesi. Uçağa bindik; bi tane cüppeli sarıklı bi insan, sıradan bi insan. Ama yani adam böyle uçak havalandıktan sonra tuvalete falan kalktı. Bi saatlik bi uçuştı burdan Trabzona, yani şimdi dedim niye kalktı, ne gerek vardı, ne yapmaya çalışıyo, bişey mi var acaba falan diye. Yani gereksiz yere gerildim. (Erkek, 30, Gar)

Bi ara bombacı görmeye çalışıyoduk kalabalık arasında. Yani ister istemez. (...) Kafamdaki bombacı tipi heralde sinirli bi adam olsa gerek. Böyle sinirli, gözleri boş bişeye, böyle kararlı

bi tip. Yani normalde AVM'ye gidip o kadar kararlı kararlı dolaşmanın bi anlamı yok. Sonuçta herkes alışveriş yapıp çıkacak ama. Yani eğer böyle gereksiz böyle ya da göze batan bi şekilde suratında bir hani az sonra öleceğini bilen, ne bileyim işte hani bilirsin ya böyle görünce anlarsın belki, kararlı, sinirli bi tip. Tabi şeyleri de düşününce mesela, terör ataklarının geldiği kanatları düşününce IŞİD ve TAK, daha böyle esmer görünümlü ya da sakallı birini bekliyorsunuz. Yani sonuçta IRA olsaydı İrlandalı birini beklerdim, ya da kızıl saçlı birini ama böyle gelince çıkarım. Yani herhangi bi ırkçılıktan dolayı değil ama kanatları düşününce öyle düşündüm. Hatta benim annem bi gün bana şey demişti ya: Sakallı görünce korkuyorum diye. Annem de namaz kılan bi insan. Yani sakallı görünce korkuyorum diyo yani. (Erkek, 24, Güvenpark)

Bazı görüşmeciler her ne kadar kafalarında terörü işaret eden bir imge bulunsa da teröriste ilişkin herhangi bir profil çıkarabilmenin zorluğundan bahsetmişler ve çok farklı ideolojik çevrelerde bulunan veya herhangi bir ideolojik angajmanı bulunmayan bazı kişilerin IŞİD'e katılmasını bu bilinemezliğe örnek olarak vermişlerdir:

ODTÜ'lü katıldı oraya. (...) Yani videolarını falan gördük, herif meşhur da oldu. Çünkü ODTÜ'lü işte katılmış diye haberleri çıktı. Sakallar makalları böyle falan. (...). Çünkü niye bilmiyorum, anarşistti diyorum bizim çocuk ya. Hani o gitti. Onun açıklaması şöyle düşünülebilir tabi; bi tane kimdi ya hatırlamayacam, çok güzel özetlemiş çok hoşuma gidiyo; IŞİD yalnızca İslami radikalizmin simgesi değil, kendi başına radikalizmin de simgesi. Yani herhangi bir biçimde radikalleşmek, radikal bi yerde bulunmak, insan öldürmek, cart curt o anlamda bahsediyoruz, isteyen birinin de pek ala gidebileceği bi yer. İslamcı olmasına gerek yok. Dolayısıyla Müslüman olmayan, İngiltere'den şurdan burdan deli gibi katılım var. Ya çok abartılacak sayılarda değilmiş öğrendik, ama vaar, var yani var. Bi şekilde belli psikolojik sebeplerle, şunla bunla radikalleşmek isteyen, radikal işler yapmak isteyen insanların da olduğu, İslamcılık şart değil yani. Bişey, herhangi bişey onu harekete geçirip IŞİDci yapabilir. Ürkütücü. Bu ne demek ama, niye ürkütücü; çünkü boyut, sayı geniş. Bugün ailemde çok masum gördüğüm, ne alakası var, hayır işte niye IŞİD'e gitsin dediğim bi tip yarın IŞİD'ci olabilir demek bu, o yüzden ürkütücü. (Erkek, 33, Gar ve Merasim Sk.)

Onun (dolaylı bir tanıdık) da oğlu zaten IŞİD'e katıldı, çocuk. Şu anda IŞİD militanı. Babası sosyalist bi adamdı. (...). Yani böyle 1 Mayıs'a Halkevi'yle katılan, Mahir resmi taşıyan, Melih Gökçek'i protesto eden bi adamdı. Oğlu IŞİD'e katıldı. IŞİD'e katılınca hatta babasına şey yazıyormuş: bu kadar halk için uğraşıyorsun azıcık hak için uğraşsan başka bişey olurdu falan diye yazdığı falan olmuş. (Erkek, 30, Gar)

Özellikle IŞİD bağlamında bir terör profili çıkarmanın çok mümkün olmadığı, görüşmecinin de ifade ettiği gibi; "IŞİD(in) yalnızca İslami radikalizmin simgesi değil, kendi başına radikalizmin de simgesi" olması bu hareketlerin küresel ölçekte ortaya

çıkması ve başka radikal hareketlerle eklemlenebilme kapasitesini göstermektedir. Bu görüşmeci, esas olarak, cihadcılığı İslamcı bir hareket olarak değil radikal ve nihilist bir kuşak hareketi olarak gören Oliver Roy (2015) tarafından ortaya atılmış olan teze referansta bulunmuştur.⁴ Bir başka çalışmada ise, yine yukardaki tezleri doğrular şekilde, son yıllarda Avrupa’da ortaya çıkan terörist eylemlerin faillerinin birtakım benzer özellikleri üzerinde durulmuş ve bu eylemlerin bir “bulaşma” (contagion) etkisiyle birbirlerini tetiklediği ifade edilmiştir (Renard, 2016).

4.7.3.1.3. *Aranan bombacı bulundu*

Görüşmecilerden bazıları, terör saldırılarının toplumda yarattığı paranoyanın bir sonucu olarak bireylerin kendi zihinlerinde yarattıkları terörist profilini, buldukları kalabalık ortamlarda aradıklarını ve zihinlerindeki kalıba uygun özellikler gösteren kişiyi terörist olarak mimlediklerini ifade etmişlerdir. Yani öncelikle zihinde bir terörist imgesi yaratılmakta daha sonra buna uygun olan kişiler tespit edilmekte ve herkes kendi zihnindeki teröristi bi anlamda fizik ortamda üretmektedir. Özetle bir bombacı aranmakta ve bulunmaktadır:

---

⁴Fransız siyaset bilimci ve İslami hareketler uzmanı Oliver Roy, Kasım 2015’te Le Monde gazetesinde yayınlanan “Cihadçılık bir kuşağa özgü nihilist bir isyandır” (Medyascope.tv, 06.12.2015) başlıklı yazısında İslamın radikalleşmesi değil, “radikalliğin İslamileşmesi” tezini savunmaktadır. Roy, İŞİD gibi radikal cihatçı hareketlerin ne Müslümanların Irak ve Suriye’de ezilmesi ile ne de Fransa’ya entegrasyon ile hiçbir alakası olmadığını, Fransa’da ikinci kuşak Müslümanlar ve sonradan İslamı seçen Fransızlardan oluşan bu gençlerin İŞİD’e katılmasının eyyamcılık olduğunu ifade eder. Roy, bu radikallerin genellikle ikinci kuşak Müslüman göçmenler ve sonradan İslamı seçen Fransız kırsalından gelen gençleri ortak noktada buluşturan şeyin “İslamın isyanı” olmadığını, burada İslamın radikalleşmesinin değil radikalliğin İslamileşmesinin söz konusu olduğunu ifade eder. Bu iki grubu birleştiren ilk nokta, Roy’a göre ebeveynlerinin benimsediği kültürel ve dini değerlerle içine girdikleri kuşak çatışmasıdır. Avrupa’daki, özellikle Fransa’daki İŞİD’e katılan ikinci kuşak Müslüman göçmenlerden bahsederken; *“hiçbir zaman anne-babalarının İslamını benimsemezler, batılılaşmaya karşı isyan eden bir geleneği asla temsil etmezler. Batılılaşmışlardır, ebeveynlerinden iyi Fransızca konuşurlar. Hepsi kendi kuşaklarındaki “genç” kültürünü paylaşmış, alkol kullanmış, esrar içmiş, diskoda kızlara asılmıştır. İçlerinde büyük bir kısmının hapisaneyeye yolu düşmüştür. Sonra, sabahlardan bir sabah, dine yönelmiş ve Selefi bir İslam’ı, yani kültür kavramını reddeden bir İslam’ı, kendilerini kendi başlarına inşa etme imkânı sağlayan bir akaid İslamını seçmiştir”* ifadelerini kullanmaktadır. Aynı şekilde sonradan din değiştiren gençlerin de kuşaksal, kültürel ve siyasi kopuş yaşayan bi İslamı benimsediklerini, zira kendilerini böyle bir İslama çeken şeyin radikallik olduğunu ifade eder. Kuşaklar arası bir kopuş yaşayan, hiçbiri ilahiyatla ilgilenmeyen, ciddi bir dini eğitim görmemiş, birbirleriyle belirli yerlerde tanışarak bir “arkadaş” grubu etrafında cemaatleşerek bir kardeşlik bağı yarattıklarını ve kendi yeniden doğuşlarını gerçekleştirerek “içe atılmış bir yoksunluğun rövanşını alma isteklerini, öldürme isteği ve kendi ölümleriyle büyülenmelerinin onlara verdiği yeni herşeye-kadirlik sevinçlerini teşhir ederler”. Bu radikallerin amacı şeriat ya da bir ütopya yaratmak değil, kahramanlık, şiddet ve ölümdür, yani nihilisttirler. Dolayısıyla Roy’a göre bu yeni cihatçı anlayış, “Müslüman bir nüfus kesiminin radikalleşmesinin dışavurumu değildir, fakat belirgin bir genç kategorisini etkileyen kuşaksal bir isyan”dır. İslam, “radikal isyan piyasası”nda etkili bir araç olduğu için tercih edilmiştir.

Bazı insanlar gerçekten artık gördükleri şüpheli insanın bir bombacı olduğuna kesin kanaat getirip ordan bağırarak uzaklaşıyor. Eğer kendinde o medeni cesareti bulsa belki bağırıp o insanı toplum içinde bombacı ilan edecek: Tutuuun diye bağırarak belki. O kadar yani insan, yolda yürüyen bi insan görüp onları bombacı zanneden bi çok insan yanımda bulunmuştu ya. Arkadaşlarım; “kesin bombacı bu, abi gidelim ya da işte ay ben oraya gidemem.” (...) İnsanlar bombacıyı arıyo, sonra da buluyo. Kafasındaki bombacıyı buluyo. (Erkek, 24, Güvenpark)

O gün yine metroda bi tanesi birinin tipini beğenmedi, ... cübbeli mübbeli, bi tanesi tipini beğenmedi canlı bomba diye bağırdı metroda. Yani onu tipine uygun gördü. Bi de karnı şiş, sakallı, tuhaf tuhaf bakıyo etrafa, saatine bakıyo. Bunların hepsi şey. Yani insanlar iyi değiller. Burda ben şeyi bilemem, gerçekten tipini beğenmedi dediğim mecazen söylüyorum, yani bu canlı bomba olabilir potansiyeli yarattı. Hâlbuki canlı bombalara bakarsan gayet traşlı, gayet normal kıyafetli, pantolonlu, sırt çantalı. **Hiçbir cübbeli bizi patlatmadı şimdiye kadar, ama insanların kafasında böyle bişey oluştu.** O gün metro içerisinde böyle bir şeye maruz kalmak ve katliamı yaşayan biri olarak korkunç bişeydi. Herkes birbirini çığnıyor bi yandan da canlı bombayı dövme cesareti gösteren ve döven kişiyi tebrik etme halleri doğdu. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Görüşmecinin yukarıda vurguladığı nokta oldukça dikkate değerdir. İnsanlar, terörü zihinlerinde ilişkilendirdikleri toplumsal grup veya örgütlere ilişkin birtakım fiziksel özellikleri muhtemel bir bombacıya yüklüyor olsa da, daha önceki deneyimler bize bombacının veya saldırganın gerek giyim kuşam gerekse fiziksel bazı özellikleri bakımından bu tipteninin dışında olduğunu göstermektedir. Ancak bu gerçeklik araştırmacı olarak benim de zaman zaman kendimi içeride bir yerde konumladığım bu örneklem dâhilinde bazı özellikleri barındıran kişilerden daha fazla tedirgin olunmasının önüne geçememektedir.

Bireylerin, gündelik yaşamında her an bir canlı bombayla karşılaşma endişe ve korkusuna bir diğer örnek de NTV'nin Mart 2018 tarihli haberinde görülebilir. Haberde Gaziantep'te bir hastanede kalp ritmini ölçmek için göğsüne takılan holter cihazı ile hastaneye gelen bir hastanın dengesini kaybederek düşmesi sonucunda kabloların görülmesi ve görenlerin cihazı bomba sanarak bağırması sonucu hastanede oluşan panik ortamına yer verilmiştir. (<https://www.ntv.com.tr/video/turkiye/hastanede-canli-bomba-panigi.cFXFlqVen0iDsq3UDC303w>, Erişim tarihi: 12.05.2018) Literatürde de, terör korkusu nedeniyle sürekli şüphe davranışı geliştirme ve bunun sonucu olarak belirli toplumsal gruplara karşı önyargı, nefret ve çeşitli yaptırımlar olduğunu gösteren çok

sayıda araştırma mevcuttur. Örneğin, 2005'te İngiltere'de meydana gelen patlamalardan sonra polis, metroda yalnızca alını terlediği için şüpheli bulunan Brezilyalı genci başından vurarak etkisiz hale getirmiş ve bu duruma toplumdan ciddi bir tepki verilmemiştir (Köse, 2007, s. 47). Fransa'da 2015'te meydana gelen terör saldırıları sonrasında göçmenlere ve Kuzey Afrikalılara yönelik önyargıları ortaya koymayı amaçlayan bir başka çalışma; saldırılardan hemen önce ve sonra gerçekleştirilen araştırmaları neticesinde, takip eden iki hafta boyunca bu gruplara karşı önyargıda kısa süreli bir artış olduğunu bulgulamıştır (Cohu, Maisonneuve ve Testé, 2016). Aynı şekilde 11 Eylül'ün Amerikalı Araplar'a sosyal ve psikolojik etkisi üzerine 2003'te yapılan bir araştırmada (Abu-Ras ve Abu-Bader, 2008), örneklemin hemen hepsi Amerikalı Araplara karşı nefret suçları dalgasının gelişmesine ilişkin kaygı ve korku bildirmiş, hükümetin göç politikalarıyla ilgili yaptırımlarına maruz kaldıklarını ve ayrıca damgalanma ve dışlanma suretiyle olaya ilişkin yas sürecinin dışında tutulduklarını ifade etmişlerdir. Görüşmecilerden bazıları kimliğini saklamaya gayret ettiğini, Arapça konuşmaktan kaçındığını ve (özellikle kadınlar) dış görünüşlerini değiştirdiklerini belirtmişlerdir. Benzer sonuçları farklı ülkeler açısından ortaya koyan başka araştırmalar da mevcuttur (Ahmed, 2015; Blee, 2016; Dumont, Yzerbyt, Wigboldus ve Gordijn, 2003; Bartholomew, 2016; Hanes ve Machin, 2014; Jamil ve Rousseau, 2012; Hassan ve Martin, 2015; Hamed, 2015).

4.7.3.2. Ötekileştirilme

Terör saldırıları sonrasında terörü doğrudan veya dolaylı olarak deneyimleyenlerin büyük ölçüde kalabalık alanlarda kendilerini güvende hissetmedikleri ve belirli ölçütler dahilinde bazı kişi veya gruplara karşı şüphe ile yaklaştıkları veya onları makul şüpheli olarak gördükleri ifade edilmişti. Ancak görüşmelerden elde edilen sonuçlar, terör korkusu nedeniyle terörü deneyimleyenlerin önyargı ve ötekileştirme davranışının yanı sıra kendilerine dair bir "ötekileştirilme" olgusu ve korkusunun bulunduğunu ortaya koymaktadır. Terörü deneyimleyenlerden bir kısmı, ki bunların tamamı muhalif bir ideolojik arka planlara sahiptir, ideolojik görüşleri, üyesi oldukları toplumsal organizasyonlar ve bunları dile getiriyor olmaları sebebiyle egemen güçler ve medya tarafından kendilerinin bir nevi etiketlendiklerini, terörize edildiklerini ifade etmiştir. Görüşmecilerden bazıları, özellikle de hem Ankara Gar hem de Güvenpark saldırılarının her ikisini de deneyimlemiş olanlar, bu konudaki fikir ve gözlemlerini, iki farklı intihar

saldırısı ve bunların halk nezdinde, medyada ve yöneticiler nezdindeki sonuçları üzerinden ele almıştır.

Görüşmecilerden birisi Güvenpark ve Ankara Gar saldırılarına ilişkin, eylemin gerçekleştiği alan, hedef kitle ve sonrasındaki süreci karşılaştırmış ve Gar saldırısının görece daha homojen ve ideolojik bir kitleyi hedef almasından kaynaklı olarak dayanışma ağının daha kuvvetli olduğunu vurgulamış ve bu sebeple de Güvenpark saldırısı sonrasında sürece dışardan fazla müdahil olamadıklarını belirtmiştir:

Bi de dediğim gibi Kızılay yaralılarına hem aileleri hem devletin tutumu dolayısıyla dışardan bir dayanışma ağının kurulması da kısıtlandı. Yani biz mesela yaralıları 10 Ekim’de herkes ziyaret etti yani. (...) Ama Kızılay’daki yaralıları ziyaret edemedik yani, ettirmediler. (...).Bi de konsept. 10 Ekim bi mitingdi yani. 10 Ekime gelenler örgütlüydüler, hepsinin bi mensubiyeti vardı, ideolojik bi bagajı, bağlamı vardı ama Kızılay’da yani çok farklı yerlerden gelen, heterojen yani işte ev hanımından tut öğrenciye. 10 Ekim’de de o heterojenlik vardı ama ideolojik bağlam sol, sosyalist, sosyal demokrat işte ya da ekoloji hareketinden ya da sendikal hareketten ya da siyasi parti olarak işte CHP, HDP, EMEP, ÖDP çizgilerinden gelen insanlardı. Kızılay’da bu homojenlik yoktu yani diyebiliriz. (Erkek, 35, Gar)

Terör saldırısına kurban giden bu iki grup arasındaki farklılıklar dile getirildikten sonra, görüşmecilerin bir kısmı, bu farklılıklardan kaynaklanan bireysel, toplumsal ve politik bazda tutum ve davranış farklılıklarına vurgu yapmışlardır. Hem Gar saldırısını hem de Güvenpark saldırısını deneyimlemiş olan görüşmecilerden bir tanesi, teröre karşı takınılan tutumun mağdurun kimliğine göre şekil aldığını belirtmiştir. Gar saldırısında alana ambulansların geç gelmesinden kaynaklı olarak Güvenpark’ta patlamadan hemen sonra ambulans sesini duyduğunda saldırının “kendilerine” (ideolojik benzerliği bulunan diğerlerine) değil, başkalarına yapıldığını anladığını ve “ambulans sesini kışkandığımı” ifade etmiştir:

O gün hissettiğim şey şuydu, katliam olduktan sonra istemsiz şekilde ben ambulans sesine odaklandım, katliamla ambulans sesi arasında sadece 4 saniye vardı ve ben oturup ağlamıştım. Yani çünkü bize ölüm hak görüldü, yani kimliğimizle. Hakaten boynumuza bir hedef tahtası asılmış da böyle nerde vuracaklarını, böyle tutturacaklarını arıyolarmış, peşimizde dolanıyolarmış gibi. Ama o gün Güvenpark patlamasından sonra müthiş bi, gerçekten çok büyük bi acı duydum. Otobüs durağı, her gün, her gün bindiğim durak orası benim. Her gün bindiğim ve indiğim bi durak. Yani orda olabiliydim. Orda olabileirim dışında bissürü öğrenci, bir sürü insan öldü orda. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Değınilen bir diğler mevzuu, toplum nezdinde iki terör eylemin sahiplenilme anlamında gösterdiğı farklılıktır. Görüşmecilerden biri, ideolojik bir kimliğı temsil eden ve bir eylemde teröre hedef olan Gar saldırısı mağdurlarının gördükleri farklı muameleden hareketle “yurttaşlık” karmaşası yaşadığını ifade etmiştir:

Yani o zaman şeyi de gördüm mesela bu yurttaşlık boyutu. Mesela iş yerinden birçok arkadaş o olayla ilgilendi ama 10 Ekim’le ilgilenmedi. Mesela o da ilgimi çemişti, yani bu işte 10 Ekim’e gelenler politik insanlardı, o yüzden burda yorum yapmak yerine susalım, ama Kızılay olayında daha işte nesnel, daha siyasi tırnak içerisinde, siyasi olmayan hiçbir şey yoktur da, daha az siyasi diyelim, ya da avam deyimiyle sivil diyelim bi vaka olduğu için daha çok, daha farklı kesimlerden bi değerlendirme işte, yardımlaşma boyutu olduğunu gördüm. (Erkek, 35, Gar)

Bu yurttaş olup olmama mevzuu yalnızca toplumun terör olaylarına gösterdiğı farklı tepkiler üzerinden değil, bu olaylar sırasında ve sonrasında yaşanan ve yönetim erki ile ilişkilendirilen uygulamalar üzerinden de tartışmaya açılmıştır. Tüm bu sonuçların ise bir topluma ve bir ülkeye aidiyet duygusunun yitirilmesine sebep olduğu belirtilmiştir:

10 Ekimde benim ilk sorduğum soru; “Biz bu ülkenin yurttaşı mıyız değil miyiz?” sorusuydu yani. Eğer yurttaşlıysak bizim bunu yaşamamamız gerekiyordu, yaşadıysak halen yurttaşlıysak bazı şeylerin farklı olması gerekiyordu. Ben hala aynı soruyu soruyorum; biz bu ülkenin yurttaşlıysak bugün 10 Ekim mitingine katılan bi çok insan, 10 Ekim’e katıldığı için ihraç edildi. Ya da işte 10 Ekim anmalarına katıldığı için gözaltına alındı. 10 Ekim’le ilgili bi etkinliğe dâhil olduğu için soruşturma geçirdi gibi bi çok boyutuyla 10 Ekim ve benzeri davalara farklı uygulanan bi hukuk olduğunu düşünüyorum ve bu da yani aidiyet duygumu yani açıkçası zedelemiş yani. Topluma ait olma konusunda bi sorunum yok, fakat bu ülkenin hukukuna, yurttaşlığına dâhil miyim bu soruyu soruyorum. (Erkek, 35, Gar)

4.7.4. Terör Korkusunun Psikolojik Sonuçları

Terör korkusunun gözlemlenen en önemli sonuçlarından biri de psikolojik boyutudur. Ankete cevap verenlerin yaklaşık % 60’ı terör saldırılarının ve terör korkusunun psikolojisini olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir. Literatürde Türkiye, ABD, Fransa, İspanya, İngiltere gibi pek çok ülkede gerçekleştirilen terör eylemleri sonrasında terörün deneyimlendiğı bölgede terörün psikolojik etkilerine dair çalışmalara rastlanmaktadır. Bu çalışmaların tamamı terör eylemlerinin yaşandığı yerlerde toplumda olumsuz etkilenme, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu (TSBB) gibi psikolojik sonuçların gözlemlendiğini ortaya koymuşlardır (Ben-Ezra, Leshem ve Goodwin, 2015; Miguel-Tobal vd., 2006; Lavanco, Romano ve Milio, 2008; Rubin vd., 2005; Schuster vd., 2001;

Metcalf, Powdthavee ve Dolan, 2011; Galea vd., 2002; Arı vd., 2016; Ai vd., 2005; Ahern vd., 2004).

4.7.4.1.Sosyodemografik faktörler ile psikolojik etkilenme ilişkisi

Cinsiyet, yaş, gelir, medya takibi, doğrudan terörü deneyimleme, geçmiş deneyimler, yakınlarını yitirme gibi terör olayları sonrası psikolojik etkilenmeye etki eden çok sayıda faktör söz konudur. Ancak bu çalışmada terör korkusu nedeniyle psikolojik olarak olumsuz etkilenme ile aralarında anlamlı fark bulunan değişkenler cinsiyet [$t_{(379)} = 4,394$, $p < .05$], yaş [$F_{(4-365)} = 3, 259$, $p < .05$], çalışma durumu [$F_{(7-371)} = 3, 160$, $p < .05$] ve yaşanan muhit [$F_{(2-227)} = 3,319$, $p < .05$]’tir.

Tablo 4.23. Cinsiyete göre psikolojik etki

	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	
Psikolojimi olumsuz etkiledi	Cinsiyet						
	<i>Kadın</i>	143	3,24	1,257	379	4,394	,000
	<i>Erkek</i>	238	2,62	1,387			

Literatürde yer alan pek çok bulguyla da desteklenebileceği üzere (Jehel vd., 2003; Miguel-Tobal vd., 2006; Aker vd., 2008) araştırma sonuçları, kadınların ($\bar{X}=3,24$) erkeklere ($\bar{X}=2,62$) göre terörden psikolojik olarak daha fazla olumsuz etkilendiğini ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 4.24. Yaşa göre psikolojik etki

<i>Boyut</i>	<i>Yaş</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
Psikolojimi olumsuz etkiledi	18- 24	133	2,62	1,358	3,259	,012	18-24_ 36- 45, 46-55, 56 ve üzeri
	25- 35	137	2,81	1,298			
	36- 45	46	3,22	1,298			
	46- 55	33	3,21	1,409			
	56 ve üzeri	21	3,38	1,687			

Terör olaylarının psikolojiye etkisiyle anlamlı fark bulgularanan değişkenlerden bir diğeri yaştır. 36- 45 ($X= 3,22$), 46-55 ($X= 3,21$) ve 56 ve üzeri yaş grubunda olanlar ($X= 3,38$); 18-24 ($X= 2,62$) yaş grubunda olanlara göre psikolojik olarak daha fazla olumsuz etkilenmişlerdir. Bu sonuçlar benzer doğrultuda gerçekleştirilen bir araştırma sonucuyla zıt bir nitelik taşımaktadır. Ankara’da gerçekleştirilmiş olan söz konusu çalışmada (Demirçivi, 2015), bulgularımızın tersine yaş azaldıkça bireylerin psikolojik olarak daha

olumsuz etkilendiği bulgulanmıştır. Yaşa bağlı olarak olumsuz psikolojik etkilenmenin artış göstermesi kalabalıkta güvende hissetmeme bulgularıyla paralellik göstermektedir. Daha çok güvensiz hissedenlerin psikolojik olarak daha olumsuz etkilendikleri sonucuna varılmaktadır. Aynı durum çalışma durumu ve yaşanan muhit için de söz konusudur.

Tablo 4.25. Çalışma durumuna göre psikolojik etki

<i>Boyut</i>	<i>Çalışma durumu</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
<i>Psikolojimi olumsuz etkiledi</i>	<i>Kamu çalışanı</i>	86	2,58	1,232	3,160	,003	<i>Kamu çalışanı</i> <i>_Esnaf, Ev kadını</i>
	<i>Özel sektör</i>	115	2,89	1,349			
	<i>Ev kadını</i>	8	4,00	,926			
	<i>Esnaf</i>	12	4,00	1,279			
	<i>İşsiz</i>	23	2,87	1,546			
	<i>Öğrenci</i>	100	2,76	1,342			
	<i>Emekli</i>	29	3,21	1,521			
<i>Diğer</i>	6	2,17	1,835				

Kalabalıklarda güvensiz hissetme noktasında en yüksek oran ev kadınları ve emeklilerde gözlemlenirken psikolojik olarak olumsuz etkilenme durumunda esnaflar da ön plana çıkmaktadır. Araştırma bulgularına göre, esnaf ($X= 4,00$) ve ev kadınları ($X= 4,00$) kamu çalışanlarına göre ($X= 2,58$) psikolojik olarak daha fazla olumsuz etkilenmiştir. Esnafların psikolojik olarak olumsuz etkilenmeleri doğrudan patlamayı deneyimlemiş merkezlerde gün boyunca bulunuyor olmaları ile açıklanabilir. Ancak bu durum algılanan terör riskine, terör korkusuna ve kaçınma davranışlarına yansımamıştır.

Tablo 4.26. Yaşanılan muhite göre psikolojik etki

<i>Boyut</i>	<i>Yaşanılan muhit</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
<i>Psikolojimi olumsuz etkiledi</i>	<i>Üst gelir</i>	80	3,21	1,393	3,319	,038	<i>Üst gelir-Orta gelir</i>
	<i>Orta gelir</i>	87	2,69	1,358			
	<i>Alt gelir</i>	63	2,78	1,385			

Psikolojik olarak etkilenme ile ilişki içinde olan bir diğer değişken ise yaşanan muhittir. Buna göre kaçınmaya ilişkin verilerle paralel olarak, üst gelir grubu alanlarda yaşayanlar ($X= 3,21$) orta gelir grubu ($X=2,69$) alanlarda yaşayanlara göre psikolojik olarak daha fazla olumsuz etkilendiklerini bildirmişlerdir. Bu durum, üst gelir grubu olarak kodlanan muhitin Ankara'nın en merkezi semtlerinden olan ve daha önce de terörü deneyimlemiş olan Çankaya olması ile ilişkilendirilebilir. Nitekim literatürde de terörü doğrudan deneyimlemiş olan metropolitan alanlarda yaşayanların diğer bölgelerde yaşayanlara

göre daha yüksek TSSB oranlarına sahip olduğu bulgulanmıştır (Schlenger vd., 2002). Ayrıca tablodaki değerler, alt gelir grubu ile orta gelir grubunun psikolojik olarak olumsuz etkilenme düzeyleri arasında önemli bir yakınlık olduğunu da göstermektedir. Yani orta gelir grubu alanlarda yaşayanlar da üst gelir grubu alanlarda yaşayanlara göre psikolojik olarak terör korkusundan daha az olumsuz etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Bu durum da aynı şekilde orta gelir grubu olarak sınıflandırılan alanlarda yaşayanların terörü daha merkezi olan üst gelir grubu alanlarla eşleştirmiş olmaları ile açıklanabilir.

Anket sonuçlarının yanı sıra görüşme sonuçları da psikolojik olarak olumsuz etkilemeye ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Anket sonuçlarına göre, örneklemin % 60'ı terörden psikolojik olarak olumsuz etkilendiğini belirtirken terörü doğrudan deneyimlemiş olan görüşmecilerde bu oran % 100'dür. Görüşmeler süresince görüşmecilerin içinde buldukları ruh hali ve tutumları bu psikolojik buhranın derecesini gösteren önemli bir bulgudur. Kendi bildirimlerinin yanı sıra görüşmeler boyunca örnekleme ilişkin gözlemler bu psikolojik etkiyi açıkça ortaya çıkarmıştır. Görüşmeler sırasında görüşmecilerin neredeyse tamamının gözleri dolmuş, bir kısmı ise hıçkırıklarla ağlamıştır. Genel olarak görüşmeler sırasında, görüşmeciler, ağlamamak için dudaklarını ısırılmış, yutkunmuş, uzun süre konuşmamış, sürekli sigara içmiş, ellerini ve parmaklarını sıkılmış, dizlerini huzursuzca sallamış, uzaklara dalmış veya konuyu değiştirmiştir. Görüşmecilerden bir tanesi ise daha fazla konuşamayıp görüşmeyi sonlandırmıştır.

20 görüşmeciden 8 tanesi (3 tanesi kadın) deneyimledikleri terör saldırıları sonucunda psikolojik tedaviye başlamıştır ve birçoğunun tedavisi yakın döneme kadar devam etmiştir. Bazı görüşmeciler bu acıyla yüzleşmenin katlanılmaz olması gerekçesiyle psikolojik tedaviyi reddederken bazı başkaları ise kendi kendine yüzleşmesi ve bundan başka yollarla kaçmamak gerektiği düşüncesiyle tedaviyi kabul etmeyip kendi başına başa çıkmaya çalıştığını ifade etmişlerdir:

Ben zaten depresyon hastasıydım ... ve tedavi görüyordum zaten, tedavi gören bi hastayım. Bilmiyorum o süreçten sonra gitmek istemedim doktoruma. Bilmiyorum yüzleşmek çok zor yani. Şimdi mesela bunları anlatıyorum, zor anlatıyorum. Ama yüzleşmek istemiyo insan acıyla, o acıyla. Çünkü her hatırladığımda farklı bir yerin acıyo (*gözleri doluyor*). Yani zaten psikolojik tedavilerde de acılarla yüzleştiğin için çok farklı bi travma çok korkunç bi acı ya o. Yani çok değişik bi acı yani bilmem bununla yüzleşmekten korktum belki. Belki unutursam unuturum diye düşündüm ama unutamıyorsun, söylemezsem anlatmazsam üstüne

konusmazsam unutturum diye düşünüyösün ama unutmuyösün. (Kadın, 52, Gar ve Güvenpark)

Ama uzun bi süre zaten birbirimizle hiç konuşmadık, katliamı hiç konuşmadık. Ben ailemle de kardeşlerimle de hiç konuşmadım. Katliamı kimseyle hiç çok konuşmadık çünkü o kadarlıktı yani katliam. Konuşulacak ne bileyim herkes mesela terapi gördü falan, ben dedim ki yok ben bunla baş edecem. Yani yassa yaşanması gereken bişey, ben öyle olduğunu düşünüyörüm. Ve ben uzun, bi 6- 7 ay boyunca aralıksız ağladım. Ama şey yani uykum hiç kaçmadı. Mesela çok ilginçtir. (...) Ölüm ben hiç görmedim hayatımda o gün dışında, ama o gün yüzlerce ölüm gördüm. Hiçbir zaman uyuyamam diye düşünüyödüm, hayatım bambaşka bir hal alır diye düşünüyödüm, bu travma belki çok sonra sonuçlanacak bilmiyörüm ama şey, uykum hiç kaçmadı. Yani bazı sabahlar sanki az önce katliam olmuş gibi uyandığım çok oluyo. Bu sabah da öyleydi mesela. Sanki az önce ordan çıkmış gelmiş gibi hissediyörüm, yani şeyi hiç geçmiyo. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Çok büyük bi travma geçirdim ben, 6 ay boyunca şey yapamadım kendime gelemedim, ilaç tedavisi aldım, psikolojik tedavi aldım, doktor tedavisine gittim, hayattan soyutlandım yani bi anlamda. İnsanların parçaları yerde, işte hastanede arkadaşlarımızı aradık, morglara baktık bütün nerdeyse o bölgede bulunan 4 – 5 hastanenin bütün morglarına girip yaklaşık 50 kişinin cesedine baktım ben. Tahmin edebiliyösündür zaten nasıl bişey olduğunu ve bulamadık, arkadaşlarımızı bulamadık. 5 tane arkadaşımız hayatını kaybetti orda ve biz o 5 arkadaşımızı bulamadık yani. Daha sonrasında Gazi Hastanesi'nden çıktılar. Yani akıl edemedik oraya bakmayı. Yani böyle söyleyebilirim o güne dair olanları çünkü hatırlamak da istemiyo değilim aslında da yani bunu yaşadım (*ağlamak üzere*), bunu yaşadım ben ama şey yani kötü hissediyörüm kendimi konuştuğça, elim ayağım titriyor. (Erkek, 25, Gar)

10 Ekim gibi bi katliamı, ya bu tarz böyle bi terör eyleminden ikinci defa kurtulmak istemem, çünkü ikinci defa kaldıramam yani. (...) Yoğun bakımda o zaman kendi kendimi şey yapıyödüm, bi nevi iyi olmam gerektiğini, sürekli motive ediyödüm kendimi. Bi şekilde burdan çıkmam lazım, iyileşmem lazım falan işte, hatırlamamam lazım bazı şeyleri falan. Hatta 10 Ekim'de o katliam olduktan sonra uzun süre sormadım, bilerek. Çünkü ya nefes almam sıkıntıydı, ya mesela çenem parçalanmış, akciğer, bir sürü yer, burdan şey açmışlar burdan zorla nefes alıyödüm oksijen maskesi falan şey. Ya uzun süre hatta konuşamadım, yazıyödüm sürekli. Katliamdan sağ kolumun sağlam çıkması bi nevi beni hayatta tuttu, çünkü yoğun bakımda acı oluyodu şey oluyodu, iletişimi yazarak sağlıyödüm. Aylarca bu şekilde devam etti. Çenem telle kapatıldığı için konuşamıyödüm ve iletişimi sürekli yazarak sağlıyödüm yani. (Erkek, 29, Gar)

Görüşmecilerde yoğun olarak rastlanan bir başka durum ise, başka birinin hayatını çalmış olma duygusu ve ölenlerin ailelerine karşı sorumluluğun yol açtığı travmadır. Nitekim 10 Ekim tanıklarının o güne ilişkin yazılarından oluşan *Yaşıyorsak Borçluyuz* (2016) isimli kitap da neredeyse her anlatıda altı çizilen bir borçlu olma ve sorumlu hissetme psikolojisini yansıtmaktadır. Görüşmecilerden bazıları saldırıdan sonraki süreçte hastanelerde veya diğer kuruluşlarda yaralılara hizmet verirken kendilerini bir anlamda sağaltmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir:

Ben hala mesela sevdiğini yitirenlerin gözlerinin içine bakarak konuşmıyorum, suçluluk psikolojisi var hala. Ordan sanki birinin hayatını çalmışım da yaşıyormuşum gibi geliyo. (*yutkunuyor, ağlamaklı*) O suçluluk psikolojisini yaşıyorum hala. (Kadın, 52, Gar ve Güvenpark)

Biz bazı, size bişey söyleyeyim mi; niye ölmediğimizin dahi hesabını soruyorduk. Niye ben ölmedim? (*iç çekerek ağlıyor*) Pişmanım. Ben 6 ay tedavi gördüm. Ama o 6 ay nerde tedavi gördüm biliyor musun; o hastanenin önünde. O insanlara, yaralılara yardım etmekle. Bir yoldaşımı daha kurtarayım mücadelesiyle. Beni ayakta tutan buydu. Beni o ayakta tutan o insanlar, bi kişi yaralı ölmesin diye. (...) Onun için 6 ay boyunca psikiyatrik tedavi gördüm ben. (Erkek, 50, Gar ve Güvenpark)

Ama şey garip bir duygu, sevdiğin arkadaşlarının, tanıdığın arkadaşlarının aynı anda vurulup sonra onların bu dünyayı bırakıp gitmelerini yok sayamıyorsun. Kendini onlara borçlu hissediyosun. Her anmada, her ayın 10'unda orda olmak zorunda hissediyosun. Yani çok ağrılarım, sızılarım olduğu anda, işte bu ay da çok zor şartlarda gittim. Benim halen tedavim devam ediyor. Çok yoğun ağrılarım var ama insan kendini gitmek zorunda hissediyor. Kendini biraz da ölmediği için mahcup hissediyo. Onlara karşı mahcup hissediyor. Çünkü onların çocukları var, ya da onlar birilerinin çocukları. Yani diyosun ki yani ben ölseydim de öbürü ölmeseydi, çok küçüktü. (*ağlamamak için gözlerini kaçırıyor*) (Erkek, 43, Gar)

Yukarıdaki anlatıların çoğunda görüşmeciler psikolojik olarak yaşadıkları olumsuz şeyleri anlatırken zor anlar yaşamışlardır. Görüşmecilerden birisi görüşme boyunca ardı ardına çok sayıda sigara içmiş, hepsinin gözleri dolmuş ve bir kaç ağlamıştır. Hassas gruplarla yapılan çalışmalarda örneklemin psikolojik hassasiyetleri noktasında dikkatli olunması ve travmanın yenilenmemesine dikkat edilmesi önemli bir husustur. Bu sebeple psikolojik olarak olumsuz bir ruh haline büründükleri noktalarda görüşmecilerin üzerine gidilmemiş, sorular değiştirilmiş veya görüşmelere ara verilmiştir. Araştırmacı da duygu yoğunluğunun çok yüksek olduğu bazı noktalarda kendisini tutamamış ve zaman zaman karşılıklı ağlamaların, iç çekmelerin olduğu görüşmeler yaşanmıştır. Her ne kadar dikkatli

bir tutum takınılmaya çalışılmış olsa da konu ve örneklem düşünüldüğünde bunu tam anlamıyla sağlamak mümkün değildir. Ancak görüşmeler gerçekleştirilmeden önce ilgili kişilere konu ayrıntılı olarak anlatılmış ve kişiler kendi rızalarıyla bu konuda konuşmuşlardır. Ayrıca pek çok noktada görüşülen kişilerin duygulanmalarına ve ağlamalarına yol açan hususlar araştırmacının sorularından bağımsız bir biçimde örneklemin kendisinin konuşmak ve anlatmak istediği noktalarda ortaya çıkmıştır. Görüşmecilerin bir kısmı konuşmanın ve acılarını paylaşmanın kendilerine iyi geldiğini, rahatlattığını ifade ederek ağlamalarına vesile olan mevzuuların önemli bir kısmını kendileri dillendirmişlerdir.

4.7.4.2. Terörün hatırlatıcı imleri: caddeler, taşlar, sesler, et, koku ve arkadaşlar

Terör mağduriyetinin yaşattığı travmanın süresini belirleyen veya zaman zaman yeniden meydana çıkmasına yol açan ve belleği uyandıran birtakım imgeler vardır. Travmayı tetikleyen hatırlatıcı öğeler; boş caddeler, taşlar, ses, et, koku ve arkadaşlar olarak sıralanabilir. Bu hatırlatma öğeleri çeşitli olmakla birlikte, Gar saldırısını bizzat o meydana deneyimleyen bireylerde ortaklık göstermekte, genel olarak paylaşılmaktadır:

Ben bunun üzerine bi yazı yazmıştım, o yazıda çok vurguladığım noktalardan biri; **koku**. Zaten alanda çok zor duruyoduk yani, insan eti kötü kokuyo. Şöyle içini dolduran, nefes almanı engelleyen yağlı, cisimli bir kokudan bahsediyorum yani. Böyle burnunuzda bişey varmış gibi ve böyle 3 gün- 4 gün gitmedi yani. Elini kokluyosun kokuyo falan işte şeye çok benzediği için travmamız sürdü biraz. Ocağı yakarken tüyünüzü yakarsınız ya, onun öyle 250 katını falan düşünün, her tarafta. Dolayısıyla işte biri ocağı yakarken tüyü yanıyor, koku işte biliyorsunuz belleği çabuk uyandıran bir duyu. O yüzden biraz şeyi sürdü, o kokunun eziyeti biraz bizde sürdü. Biz aynı evde yaşayan 3 kişi, üçümüz de alandaydık. Zor bi süreçti o açıdan yani. İşte benimkinden bahsedersen **boş asfalta bakmamak**, asfalta boş bakıyosun, manzaralar geliyor gözünün önüne falan filan, işte yukarı bakmak. İşte düğün zamanlarında **havai fişek** duyuyoruz, birden bire kendimizi evin salonunda üçümüz birbirimize sarılırken buluyoruz, sabaha kadar ağlıyoruz falan filan gibi hallerden bahsediyorum. Bu 2- 3 ay sürdü bu şekilde. (Erkek, 33, Gar ve Merasim Sk.)

Uzun bi süre ben **ayağımın altında bişey varmış gibi yürüdüm** o gün katliamdan sonra. Adli tıpa gittim, uzun bi süre de adli tıpta, bir hafta 10 gün falan orda yardım etmeye çalıştık. Adli tıpta falan yürürken o kadar farklı bi his ki, çünkü kemik parçalarıydı o gün alanda, ne olduğu belirsiz böyle taş gibi duran ama kanlı. Basıp basıp geçtik, göremedik ve uzun bi süre birçok arkadaşım da konuştuğumda duyduğum şey buydu. Uzun bi süre hepimiz böyle ayağımızın altında bişey, **taşa bastığımızda rahatsız olduk**. Şu an sana söylerken bile

hissediyorum, uzun bir süredir hissetmiyorum bunu. Yani uzun bir süre böyle gerçekten ayağımı bastığım taştan böyle irkilerek çektiğimi hatırlıyorum yani. Travması çok büyük gerçekten yani, tarifsiz bişey, üzerine bi de yaşıyorsunuz yani. Devam ediyorsun, yaranla, her bişeyinle. Hayatta o alanda olup hayatta kalmak çok büyük bi azap, gerçekten yani şey çünkü her şeyi gördük, her şeyi çok fazla gördük. Bi insanın ne bileyim ya görmemesi gereken her şeyi o gün orda gördük yani. Benim mesela şey, artık kronik bir şeyim var, **bulantı** hastalığım var. Ufacık bir **kokuda** kusmaya başlıyorum. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Bizim arkadaşımızın arabası vardı, yaralı taşımıştık. Travmadan mı, korkudan mı, ortamdaki kaçmak için mi bilmiyorum yani arkadaşına dedim ki kokusu çıkmaz dedim ben arabayı yıkatmaya gidiyorum dedim, arabayı yıkatmaya gitmişim. Sonra o arabadan bana göre 1 yıl boyunca koku çıkmadı. Bizimkilere göre çıkmıştı ama ben... . (...) Bende şöyle kalıntıları olmuştu hani kulak çınlaması çok uzun süre devam etti ve koku. Herşeyden kan kokusu alıyordum, et kokusu alıyordum. Olmadığı halde. O beni çok rahatsız etti uzun bi zaman. Onla ilgili bi Türk Psikologlar Derneği'nin travma biriminin başlattığı bişey vardı orda, bi kaç seans psikoloğa gittim onun için. (Erkek, 31, Gar)

Sıçırıyordum. Özellikle kapı, dışardaki bi kapının kapanması bile beni irkiltiyordu. (Kadın, 44, Güvenpark ve Merasim Sk,)

İrkilirim, balon patladığı zaman bile. (Erkek, 25, Gar)

Görüşmecilerden bir tanesi terör saldırısı sonrası toplu terapilere katıldığını ve herkesin çok farklı travmalara sahip olduğunu farkettiğini belirtmiştir:

Şöyle şeyler gördüm: Korkmuş kaçmış, bunu dert etmenin travmasıyla baş edemiyö. Nasıl kaçtım? Nasıl kimseye yardım etmek gelmedi aklıma, nasıl kapattım kendimi öyle? Belki bi insan daha kurtulurdu. Bu da bi travma. Mesela insanın aklına katliam alanında bulunmak deyince akla ilk şey geliyor travmatik olarak; vahşeti görmek, ölümler, parçalar falan filan. Ama işte bin türlü var yani. Bin bir türlü var. (Erkek, 33, Gar ve Merasim Sk.)

Literatürde, terör saldırıları sonrası ortaya çıkan stres reaksiyonları başlıca 4 kategori altında sınıflandırılmıtır. Bunlardan ilki, şok, öfke, suçluluk, korku, kızgınlık, çaresizlik gibi duygusal reaksiyonlar; ikincisi, kararsızlık, endişe, yönelim bozukluğu, hatırlama ve yoğunlaşma zorluğu, dikkat süresinin kısılması gibi bilişsel reaksiyonlar; üçüncüsü, gerilme, mide bulantısı, bedensel ağrılar, sinirlilik, uykusuzluk, terleme, panik atak gibi fiziksel reaksiyonlar ve son olarak güvensizlik, geri çekilme, tecrit, terk etme, reddetme, fazla denetleyici, yargılayıcı olma gibi kişilerarası reaksiyonlardır (Mathewson, 2004, s.

200- 201). Bu anlamda, yukarıda ifade edilen psikolojik reaksiyonların tamamının literatürde sınıflandırılan reaksiyonlarla uyum içerisinde olduğu görülmektedir.

4.8. Alturistik Risk ve Korku

Daha önce de ifade edildiği gibi; bireylerin kişisel olarak suç mağduru olma korkusunun ötesinde çocukları, eşleri, arkadaşları için duyduğu korku alturistik suç korkusu olarak tanımlanmaktadır (Warr, 2000, s. 455; Warr ve Ellison, 2000, s. 551- 552). Literatürde alturistik korkuya dair birkaç araştırma yapılmış olup bu araştırmalar alturistik suç korkusunu ortaya koyma amacı taşımaktadır. Terör korkusuna ilişkin araştırmaların çoğunda ise alturistik korku, ayrıca ele alınmamış, bireylerin kendilerine ve ailelerine ilişkin mağduriyet korkusu şeklinde kişisel suç korkusuyla iç içe değerlendirilmiştir. Terör risk algısı, korkusu, sosyopsikolojik etkileri ve tedbir taleplerinin ortaya konulmaya çalışıldığı bu çalışmada verilen cevapların alturistik boyutlarına da bakılmıştır.

4.8.1. Bireysel Korku versus Alturistik Korku

Terör korku ölçeği göz önünde bulundurulduğunda; kişisel terör korkusu (bir terör saldırısına kurban gitmekten korku), yüzdesi toplamda 60,6 iken alturistik korku (ailenin/ yakınların bir terör saldırısına kurban gitmesinden korku) yüzdesi toplamda 72,7 olarak bulgulanmıştır. Bu sonuçlara göre alturistik terör korkusu kişisel terör korkusundan daha yaygındır. Bu bulgu, suç korkusu literatüründe alturistik suç korkusu ile ilgili az sayıdaki çalışmalardan biri olan Warr ve Ellison'ın (2000) çalışması ile aynı doğrultudadır. Bu araştırma, örneklemin % 63'ünün kişisel korku bildirirken % 70'inin aynı hanede yaşayan çocuklarına ve eşlerine dair korku bildirdiğini ortaya koymuştur. Aynı şekilde, 2008'de ABD'de gerçekleştirilen bir çalışmada ise, bireylerin ailelerinin bir terör saldırısının mağduru olma korkusunun % 37 olduğu bulgulanmıştır (May vd., 2011, s. 12).

Ancak kişisel ve alturistik terör korkusu birbirleriyle bağlantılı korkulardır. Nitekim kişisel terör korkusu ve alturistik terör korkusu arasında yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı bir ilişki bulgulanmıştır ($r=0.755$, $p<.01$).

Tablo 4. 27. *Kişisel ve alturistik terör korkuları korelasyonu*

Correlations			
		Kişisel terör korkusu	Alturistik terör korkusu
Kişisel terör korkusu	Pearson Correlation	1	,755**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	396	395

Araştırmada alturistik terör risk algısını, terör korkusunu, bunun sosyopsikolojik etkilerini ve tedbir taleplerini imleyen bazı bulgular belirli başlıklar altında değerlendirilmiştir. Aşağıda alturistik terör risk algısı ve terör korkusunu ortaya koyan bazı faktörlerin birtakım sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi verilmiştir.

4.8.2. Alturistik Risk ve Korkunun Belirleyicileri

4.8.2.1. Cinsiyet

Suç korkusu literatüründe korkuya etki eden en önemli bağımsız değişkenlerin başında cinsiyet gelmektedir. Bu çalışmada da terör risk algısı ve terör korkusu ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olduğu ve kadınların erkeklerden daha fazla risk algıladıkları ve daha çok korktukları bulgulanmıştır. Ancak bulgular, cinsiyetin yalnızca bireysel risk algısı ve bireysel korkuyla ilişkili olmadığını ortaya koymaktadır. Cinsiyet ile alturistik terör risk algısı [$t_{(391)} = 3,049, p < .01$] ve alturistik terör korkusu [$t_{(393)} = 4,046, p < .01$] arasında anlamlı farklılıklar bulgulanmıştır.

Tablo 4.28. *Cinsiyete göre alturistik terör risk algısı*

	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p	
<i>Ailemin/tanıdıklarımın terör saldırısına maruz kalabileceğini düşünüyorum</i>	<i>Cinsiyet</i>						
	<i>Kadın</i>	147	3,56	1,256	391	3,049	,002
	<i>Erkek</i>	246	3,13	1,377			

Elde edilen verilere göre; kadınlar ($\bar{X}=3,56$) erkeklere ($\bar{X}=3,13$) göre ailesinin/tanıdıklarımın terör saldırılarına maruz kalabileceğini daha fazla düşünmektedirler. Risk algısına paralel olarak, kadınlar ($\bar{X}=3,63$) erkeklere ($\bar{X}=3,08$) göre ailesinin/tanıdıklarımın terör saldırılarına maruz kalmasından daha fazla korkmaktadırlar.

Tablo 4.29. Cinsiyete göre alturistik terör korkusu

	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	
<i>Yakın gelecekte ailemin/tanıdıklarımın terör saldırısına maruz kalmasından korkuyorum</i>	<i>Cinsiyet</i>						
	<i>Kadın</i>	146	3,63	1,198	393	4,046	,000
	<i>Erkek</i>	249	3,08	1,376			

Buna göre gerek terör risk algısı gerekse terör korkusu bakımından kadınlarla erkekler arasında anlamlı farklar söz konusudur ve kadınlarda alturistik korku ve endişenin daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Bu sonuçlar kişisel suç korkusu ve buna ilişkin literatürle uyumludur. Ancak Warr ve Ellison (2000) tarafından gerçekleştirilen çalışma, bu anlamda daha farklı sonuçları içermektedir. Erkekler ve kadınların birbirlerine ve kız ve oğlan çocuklarına ilişkin suç korkularının ayrı ayrı analiz edildiği söz konusu araştırmada, çocuklara yönelik suç korkusunun kadınlarda biraz daha fazla olmak üzere neredeyse erkeklerle eşit olduğu, ancak eşlere yönelik suç korkusunda erkeklerin korkusunun kadınlara göre anlamlı bir şekilde yüksek çıktığı bulgulanmıştır. Yine de söz konusu araştırmanın, terör korkusundan başka değişkenler tarafından tetiklenen bir suç korkusu araştırması olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

4.8.2.2. Çocuk sahibi olma

Alturistik korkunun temel belirleyicilerinden biri de çocuk sahibi olma durumudur. Ancak mevcut çalışmada alturistik terör risk algısı ve alturistik terör korkusuyla çocuk sahibi olma durumu arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmadığı gibi, çocuk sahibi olma durumu güvenlik tedbirleri talebine de anlamlı derecede etki etmemiştir. Buna rağmen çocuk sahibi olma durumu ankete katılan örneklemin gündelik rutinleri üzerinde belirli bir fark yaratmıştır. Ayrıca Warr ve Ellison (2000, s. 575)'in ifade ettiği gibi, korkunun kişisel ve sosyal sonuçları, kişisel korkudan ziyade alturistik korkuyla daha güçlü bir ilişkili içindedir.

Tablo 4.30. Çocuk sahibi olmanın sosyal ve psikolojik etkileri

	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	
<i>Günlük faaliyet</i>	<i>Çocuğunuz var mı?</i>						
	<i>Evet</i>	116	3,21	1,442	380	2,273	,024
	<i>Hayır</i>	266	2,85	1,378			

Seyahat planı	Çocuğunuz var mı?						
	<i>Evet</i>	116	3,10	1,341	380	2,275	,023
	<i>Hayır</i>	266	2,75	1,430			
AVMden uzak durma	Çocuğunuz var mı?						
	<i>Evet</i>	114	3,01	1,334	381	2,998	,003
	<i>Hayır</i>	269	2,57	1,304			
Toplu taşımadan kaçınma	Çocuğunuz var mı?						
	<i>Evet</i>	114	2,81	1,316	380	3,175	,002
	<i>Hayır</i>	268	2,36	1,242			
Eylemi deneyimleyen yerden uzak durma	Çocuğunuz var mı?						
	<i>Evet</i>	112	3,13	1,339	377	2,091	,037
	<i>Hayır</i>	267	2,81	1,375			
Kalabalıktan uzak durma	Çocuğunuz var mı?						
	<i>Evet</i>	116	3,30	1,359	381	2,377	,018
	<i>Hayır</i>	267	2,93	1,413			
Psikolojimi olumsuz etkiledi	Çocuğunuz var mı?						
	<i>Evet</i>	113	3,13	1,398	377	2,515	,012
	<i>Hayır</i>	266	2,75	1,346			

Terör korkusunun günlük faaliyetlere etkisi ile çocuk sahibi olma durumu arasında anlamlı fark vardır [$t_{(380)} = 2,273$, $p < .05$]. Çocuk sahibi olanların ($\bar{X}=3,21$) günlük faaliyetleri çocuğu olmayanlara ($\bar{X}=2,85$) göre terör saldırılarına maruz kalma korkusu ile daha olumsuz etkilenmektedir. Bunun yanı sıra terör korkusunun seyahat planlarına etkisi ile çocuk sahibi olma durumu arasında da anlamlı farklılık söz konusudur [$t_{(380)} = 2,275$, $p < .05$].

Çocuk sahibi olanların seyahat planları ($\bar{X}=3,10$) çocuk sahibi olmayanlara ($\bar{X}=2,75$) göre terör saldırılarına maruz kalma korkusu nedeniyle daha olumsuz etkilenmektedir. Çocuk sahibi olma durumunun aynı zamanda belirli mekân ve alanlardan kaçınma davranışını da beraberinde getirdiği gözlemlenmiştir. Buna göre; terör korkusu nedeniyle alışveriş merkezlerinden [$t_{(381)} = 2,998$, $p < .05$], toplu taşıma araçlarından [$t_{(380)} = 3,175$, $p < .05$], daha önce bir terör eylemini deneyimlemiş olan alanlardan [$t_{(377)} = 2,091$, $p < .05$] ve kalabalık alanlardan [$t_{(381)} = 2,377$, $p < .05$] uzak durma davranışı ile çocuk sahibi olma durumu arasında anlamlı farklılık söz konusudur. Buna göre, çocuk sahibi olanlar

($\bar{X}=3,01$) olmayanlara ($\bar{X}=2,57$) göre terör saldırılarına maruz kalma korkusu nedeniyle alışveriş merkezlerinden daha fazla uzak durmaya çalışmaktadırlar. Çocuk sahibi olanlar ($\bar{X}=2,81$) olmayanlara ($\bar{X}=2,36$) göre terör korkusu nedeniyle toplu taşıma araçları kullanmaktan daha fazla kaçınmaktadırlar. Çocuk sahibi olanlar ($\bar{X}=3,13$) olmayanlara ($\bar{X}=2,81$) göre daha önce terör eylemlerinin gerçekleştiği alanlardan daha fazla uzak durmaya çalışmaktadırlar. Aynı doğrultuda, çocuk sahibi olanlar ($\bar{X}=3,30$) olmayanlara ($\bar{X}=2,93$) göre terör saldırılarına maruz kalma korkusu nedeniyle kalabalık yerlerden daha fazla uzak durmaya çalışmaktadırlar.

Çocuk sahibi olma durumu ile terör olayları nedeniyle psikolojinin olumsuz etkilenmesi arasında da anlamlı farklılık bulgulanmıştır [$t_{(377)}= 2,515, p < .05$]. Buna göre, çocuk sahibi olanlar ($\bar{X}=3,13$) olmayanlara ($\bar{X}=2,75$) göre terör olaylarından psikolojik olarak daha fazla olumsuz etkilenmişlerdir.

Seyahat planlarının olumsuz etkilenmesi dışında tüm bu kaçınma davranışlarının kişisel terör korkusu ile de anlamlı bir fark gösterdiği göz önüne alındığında, kişisel terör korkusunun mu bu anlamdaki bir alturistik korkuyu etkilediği, yoksa çocuk sahibi olmaktan kaynaklanan geri çekilme durumunun mu kişisel korkuya ve geri çekilmeye etki ettiği saptanamamaktadır. Bu mevzuda, literatürde genellikle yaş ve cinsiyetin birlikteliğini ifade etmek üzere kullanılan “toplama etkisi”nin (Skogan, 1978, s. 6; Yin, 1980, s. 499; Fattah, 1993, s. 14), yani kadın olmak ve çocuk sahibi olmanın bir arada olmasının yarattığı etkinin birlikte bu tarz davranışları tetiklediği düşünülebilir.

Kendisi ve çocuğu Gar patlamasında ağır yaralanan ve çok sayıda ameliyat geçiren görüşmecilerden bir tanesi, terör saldırısına kurban gitmeye, ölmeye dair herhangi bir korku yaşamadığını, ancak çocukları için böyle bir kaygı duyduğunu ifade etmiştir:

Çocuklarımız için endişeliyiz çünkü onlar bizim geleceğimiz, bizim göremediğimiz, yaşayamayacağımız şeyleri onlar yaşayacaklar muhtemelen, umarım yaşayacaklar. Yaşasınlar istiyoruz, onun için endişeliyiz. Göremediğimizi görsünler istiyoruz, onun için endişeliyiz. Bi de bizim kararımızla onlar dünyaya gelmiş, öyle bişeyimiz de var, misyonumuz, sorumluluğumuz da var onun için de kaygılıyız yani. Başka bişey yok. (Elif, 52, Gar ve Güvenpark)

4.8.2.3. Çalışma durumu

Çalışma durumu ile alturistik terör risk algısı arasında anlamlı bir fark bulgulanmamış olmakla birlikte, alturistik terör korkusu [$F_{(7-385)}= 2,199, p<.05$] ile çalışma durumu arasında anlamlı bir farklılık söz konusudur.

Tablo 4.31. Çalışma durumuna göre alturistik terör korkusu

Boyut	Çalışma durumu	N	X	SS	F	P	Anlamlı Fark
Yakın gelecekte ailemin/tanıdıklarımın terör saldırısına maruz kalmasından korkuyorum	Kamu çalışanı	91	2,96	1,357	2,199	,034	(Ev kadını _Kamu çalışanı)
	Özel sektör çalışanı	117	3,23	1,316			
	Ev kadını	9	4,44	,726			
	Esnaf	11	3,55	1,036			
	İşsiz	23	3,39	1,406			
	Öğrenci	107	3,42	1,274			
	Emekli	29	3,52	1,479			
	Diğer	6	3,17	1,722			

Bu anlamda ev kadınları ($\bar{X}= 4,44$) kamuda çalışanlara göre ($\bar{X}= 2,96$) ailesinin/tanıdıklarının terör saldırısına maruz kalmasından daha fazla korkmaktadırlar. Bu sonuç kişisel suç korkusu ile aynı doğrultudadır. Bu iki korkunun birbirini etkilediği düşüncesinin yanı sıra ev kadınlarında korkuya yol açan medyaya daha fazla maruz kalmak ve kadın olmaktan kaynaklı durumların alturistik terör korkusuna da yol açacağı düşünülebilir.

4.8.2.4. Alturistik risk ve alturistik korkunun kentsel yapı ile ilişkisi

Bu başlık altında büyük şehirlerin giderek riskli bulunması düşüncesi, yaşanılan şehir ve yaşanılan muhit ile alturistik terör risk algısı ve alturistik terör korkusu ilişkisine yer verilmektedir.

4.8.2.4.1. Büyük şehirlere ilişkin risk algısı

Aile/tanıdıkların terör saldırısına maruz kalabileceği düşüncesi ile büyük şehirlerin giderek riskli hale geldiği düşüncesi arasında anlamlı bir fark vardır [$t_{(373)}= 4,808, p < .01$].

Tablo 4.32. *Büyük şehirleri riskli görme ve alturistik terör risk algısı*

	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	
<i>Ailemin/tanıdıklarımın terör saldırısına maruz kalabileceğini düşünüyorum</i>	<i>Büyük şehirler giderek riskli hale gelmektedir</i>						
	<i>Evet</i>	276	3,51	1,295	373	4,808	,000
	<i>Hayır</i>	99	2,78	1,344			

Büyük şehirlerin her geçen gün daha riskli hale geldiğini düşünenler ($\bar{X}$ =3,51), bu düşüncüyü paylaşmayanlara ($\bar{X}$ =2,78) göre, ailesinin/tanıdıklarımın terör saldırılarına maruz kalabileceğini daha fazla düşünmektedirler. Aynı şekilde yakın gelecekte ailesinin/yakınlarının bir terör saldırısına maruz kalma korkusu ile büyük şehirlerin giderek riskli hale geldiği düşüncesi arasında da anlamlı farklılık bulunmuştur [$t_{(375)}=6,726, p < .01$].

Tablo 4.33. *Büyük şehirleri riskli görme ve alturistik terör korkusu*

	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	
<i>Yakın gelecekte ailemin/tanıdıklarımın terör saldırısına maruz kalmasından korkuyorum</i>	<i>Büyük şehirler giderek riskli hale gelmektedir</i>						
	<i>Evet</i>	278	3,55	1,241	375	6,726	,000
	<i>Hayır</i>	99	2,57	1,295			

Buna göre, büyük şehirlerin her geçen gün daha riskli hale geldiğini düşünenler ($\bar{X}$ =3,55), bu düşüncüyü paylaşmayanlara ($\bar{X}$ =2,57) göre aile/tanıdıklarımın terör saldırılarına maruz kalmasından daha fazla korkmaktadırlar.

4.8.2.4.2. Yaşanılan şehre göre

Alturistik terör risk algısı yaşanılan şehre göre anlamlı fark göstermektedir [$t_{(389)}=2,600, p < .05$].

Tablo 4.34. *Yaşanılan şehre göre alturistik terör risk algısı*

	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	
<i>Ailemin/tanıdıklarımın terör saldırısına maruz kalabileceğini düşünüyorum</i>	<i>Yaşanılan Şehir</i>						
	<i>Ankara</i>	259	3,42	1,328	389	2,600	,010
	<i>Ankara dışı</i>	132	3,05	1,353			

Ankara’da yaşayanlar ($\bar{X}=3,42$) Ankara dışında yaşayanlara ($\bar{X}=3,05$) göre aile/tanıdıklarının terör saldırılarına maruz kalabileceğini daha fazla düşünmektedirler. Bu durum büyük şehirlerin giderek riskli bulunması ve Ankara’nın da bu kategoride yer alması durumuyla açıklanabilir. Ancak alturistik terör korkusu ile yaşanan şehir arasında anlamlı farklılık bulgulanmamıştır. Ankara’da yaşıyor olmanın alturistik bir risk algısı oluşturmaya rağmen alturistik bir korkuya sebep olmaması ise kişisel ve alturistik bazda risk algısının korkudan daha yüksek bulgulanmış olmasına bağlanabilir. Ayrıca, görüşmecilerin de kayda değer bir oranı büyük şehirlerde yaşayan tanıdıkları için terör riski algıladıklarını ve korktuklarını ifade etmişlerdir:

Özellikle Ankara’da yaşayan akrabalarım ve İstanbul’da yaşayan arkadaşlarımla ilgili böyle kaygılarım var. (Kadın, 33, Güvenpark)

4.8.2.4.3. Yaşanılan muhite göre

Yaşanılan şehir ile tam tersi bir şekilde yaşanan muhit ile alturistik terör korkusu arasında anlamlı fark bulgulanırken [$F_{(2-236)}= 4,483, p<.01$] alturistik terör risk algısı ile arasında anlamlı farklılık bulgulanmamıştır.

Tablo 4.35. Yaşanılan muhite göre alturistik terör korkusu

Boyut	Yaşanılan muhit	N	X	SS	F	P	Anlamlı Fark
Yakın gelecekte ailemin/tanıdıklarımın terör saldırısına maruz kalmasından korkuyorum	Üst gelir grubu	86	3,53	1,343	4,483	,009	(Üst gelir/Orta gelir–Alt gelir)
	Orta gelir grubu	89	3,42	1,421			
	Alt gelir grubu	64	2,88	1,228			

Buna göre, üst gelir grubu alanlarda yaşayanlar ($X= 3,53$) ve orta gelir grubunda yaşayanlar ($X= 3,42$), alt gelir grubunda yaşayanlara ($X= 2,88$) göre yakın gelecekte ailesinin /yakınlarının bir terör saldırısına maruz kalmasından daha fazla korkmaktadırlar. Bu analizde üst gelir grubu olarak kodlanan alanın Çankaya olduğu düşünüldüğünde, üst gelir grubu alanlarda yaşayanların alturistik terör korkusunun şehrin kalabalık, merkezi alanlarında yaşıyor olmalarından dolayı kişisel terör korkusunda oldu gibi ailelerinin ve yakınlarının böyle bir saldırıya maruz kalma durumundan daha çok korkmaları ile açıklanabilir. Orta ve alt gelir grubu olarak kodlanan alanlar şehrin daha çeperinde kalan ve terör saldırısı beklentisiyle ilişkilendirilen kalabalık mekânlardan uzak yerler olması nedeniyle alturistik korku düzeylerinin daha düşük gözlemlendiği düşünülebilir.

Görüşmecilerin büyük kısmı da, bu merkezi muhitlerde yaşamıyor olsalar da bu alanları kullanmak durumunda kaldıklarında daha temkinli olduklarını ve yine yakınlarına ilişkin böyle bir tehdit algısı ve korkuya sahip olduklarını ifade etmişlerdir.

Küçük kardeşim, hala üniversiteye hazırlanıyor. O Kızılay'ı sık kullanıyor. Ben onun için çok endişelendiğim zamanlar oluyodu. Mesela telefonumu açmayınca, 5 dakika açmayınca haberlere bakıyoduk. 10 dakika 15 dakika işte aramayınca, cevap vermeyince böyle stresli bekleyişlerimiz falan oldu yani. Ben kendim şahsi olarak. Tabi ailemi de hemen heyecanlandırmak istemem ama kendi içinde yaşadığım zamanlar oluyo yani. (Erkek, 24, Güvenpark)

4.8.2.5. Terör mağduriyeti

Daha önce bir terör saldırısını doğrudan veya dolaylı olarak deneyimlemiş olanların ailelerine ve yakınlarına ilişkin terör risk algıları ve terör korkularına bakılmıştır. Buna göre doğrudan terör mağduriyeti ile alturistik terör risk algısı [$t_{(388)} = 3,703$, $p < .05$] ve alturistik terör korkusu [$t_{(390)} = 2,551$, $p < .05$] arasında anlamlı bir fark bulgulanmıştır.

Tablo 4.36. Terör mağduriyetine göre alturistik terör risk algısı

		<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
<i>Ailemin/tanıdıklarımın terör saldırısına maruz kalabileceğini düşünüyorum</i>	<i>Bir terör olayına doğrudan maruz kaldınız mı?</i>						
	<i>Evet</i>	59	3,88	1,274	388	3,703	,000
	<i>Hayır</i>	331	3,19	1,335			

Buna göre bir terör olayına doğrudan maruz kalanlar ($\bar{X}=3,88$) kalmayanlara ($\bar{X}=3,19$) göre ailesinin/tanıdıklarının terör saldırılarına maruz kalabileceğini daha fazla düşünmektedirler.

Tablo 4.37. Terör mağduriyetine göre alturistik terör korkusu

		<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
<i>Yakın gelecekte ailemin/tanıdıklarımın terör saldırısına maruz kalmasından korkuyorum</i>	<i>Bir terör olayına doğrudan maruz kaldınız mı?</i>						
	<i>Evet</i>	58	3,69	1,453	390	2,551	,011
	<i>Hayır</i>	334	3,21	1,309			

Aynı şekilde, bir terör olayına doğrudan maruz kalanlar ($\bar{X}=3,69$) kalmayanlara ($\bar{X}=3,21$) göre ailesinin/tanıdıklarının terör saldırılarına maruz kalmasından daha fazla korkmaktadırlar. Benzer bulgulara gerçekleştirilen görüşmelerde de rastlanılmıştır.

Ankara Gar patlamasında ağır yaralanmış, öldü denilerek morga konulmuş ve bir bacağını kaybetmiş olan görüşmecilerden biriyle gerçekleştirilen görüşme sırasında, görüşmecinin, patlamadan ancak 60 gün sonra babasını görebilen 13 yaşındaki kızı, defalarca aramış ve babasına nerede olduğunu, ne yaptığını sormuştur:

Kızım aradı. (*Telefon konuşması*). Korkuyo korkuyo, yaşamaya korkuyo, nefes almaya korkuyo, göndermeye korkuyo, tüm korkularına rağmen illa benim yanıma gelmek istiyο. Çünkü ben kızıyla yaşıyorum. (...).Ya anmaya götürmedim ama her olayda, yani bazen söz veriyorum gitmeyeceğim tamam diyorum, sürekli beni arıyo. E biraz önce de aradı. Neredesin, napiyosun ki ben bıraktım onu şeye. Sorumluluk hissediyor. Benle yaşıyo, daha önce haftada 2 gün annesine gidiyodu şimdi haftanın 7 günü bende kalıyo. Biraz da kendini bana bakmaya mecbur mu hissediyor, yanımda olmaya mecbur mu hissediyor. Hani onun da çocukluğunu çaldılar. Garip bi olay, gitmiyor anneye, yanımda olmak istiyο, bi de beni kontrol edebilmek istiyο. İşte sabah bi olay var hemen internete giriyor onları bi takip ediyο. Nolacak, n olmayacak, gitme, gidersen ben de gelirim, geliyor da. (Erkek, 43, Gar)

Görüşmeci, mağduru olduğu terör saldırısından sonra kızının sürekli haberleri takip ettiğini, kendisini kontrol etmeye çalıştığını, yanından ayrılmamaya dikkat ettiğini ve sürekli kendisine telkinde bulunduğunu aktarmıştır.

Bir terör saldırısına dolaylı olarak maruz kalma durumu ile ailesinin/tanıdıkların terör saldırısına maruz kalabileceği düşüncesi arasında da anlamlı bir fark [$t_{(388)}= 2,902, p < .05$] bulunmuştur.

Tablo 4.38. Dolaylı terör mağduriyetine göre alturistik terör risk algısı

	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
<i>Ailemin/tanıdıklarımın terör saldırısına maruz kalabileceğini düşünüyorum</i>	<i>Yakın çevrenizden birileri terör mağduru oldu mu?</i>					
<i>Evet</i>	126	3,58	1,248	388	2,902	,004
<i>Hayır</i>	264	3,16	1,378			

Buna göre yakın çevresinden birileri terör olayına maruz kalmış olanlar ($\bar{X}=3,58$) böyle bir maruziyet yaşamamış olanlara ($\bar{X}=3,16$) göre aile/tanıdıklarının terör saldırılarına maruz kalabileceğini daha fazla düşünmektedirler. Bir terör saldırısını dolaylı olarak deneyimlerle alturistik terör risk algısı arasındaki bu anlamlı farklılığa rağmen bu dolaylı deneyim yalnızca risk algısı düzeyinde kalmış ve alturistik terör korkusuna yol açmamıştır.

4.8.3. Telkinde Bulunma Davranışı

Hem anketler yoluyla terör saldırılarını doğrudan ve dolaylı deneyimleyenlerin hem de görüşmeler yoluyla doğrudan deneyimleyenlerin alturistik risk algıları ve korkuları nedeniyle çevrelerine telkinde bulunma yönünde bir davranış geliştirip geliştirmedikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Nicel analizlerden elde edilen regresyon sonuçları, alturistik risk algısı ve alturistik terör korkusu ile aileye/yakınlara telkinde bulunma arasında istatistiksel açıdan anlamlı ($t = 8,522$, $p = 0,000$), pozitif doğrusal bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.39. *Alturistik terör risk algısı ve korkusunun telkin davranışına etkisi*

	B	β	F	R²	t	p
Sabit	1,278					
Alturistik risk	,299	,310	128,631	,409	8,522	0.000
Alturistik korku	,386	,401				

Bu iki bağımsız değişkenin telkin davranışının ne kadarını açıklayabildiğini tespit etmek amacıyla öncelikle bağımsız değişkenler arasındaki korelasyona bakılmış ve .07'den küçük olduğu için (.617) işleme uygun olduğuna karar verilmiştir. Buna göre; alturistik terör risk algısı tek başına telkin davranışının % 31'ini, alturistik terör korkusu ise tek başına % 40'ını açıklarken bu iki değişken birlikte bu davranışın % 40,9'unu açıklayabilmektedirler.

4.8.3.1. *Telkin davranışına etki eden sosyodemografik etkenler*

Ailelerine ve yakınlarına dikkatli olmaları konusunda telkinde bulunduğunu ifade edenlerin oranı en yüksek yüzdeyle 78.8'dir. Büyük oranda alturistik risk algısı ve terör korkusu tarafından tetiklenen telkin davranışında cinsiyet, yaş, çocuk sahibi olma, çalışma durumu, yaşanılan muhit ve bir terör olayına doğrudan maruz kalmanın önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Buna göre, cinsiyet ve aileye/ yakınlara dikkatli olmaları konusunda telkinde bulunma arasında da anlamlı bir fark bulgulanmıştır [$t_{(379)} = 2,383$, $p < .05$].

Tablo 4.40. Cinsiyete göre telkin davranışı

	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	
<i>Aileye telkin</i>	<i>Cinsiyet</i>						
	<i>Kadın</i>	142	3,75	1,131	379	2,383	,013
	<i>Erkek</i>	239	3,43	1,382			

Bu sonuçlara göre, kadınlar ($\bar{X}=3,75$) erkeklere ($\bar{X}=3,43$) göre ailelerine/ yakınlarına dikkatli olmaları konusunda daha fazla telkinde bulunmaktadır. Bu sonuçlar hem kişisel hem de alturistik risk algısı ve terör korkusu sonuçlarıyla uyum içerisindedir. Risk algısı ve terör korkusunun cinsiyete göre anlamlı fark gösterdiği ve bu farklılığın davranışa yansımaya ve güvensiz hissetme noktasında da söz konusu olduğu düşünüldüğünde aynı farkın telkin davranışı üzerinde de gözlemlenmesi beklenen bir sonuçtur. Nitekim intihar saldırıları sırasında olay yeri ve çevresinde bulunanların neredeyse tamamı ilkin anneleriyle iletişime geçmişlerdir.

Bu çalışmada alturistik bağlamda yaşın, hem alturistik risk algısı hem de alturistik terör korkusu üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı gözlemlenmiştir. Ancak aileye/ yakınlarla terör olayları dolayısıyla dikkatli olmaları konusunda telkinde bulunma davranışı üzerinde yaşın anlamlı bir belirleyici olduğu bulgulanmıştır [$F_{(4-365)}= 3, 009$, $p<.05$].

Tablo 4.41. Yaşa göre telkin davranışı

<i>Boyut</i>	<i>Yaş</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
<i>Aileye telkin</i>	18- 24	134	3,37	1,385	3,009	,018	18-24_ 46-55, 56 ve üzeri
	25- 35	136	3,46	1,276			
	36- 45	46	3,67	1,230			
	46- 55	33	4,03	1,075			
	56 ve üzeri	21	4,10	1,221			

Bu doğrultuda 56 yaş ve üzerinde olanlar ($X=4,10$) ile 46-55 yaş grubunda olanların ($X=4,03$) 18-24 ($X= 3,37$) yaş grubunda olanlara göre ailelerine/ yakınlarına dikkatli olmaları konusunda daha fazla telkinde buldukları gözlemlenmiştir. Bu durum suç korkusu literatüründe yer alan, yaşla paralel biçimde kişisel suç korkusunun arttığı tespiti ile açıklanamaz. Nitekim çalışmamızda yaş ile kişisel terör korkusu ve terör risk algısı arasında anlamlı bir ilişki bulgulanmamıştır. Yaş grupları arasında gözlemlenen bu

farklılığın herhangi bir belirleyicisinin olup olmadığının anlaşılması için veriler çocuk sahibi olma durumuyla ilişkili olarak yorumlanmıştır. Örnekleme teşkil eden 18- 24 yaş grubunun %99,3'ünün çocuk sahibi olmadığı göz önünde bulundurulduğunda en yüksek negatif değerin bu grupta çıkması olağan gözükmemektedir. Telkinde bulunma davranışının en yüksek gözlemlendiği 46- 55 ve 56 ve üzerinde olan yaş gruplarında ise çocuk sahipliği sırasıyla % 83,8 ve % 90,5 ile en yüksek düzeydedir. Dolayısıyla yaşın telkin üzerindeki belirleyiciliği çocuk sahibi olma durumuyla bir kesişim kümesine sahip olduğu için anlamlı bir farklılık göstermektedir denilebilir. Ayrıca belirli bir yaşın üzerinde bulunan bireylerde, telkin davranışı her zaman zorunlu olarak bir suç veya terör olayını takip etmemektedir. Aile büyüğü olmanın, sorumlulukların bir sonucu olarak gelenekselleşmiş bir biçimde telkin davranışı pek çok ailede gündelik yaşamın içinde rutin bir seyre sahiptir. Dolayısıyla yaşa bağlı terör korkusu ile telkin arasında bir paralellik arama zorunluluğu söz konusu değildir diyebiliriz:

Yani herkes, büyükler küçüklerine hep söylüyodu, benim de abim bana söylüyodu, annem babam bana söylüyodu. Ben de kardeşime söylüyodum tabi. Herkes herkese söylüyodu herkes herkese telkinde bulunuyodu. Abi girmeyin şuralara, ya da işte Kızılay'da bi işiniz varsa erteleyin. (Erkek, 24, Güvenpark)

Nitekim ailesine ve yakınlarına terör olayları nedeniyle dikkatli olunması hususunda telkinde bulunma durumu ile çocuk sahibi olma durumu arasında da anlamlı bir fark vardır [$t_{(377)} = 2,401, p < .05$].

Tablo 4.42. Çocuk sahibi olmanın telkin davranışına etkisi

	<i>N</i>	$\bar{X}$	<i>S</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
<i>Aileye telkin</i>	<i>Çocuğunuz var mı?</i>					
<i>Evet</i>	113	3,80	1,204	377	2,401	,013
<i>Hayır</i>	266	3,45	1,331			

Buna göre, çocuk sahibi olanlar ($\bar{X}=3,80$) olmayanlara ($\bar{X}=3,45$) göre ailelerine/ yakınlarına dikkatli olmaları konusunda daha fazla telkinde bulunmaktadırlar. Yukarıda, yaş ve telkine ilişkin anova testinin yorumunda da yüzdellikleri verildiği üzere çocuk sahibi olma durumu aileye telkini etkilemektedir.

Görüşmelerden elde edilen sonuçlar da çocuk sahibi olmanın telkin davranışı üzerindeki etkisini göstermektedir. Annelerin terörü doğrudan deneyimleyen çocuklarına karşı ve terörü deneyimleyen annelerin çocuklarına karşı tutumları şu alıntılarla örneklenebilir:

Annem ucunu bıraksam oğlum Ordu'ya geri mi gelsen. İyi de ne yapacam anne Ordu'da yani. Bi de anneme bunu anlatabiliyorum, böyle bir iletişimimiz var. Anne, ya tam olarak istedikleri biraz da bu yani, korkalım, edelim, kenara sinelim falan filan. Yani şimdi bütün hayatımı değiştireyim mi bu oldu diye şey söyleyebiliyorum. Sakın dediklerini yapmıyorum, evimde durmuyorum, sokağa çıkıyorum, Ordu'ya dönmüyorum diye bana kızma. Seni benden bunları istemek zorunda bırakanları, bunları cezalandır kendi zihninden. Yani yazık, bunları düşünmek zorundayım de. Evladına yazık bunu söylemek zorundayım, onu geri çağırarak zorundayım, eğitimini yarım bırak gel demek zorundayım de, ama kesinlikle ve kesinlikle bana yönlendirme. (Erkek, 33, Gar ve Merasim Sk.)

Ondan sonra sanki her zaman her yerde bi patlama. Oğlum zaten İzmir'deydi. Sürekli onu arıyodum, sürekli nerde olduğunu merak ediyodum, dışarı çıkmaması için tembilyodum. Sanki ordan kötü bi haber alacakmışım gibi. Çünkü Türkiye'nin her yerinden bu tehlike söz konusuydu ve ben çok endişeliydim o dönemde. (Kadın, 44, Güvenpark ve Merasim Sk.)

Aile ve yakınlarla telkinde bulunma davranışı ile arasında anlamlı fark bulgulan bir diğer değişken ise çalışma durumudur [$F_{(7-371)} = 2,679, p < .05$].

Tablo 4.43. Çalışma durumunun telkin davranışına etkisi

<i>Boyut</i>	<i>Çalışma durumu</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
<i>Aileye telkin</i>	<i>Kamu çalışanı</i>	86	3,40	1,249	2,679	,010	<i>Ev kadını_ Öğrenci, Özel sektör, Kamu çalışanı, İşsiz</i>
	<i>Özel sektör çalışanı</i>	113	3,56	1,336			
	<i>Ev kadını</i>	8	4,62	,518			
	<i>Esnaf</i>	13	4,23	,832			
	<i>İşsiz</i>	23	3,30	1,579			
	<i>Öğrenci</i>	101	3,43	1,322			
	<i>Emekli</i>	29	4,10	,900			
	<i>Diğer</i>	6	3,00	1,897			

Bu anlamda ev kadınları ($X = 4,62$); öğrencilere ($X = 4,43$), özel sektör çalışanlarına ($X = 3,56$), kamu çalışanlarına ($X = 3,40$) ve işsizlere ($X = 3,30$) göre; emekliler ($X = 4,10$), öğrenciler ($X = 3,43$) ve kamu çalışanlarına ($X = 3,40$) göre ailelerine/ yakınlarına dikkatli olmaları konusunda daha fazla telkinde bulunmaktadır. Tabloda görüldüğü üzere, ev kadınları neredeyse bütün diğer gruplardan daha fazla telkin davranışında bulunmaktadır. Bu durum, cinsiyetle ilişkili olarak açıklanabilir. Nitekim alturistik risk algısı ve terör korkusu sonuçları ve bunların davranışa yansımaları göz önünde

bulundurulduğunda kadınların her zaman daha yüksek risk algısı, korku ve kaçınma davranışı sergiledikleri bulgulanmıştı. Bu analizde öne çıkan bir diğer grubun ise emekliler olduğu görülmektedir. Emekliler de öğrencilere ve kamu çalışanlarına göre daha yüksek telkin davranışı geliştirmektedirler. Emekliler içindeki kadınların oranının yalnızca % 16,7 olduğu düşünüldüğünde bu durum cinsiyet faktörüyle açıklanabilir değildir. Ancak daha önce yaş ile telkin davranışı arasında tespit edilen belirleyici unsur burada da rahatlıkla devreye sokulabilir. Daha önce de bahsedildiği gibi hem kişisel hem de alturistik terör risk algısı ve korkusuna ilişkin analiz sonuçlarında yaş anlamlı bir değişken olarak karşımıza çıkmamıştır. Buna rağmen emeklilerin telkin etme yüzdelerinin daha yüksek olması yaşla ilgili kısımda açıklandığı gibi çocuk sayısı ile ilişkili olarak yorumlanabilir. Bunun yanı sıra her ne kadar risk algısı ve korku duygusuna sahip olmasalar da (anlamlı sonuç bulgulanmamıştır) yaşlıların telkin davranışı geliştirmeleri, gündelik hayatın rutininde gözlemlenen, herhangi bir suç veya terör olayıyla bağımsız bir durumda da ortaya çıkabilen bir aile büyüğü, sorumluluk sahibi birey davranışı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaşanılan muhit de aileye/ yakınlarına terör saldırılarına maruz kalmaları korkusuyla dikkatli olmaları konusunda telkinde bulunma ile anlamlı bir fark göstermektedir [$F_{(2-226)}= 4,342, p<.05$].

Tablo 4.44. Yaşanılan muhitin telkin davranışına etkisi

<i>Boyut</i>	<i>Yaşanılan muhit</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
<i>Aileye telkin</i>	<i>Üst gelir</i>	79	3,85	1,262	4,342	,014	<i>Üst gelir- Alt gelir</i>
	<i>Orta gelir</i>	87	3,40	1,307			
	<i>Alt gelir</i>	63	3,24	1,341			

Üst gelir grubu olarak kodlanan alanlarda yaşayanlar ($X= 3,85$) alt gelir grubu ($X=3,24$) olarak kodlanan alanlarda yaşayanlara göre ailelerine/ yakınlarına dikkatli olmaları konusunda daha fazla telkinde bulunmaktadır. Bu sonuç yakın gelecekte ailesinin/yakınlarının bir terör saldırısına kurban gitme korkusu taşıyanlara ilişkin sonuçla paraleldir. Nitekim üst ve orta gelir grubu olarak kodlanan alanlarda yaşayanların alt gelir grubu olarak kodlanan alanlarda yaşayanlara göre daha yüksek alturistik terör korkusuna sahip olduğu bulgulanmıştı. Dolayısıyla orta gelir grubu alanlarda yaşayanlarda çok net görülmemekle, terörün kalabalık düzenli alanlarla birlikte algılandığı bulgusundan hareketle, kentin merkezi sayılabilecek üst gelir grubu alanlarda

yaşayanlar kentin periferinde bulunanlara göre daha fazla telkin davranışı geliştirmişlerdir.

Son olarak, aileye/ yakınlarla dikkatli olmaları konusunda telkinde bulunma ile bir terör olayına doğrudan maruz kalma durumu arasında da anlamlı bir fark söz konusudur [$t_{(377)}=2,011$, $p < .05$]. Buna göre, bir terör olayına doğrudan maruz kalanlar ($\bar{X}=3,88$), kalmayanlara ($\bar{X}=2,50$) göre ailelerine/ yakınlarına dikkatli olmaları konusunda daha fazla telkinde bulunmaktadır. Bu durum terörü doğrudan deneyimlemiş olanların bu olayı bir daha deneyimleyebileceklerine ilişkin algıyla açıklanabilir. Bir olay bir kere cereyan ettiyse ikincisinin de aynı şekilde cereyan edebilme ihtimali genellikle göz önünde bulundurulur. Aksi şekilde bireylerde nadiren de olsa “bu benim başıma gelmez” düşüncesinin varlığı söz konusu olabilmektedir. Ancak yine de doğrudan terör mağduru olma ve olmama arasında telkin davranışı geliştirme noktasında görülen farkın çok da yüksek olmadığı ($p<0.45$), telkin davranışının deneyimle çok keskin bir ayrıma uğramadığı gözden kaçırılmamalıdır.

Aileye telkin davranışına etki eden bu risk ve korku faktörlerinin güvenlik tedbirleri talebini tetikleyip tetiklemediğinin kontrolü için yapılan analizlerde ise anlamlı sonuca ulaşılamamıştır. Buna göre, davranışa etki eden alturistik risk algısı ve terör korkusu güvenlik talebini açıklamamaktadır.

4.8.3.2. Telkin davranışına etki eden diğer faktörler: mekân, zaman, resmi uyarılar ve geçen zaman

Yukarıdaki sosyodemografik değişkenlerin yanı sıra telkin davranışı üzerinde etkili olan başka değişkenler de söz konusudur. Telkin davranışının, bir eylemin, bir faaliyetin tamamen gerçekleştirilmemesine ilişkin olmaktan ziyade belirli mekân, zaman dilimlerine ilişkin sınırlamaları içerdiği de görülmektedir. Özellikle Kızılay gibi merkezi kalabalık alanları kullanmamaya ve bu alanlar kullanılmak zorundaysa da daha yoğun olmadığı saatlerde kullanmaya ilişkin tembihler söz konusudur.

Her seferinde uzak dur, Kızılay'dan geçme, Kızılay'dan şöyle yap gibisinden sürekli bi tembihleri vardı. (Erkek, 30, Gar, Güvenpark ve İstiklal)

İşte Kızılay'da bi işiniz varsa erteleyin. Pazar gününe denk getirin Kızılay'daki işlerinizi. (...). Yani çünkü iş trafiği falan yok ya. Ya da ne bileyim polis memurları o ara tatil falandı bilmiyorum. (Erkek, 24, Güvenpark)

Aileye, çevreye telkinde bulunulurken göz önünde bulundurulan bir diğer faktör ise, resmi makamlardan gelen güvenlik uyarılarıdır. Özellikle de Amerikan büyükelçiliğinin kendi vatandaşları için yaptığı güvenlik çağrılarının referans alındığı tekrarlanan bulgular arasındadır:

Amerikan büyükelçiliği yine böyle bi açıklama yapmış, vatandaşlarımıza uyarıdır diye. Ertesi gün benim yeğenlerim Kızılay'a gelecekler anneleriyle beraber, dedim ki yok *(gelemezsiniz)*. (Erkek, 37, Gar ve Güvenpark)

Bu unsurların yanı sıra telkin davranışına etki eden bir diğer faktör, terör eyleminin üzerinden geçen zaman süresidir. Olayın üzerinden geçen zaman süresi benzer türden olayların yaşanma şiddet ve sıklığına da bağlı olarak artan veya azalan bir eğilim göstermektedir. Hem anketlere hem de görüşmelere verilen cevaplar risk algısı, korku ve davranış geliştirme anlamında zaman sorgusuna muhatap olmuş, cevaplayıcılar “o zaman mı, şimdi mi?” sorusunu yöneltmişlerdir. Elde edilen sonuçlar, olayların durulmasına ve üzerinden zaman geçmesine ve bağlı olarak telkin davranışının azaldığını ortaya koymaktadır:

Tabii ki her zaman tetikte kalamıyoruz, unutuyoruz zamanla ama o tür olaylar yaşandığı dönemlerde veya ülke içi birtakım karışıklıklar olduğu dönemlerde uyarıyorum. Ordan gitme veya işte şu saatlerde dışarı çıkma, şu yolu kullan gibi kendimce çözümler bulmaya çalışıyorum. (Kadın, 33, Güvenpark)

O dönemde çok, hergün. Yani hergün bi kaç kere üstelik. Ama şimdi hemen hemen her gün yine görüşüyoruz ama eskisi kadar tembihlerim yok. (Kadın, 44, Güvenpark ve Merasim Sk.)

Alturistik terör risk algısı, alturistik terör korkusu ve telkinde bulunma davranışının bu araştırma kapsamında sorgulanmasında temel belirleyici unsur, daha önce de bahsedildiği üzere, araştırmacı olarak benim kendi aileme ve yakınlarına ilişkin duyduğum kaygı ve korkudur. Özellikle Türkiye’de terör saldırılarının yoğun olarak yaşandığı dönemde anne, baba ve kardeşlerimle her gün iletişim halinde olmaya çalıştım ve hemen hergün tekrarlayan “kalabalığa girmeyin”, “çarşıya çıkmayın”, “dışarıda çok oyalanmayın” şeklindeki telkin cümlelerini hem kurdum hem de aile üyelerimden sık sık işittim. Dolayısıyla bu başlıktaki soruları görüşmecilere yöneltirken bir anlamda ‘kişisel olanın ne kadar toplumsal’ (Wacquant, 2003, s. 40) olduğunu, araştırmasının nesnesi haline gelmiş bir araştırmacı olarak bu anlamda toplumsal çapta bir ortaklaşmanın olup olmadığını tespiti çalıştığımı söyleyebilirim.

4.8.3.3. *Telkinde bulunmama*

Bunlara ek olarak göz ardı edilmemesi gereken bir diğer bulgu ise, özellikle ideolojik, politik bir bağlamı olan ve terör eylemlerine ilişkin daha bilinçli bir tavır takınılması gerektiğini ve bunun için bedel ödenebileceğini savunan görüşlerdir. Terörü doğrudan deneyimleyenlerin ve ailelerinin böyle bir düşünceye sahip olması, telkin davranışının ortaya çıkmaması sonucunu da beraberinde getirebilmiştir:

10.04'te patlama olmuş 10 Ekimde ben 10.06'da eşimi aramışım. Hemen arayıp o Adana'daydı gelememişti mitinge. Ben burda patlama oldu, ben iyiyim merak etme dedim, kapattım ben telefonu. Ondan sonra bi daha biz eşimle bu konuda, hani içeriği anlamında tabi ki şöyle oldu böyle oldu anlattım ama asla konuşmadık. Eşim de politik bir insan benim ailemin, birinci çeper ailemin tamamı politik insanlardan oluşuyor. Onun için de bu konuda telkinler, yani yapma etme anlamında değil. Daha dayanışmacı bir şey geliyor. İşte örgütlü toplumu yaratmanın örgütlü bir çevre yaratmanın faydasını da orda görüyoruz. Ben bugün ne yaparsam yapayım eşim dâhil, ..., yani niye bunu yapıyorsun? Hani politik tartışmasını yaparız, doğru mu yanlış mı yı yaparız ama yaa arkadaş yeter artık gibi bir uyarıyla karşılaşmadım şu ana kadar. Ama dediğim gibi bu, birinci çevremizin tamamının örgütlü olmasından kaynaklı. Yani eşim, bütün kardeşlerim, bazı kuzenlerim ki zaten burdaki arkadaş çevremizin hepsi partili arkadaşlar. Ordan kaynaklı problem yaşamıyorum ben. (Erkek, 40, Gar ve Güvenpark)

Yine görüşmecilerden bir tanesi, Ankara Gar saldırısından hemen sonraki gün aynı alanda gerçekleştirilen mitinge kardeşleriyle birlikte katıldığını, ancak bu konuda ailesinden herhangi bir engelle veya telkinle karşılaşmadığını ifade etmiştir:

Hiç kimse böyle bişey söylemedi bana, kardeşlerim de geldi zaten. Annem zaten çok kötüydü, bizim kötü olduğumuzu biliyodu ama hani nasılsın diyemiyodu. Çünkü sosyal medyada bana uzun süre ulaşlamayıp bütün arkadaşlarım hayatta mıyım diye yazınca annem de sosyal medyada beni görüyo. Hani o neler yaşanabildiğini az çok tahmin edip, e bide çocukluğumdan beri eyleme giderim yani ailem bana hiçbir zaman gitme demez, bu senin kararın der. Endişe duyar evet, ama şey iyi olduğunu söylediğinde, mesela annem bana o gün ulaşamasaydı korkunç şeyler olabilirdi, ama o gün tesadüf tam çıkarken böyle refleks olarak telefonu açıp iyiyim dediğimde hani o rahatladı biraz. Hani elbette o bütün katliamı belki benden daha fazla seyretti televizyonda ama demedi hiçbir şey demedi. Bi de şey, bu şeyle de alakalı dememesi, yani o kadar insanız ki şey diyemiyosun yani, bu kadar insan ölmüş bi kez daha insanları öldürmezler. Bu bizim aklımıza gelen bişey değil. Gerçekten değil. Yani bir gün sonra, tekrar ölebileceğimizi hiç düşünmedik. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

4.8.4. Alturistik İletişim

Alturistik terör korkusunda iletişim önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Alturistik terör korkusu ikili bir yapıya sahiptir. Yalnızca bireyin ailesinin ve yakınlarının bir terör mağduriyeti yaşamasına yönelik korkusunu değil, mağduriyeti doğrudan ve dolaylı yaşayanların ailelerine, ailelerinin korkularına ilişkin endişe ve tereddütleri de kapsamaktadır. Bu durum, terör saldırılarından hemen sonraki kısa zaman diliminde saldırıları deneyimleyenlerin aileleri ile iletişime geçme, onları haberdar etme; yakınlarının saldırıların gerçekleştiği yerde olma ihtimalini gözetken kişilerin ise ulaşma ve haber almaya çalışma davranışlarını ortaya çıkarmıştır:

Herkes telefonda eşine dostuna sağlıklı olduğunu, iyi olduğunu, ölmediğini anlatıyordu ağlayarak. Ben de telefon ettim sevdiklerime, ilk önce ailemi aradım. Henüz haberdar değillerdi, çünkü çok yeniydi. İki dakika geçti geçmedi dolmuşa bindim ve yani tam o anlarda 15 dakikalık 20 dakikalık süreden bahsediyorum patlama sonrası. Henüz ailem duymamıştı. Böyle böyle dedim: yani patlama oldu, ben iyiyim, korkmayın. Ablam Ankara'da yaşıyor hemen duymuş tabiki hemen onları aradım. Eniştem işteydi veya o anda yoldaydı belki de. Bir şey oldu mu, iyi mi diye onlara ulaşmaya çalıştım. Arkadaşlarımın hepsini tek tek. Yani ilk önce en yakınlarımı aradım, Ankara'da olanlarının iyi olup olmadıklarını öğrenme kaygısıyla, Ankara'da olmayan yakınlarımı da ben iyiyim demek için aradım. Ailem bittikten sonra da iş arkadaşlarımın hepsini aradım. (...). Yani patlama sonrası bir iki saat aramayla geçti diyebilirim sırayla. (Kadın, 33, Güvenpark)

İlk koştuğumda bi bi dakka koşmuşumdur. Durdum, nasıl aklıma geldiğini hatırlamıyorum, annem televizyonda görecekti, sağlam olduğumu bilsin diye hemen annemi aradım. İlkinde çok sakindim. Anne dedim burda patlama oldu, daha ne olup ne bittiğini görmedim, ben sapaşğlamım yani kıymık bile batmadı bi yerime, ama bişeyler var, geri dönüp bakmam lazım, belki yardıma ihtiyaç vardır. Az sonra tahminimce burda telefon çekmeyecek. Bunları akıl edebildim. Şimdi kapatmalıyım tamam mı annem, yardıma ihtiyaçları var dedim. Kapattı annem. Annem ilkinde o da algılayamadı muhtemelen, ya nasıl olur falan, patlama kesin bişeyi var diye 2- 3 dakka sonra beni geri arama ihtiyacı hissetti muhtemelen. (...) Anne dedim ben iyiyim, ama lütfen dedim bi daha arama bak, az sonra ulaşamayacaksın. Dedi ki oğlum dedi bak anlıyorum ama nolur bana bi selfi bişey at. Ben de annemden kurtulmak için dedim ki tamam atıyorum. Çarçabuk bi selfi attım, belimden üstümü atmışım. Olay oldu kesin belinden altı yaralı falan diye, ama artık bana ulaşamıyolar, kapandı. (Erkek, 33, Gar ve Güvenpark)

Ben hemen abimi aradım, çünkü abim daha çok kullanır Kızılay'ı. Abimi aradım, abime bağıryorum. Bağıryorum, o da anlamıyo, tabi sesi normal gelince abimin kapattım. Yaşıyo.

Sonra annemi babamı aradım. Anemi babamı aradım onlar açmadı. Ama telefonun çaldığını duydum, eğer dedim bişey olsaydı telefonu zarar görürdü ya da diyerek kendimi sakinleştirdim. Sonra bi iki dakika sonra onlar da beni aradı. (Erkek, 24, Güvenpark)

Ben bir fiil tam 90 gün hastanede yattım. Bunun uzun süresi yoğun bakım safhası gibi. (...) Ya ailem haber alamamış, ... benim telefonumda yüzlerce belki binlerce arama vardı. Telefonum patlamanın basıncıyla mikrofonu falan patlamış, ses iletilmiyor, sadece çalıyor. En son hemşire ya da ilk müdahaleyi yapan arkadaşlardan bi tanesi, ama hemşire olduğunu biliyorum, en son aramayı arıyo, diyo arkadaşınız burda. Kimsiniz diyo bu telefonun sahibi kim. Diyo arkadaşım, diyo arkadaşınız burda, kendisi yoğun bakımda, ağır diyo yaralı. O arkadaşım diğer arkadaşlarıma haber veriyo ve aileme haber veriyo. Kızım önce öldüğümü sanıyo, çünkü ilk gören arkadaşlar beni, alanda ilk gören arkadaşlar ölü olduğumu düşünüyolar. İlk sendika listesinde ölüyüm. İşte sosyal medya sayfamda insanlar başsağlığı mesajları paylaşıyolar. (Erkek, 43, Gar)

Benzer sonuçlara 2015'te Paris'teki Charlie Hebdo terör saldırıları sonrasında gerçekleştirilen araştırmada da rastlanılmaktadır (Pelletier ve Drozda-Senkowska, 2016, s. 93). Bu araştırmanın sonuçlarına göre, anket gerçekleştirilen örneklemin % 63'ü saldırıdan sonraki 15 dakika içerisinde, % 14'ü 15 dakikadan 1 saate kadar, % 7.50'si 1 saatten sonraki süre içerisinde yakınlarıyla telefon görüşmesi yaparken % 13'ünün akşam, yaklaşık % 2'sinin ise ertesi gün bu görüşmeleri gerçekleştirdiğini ortaya koymuştur. Örneklemin bu saldırı sonrasında ilk iletişime geçtiği kişiler sırasıyla meslektaşları (% 28.90), akrabalarından biri (% 28.30), eşleri (% 23.30) ve arkadaşları (% 16.40) olarak bulgulanmıştır.

4.9.Güvenlik Talebi, Algısı ve Dengesi

Araştırmada sorgulanan bir diğer konu ise güvenlidir. Bu başlık altında ölçek ve görüşme verileriyle örneklemin güvenlik tedbir ve politikalarına ilişkin tutumları analiz edilecektir. Daha önce, terör risk algısı, terör korkusu ve sosyopsikolojik sonuçları arasından ölçekler düzeyinde genel anlamda bir etkileşim olup olmadığının tespiti için ölçek ortalamaları regresyon analizine tabi tutulmuş ve terör risk algısının terör korkusunu, terör korkusunun ise sosyopsikolojik davranışları büyük ölçüde açıkladığı ve tetiklediği bulgulanmıştı. Peki, aynı şekilde terör korkusu bireylerin güvenlik tedbirleri konusundaki tutumunu açıklayabilmekte midir? Terör korkusunun tedbir talebini tetikleyip tetiklemediğini ölçmek amacıyla terör korku ölçeği ile tedbir ölçeği arasında regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Ancak elde edilen sonuçlar, terör korkusunun

güvenlik tedbiri istemini tetiklemediğini ortaya koymuştur. Bir diğer regresyon analizi ise etki ölçeği ve tedbir ölçekleri arasında gerçekleştirilerek gündelik hayatında kısıtlamaya gitme davranışının güvenlik tedbiri isteğini tetikleyip tetiklemediğini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ancak analiz sonuçları terörün sosyopolitik etkilerinin tedbir isteğinin yalnızca % 2,5'ini açıkladığını göstermektedir. Sonuç olarak denilebilir ki algılanan terör riski bir korku yaratmakta ve bu korku bir takım kaçınma davranışlarını ortaya çıkarmaktadır. Ancak ne terör korkusu ne de davranış değiştirme bireylerde güvenlik noktasında tedbir isteğini anlamlı derecede tetiklememektedir.

Güvenlik Tedbiri Ölçeği, bireylerin terör risk algısı, terör korkusu ve bunun gündelik yaşama etkileri sonrasında teröre ilişkin güvenlik önlemlerini ifade eden 5 maddelik bir ölçektir. Bu ölçek güvenlik önlemleri ve polis yetkisi olmak üzere 2 faktör altında toplanmıştır.

Tablo 4.45. Tedbir ölçeği yüzde ve frekansları

Güvenlik Tedbiri	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum	f
						%
Güvenlik harcamaları arttırılmalıdır	22	19	72	103	166	382
	5,8	5,0	18,8	27,0	43,5	100
Havaalanı, gar, AVM'ler gibi kalabalık alanlarda güvenlik tedbirleri arttırılmalıdır	12	7	42	120	201	382
	3,1	1,8	11,0	31,4	52,6	100
Polise, mahkeme izni olmaksızın telefon dinleme yetkisi verilmelidir	136	83	51	45	62	377
	36,1	22,0	13,5	11,9	16,4	100
Polise, mahkeme izni olmaksızın ev ve işyerlerini arama yetkisi verilmelidir	155	77	54	32	64	382
	40,6	20,2	14,1	8,4	16,8	100
Mobese ve benzeri gözetim araçları daha fazla yaygınlaştırılmalıdır	21	15	40	80	225	381
	5,5	3,9	10,5	21,0	59,1	100

Yukarıda ölçeğe ilişkin madde frekansları ve yüzdeleri verilmiştir. Buna göre; örneklemin % 70,5'i güvenlik harcamalarının arttırılmasına katıldıkları konusunda net fikir beyan ederken, bu harcamaların arttırılmasını istemeyenlerin oranı yalnızca % 10,8'dir. Bir diğer madde olan havaalanı, gar, avm gibi kalabalık alanlarda güvenlik önlemlerinin arttırılması maddesine katıldıklarını net bir şekilde ifade edenlerin oranı % 74 iken bu konuda olumsuz fikir beyan edenlerin oranı yalnızca 4,9'dur. Bezer doğrultuda

örneklemin % 80,1'i mobese ve benzeri gözetim araçlarının daha fazla yaygınlaştırılması gereğini savunurken bu yargıya katılmayanların oranı yalnızca % 9,4'te kalmaktadır. Teröre karşı belirli mekânlarda birtakım önlemler ve güvenlik tedbirleri alınmasına ilişkin yüksek düzeyde olumlu bir katılım söz konusudur. Ancak bu katılım durumu ölçeğin polise fazla yetki verilmesini ifade eden maddeleri için ters yönde bir dağılım göstermektedir. Buna göre örneklemin yalnızca % 28,3'ü polise mahkeme izni olmaksızın telefon dinleme yetkisi verilmesini onaylarken % 58,1'i bu görüşe karşı çıkmaktadır. Benzer şekilde örneklemin % 25,2'si polise, mahkeme izni olmaksızın ev ve işyerlerini arama yetkisi verilmesini onaylarken % 60,8'i bu görüşe katılmamaktadır. Sonuçlar, güvenlik tedbirleri noktasında en çok olumlanan tedbirlerin gözetim araçlarının yaygınlaştırılması (% 80) ve havaalanı, gar, AVM gibi kalabalık alanların kontrol edilmesi (% 74) olduğunu, buna karşın en az olumlanan tedbirin ise güvenlik güçlerine mahkeme izni olmadan ev ve işyerlerini arama yetkisi (% 25) ve telefon dinleme yetkisi (% 28) verilmesi olduğunu göstermektedir. Tedbir ölçeğinin teröre karşı güvenlik önlemlerinin alınmasını olumlarken polise fazla yetki verilmesini olumsuzlayan iki faktörlü yapısı bir anlamda temel tartışma konularından olan güvenlik- özgürlük ikilemini yansıtmaktadır.

Bu konuda yapılan başka çalışmalar da benzer sonuçları ortaya koymaktadır. Örneğin, 2010 yılında ABD'de 229 öğrenci ile gerçekleştirilen ve orta düzeyde bir terör korkusu bulguların araştırma sonuçları; örneklemin, en olumlu görüşü havaalanlarında yolcuların gelişigüzel aranması (% 69,87), en olumsuz görüşü ise, kızılötesi teknolojiler kullanmak yoluyla evlerin ayrıntılı olarak incelenmesi (% 25,75) noktasında belirttikleri bulgulanmıştır. Örneklemin % 26,20'si hükümetin e posta yazışmalarını görüntülemesine olumsuz yaklaşırken, sahibine bildirilmeksizin konutların ve işletmelerin arama emrinin kullanımına izin vermeye olumsuz yaklaşanların oranı % 40,17'dir. Bu araştırma sonuçları da araştırma bulgularımıza paralel olarak, en müdahaleci tekniğin kızılötesi teknolojiler aracılığıyla evlerin aranmasını en az müdahaleci olanın ise havaalanlarında yapılan aramalar olduğunu bulgulanmıştır (Zeigler, 2010, s. 14- 18). Bu sonuçlar, kalabalık merkezi mekânlara ilişkin risk algılama, korku belirtme ve kaçınma davranışıyla paralel olarak bu alanlarda güvenlik tedbirlerinin olumlandığını, ancak özgürlük sınırlarının geçildiği düşünülen noktada bir karşı duruş sergilendiğini göstermektedir.

4.9.1. Güvenlik Talebinde Belirleyici Olan Sosyodemografik Değişkenler

Güvenlik talebi sosyodemografik açıdan farklılık gösteren toplumsal gruplarda farklı düzeylerde gözlemlenebilir. Nitekim ölçek ortalaması alınarak gerçekleştirilen t-test ve anova analizlerinde, güvenlik talepleriyle yaş, öğrenim durumu, gelir ve Türkiye'nin temel problemi arasında anlamlı bir farklılık bulgulanmıştır. Ancak analiz sonuçlarına göre, cinsiyet, çocuk sahibi olma, çalışma, yaşanılan alan ve doğrudan ve dolaylı terör mağduriyeti ile güvenlik talebi arasında anlamlı bir farklılık söz konusu değildir.

Öncelikle, yaş ile güvenlik talebi düşüncesi arasında anlamlı fark söz konusudur [$F_{(4-368)}=2,135$, $p<.05$].

Tablo 4.46. Yaşa göre güvenlik talebi

Boyut	Yaş	N	X	SS	F	P	Anlamlı Fark
Ortalama Tedbir	18- 24	135	3,6274	,85514	2,135	,040	18-24_ 56+
	25- 35	137	3,4197	1,00360			
	36- 45	46	3,3674	,80755			
	46- 55	34	3,5647	,89912			
	56 ve üzeri	21	3,0286	,99254			

Anlamlılık derecesi çok yüksek olmamakla birlikte 18- 24 ($X= 3,6274$) yaş grubunda olanlar, 56 ve üzeri yaş grubunda olanlara ($X= 3,0286$) göre güvenlik tedbirleri arttırılmasını daha fazla savunmaktadırlar. Yaş ile algılanan terör riski ve terör korkusu arasında anlamlı bir fark bulgulanmamış, ancak kalabalık merkezi mekânları tüketme ve kaçınma davranışları geliştirme ve güvensiz hissetme bulgularında üst yaş grubunda yer alanlar daha ön plana çıkmıştır. Güvenlik talebine ilişkin sonuçların bu sonuçlarla uyummadığı gözlemlenmektedir. Dolayısıyla gençlerde güvenlik isteminin terör risk algısı ve terör korkusu dışında başka tetikleyicileri olduğu söylenilebilir.

Güvenlik talebi ile aralarında anlamlı farklılık bulunan bir diğer değişken örneklemin öğrenim durumudur [$F_{(5-378)}= 4,778$, $p<.01$].

Tablo 4.47. Öğrenim durumuna göre güvenlik talebi

<i>Boyut</i>	<i>Öğrenim Durumu</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
<i>Ortalama Tedbir</i>	Okuryazar	9	4,3000	,50498	4,778	,000	<i>Okuryazar-Ortaöğretim, Lisans, Lisansüstü</i>
	İlköğretim mz.	26	3,6269	1,07613			
	Ortaöğretim mz.	107	3,6561	,89181			
	Yüksekokul	46	3,7043	,79811			
	Lisans	149	3,2909	,96036			
	Lisansüstü	47	3,2670	,82240			

Buna göre yalnızca okuryazar olanlar ($X= 4,3000$) ortaöğretim mezunlarına ($X=3,6561$), lisansa ($X= 3,2909$) ve lisansüstü öğrenim durumunda olanlara ($X= 3,2909$) göre; ortaöğretim mezunları ($X= 3,6561$) lisans mezunlarına ($X= 3,2909$) göre ve yüksekokul mezunları ($X= 3,7043$) lisansa ($X= 3,2909$) ve lisansüstü öğrenim durumunda olanlara ($X= 3,2909$) göre güvenlik tedbirleri arttırılmasını daha fazla savunmaktadırlar. Yüksek anlamlılık derecesine sahip olan sonuçlar, eğitim düzeyi düştükçe güvenlik talebinin arttığını, eğitim ve güvenlik istemi arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Güvenlik talebi ile gelir düzeyi arasında da anlamlı farklılık bulgulanmıştır [$F_{(3-375)}= 3,438, p<.05$].

Tablo 4.48. Gelire göre güvenlik talebi

<i>Boyut</i>	<i>Gelir</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
<i>Ortalama Tedbir</i>	0- 1400 TL	143	3,5626	,84713	3,438	,017	<i>0-1400TL-2501-4000TL</i>
	1401-2500 TL	94	3,6670	,92604			
	2501- 4000 TL	78	3,2891	1,00041			
	4001TL +	64	3,3156	,98355			

Aylık geliri 0-1400 TL olanlar ($X=3,5626$) geliri 2501-4000TL olanlara ($X= 3,2891$) göre ve geliri 1401-2500TL olanlar ($X= 3,6670$) geliri 2501-4000TL ($X= 3,2891$) ve 4001 TL ve üzerinde olanlara ($X= 3,3156$) göre güvenlik tedbirleri arttırılmasını daha fazla savunmaktadırlar. Gelir durumu ile güvenlik tedbir talebi arasındaki ilişki, güvenlik ve eğitim düzeyi ilişkisinde olduğu gibi neredeyse doğrusal bir eğilim çizgisine sahiptir. Bu sonuçlara göre de gelir arttıkça güvenlik taleplerinin azaldığı ifade edilebilir. Frekans değerleri göz önünde bulundurulduğunda, gelir düzeyi nispeten yüksek olanların daha eğitilmiş oldukları görülmektedir. Dolayısıyla güvenlik talebi anlamında eğitim ve gelir düzeyi arasındaki paralellik anlaşılabilir. Eğitim ve gelir düzeyleri ile güvenlik

talepleri arasındaki bu negatif korelasyon daha sonra bahsedilecek olan özgürlük ve güvenlik dengesi vurgusu ile açıklanabilir. Toplumun kültürel ve ekonomik olarak nispeten daha yüksek bir düzeye sahip olan kesimlerinde özgürlük vurgusu güvenlik noktasında ön plana çıkarak güvenlik tedbirlerine destek olma anlamında bir düşüş yaratmaktadır.

Güvenlik talebi ile aralarında anlamlı fark bulunan son değişken Türkiye'nin algılanan temel problemidir [$F_{(4-349)}= 3,133, p<.05$].

Tablo 4.49. En önemli problem kategorisine göre güvenlik talebi

<i>Boyut</i>	<i>Problem</i>	<i>N</i>	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>F</i>	<i>P</i>	<i>Anlamlı Fark</i>
<i>Ortalama Tedbir</i>	<i>Ekonomi</i>	106	3,4594	,96442	3,133	,015	<i>Güvenlik ve terör_Ekonomi, Eğitim, Siyaset ve demokrasi</i>
	<i>Eğitim</i>	68	3,3529	,83585			
	<i>Siyaset ve Demokrasi</i>	79	3,3215	,99765			
	<i>Güvenlik ve Terör</i>	72	3,7965	,75051			
	<i>Diğer</i>	29	3,4828	,96142			

Bu anlamda Türkiye'nin en önemli problemi olarak güvenlik ve terörü görenler ($X=3,7965$); Türkiye'nin en önemli problemi olarak ekonomi ($X=3,4594$), eğitim ($X=3,3529$) ve siyaset ve demokrasiyi ($X=3,3215$) görenlere göre güvenlik tedbirleri arttırılmasını daha fazla savunmaktadırlar.

4.9.2. Güvenlik Algısının Dönüşümü

Terör patlamalarını deneyimlemiş olan görüşmecilerin bazıları terör korkusu nedeniyle mevcut güvenlik anlayışlarında kırılmalar meydana geldiğini ve daha önceden gereksiz ve müdahaleci olarak gördükleri bazı tedbirlerin artık kendileri için rahatlatıcı bir işlev gördüğünü ifade etmişlerdir. Bu bireyler, güvenliksizliğin ve aşırı güvenlik önlemlerinin yaratmış olduğu huzursuzluk arasında çelişkili bir konumda gidip gelmektedirler. Aşırı güvenlik önlemlerinin yarattığı huzursuzluk; özgürlüğe müdahale edilmesi ve güvenliğin meşrulaştırılması düşüncesinin yanı sıra özellikle örgütlü faaliyet gösteren topluluklarda, dışarıdan tamamen soyutlanmaları suretiyle ikincil bir tehdit altında bulunuyor olma düşüncesinden de kaynaklanmaktadır:

Daha fazla önlem daha fazla güvenlik. Normalde hiç sevmem ama mesela bazı barlar giriş çıkışlarına işte bu arama kapıları vardır ya onlardan koydu, hiç sevmediğim bişey olmasına rağmen güvende hissettirdi. Bu işte ikili bişey aslında. Bi yandan hani bizi daha fazla

denetim, gözetim altında tutan güvenlik araçlarının artması meşrulaşmış oldu bi yandan da buna bize ihtiyaç duyuruldu bu şekilde. (Erkek, 31, Gar)

Mesela 1 Mayıs'ta bizim en büyük şeyimiz şuydu, önceden biz devletin güvenlik şeylerinde, alanlarında kendimizi aratmamak için elimizden geleni yapardık. Şeylerde, geçişlerde arama alanından hep kavga çıkardı, dövüş çıkardı, gözaltı olurdu bilmem ne falan. Aratmazdık, arayamazsın sen beni derdik. **Ama bugün teslim olmuş durumdayız, beni ara diyoruz.** Metrodan geçerken çantamızı uzatıyoruz, **daha bize dedektör uzanmadan biz uzanıyoruz ona.** Eylem alanına gittiğimizde **daha bizim üstümüz aranmadan biz teslim oluyoruz,** elimizi kaldırıyoruz ara bizi diyoruz. Çünkü beni aramazsa öbürünü de aramaz diyoruz. Ama bizim yine arkadaşlarımız en son 1 Mayıs'ta işte onların izin verdiği 1 Mayıs'ta şey dedi, aratmayacam kendimi. Dedik ki aratman lazım, aratmamız lazım. Kendi aramızda kavga ettik bu kez, onlarla değil kendimizle kavga ettik. Yani böyle bişey oldu. Ve şey **hem güvenlik istiyoruz hem de diyoruz ki fazla güvenlik altına alınmış, bu kadar muhafaza edilmiş bir alan da korku yaratıyor. Çembere alınmaktan da rahatsız oluyoruz.** (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Güvenlik tedbirlerine yaklaşım biçiminde meydana gelen bir diğer dönüşüm, örgütlü bir hareketin içinde bulunan ve 1 Mayıs gibi çeşitli organizasyonlara kitlesel olarak katılım gösteren bireylerin polis güçlerine ilişkin algısında meydana gelmiştir. Gelenek olarak emniyet güçleriyle eylem, miting ve gösteri yapılıp yapılmaması anlamında bir çatışma içinde bulunan ve alanlarda polisin varlığından rahatsız olduğunu ifade eden örgütlü bireyler, bu süreç sonrasında bu konuda net bir tavır değişikliğine gitmişlerdir. Ancak bu durum, güvenlik güçlerinin kendilerini koruyacaklarına yönelik beklentiden değil, onların bulunduğu yere böyle bir saldırı yapılmayacağı düşüncesinden ve emniyet güçlerinin varlığının böylesi bir saldırı olmayacağına göstergesi olduğu fikrinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple, gösteri öncesinde polisin varlığı güvenlik açısından önemli bir veri olarak görülmekle birlikte bu varlığın gösteriler sürecinde devam edip etmediği de güvenlik endişesiyle sürekli kontrol edilmektedir:

Örneğin polis olmadan biz orda eylemi yaptırmıyoduk. Eskiden polis gelir sizi engellerdi, şimdi biz polisi çağırıyoruz, hadi gelin eylem başlayacak falan diyoruz yani. Polisin olduğu yerde saldırının olmayacağını artık çok net biliyoruz, çok net biliyoruz. Bu 10 Ekim'den kalma bi pratik yani. Polis orda dursun istiyoruz. Çünkü polis orda kendisi duracağından bize herhangi bir saldırı olmayacağını garantisidir aslında çünkü kendilerini korumak için ordalar. Ya da oraya geliyorsa büyük bir şey hali vardır, koruma hali vardır. (Kadın, 38, Gar ve Merasim Sk.)

Hani fazla güvenlik aldığında da endişe duyduğumuz oldu hani. Bi yandan dedik ki burda patlamayız ama dedik ki miting biterken bunlar bi anda giderse, bu barikatlar kalkarsa, çünkü biz miting anında fark edemiyoruz polis barikatı duruyo mu durmuyo mu, bu abluka kalktı mı etrafımızdaki bilmiyoruz. O yüzden şey, ya bi anda gider de yine gelir bizi patlatırsa. Hani eylem bitene kadar durmadıklarını da gördük. O yüzden şey var yani hem bi yandan varlığını önemsiyosun hem de bi yandan diyosun ki ya hani olmasa mı. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Çünkü polisin olduğu yerde herhangi bir katliam artık olmaz dedik, çünkü o gün polis yoktu. Çok ilginç bişey, polis bizim şeydir hani böyle mesafeli durduğumuz bişeydir politik görüşle de alakalı olsun, çünkü hep şiddet gördük polisten, başka bişey görmediğimiz için. O yüzden öyle değişti ki dengeler; yani polisin olduğu yerde endişe duyarken, daha önceleri, şimdi polisin olduğu yerde endişe duymuyoruz. Çünkü diyoruz ki o varsa patlama olmaz, o biliyodur. 1 Mayıs'ta, mesela katliamın hemen sonrasındaki 1 Mayıs'ta, yani 6 ay sonraki 1 Mayıs'tan bahsediyorum acayip böyle abluka altına alınmış bir 1 Mayıs gerçekleştirdik. Devlet getirip oralara X-Ray cihazları mı koymadı, aramalar, 3 noktadan geçmeler, tek girişler falan. Yani bizi böyle öyle bir korudu ki yani anlatamam gerçekten. Yani dedik ki arkadaşlar 1 Mayıs'a gelebilirsiniz, aradık. Korkan, o alana gelmekten endişe duyan, bir patlamaya tekrar tanık olmaktan korkan arkadaşlarımızı arayıp dedik ki gelin polis var. Polis var, korkmayın. Yani o gün 1 gün sonra da alana gittiğimizde ciddi bir polis yığınyla, o gün 10 Ekim'de hiç görmediğimiz bir polis yığınyla karşılaşınca aklımızdan zerre geçmedi. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

4.9.3. Güvenlik ve Özgürlük İkilemi

Güvenlik- özgürlük tartışmaları dünya çapında özellikle 11 Eylül saldırıları sonrası ABD'de uygulamaya giren terörle savaş politikaları kapsamında tartışmaya açılmış ve terörün tüm dünyada yaygınlaşmasıyla birlikte önemli bir gündem maddesi halini almıştır. İçinde bulunulan dönemde terörün doğrudan gündelik yaşamı hedeflediği ve dolayısıyla terör korkusunun gündelik yaşamda, kamusal alanlarda ortaya çıktığı göz önünde bulundurulduğunda, alınan güvenlik tedbirleri, özgürlüğün kısıtlamasını beraberinde getirmektedir. Güvenlik- özgürlük tartışması bağlamında görüşmecilerden elde edilen cevaplar ile bu konuya ilişkin literatürde üzerinde durulan noktalar arasında neredeyse birebir bir uyuşma söz konusudur.

Literatürde üzerinde en çok durulan noktalardan biri; medya ve siyaset aracılığıyla abartılan terör korkusunun terörün reel sonuçlarından daha çok korku yaydığı, terör korkusunun güvenlik politikalarını, iktidarların bekalarını ve toplum üzerindeki kontrollerini meşrulaştırmak amacıyla bir söylem olarak inşa edildiği yönündedir

(Wolfendale, 2007, s. 76; Renard, 2016, s.1; Beck, 2014, s. 363; Ahmed, 2015, s. 547-548; Irmak ve Kâhya, 2014, s. 323-324). Görüşmecilerin büyük çoğunluğundan elde edilen cevaplar da bu duruma işaret etmekte, bireylerin terör korkusu ile sindirilmeye çalışıldığını ve güvenlik tedbir ve politikalarının iktidarın iç muhalefeti susturma ve kendi meşruiyetini pekiştirme amacıyla kullanıldığı yönündedir:

Neye göre güvenlik önlemi yani, insanların yaşam alanları daraltıldı yani. Bu görsel olarak insanların günlük hayata karışmasında psikolojik baskı da uyguluyo yani. İşte Kızılay'ın göbeğinde bir karakol var, seyyar karakol, insanlar çay içmeye kafeye geliyorlar mesela, eşyle dostuyla sohbet etmeye geliyolar karşısında koca bir karakol, yığılı polis yani. O an ne düşünür, savaşta mıyız ya diye düşünüyorsunuz yani, savaş mı var, bişey mi var diye düşünüyorsunuz. Günlük hayata karışmayı insanlara unutturmaya başladılar. Normalleşmenin tam zıddı bi yön yani bu güvenlik tedbirleri. (...) Yani işte dediğim gibi yani bu anormal. (Kadın, 52, Gar ve Güvenpark)

Güvenlik politikalarının tamamı hükümetin iktidarda kalmasını sağlama politikalarıdır. (Erkek, 29, Gar)

Bizim salonda dahi anma yapmamızı engellediler bize. Biz, salona aldık kitlemizi, gelip salona gaz sıkıp gittiler. İnşaat mühendisleri odasının büyük salonunda bi anma, yani alternatif anma aslında, biz biliyoduk valiliğin böyle bişey yapacağını, alana alamayacağını, önceki seneden deneyimliydik. Yaptıkları şey şu; iddianamede adı geçenler alana alınabilir. Düşünün mesela mahkeme, ya öyle bi liste var ellerinde orda da 400- 500 kişi var ve hepsi maalesef Ankara'da değil o gün için. Yani şey diyo yani mesela, ben eşimi kaybetmişim ben içeri girebilirim, ama benim arkadaşım benle gelemmez. Böyle bi zihniyetle siz anma yapabilir misiniz? Ya da üniversite öğrencisi, arkadaşımı kaybetmiş, soyadı benzerliği yoksa alana giremez. İnsanların çoğu zaten girmeyi tercih etmedi. O nedenle biz İnşaat Mühendisleri odasında bi anma, alternatif anma, yani anma dediğimiz de orda kaybettiğimiz insanların hatırasını, ilkelerini, sözünü bi daha tekrar etme. Çok insani bişey yani, insan yani normal bi yakınımı bile kaybettiğinde işte 40ını, yıldönümünü, doğum gününü anar yani. Çok insani bir durum. Fakat buna izin verilmedi. Ya hiç bi zaman, mesela biz ayın 10'unda giderken dahi bu riski göze alarak gidiyoruz. Mesela ben son bi anmamızda 10 Nisanda giderken buraya uğradım, cebimde işte cüzdan, kimlik kartı dışında olan kartlarımı çıkarttım, anahtarlarımı buraya bıraktım ve şey üzerimde çok böyle şey nasıl diyeyim kitaptı, ondan sonra, yazı çiziydi bırakmadan, yani gözaltına alırsam süreç kısa olsun. (Erkek, 35, Gar)

Keşke daha önceden alınsaydı (güvenlik). Ben şimdi meslek de özel güvenlik olunca bi de bu 10 Ekim'i yaşadıkdan sonra ben güvenlik tedbirlerine dair hakkaniyetli ve doğru bir şekilde yapılması taraftarıyım. Yani biz yaptık demek için değil, gerçekten de gerektiği

şekilde yapılsın isterim. Mesela bakın bizim geçenlerde partimizin bir kongresi oldu ve çok ciddi güzel de bir katılım oldu. (...). Ankara Arena Spor salonunda. Tam da patlamanın olduğu yer, garın karşısı ve öyle ki öncesinde taahhüt edilen güvenlik tedbirlerinin çok çok dışında bişeydi. Yani kişinin şarz aletini aldılar, şarz aletini aldılar, tesbihini aldılar, ne bileyim laptopunu, arama noktasında bunlar. Kongre bitti, ben de o zaman görevliydim. (...)

Yav insanların gelmemesi için ve 30 bin küsur kişi katıldı o şeye ve yollardan çevrilen otobüs sayısı da 250'ye yakın. (Erkek, 37, Gar ve Güvenpark)

Göstermelik bi güvenlik politikası. **Korkutma güvenlik politikası.** İnsanları sindirip korkutarak patlamalarla korkutma, çok gördük Ankara'da. Yayıgara vardı, bomba patlayacak. (...) Biz bir eylem yapcaz, geliyorlar hemen önümüzde, ihbar almışız İŞİD ihbarı, patlama olabilir, iptal ediyolardı eylemlerimizi. Onlarca merkezi 1 Mayıs'ından tutun bilmem şeye kadar iptal ediyolardı. (...) Ne güvenliği ya? (...) Bahane ya, güvenlik noktası hepsi bahane. (Erkek, 50, Gar ve Güvenpark)

Görüşmecilerin bir kısmı, güvenlikleri ve özgürlükleri arasında seçim yapmak zorunda bırakıldıklarını ifade etmişlerdir, Bu görüşü dile getiren görüşmeciler, bu dengenin hakkaniyetli bir şekilde kurulmadığını, terörün her an her yerde ortaya çıkabilme potansiyelinden dolayı hiçbir zaman güvenliklerinden tam emin olamadıklarını ve aşırı güvenlik önlemlerine karşı geliştirecekleri bir tepki ile tamamen tehlikeye açık bırakılacaklarını düşünmektedirler.

Ya ben bahaneye dönüştürüldüğünü düşünüyorum biraz. Zaten yaptırmak istemediği böyle temel mitingler, eylemler vardı, e bunu da güvenlik gerekçesiyle, çok önemli bişey. Patlama ihbarı aldık, bomba ihbarı aldık güvenlik gerekçesiyle iptal ettik. Ne diyecen, **diyemiyon yalan söylüyo. Yalan söylüyor diyon da, öbürüne diyemiyon ki, öbürü gelmiyo.** O yüzden şey, 1 Mayıs'ta mesela izin verince biz kötü olduk. Dedik izin verdi ya nooluyo. Hem de Kolej meydanını verdi bize dedik yani. Hani beğenmeyeceği meydanları verdiğinde şey yapıyosun yani, ... **Hani fazla güvenlik aldığında da endişe duyduğumuz oldu** hani. (Kadın, 33, Gar ve Güvenpark)

Bireylerin nerde ne zaman hangi koşullarda bir terör saldırısına maruz kalacakları yönündeki belirsizlikleri, onları alan güvenlik önlemleri konusunda önemli ölçüde sessiz kalmaya itmektedir. Bireyler, güvende olduklarını, devletin güvenliği bir bahane unsuru olarak dayattığını düşündükleri durumlarda, eylem ve gösterilerde ise hem buna yüzde yüz kanaat getirmeme hem de bir başka durumda devletten güvenlik talep edememe kaygısıyla bu duruma müdahale edememektedirler. Yani bir anlamda güvenlik politikaları terör korkusu, kaygısı ve söylemiyle çelişki içinde bulunan “nevrotik” hale

getirilen vatandaşın (Isin, 2004, s. 223) rızası üzerinden inşa edilmektedir. Görüşmecilerden elde edilen bu yöndeki cevaplar, Mythen ve Walklate (2006, s. 387)'in terör riskinin öngörülemezliğinin devletlerin güvenlik uygulamalarının seviyesini arttırdığı yönündeki düşüncesiyle örtüşmektedir. Dolayısıyla görüşmelerde öne çıkarılan temel nokta özgürlüklerin güvenlik uğruna feda edilmemesidir. Halkın güvenliğini sağlamak kadar özgürlüğünü sağlamanın da devletin görevi olduğu ifade edilmiş ve ilgili literatürde de ifade edildiği üzere (Bayram, 2016) özgürlüğe hizmet etmek, güvenliğin temel ölçütü olarak görülmüştür:

Herhangi bir özgürlüğün güvenlik gerekçesiyle engellenmesi kesinlikle meşru değildir. Hatırlatabilirsiniz. Bir eylem, bir hareket, bir talepte bulunan insana kendi güvenliğini tehlikeye attığını hatırlatabilirsiniz ve kendi güvenliğini kendisinin almasını talep edebilirsiniz, bunun imkânlarını sunabilirsiniz. Ama güvenliğini tehlikeye atıyor diye yapmasını engelleyemezsiniz. Bu özgürlükle güvenlik meselesinin ilişkisi tamamen özgürlüğünü kullanmak isteyeninin tercihiyle alakalıdır. (...). **Devlet vatandaşının her türlü güvenliğinden sorumludur. Özgürlüğünün de güvenliğinden sorumludur.** Benim özgürlüğüm de devlet güvencesindedir, ondan da sorumluydu o zaman sen kendi güvenliğini düşünmeyeceksin. Senin bugün güvenlik tedbiri dediğin devletin güvenliği meselesiye zaten o zaman vatandaşın güvenliği yok demektir, özgürlüğü de yok demektir. (Erkek, 40, Gar ve Güvenpark)

Bu anlamda özgürlük- güvenlik ilişkisinin birini bir diğeri için gözden çıkarmak şeklinde ortaya çıkmasının terörizmin amacını gerçekleştirmek olduğunu ve terörü daha da tetikleyebileceğini ifade ederek bu ilişkinin sosyal güvenin ve açık toplum anlayışının tesis edilerek bir denge üzerine kurulu olması gerektiği ifade edilmiştir. Anket katılımcılarından birinin güvenlik ölçeğinin altına düştüğü not şu şekildedir:

Güvenlik özgürlük dengesi, özgürlük aleyhine bozulduğu için terör olayları daha çok arttırıyor. Terörizmin hedefi korku vermek. Önemli olan özgürlükten vazgeçmeden adaletin hızlı ve hakkaniyetli işlemesi, sosyal sorunların çözülmesi terörü bitirecektir. Aşırı güvenlik tedbirleri terörü daha çok tetikleyebilir. Önemli olan sosyal güvenin tesisi, açık toplumun gerekleridir. (Anket no: 344, Erkek, 50)

Terör eylemlerinin korku yaymayı amaçladığı ve aşırı güvenlik önlemlerinin ve özgürlük aleyhine gerçekleştirilen mücadelelerin bu korkuyu daha da tetikleyeceği yönündeki bu görüş, literatürde de en sık karşılaşılan argümanlardandır. Renard (2016), gündelik hayatı, ekonomiyi ve demokrasiyi tehlikeye atan şeyin terörün kendisinden ziyade terör korkusu

olduğunu, terörle mücadele politikalarının orantılı, ayrımcı olmayan ve her şeyden önce demokratik ve insan ilkelere saygı gösterilerek gerçekleştirilmesi gereğine vurgu yapar.

Görüşmecilerin bazıları alınan güvenlik önlemlerini, hegemonyanın sahipleri tarafından kendilerine alan açma, karşıt sesleri bastırma, terör korkusu üzerinden örgütselliği pasifize etme ve esasen kendi güvenliklerini alma olarak yorumlamaktadır. Buna göre görüşmecilerden bazıları, *denetim ve güvenlik* ayrımına giderek *halk için denetimin ve iktidarlar için güvenliğin* söz konusu olduğunu ve gerçek anlamda halkı koruyacak bir güvenlik anlayışının olmadığını iddia etmektedirler:

Hiçbir güvenlik politikası yok şu ana kadar geliştirilmiş. İnsanların GBT'sine bakarak ne olduğunu anlayamazsınız, yüzüne bakarak ne olduğunu anlayamazsınız. Bakın metro istasyonuna giriyoruz, ne var cihaz var sadece, değil mi, o da çalışmıyor. Bi tane özel güvenlik olabilir, polis memuru olabilir işte elinde şeyle yerinden zahmet edip kalkarsa senin çantana tutarsa, o da öterse. Böyle güvenlik şeyi olmaz. Ya tam anlamıyla güvenlik alacaksınız, ki ben onu savunmuyorum yani toplumun bir güvenlik tedbiri manyağı yapmak değil, ama siz kaynaklarınızı bu alana sevk ederken biraz daha bilimsel davranın, biraz daha toplumsal davranın. (Erkek, 40, Gar ve Güvenpark)

Neyin güvenlik önlemi yani. Yani bu güvenlik önlemleri nereyi koruyo, beni korumuyo. Ben hala yolda yürürken biri gelip beni şak diye alnımın ortasından vurabilir. Yani benim hayatım güvenli yani bu kadar polisin, bu kadar yoğunluğun olması önemli değil ki. Akşama kadar şurda, Kızılay'ın ortasında bir sürü kavgaya bilmem neye şahidiz. Yani olay bittikten sonra müdahale ediyor polis, bu kadar her yer polis kaynadığı halde. Yani güvenlik diye bişey, bizim güvenliğimiz yok. (Kadın, 52, Gar ve Güvenpark)

10 Ekim'den sonra alınan hiçbir güvenlik önlemi biliyorsunuz ki hiçbir patlamayı engellemedi. O günden sonra yapılan hiç bişey işte sol görüşlü öğrencilerin uğradığı saldırıları engellemedi. Hiçbiri işte kadın cinayetlerinin önüne geçmedi. Yani dolayısıyla gösterişte olan güvenlik önlemleri tamamen **sistemin kendini korumasını arttırmasıyla ilgili** bişey. Yani hiçbir halkın, hiçbir emekçi kesimin, hiçbir toplumsal kesimin güvenliğini arttırmış mı, yok. Denetimi arttı mı, doğru, denetimi arttı. **Denetimle güvenlik kimin için sorusu sorulmadan zaten açıklanabilecek şeyler değil.** Halklar için denetim, **emekçiler için denetim, sistem için güvenlik** anlamına geliyor. (Erkek, 31, Gar)

Alınan güvenlik önlemlerini yetersiz veya işlevsiz görenler veya güvenlik politikalarının tedbirden ziyade bir araç olarak kullanıldığı düşüncesine sahip olanlar devletin, kitlesel eylemler organize eden grupların ve bireylerin birtakım güvenlik tedbirleri alması gereği üzerinde durmuşlardır.

4.9.4. Güvenliği Kim Sağlamalı? Nasıl?

4.9.4.1. Güvenliğin saylayıcısı olarak devlet

Görüşmecilere yöneltilmiş olan güvenliğin nasıl sağlanabileceği yönündeki sorulara; güvenliğin büyük çoğunluk tarafından devletin vazifesi olarak görüldüğü cevabı verilmiş ve devlet, teröre karşı güvenlik noktasında özne konumuna yerleştirilerek birtakım öneriler sunulmuştur. Güvenliği devletin alması yönünde cevap veren görüşmeciler, özellikle canlı bomba ile gerçekleştirilecek saldırılarda bunun engellenmenin çok zor olduğunu ifade etmekle birlikte, bu noktada alınabilecek tedbirler anlamında dış politikada öngörölü tavır sergilemesi, dinin siyasetten arındırılması ve insanlara haklarının demokratik yollarla aranma imkânlarının sunulması önerilerinde bulunmuşlardır:

Yani bi sefer hani bu ülkenin kapılarının şeye açılmaması gerekiyordu, atıyorum bu cihatçı grupların geçişinin gerçekleşeceği bir ülke olmamalıydı. Dolayısıyla siz buna karşı bir politika geliştirmesiniz, siz buna karşı zamanında önlemini almazsanız bu tür olaylarla karşılaşsınız. Bu politik bir tercih. Dolayısıyla bu politik tercihin bir yansıması, bir sonucu olarak ortaya çıktı. Yoksa hani **bu tür olaylar dünyanın her tarafında oluyor, olmuyor değil ve bir insan kendini öldürmeyi kafaya koymuşsa ve intihar eylemi gerçekleştirecekse bunun önüne geçmek çok zor bir şeydir.** (Erkek, 38 Gar)

Ya öncelikle mesela devlet olarak tedbirler alınmalı. (...) Ya bence dinin siyasetten arındırılması kesinlikle gerekiyor ülkemizde. Özellikle Türkiye'nin bir Ortadoğu ülkesi olmaktan çıkıp biraz daha Avrupalı tarzda adımlar atması gerekiyor. (Erkek, 29, Gar)

Bir başka görüş ise bu noktada devlet tarafından aslında çok da fazla yapılabilecek bir şey olmadığını ve güvenlik tedbirlerinin ancak sınırlı bir etki yapabileceğini, terörist eylemlerin bir şekilde kendini gerçekleştirme yolu bulabileceğini ifade eden görüştür:

Ben bunun bi güvenlik ihmali olduğunu zannetmiyorum. Bi şekilde yolunu buluyorlar. Yani evet güvenlikle bi çok şeyi önleyebilirsiniz, ama bi yere kadar önleyebiliyorsunuz. (...) Dolayısıyla bi hani açıklık olduğunu düşünmüyorum. O kalabalık yerler, böyle işlek yerler gar, havaalanı benim için bi şey teşkil ediyö, ünlem işareti. (...) Vatandaş anlamında, yapabileceğimiz çok fazla bişey olduğunu düşünmüyorum. Ne yapabilirim bilmiyorum. Ülke bazında da, ya elbette ki yapıyodur. Yani şeyi düşünüyö hep, hani benim gözümde sanki böyle çok zor bişey değil, bi canlı bombayı kalabalık bi mekâna sokmak vesaire bunlar güvenlik. Yani bi şekilde yapıyolar, yapıyolar sanki, güvenlik zafiyetinden değil de sanki, bi yerden bi şekilde olabilecekmiş gibi geliyor. Yani bi aracı mesela İngiltere'de, hoop ne yapıyö, normal bi araç, hiç bi düzeneği yok, bişeyi yok, yayaların üstüne sürüyö, bitti. Bitti

yani, hani nasıl kontrol edebilirsin ki bunu. Ya dolayısıyla ülkenin de yapabileceği bişey olduğunu düşünmüyorum. (Kadın, 31, Güvenpark)

Halkın teröre karşı güvenliğinin sorumluluğunun devlet tarafından alınması gerektiğini düşünenlerin yanı sıra aynı düşünceye sahip olmakla birlikte devletin bu konuda geçmiş zafiyetlerine gönderme yaparak bu konuda güvensizlik taşıdığını ifade eden görüşler de mevcuttur:

Kaza geliyorum demez diye bi laf var. Aslında organize edilmiş, ayarlanmış, ondan sonra programlanmış, günü, saati, yeri, kimin öleceği, hani canlı bomba muhabbetinden bahsediyolursak kimin öleceği belli şeylerde genelde hani olur. Ama işte ülke çapında düşünecek olursak, ... devletin tarafsız olduğunu, tarafsız olarak operasyonlar yapıp bunları sonlandırabileceğini düşünmüyorum ben yani şahsen. (Erkek, 25, Gar).

Bu düşünceye sahip olanlardan özellikle örgütlü harekete mensup olanların bir kısmı bu güvensizlikleri sebebiyle grup olarak kendi önlemlerini alma davranışlarını ortaya koymuşlardır. Grup olarak teröre karşı tavır geliştirme düşüncesi tabi ki yalnızca devleti bu konuda tarafsız ve işlevsiz görme durumuyla ilişkili değildir. Görüşmecilerden bazıları, terörün nerden geleceğinin bilinmezliği ve riskin kapsama alanının geniş ve yüksek olması dolayısıyla, devletin aldığı önlemlerin yanı sıra grup olarak bunları destekleyici önlemler alınması gereğini savunmuşlardır:

4.9.4.2. Örgütsel davranışla güvenliği sağlama çabaları

Örgütsel bir faaliyetin içerisinde yer alan görüşmecilerden bazıları, örgüt olarak güvenliklerini bütünüyle devlet güvencesine bırakmak yerine kendilerinin de bu konuda bazı önlemler aldıklarını, bu konuda eylem ve gösteriler öncesinde toplanarak gerek kitlesel anlamda gerekse grup bazında alınacak olan güvenlik tedbirlerini ve işbölümünü görüştiklerini ve çözüm önerileri bulmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Örgütlerin kendi çabalarıyla aldıkları güvenlik önlemleri arasında; polisi görevini yapma noktasında denetlemek, polisin arama noktasına ilaveten arama noktası kurmak suretiyle arama yapmak, eylem öncesi alanı aramak, belirli gruplar oluşturarak bunlar arasında iletişim ağı kurmak, yürüyüş kortejinin etrafını borularla çevirerek yabancılara kapatmak sıralanabilir:

10 Ekim sonrasında da pek çok mitingimiz oldu pek çok etkinliğimiz oldu. Bunda bizim en önemsedığımız şey güvenliğimiz, kendi güvenliğimizi almak. Örneğin X-ray, şey şu detektörlerimiz var artık. Onun dışında kendimiz de alana girenlere arama yapıyoruz. Polis

buna müdahale ediyor ama en azından biz çantalarıyla girenlere ve uzaktan, polisten daha uzak durarak kendi aramalarımızı da yapıyoruz. Bi taraftan alanı, miting alanlarını kendi arkadaşlarımız da taramasını yapıyor. Çöp bidonları vesaire, olası patlamaların gerçekleşebileceği araç olarak kullanılabilen her yer didik didik aranıyor mesela. Ve bi taraftan da Ankara’da oluşan mitinglere valilik daha çok güvenlik tedbiri alıyo. Yani biraz valiliğin de şeyi var, daha yoğun bir çabası var görece diyebiliriz. Ama biz bütün etkinliklerimizde özellikle önemseydiğimiz şey yani güvenliği muhakkak ihmal etmeden kullanabileceğimiz tüm teknolojik unsurları oraya taşıma suretiyle ve görevli arkadaşların en azından hem gözle hem birebir arama suretiyle şey yapabiliyoruz. (Kadın, 38, Gar ve Merasim Sk.)

Mitinglerimizde, toplantılarımızda aldığımız en önemli güvenlik şeyi şu, bizi ikna eden mesele şu: Biz polisi kontrol ediyoruz, işini yapıyor mu diye. Onun üzerinde bir baskı aracı olmaya çalışıyoruz. İşini iyi yapmıyorsa uyarıyoruz. (...). Bi de bizim alana çağırduğumuz kitlenin özgüvenini de sağlıyor bu mesele. Çünkü hem biz hem alana çağırduğumuz kitle bizim güvenliğimizi alan ekibe güvenmiyoruz, onlar da bize güvenmiyor. İki güvenmeyen kitlenin bir arada bulunması tabi ki elektriklenmeye yol açıyor. Ama bizim açımızdan mesele şu: biz kendimizden emin olduğumuz için onların üzerinde kurduğumuz baskının işe yarayacağını düşünüyoruz. Dolayısıyla psikolojik bir rahatlama ve harp meselesi. (Erkek, 40, Gar ve Güvenpark)

Güvenliğin sağlanması için kitlesel olarak toplanılan alanda alınabilecek fiziki önlemlerin yanı sıra daha uzun süreçte etkisini gösterebilecek çözüm önerilerine vurgu yapılmıştır. Buna göre; teröre karşı toplumsal bilinçlenme, devlet ve toplum arasında işbirliği, dini eğitim, demokrasi, barış, hoşgörü, eşit yurttaşlık bilinci ve teröre karşı topyekûn duruş geliştirmeye vurgu yapan görüşler de mevcuttur:

Ben hala bu sorumluluğu alabileceğimizi düşünüyorum, almamız gerektiğini düşünüyorum ve biz engelleyecek patlamayı, devlet değil. Ve bomba oraya geldiğinde engelleyecek değil bu, bombanın gelmesini engelleyerek yapacağız. Toplumun demokrasiye, barışa olan inancını hayata geçirerek, ötekileştirmeyi uzaklaştırarak. Yani birinin Türkiye’nin herhangi bir meydanında bomba patlattığında onun bi işe yaramayacağını anlaması gerekiyor. Bu bombalar işe yaramazsa patlamaz. (...) İşte onun için diyorum, demokrasi ve barış meselesini iyi inşa edersek bombanın patlamasının bir karşılığı olmayacak bu toplumda. Dolayısıyla da kimse burada bomba patlatarak kendini heder etmeyecek. (Erkek, 40, Gar ve Güvenpark)

Eşit yurttaşlığı çoğunluğa enjekte edebilirsiniz bunun dünyada birçok yolu yordamı var. Yani hukukla sağlayan, ekonomik entegrasyonla sağlayan ülkeler var. Yani bütün ülkelerin terör endişesi aynı şiddette değil. (Erkek, 35, Gar)

Bu toplumdaki ötekini kaldırmak gerekir. Bu toplumun ötekisi olursanız ya da ötekini yaratırsanız bu coğrafyada savaş bitmez. Çünkü öteki o kadar çok ki, bitiremezsiniz. Katlederek de, öldürerek de, ikna ederek de bitiremezsiniz, ama öteki olmayan bir toplum yaratabiliriz. Bunun bu misyonu üstlenecek siyasi gruplar da var, siyasi partiler de var. Bunu talep eden, bunun bedelini ödeyen kişiler, siyasi gruplar var. Bu bir ütopya değil yani, hayal değil ve uygulanabilir bir şey. Niye dersenez; belki Fransız İhtilalinin etkileri, vesaireleri tartışmaya açık olabilir, ama Osmanlı'nın uzun bir dönemi bu formül uygulandığı bir dönemdi. Yani tabi ki Osmanlı güzellemesine gitmesin mesele, ama kamu kaynaklarını tek bir din ve mezhebe harcamazsınız, bütün din ve mezheplere harcarsanız din çatışmasını çözersiniz. Kamu kaynaklarını tek bir millete, ırka, tek bir kültüre değil bütün kültürlere harcarsanız kısmen çözersiniz. Demokratikleşirseniz özgürleşirsiniz diyeyim. (Erkek, 40, Gar ve Güvenpark)

Eğer mesela örgütlenmeler, terör örgütlenmeleri mesela halkın gözleri önünde oluyorsa halk korkmamalı, sesini çıkartmalı, polisle işbirliği yapmalı belki de, işte raporda bulunmalı, şikâyet etmeli. Çünkü daha öncesinde birkaç şikâyet olmasına rağmen polisin göz ardı ettiği, sonradan gerçekten terör eylemi yapan insanlar oldu. Gözaltına alınıp bırakılıp sonradan terör eylemi gerçekleştiren insanlar oldu. Bunlar benim uydurduğum şeyler değil. Ama heralde o insanlar biliniyorsa korkulmadan mesela şikâyet edilmeli ya da polisin dikkatine arz edilmeli eğer kaçırıyorsa gözden. **Yani halk kendi bulunduğu, yaşadığı bölgenin polisi olabilir.** Tabi ki bi yere kadar en azından bilgi paylaşarak. Bunu yapabilir ama tabi ki kalkıp da çıkıp terör örgütlerine karşı mesela silahlı mücadele verecek hali yok. (Erkek, 24, Güvenpark)

4.9.4.3. Bireysel önlemin imkânı

Terör eylemlerine karşı devlet bazında ve örgüt bazında güvenlik tedbirleri alınması gereği sıklıkla ifade edilen görüşler olarak karşımıza çıkmıştır. Üzerinde en sık fikir beyan edilen konulardan bir diğeri de böylesi patlama ve saldırılarda bireysel olarak en fazla kalabalıklardan kaçınma davranışı geliştirilebileceği, bunun dışında bireyin terör karşısında pasif bir konumda bulunduğudır. Bazı görüşmeciler, birey olarak terör karşısında pasif olma durumunu terörün değişen niteliğine bağlamaktadır:

Yani insanlar kendi güvenliğini aslında bu tarz şeylerde alamaz. Çünkü şey yani hani düşünsene binlerce bilye bağlamış adam üzerine tahmin edilen işte 50 kilo ağırlığında bi bomba, kendi bedenine bağlamış, işte patlatıyor kendini yani, binlerce insan ölür yani hani. (Erkek, 25, Gar)

..., hani politik bişeyin yoksa yani sonuçta yürüyorsunuz, Güvenpark'ta duruyodun. Birey olduğun sürece tek başına hiç bişey yapamazsın. (Erkek, 47, Gar ve Güvenpark)

Ne yapabilirim, dışarı çıkmam. Bu bi kontrolse eğer bi tedbirse. Bu da bi nevi özgürlüğünü kısıtlama yani. Bu noktada bişey yapılacağını düşünmüyorum yani. Onu devlet dediğimiz kurumun sağlaması gerekmiyor mu? Kişinin özgürlük alanlarını hani o refahı sağlamak onların görevi değil mi? Yani ben kişisel olarak kişisel tedbirim ne olabilir; çok fazla gezmem yani, çok fazla şeylerde dolanmam yani hani mekânlarda dolanmam. Gideceğim yerleri çok kısıtlı, çok mecburi kalırsam giderim. Kişisel tedbirim bu olabilir. (Kadın, 44, Güvenpark ve Merasim Sk.)

Eskiden üç beş tane kişi saldırabilirdi, ya da başka bişey olabilirdi. Hani kendinizi korurdunuz üç aşağı beş yukarı ama. Hani kendisini bombayla sarıp size gelen bir insana karşı kendinizi nasıl koruyacaksınız, koruyamazsınız. (...) Bu sokakta size 15- 20 kişinin saldırması olayı değil yani. (Serhat, 38, Gar)

Teröre karşı bir güvenlik önlemi olarak “dışarı çıkmam”, “çok fazla gezmem” yönünde verilen yanıtlara, New York, Madrid ve Londra'daki saldırılar sonucunda Melbourne’de terör korkusunu araştırmak amacıyla gerçekleştirilen araştırmanın görüşmecii dökümanlarında da rastlanmaktadır (Howie, 2005). “Kimse evde terörden ölmez” ifadesi, terör mağduru olma düşüncesine karşı farklı toplumlarda bir mekân olarak eve atfedilen güveni ve bireysel önlem alma stratejisi olarak özgürlüğün bireysel bazda kısıtlandığını göstermektedir. Son görüşmecinin terör mağduru olmayı eski ve yeni kavramsallaştırmasıyla ifade edip bu durumun aynı zamanda müdahale edebilme potansiyeline etkisine de vurgu yapması, bizi tehlike ve risk kavramları arasındaki ayrımın götürmektedir. Tehlike, nispeten daha somut, gözle görülen ve müdahale edebilme potansiyeli bulunan durumları ifade ederken risk bu anlamda belirsizliğe, her an her yerdeliğe gönderme yapmaktadır. Nitekim Beck (2014, s. 356- 357) de “eski tehlikler”- “yeni riskler” ayrımına giderek riskleri küreselleşmeyle ilişkisi içinde değerlendirmektedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Suç ve suç korkusu kavramları, toplumsal normlardan sapma gösteren davranışları ve bu davranışların toplumda uyandırdığı sonuçları ortaya koyması bakımından önemlidir. Özellikle son yıllarda önem kazanan bir çalışma konusu olarak suç korkusu, bireylerin davranışlarını, yaşam biçimlerini ve düşünme biçimlerini değiştirebilme potansiyeline sahip görünmektedir. Suç korkusu literatüründe bu korkuyu oluşturan faktörler, korku üzerinde etkili olan temel değişkenler mağduriyet, savunmasızlık, düzensizlik ve yaşam tarzı teorisi gibi birtakım teoriler aracılığıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu tez çalışması, esasen çok eski bir suç olmakla birlikte, küreselleşme, iletişim ve ulaşım teknolojileri, toplumsal ve ideolojik dönüşümlerle çok daha etkili ve tehlikeli bir boyut kazanan terörün yarattığı korkuya odaklanmaktadır. Son yıllarda küreselleşmenin de etkisiyle dünyada ve Türkiye’de, kalabalık kentsel alanlarda aktif olarak baş gösteren terör eylemlerinin toplumda yarattığı etkiyi, Ankara örneklemini üzerinden ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırma özelinde, suç korkusu literatüründe korkuya yol açan faktörlerin tespiti için öne sürülen teorilerin terör korkusunu açıklayabilme kapasitesine bakılmakta ve bu faktörlerin suç korkusuyla benzerlik gösterip göstermediği anlaşılmaya çalışılmaktadır. Karma araştırma desenin kullanıldığı araştırma sonuçları, terör ve güvenlik probleminin ekonomi ve özgürlük ve demokrasi problemlerinden sonra Türkiye’nin en önemli problemleri arasında sıralandığını göstermektedir. Terör ve güvenlik probleminin ekonomik ve demokratik sorunlardan sonra sıralanmasında, Türkiye’de son gerçekleşen terör saldırısının üzerinden geçen zamana bağlı olarak önceliğin değişmesi ve ayrıca terör ve güvenlik probleminin örneklemin bir kısmı tarafından demokrasi ve özgürlük probleminin bir çıktısı olarak görülmesi etkilidir. Paralel olarak, örneklemin büyük çoğunluğu, içinde bulunulan süreçte büyük kentlerin giderek daha riskli bir hal aldığını ifade etmiştir, ancak örneklemin yalnızca üçte biri bu riski terör kavramına gönderme yaparak açıklamaktadır.

Araştırma sonuçları çerçevesinde terör kavramı; kelimenin etimolojik kökenine, şiddetle ilişkisine, dayatma biçimi olmasına, korku yayma aracı olmasına, terörizmi ifade edecek şartların belirsizliğine ve bağlama yapılan vurgular üzerinden farklı temalar çerçevesinde tanımlanmaktadır.

Araştırmanın ortaya koymayı hedeflediği temel konuların başında terör risk algısı ve terör korkusu gelmektedir. Bu çerçevede öncelikle korkuyu da tetikleyeceği düşünülen algılanan terör riskinin düzeyi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bireylerin kendilerine ve yakınlarına ilişkin risk algısını ölçmek amacıyla beş maddeden oluşan terör risk algısı ölçeği geliştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre, Türkiye’de yaşanan son terör saldırısından 14 ay, Ankara’da yaşanan son terör saldırısından 24 ay geçmesine rağmen, Ankara örneğinde algılanan terör riski oldukça yüksek düzeydedir. Sosyodemografik değişkenler olarak cinsiyet, çalışma durumu ve terör mağduriyeti terör risk algısı üzerinde belirleyici olan değişkenler olarak ön plana çıkmıştır. Kadın olma ve ev kadını ve emekli olma terör risk algısını arttıran faktörlerdir ki, bu durum suç korkusunu açıklayan savunmasızlık teorisindeki incinebilirlik faktörü ve erkeği kaygı ve korkularını dışa yansıtmaktan alıkoyan toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkilidir. Çalışma durumunun risk algısı üzerindeki belirleyiciliği ise, medyada şiddet ve suç haberlerine daha fazla maruz kalmış olma ve incinebilirlik ile örtüşen toplama etkisi ile ilişkilidir. Daha önce herhangi bir terör suçuna doğrudan maruz kalmış olma durumu ise, mağduriyet teorileriyle örtüşür bir biçimde terör risk algısı üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bunların dışında daha önce deneyimlenmiş olan terör eylemleri arasında bulunan zaman farkı, siyasi dinamikler, özellikle seçim dönemleri ve Türkiye’nin bulunduğu coğrafi ve kültürel bağlam terör risk algısını arttıran önemli değişkenlerdir.

Elde edilen sonuçlar, teröre ilişkin risk algısının, istatistiksel olarak teröre ilişkin korkunun büyük bir kısmını açıklama kapasitesine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Terör korkusu, terör risk algısı konusunda olduğu gibi nitel verilerin yanı sıra nicel verilerle de analiz edilmiştir. Bu çerçevede bireylerin kendilerine ve yakınlarına ilişkin korkularını içeren beş maddelik bir ölçek kullanılmıştır. Analiz sonuçları göstermektedir ki, terör korkusu hala oldukça yüksek düzeylerde seyretmektedir. Ancak algılanan terör riski terör korkusundan daha fazladır. Bu durum bize, terör korkusunun büyük oranda algılanan riskle ilişkili olduğu ve bu risk tarafından tetiklendiğini ancak algılanan riskin olduğu gibi korkuya yol açmadığını göstermektedir. Sonuçlar terör risk algısı ile paralel bir biçimde cinsiyet ve çalışma durumunun terör korkusunun belirleyici değişkenleri olduğunu göstermekle birlikte terör mağduriyetinin terör korkusunda yeterince belirleyici olmadığını, yeni bir değişken olarak yaşanan muhitin terör korkusu üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuca göre, üst gelir grubu alanlarda yaşayanlar, düzensizlik teorisinin temel iddiasından farklı olarak alt gelir grubu alanlarda

yaşayanlardan daha çok terör korkusu yaşamaktadırlar. Bu ise temelde gelir durumu ile değil, üst gelir grubu alanların kent merkezlerine yakın, kolaylıkla terör için hedef oluşturabilecek kalabalık mekânlara denk düşmesiyle ilişkilidir. Nitel veriler, terör korkusunun demografik verilerin ötesinde, bireylerin sosyokültürel arka planları, politik ve ideolojik angajmanları, dünya görüşlerin gibi faktörler tarafından da etkilendiğini, bireylerin terör korkusunu algılama, değerlendirme ve bu korkuya karşı eylem geliştirmeleri noktasında bu saiklerin oldukça önemli belirleyenler olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmanın ortaya koyduğu en temel sonuçlardan bir diğeri ise terör korkusunun belirli mekânlara atfedilmesi, belirli mekânlarla ilişkilendirilmesidir. Dünyada ve Türkiye’de ortaya çıkan yeni terörizm dalgası ile terör artık militer güçler arasındaki mücadelenin dışına taşmış, doğrudan sivil halka yönelmeye başlamıştır. Bu yeni süreçte terörün temel amacı daha çok kayıpla sonuçlanabilecek eylemler aracılığıyla korku yaymak ve ses getirmektir. Bu da terör eylemlerinin büyük ölçüde büyük kentlerin kalabalık alanlarında gerçekleştirilmesini beraberinde getirmiştir. Bu durum, terör faaliyetlerinin gerçekleştirilme biçiminin dolayısıyla da terör korkusunun düzensizlik teorisi ile açıklanmasını zorlaştırmaktadır. Nitekim terör, diğer pek çok suçtan farklı olarak fiziki ve sosyal olarak düzensiz mekânlarda değil, kentin en düzenli olan, en yoğun kullanılan, en heterojen mekânlarında gerçekleştirilmektedir. Terör korkusu söz konusu olduğunda, suç korkusu literatüründen farklı olarak suç eylemine maruz kalma korkusunun önemli bir tetikleyicisi olarak “karanlık” değil, “kalabalık” kavramı ön plana çıkmaktadır. Karanlık, diğer suçlar açısından, kalabalık ise terör eylemleri açısından fail için gizlenebilme, mağdur açısından ise savunmasız kalma ihtimalini arttıran faktörlerdir. Dolayısıyla, karanlık ve kalabalık farklı mağduriyetlere yol açan, fakat ikisi de korkuyu tetikleyen kavramlardır. Bu çerçevede korku ile ilişkilendirilen mekânların başında kalabalıklar gelmekte, bireyler kalabalıkları terör mekânları olarak kodlamaktadırlar. Bezer bir biçimde ideolojik faaliyetlerin yürütüldüğü alanlar da terör korkusuyla ilişkilendirilmekte, terör eylemlerinin belirli odaklar tarafından, belirli düşünce ve talepleri olan muhalif gruplara yöneltildiği düşüncesi ile ideolojinin kendisi korkuyu ortaya çıkaran bir “mekân” olarak görülmektedir.

Terör korkusu ve mekân ilişkisinde etiketlenmiş, mimlenmiş belirli başka alanların veya coğrafyaların olduğu görülmektedir. Bu durum, bireyin kendisinin ve içinde yaşadığı

toplumun deneyimlerinden hareketle belleğinde yer alan olaylardan ve zihninde kurduğu eşleştirmelerden kaynaklanmaktadır. Araştırmada bu mekânlar, dünya genelinde Ortadoğu, Türkiye'nin 50 yıllık terör deneyiminden hareketle Doğu Anadolu, yakın zaman önce deneyimlenen terör saldırılarından hareketle bu saldırıların gerçekleştirildiği ve bunlarla benzerlik gösteren başka alanlar olarak bulgulanmıştır. Aynı saikten hareketle, geçmiş yıllarda bir terör deneyimi bulunmayan ve Türkiye'nin başkenti olması ve bütün güvenlik unsurlarının merkezi olması bakımından Ankara, beklenmeyen mekân olarak ön plana çıkmıştır. Ayrıca, daha önce gerçekleştirilen ve gerçekleştirilecek muhtemel bir saldırıyla özdeşleştirilen radikal grupların yoğun olarak yaşadığı mekânlar da terör korkusu ile eşleştirilip etiketlenen mekânlar arasındadır. Terör korkusu ile ilişkilendirilen diğer mekânlar ise, kolluk kuvvetlerinin bulunduğu yerlerin hedef alınacağı düşüncesinden kaynaklı olarak emniyet unsurlarının bulunduğu güvenlik bölgeleridir.

Terör korkusu mekân ilişkisinde ortaya çıkan bir diğer husus, terör korkusunun daha önce terörü deneyimlememiş ve bu anlamda bireysel ve toplumsal hafızada terörle yer etmeyen mekânların terör korkusuyla ilişkilendirilmesidir ki bu durum, bu mekânların terörün deneyimlendiği diğer mekânlarla fiziksel veya sosyolojik açıdan benzerlik göstermesiyle alakalıdır. Bu noktada terör korkusunun mekânlar arası aktarılabilme potansiyeli söz konusudur.

Her ne kadar terör korkusu belirli mekânlara atfedilse de örneklemin genel kanısı, risk toplumu teorisiyle uyumlu olarak, terörün her an her yerde olabilirliği, bilinemezliği şeklindedir. Bu da teröre ilişkin korkunun herhangi belirli bir mekânla özdeşleştirmenin zorluğuna vurguyu beraberinde getirmektedir. Korku belirli mekân veya durumlardan bağımsız olarak her an hissedilmekte ve bireyler gündelik yaşantılarının her anında kendilerinin bir terör eylemine yakalanma veya ondan kurtulmuş olmanın sınırında bulduklarını belirtmektedirler. Risklerin küresel olduğu söylemi, Beck (2002a, s.41-42)'in de ifade ettiği gibi risklerin tüm dünyada, bütün coğrafya ve kültürlerde eşit dağıtıldığı anlamını taşımamaktadır. Aksine riskler farklı tarihsel, kültürel ve politik unsurların ortaya çıkardığı eşitsiz bir dağılıma sahiptir. Risklerin küreselleşmesinden kasıt sınırları aşan bir yapıya sahip olarak hemen her yerde ortaya çıkabilme potansiyelidir. Bu anlamda araştırma sonuçları da göstermektedir ki, görüşmeciler büyük oranda terör riskinin her an her yerde var olabileceğini ancak bazı mekânlarda, bu

mekânların tarihsel, toplumsal ve politik yapısı gereği, bu beklentinin daha fazla ve yerleşik olduğunu düşünmektedirler.

Terör risk algısı ve terör korkusu ve bunun sonuçları üzerinde etkisi olan bir diğer temel değişken medyadır. Nicel veriler, medyada terör haberlerinin verilmesinin terör korkusunu arttırdığı yönündeki görüşü, dörtte üçlük bir oranla doğrulamaktadır. Aynı şekilde nitel veriler de medya ile terör korkusu arasında önemli bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu veriler ışığında, terör eylemlerinin medyada yer alma derecesi, sıklığı, biçimi, medyanın dili ve geliştirilen argümanlar ve sosyal medya ve yeni terörizm ilişkisi medya terör korkusu ilişkisini örnekleyen başlıca temalardır. Medyada olayların verilme sıklığı, biçimi ve kullanılan dilin terör kaygısını ve korkusunu artırdığı, yaygınlaştırdığı ve toplumu sindirdiği düşüncesinin yanı sıra, terörü sıradanlaştırdığı, bilgi kirliliği yaratarak teröre karşı duyarsızlaşmaya yol açtığı düşüncesi de korku ve medya ilişkisine dair önemli bir veridir. Medyada terör haberlerinin sunum dilinin ötekileştirici ve etiketleyici yapıya sahip olduğu, olay ve toplum arasına duygusal bir mesafe koyarak olaya ilişkin gerçeklik algısı muğlaklaştırdığı, yanlış ve taraflı bilgi sunduğu iddiasının yanı sıra medya haberlerinde “verilmeyenin bilgisi”nin de önemli olduğuna vurgu yapılmıştır. Bu çerçevede medyaya ilişkin temel vurgu, haberin sunum biçimi ve dili ile korku yayabildiği gibi, yetersiz, eksik ve yüzeysel bilgi ile olayları değersiz kılıp sıradanlaştırmasıdır.

Bu gibi çeşitli değişkenler tarafından tetiklenen terör korkusu, bireylerin gündelik yaşam pratiklerinde birtakım değişimleri beraberinde getirdiği gibi, psikolojik olarak olumsuz birtakım sonuçlara da yol açmıştır. Terör korkusunun temel tetikleyicileri ve sosyopsikolojik sonuçlarını ölçmek amacıyla geliştirilen 13 maddeden oluşan etki ölçeği kullanılmış ve terör korkusunun, geliştirilen davranış değişikliklerinin yarısından fazlasını açıkladığı bulgulanmıştır.

Ölçek sonuçları, terör korkusu nedeniyle örneklemin yarısından fazlasının, günlük faaliyetlerinde, kalabalık mekânları, alışveriş merkezlerini ve daha önce terörü deneyimleyen mekânları kullanma pratiklerinde bir sınırlamaya giderken yaklaşık yarısının ise seyahat planlarında ve toplu taşıma araçlarını kullanmada bir sınırlamaya gittiğini ortaya koymaktadır. Seyahat planlarının ve toplu taşıma kullanım pratiklerinin değiştirilme oranının nispeten düşük olması, seyahat planlarının daha güvenli olarak görülen başka şehir ve bölgeleri kapsamaması ve bu türden değişikliklerin telafi edilemez

maliyetleri ile ilgili iken toplu taşıma araçları bağlamında sosyoekonomik koşullar doğrultusunda bu pratiği gerçekleştirme zorunluluğu ön plana çıkmaktadır.

Terör korkusu nedeniyle günlük rutin faaliyetlerde meydana gelen değişim bireylerin merkezi alanları tüketme sebeplerine göre farklılaşmaktadır. Merkezi alanları iş ve eğitim gibi zorunlu amaçlar doğrultusunda kullananların, bu alanları boş zaman değerlendirme amacıyla ve geçiş güzergâhı olarak kullananlara göre günlük faaliyetleri daha olumsuz etkilenmektedir. Kalabalık alanlardan ve alışveriş merkezlerinden uzak durma davranışında ise cinsiyet, yaş, yaşanan muhit gibi değişkenler ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda kadınlar, üst yaş grubunda yer alanlar ve üst gelir grubu alanlarda yaşayanlar erkeklere, gençlere ve orta ve alt gelir grubu alanlarda yaşayanlara göre kalabalık mekânları ve alışveriş merkezlerini kullanmaktan daha fazla kaçınılmaktadırlar. Kadınların bu anlamdaki tutumları savunmasızlık teorisi ve alturistik korkularıyla, üst yaş grubunun tutumları davranış geliştirirken daha sorumlu ve bilinçli hareket etmelerinin yanı sıra kalabalık merkezi alanları tüketme zorunluluk ve arzusunun gençlere oranla daha düşük olmasıyla, üst gelir grubu alanlarda yaşayanların tutumları ise, gündelik faaliyetlerini yürütürken veya ihtiyaçlarını karşılarken görece daha steril ve korunaklı alanları tüketebilecek imkanlara sahip olma potansiyelleri ile ilişkilidir. Toplu taşıma kullanmaktan kaçınma davranışı ise yaş ve çalışma durumuna göre farklılaşmaktadır. Bu sonuca göre gençler, diğer yaş gruplarına göre toplu taşıma araçlarını kullanmaktan daha az kaçınırken çalışma durumuna göre emekliler diğer gruplara göre daha fazla kaçınma davranışı sergilemektedir. Büyük oranda üniversite öğrencilerinin teşkil ettiği genç yaş diliminde, özel araç sahibi olma veya taksi kullanma gibi ekonomik yükümlülüklerle başa çıkabilme potansiyellerinin diğer yaş gruplarından daha düşük olması bu kaçınma davranışının düzeyi üzerinde belirleyicidir. Bunun yanı sıra yaş faktörü ile çalışma durumu emeklilik anlamında bir kesişim göstermekte ve birbirini desteklemektedir. Daha önce bir terör eylemini deneyimlemiş alanlardan kaçınma davranışı ise cinsiyet ve yaşanan muhite göre farklılaşmakta ve kadınlar ve merkezi kentsel mekânlara daha yakın ikamet eden üst gelir grubu alanlarda yaşayanlar terör deneyimi bulunan alanlardan daha fazla kaçınılmaktadırlar. Tüm bu davranış değişikliği ve kaçınma davranışlarının düzeyinde zamansal bir farklılaşmaya vurgu söz konusudur. Türkiye ve Ankara genelinde yaşanan en son terör eylemlerinin üzerinden geçen zaman süresi, davranış değişikliği mevzuunda normalleşmeye dönüşte önemli bir etken olarak ifade edilmektedir.

Terörü daha önce deneyimlemiş alanlardan kaçınma davranışında sosyoekonomik değişkenler yeterli açıklama gücüne sahip değillerdir. Bu anlamda, özellikle örgütlü faaliyet yürüten grupları hedef alan terör eylemleri sonrasında saldırı alanında yeniden yer alma davranışında özellikle bu tür bir saldırıyı doğrudan deneyimlemiş olanlarda psikolojik gerekçelerle bu mekânlardan kaçınma davranışı söz konusu iken bu durum aynı zamanda sorumluluk ve öfke gibi duygularla tetiklenen bir mekânda bulunma ve eylemsellik davranışını da beraberinde getirmektedir.

Bu sonuçlar terör korkusunun her zaman zorunlu olarak bir kaçınma davranışı yarattığı anlamına gelmez. Nitekim araştırma sonuçları kayda değer bir oranda davranış değişikliğine gitmeme durumunun varlığını da göstermektedir. Bu kaçınmama davranışı, “her şeyin olacağına varacağı” şeklindeki bir tevekkül ifadesi olan kaderci yaklaşım, olaylara müdahale edememekten kaynaklı kabulleniş, olayları akışına bırakma ve umursamama yaklaşımı ve son olarak korku salgınına bilinçli bir direnç sergileme olmak üzere üç farklı saikle tetiklenmektedir.

Terör korkusunun bir diğer sonucu ise, kalabalıklarda güvensizlik hissi ve belirli kişi veya gruplara karşı önyargı ve ötekileştirmedir. Örneklemin yaklaşık onda yedisi kalabalık yerlerde güvende hissetmediğini ve başkalarına şüphe ile yaklaştığını belirtmektedir. Araştırma sonuçları, kadınların, üst yaş grubunda olanların, ev kadınları ve emeklilerin ve kent merkezine yakın üst gelir grubu alanlarda yaşayanların erkeklere, genç ve orta yaş dilimindekilere, diğer çalışma gruplarındakilere ve orta ve alt gelir grubu alanlarda yaşayanlara göre kendilerini kalabalık yerlerde daha güvensiz hissettiğini göstermektedir. Kalabalık alanlarda güvende hissetmeme düşüncesi toplumda ortaya çıkan risk beklentisi, şüphe duyma ve tetikte olma davranışlarıyla pekişmektedir. Bireyler daha önceden deneyimlenen olaylardan hareketle birtakım kişilere karşı önyargılı yaklaşmakta ve “makul” şüphe beslemektedir. Bireylerde terör anlamında bu şüpheyi yaratan terörist imgesi; taşınan eşya, fiziki görünüş, giyim kuşam ve hal ve hareketlerdeki farklılık olarak karşılık bulmaktadır. Bunun dışında ortaya çıkan bir diğer sonuç, bireylerin zihinlerinde terörist olarak belirledikleri bu kişileri veya bu özelliklere sahip kişileri özellikle kalabalık alanlarda aradıkları, etrafında böyle kişilerin varlığına göre tavır aldıklarıdır. Yani zihinde belirli sebeplerle bir terörist imgesi yaratılmakta ve bu özelliklere uygun “teröristler” aranarak bulunmakta ve buna göre tutum alınmaktadır.

Terör korkusunun gözlemlenen en önemli sonuçlarından biri de psikolojik boyutudur. Nicel araştırma sonuçları örneklemin onda altısının terör korkusu nedeniyle psikolojik olarak olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktadır. Görüşmecilerin ise tamamının, terörü doğrudan deneyimledikleri için, terör korkusundan kaynaklı olarak psikolojileri olumsuz etkilenmiştir. Sonuçlar, kalabalık yerlerde güvensiz hissetme durumu ile aynı doğrultuda cinsiyet, yaş, çalışma durumu ve yaşanan muhitin önemli belirleyiciler olduğunu ortaya koymaktadır. Bunların yanı sıra daha önceden bir terör saldırısını doğrudan deneyimleyenlerde boş caddeler, taşlar, ses, et, koku ve arkadaşlar terör eylemini ve sonrasındaki travmatik süreci hatırlatması anlamında psikoloji üzerinde olumsuz etkisi bulunan unsurlardır.

Araştırma sonuçlarının ortaya koyduğu bir başka önemli bulgu, bireylerin ailelerine veya yakınlarına ilişkin terör risk algısı ve terör korkularını ifade eden alturistik risk ve korkudur. Suç korkusu literatüründe genellikle kişisel suç korkusuyla iç içe değerlendirilen bu husus, bu çalışmada karşılaştırma imkânı sunacak şekilde değerlendirilmiştir. Bu çerçevede bu araştırmanın sonuçları, alturistik terör risk algısı ve korkusunun kişisel terör risk algısı ve korkusundan daha fazla ve yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Cinsiyet, çocuk sahibi olma, çalışma durumu ve yaşanan kentsel yapı ve kente ilişkin algı ve terör mağduriyeti bu konuya ilişkin önemli değişkenler olarak tespit edilmiştir. Kadınlar erkeklere göre daha yüksek alturistik terör risk algısı ve terör korkusuna ve yine cinsiyetle ilişkili bir çalışma grubu olarak ev kadınları diğer çalışma gruplarına göre daha yüksek alturistik terör korkusuna sahiptirler. Çocuk sahibi olma durumu doğrudan alturistik terör risk algısı ve terör korkusu üzerinde belirleyici olmamakla birlikte bireylerin günlük yaşam pratiklerinde, seyahat planlarında, kaçınma davranışlarında ve psikolojik durumları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Büyük şehirlerin giderek riskli hale geldiğini düşünenler, bu şekilde düşünmeyenlere göre daha yüksek alturistik terör risk algısı ve korkusuna sahiptir. Bunun yanı sıra, Ankara'da yaşayanlar, Ankara dışındaki küçük şehirlerde yaşayanlara göre daha yüksek bir alturistik terör riski algılarına, kent merkezine yakın üst gelir grubu alanlarda yaşayanlar orta ve alt gelir grubunda yaşayanlara göre daha yüksek alturistik terör korkusuna sahiptir. Son olarak daha önce doğrudan bir terör deneyimi yaşamış olanlar böyle bir deneyim yaşamamış olanlara göre daha yüksek alturistik terör risk algısı ve korkusuna sahiptir.

Alturistik terör risk algısı ve terör korkusunu etkileyen unsurların yanı sıra bu risk ve korku ile tetiklenen telkin davranışı elde edilen önemli bulgular arasındadır. Nicel veriler alturistik terör risk algısı ve alturistik terör korkusunun birlikte telkin davranışının beşte ikisini açıkladığını göstermektedir. Ayrıca nicel sonuçlar, ankete katılan her 5 kişiden 4'ünün yakınlarına terör riski ve korkusundan kaynaklı telkinde bulunduğunu ortaya koymaktadır. Büyük oranda alturistik risk algısı ve terör korkusu tarafından tetiklenen telkin davranışında cinsiyet, yaş, çocuk sahibi olma, çalışma durumu, yaşanan muhit ve bir terör olayına doğrudan maruz kalma önemli bir etkiye sahiptir. Bu anlamda kadınlar, üst yaş grubunda bulunanlar, bu iki grupta bağlantılı olarak ev kadınları ve emekliler, çocuk sahibi olanlar ve merkeze yakın üst gelir grubu muhitlerde yaşayanlar ailelerine ve yakınlarına daha fazla telkinde bulunmaktadır. Sosyodemografik değişkenlerin yanı sıra tüketilmesi planlanan mekân ve bunun için tercih edilen zaman, resmi kuruluşlar tarafından yapılan uyarılar ve son yaşanan terör saldırılarının üzerinden geçen zaman süresi telkin davranışı üzerinde belirleyici olan unsurlardır. Alturistik terör korkusu başlığı altında ele alınan bir diğer konu ise bu çalışmada alturistik iletişim olarak ele alınan iletişimidir. Nitel verilerden elde edilen analiz sonuçları, alturistik risk, alturistik korku ve telkin davranışı ile uyumlu bir şekilde terör deneyimi sonrası, bireyler, ilk olarak aileleri- daha özelleştirilecek olursak anneleri, çocukları ve kardeşleri- ile iletişim kurmuşlardır.

Araştırmanın son ve en önemli boyutlarından biri ise güvenlik boyutudur. Terör risk algısı ve terör korkusunun birbirlerini ve bireylerin gündelik yaşamdaki davranışlarını istatistiksel anlamda büyük ölçüde etkilediği araştırmanın önemli bulgularındandır. Ancak yapılan analizler bireylerin terör korkusunun güvenlik talebini açıklamadığını ortaya koymaktadır. Aynı şekilde gündelik hayatta davranış değişikliği geliştirme tutumlarını ölçmeyi amaçlayan etki ölçeği ile de güvenlik talebi arasında neredeyse kayda değer hiçbir ilişki gözlenmemiştir. Dolayısıyla, algılanan terör riski terör korkusu yaratarak bir takım kaçınma davranışlarını ortaya çıkarmaktadır. Buna rağmen ne terör korkusu ne de davranış değiştirme bireylerde güvenlik noktasında tedbir talebini tetiklememektedir.

Güvenlik tedbiri ölçeği, güvenlik önlemleri ve polis yetkisi olmak üzere iki faktör altında toplanan beş maddelik bir ölçektir. Nicel bulgular, güvenlik harcamalarının artırılması, havaalanı, gar, AVM gibi kalabalık alanlarda güvenlik önlemlerinin artırılması ve

mobese ve benzeri gözetim araçlarının daha fazla yaygınlaştırılması gibi genel güvenlik önlemlerinin yüksek oranda desteklendiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, teröre karşı belirli mekânlarda birtakım önlemler ve güvenlik tedbirleri alınmasına ilişkin yüksek düzeyde olumlu bir katılım söz konusudur. Ancak bu katılım durumu ölçeğin polise fazla yetki verilmesini ifade eden maddeleri için ters yönde bir dağılım göstermekte ve bu maddelere katılım oranı oldukça düşük düzeylerde kalmaktadır. Güvenlik önlemi talebiyle polis yetkisi talebi arasındaki uçurum, güvenlik tedbir ölçeğinin bu iki faktörlü yapısı, teorik olarak güvenlik- özgürlük denklemine ve bu ikilemden doğan içsel ve toplumsal çatışmalara dayanmaktadır. Dolayısıyla sonuçlar, kalabalık merkezi mekânlara ilişkin risk algılama, korku belirtme ve kaçınma davranışıyla paralel olarak belirli bir miktarda güvenlik talebinin varlığını ancak bu tedbirlerin özgürlük sınırını aşmaması gerektiğini yansıtmaktadır.

Yaş, öğrenim durumu, gelir ve Türkiye'nin varsayılan en önemli problemi güvenlik talebinde belirleyici olan sosyoekonomik değişkenlerdir. Buna göre, gençler, üst yaş grubunda olanlara göre, okuryazar olanlar ve ortaöğretim mezunları, yüksekokul, lisans ve lisansüstü mezunlarına göre, geliri düşük olanlar ise yüksek gelirlilere göre ve en önemli problem olarak terör ve güvenliği görenler ekonomi, eğitim ve siyaset ve demokrasiyi görenlere göre güvenlik tedbirlerinin arttırılmasını daha fazla savunmaktadırlar. Bu sonuçlar, daha önceki analizlerde hiçbir belirleyici etkide bulunmayan eğitim ve gelir gibi sosyoekonomik sermaye sahipliğinin güvenlik söz konusu olduğunda belirleyici bir nitelik taşıdığını göstermektedir. Bu doğrultuda son kertede yaş, eğitim durumu ve gelirin artmasına paralel olarak güvenlik tedbirleri ve güvenlik güçlerine daha fazla yetki verilmesine ilişkin talep ters orantılı olarak azalmaktadır. Kısacası eğitim seviyesi, gelir seviyesi ve yaş düştükçe güvenlik talebi artış göstermektedir.

Nitel sonuçlar ise, terör saldırılarını deneyimlemiş olan görüşmecilerin bazılarında terör korkusu nedeniyle mevcut güvenlik anlayışlarında kırılmalar meydana geldiğini ve daha önceden gereksiz ve müdahaleci olarak görülen bazı tedbirlerin bir nevi rahatlatıcı bir işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Ancak bu durum da nicel sonuçlarla uyumlu olarak, ikili bir yapıyı bünyesinde barındırmakta ve bireyler terör korkusu nedeniyle güvenliksizlik ve aşırı güvelüğün yarattığı huzursuzluk arasında çelişkili bir konumda gidip gelmektedirler.

Güvenlik başlığı altında değerlendirilen bir diğer konu, güvenlik önlemlerini alması gereken unsurlara ve bunların alınma biçimlerine ilişkin düşünce ve önerileri kapsamaktadır. Buna göre, görüşme gerçekleştirilen örneklemin hemen hepsi terör konusunda güvenliği alması gereken birimin devlet olduğunu belirtmiştir. Bu düşüncüyü savunanların bir kısmı yeni dönemde ortaya çıkan terör eylemlerinin tahmin edilemez doğasına vurgu yaparak devletin yetkili mercii olsa da bir şey yapamayacağını belirtirken diğer bazıları güvenlik politikalarının daha öngörülü olması gereğine, dış politikada takınılması gereken tavırlara ve istihbarat birimlerinin işlevsel olması gereğine vurgu yapmışlardır. Bir diğer grup görüşmeciler devletin terör konusundaki geçmiş zafiyetlerine vurgu yaparak ve aynı zamanda güvenlik tedbirlerinin yalnızca devletten beklenmemesi düşüncesiyle örgütsel birtakım eylem ve sorumluluklara vurgu yapmışlardır. Bu sorumluluk ve eylemleri, kalabalık organizasyonlarda emniyet birimlerine ek olarak kendi kitlesini arama, denetim sistemini denetleme, emniyet şeridi usulü ile kendilerini koruma altına alma ve iletişim ağı geliştirme olarak sıralamışlardır. Bu kısa vadeli eylemlerin yanı sıra toplumsal bilinçlenme, barış ve hoşgörü ortamı yaratma, devlet ve toplum arasında işbirliği kurma, doğru bir dini eğitim verme ve teröre karşı topyekûn bir duruş geliştirme gibi daha uzun vadeli ancak köktenci çözüm önerileri getirilmiştir. Güvenliği sağlama noktasında bahsi geçen fakat en işlevsiz olacağı düşünülen unsur bireydir. Görüşmecilerin hemen hepsi bireysel bazda, bu yeni dönem terör saldırıları için çok fazla bir şey yapılamayacağını, bireylerin bu noktada yapabilecekleri tek şeyin toplumsal hayattan çekilip evlerine kapanmaları, sokağa çıkmamaları olduğunu belirtmişlerdir.

Sonuç olarak bu çalışmadan elde edilen genel yargılar şu şekildedir: Terör risk algısı terör korkusundan daha yaygındır ve terör risk algısı ve terör korkusu aradan geçen zaman süresine bağlı olarak azalma eğilimi göstermektedir. Terör korkusu bağlamında, suç korkusu teorilerinden savunmasızlık teorisi, özellikle cinsiyet, yaş ve yaşanan muhit anlamında belirleyicidir. Ancak eğitim ve gelir gibi sosyoekonomik göstergeler yalnızca güvenlik talebinde devreye giren ve risk algısı ve korku üzerinde istatistiksel açıdan belirleyici olmayan unsurlardır. Mağduriyet teorisi; kişisel terör risk algısı, alturistik terör risk algısı ve korkusu ve telkinde bulunma davranışlarında açıklama yapabilme kapasitesine sahip iken terör korkusu ve güvenlik teorilerinde mağduriyet teorisi belirleyici unsur olmaktan çıkmaktadır. Suç korkusu teorilerinin en önemlilerinden biri olan düzensizlik teorisinin ise bu araştırma kapsamında ve terör eylemlerine

genellenebilecek şekilde kullanışsız kaldığı görülmektedir. Nitekim terör korkusu, kırık camlar teorisinin ortaya koyduğu suç ve korku hipotezinin aksine, terör eylemleri ile paralel olarak sosyal ve fiziki olarak kentin en düzenli mekânlarında hissedilmektedir.

Bu araştırmada vurgulanması gereken bir diğer önemli husus, araştırmanın hem hassas bir konuda hem de hassas gruplarla yapılan bir saha çalışması olmasıdır. Özellikle araştırmanın nitel boyutunda çalışılan örneklemin, daha önce en az bir bombalı terör saldırısını doğrudan görmüş, yaşamış, deneyimlemiş olan bireyler olduğu düşünüldüğünde çalışılan grubun hassasiyeti daha iyi algılanacaktır. Dolayısıyla bu saha araştırmasında, hassas gruplarla araştırma yapılırken dikkat edilmesi gereken hususlara özel ihtimam gösterilmeye çalışılmıştır. Bu türden gruplarla yapılacak çalışmalarda dikkate alınması gereken konuların başında gizlilik ve mahremiyet gelmelidir. Çalışılan grubun mağduriyetlerine yol açan unsurlar ve bu mağduriyetleri ikiye katlayan kimlikleri göz önünde bulundurulduğunda bu grubun bireyelerine ilişkin tanımlayıcı, ayrıntılı, küçük düşürücü ve etiketleyici ifade ve bilgilere yer verilmemesi çalışmanın temel düsturlarından birisi olmuştur. Hassas gruplarla gerçekleştirilen çalışmalarda göz önünde bulundurulması gereken en temel husus olarak katılımcının ayrıntılı bir şekilde bilgilendirilmesi ve bunun sonrasında araştırmaya kendi rızası ile katılması, bu araştırma için de en önemli hususu teşkil etmiştir. Bu rıza, araştırmaya katılımda esas olan gönüllülük, yalnızca araştırma öncesinde ve bir kereliğe mahsus gözetilmesi gereken bir şey değil, araştırma boyunca her aşamada farklı boyutlarıyla dikkat edilmesi gereken dinamik bir süreçtir. Araştırmaya bir kez katılmayı kabul etmiş olan birey araştırmacının tüm sorularını cevaplamak zorunda olmadığı gibi araştırmacının bu konuda ısrarcı olma hakkı da söz konusu değildir. Nitekim görüşme yapılan grubun kırılabilirliği ve psikolojik hassasiyeti, bu kırılabilirliği oluşturan kaygıların yeniden gün yüzüne çıkarak, bireyelerin yeniden ve daha savunmasız hissetmesine yol açacak bir durumu tetikleyebilme potansiyeline sahiptir.

Araştırmaya ilişkin belirtilmesi gereken bir diğer nokta ise araştırmacının konumudur. Araştırmaya konu olan terör korkusunun, terör riskinin her an her yerde gerçekleşebilme potansiyeli dolayısıyla, kapsayıcı yapısı araştırmacıyı da kendi çalışmasının bir parçası haline getirmiştir. Her ne kadar araştırmacının araştırma esnasında objektif bir tutum sergilemesi beklense de çalışılan grubun ve konunun hassasiyeti ve kapsayıcılığı araştırmacıyı zaman zaman araştırmayı yürüten özne konumundan araştırmanın nesnesi

konumuna yerleştirmiştir. Hassas gruplar ile yapılın veya yapılmasın araştırmacının araştırdığı konuya ilişkin her zaman belirli bir bakış açısı ve bir sbjektivitesinin olduğu yadsınamaz. Bu araştırma kapsamında da araştırmacının kendi sbjektivitesi, duyguları, korkuları, kaygıları zaman zaman devreye girmiş ve araştırmacıyı araştırma süreci boyunca içeride bir “nesne” ve dışarıda bir “özne” olarak dinamik, gidip gelen bir konumda tutmuştur. Bourdieucu anlamda araştırmanın öznesi olan araştırmacı zaman zaman kendi araştırmasının nesnesi haline gelmiştir. Ancak bu sbjektivite, Bourdieucu anlamda araştırmacının dşünmselliği, araştırmanın bilimselliğini zedeleyici değil, aksine güçlendirici bir unsur olarak işlev görmektedir.

Suç korkusu çalışmalarının dahi henüz yeni olduğu Türkiye örnekleminde terör korkusu çalışması yok denecek kadar az ve daha sınırlı bir kapsamdadır. Bu çerçevede, terör risk algısı ve terör korkusunun, bu risk algısı ve korkuya etki eden unsurların ve ortaya çıkardığı sonuçların nicel ve nitel verilerle ortaya konulduğu bu araştırmanın söz konusu literatür için önemli bir yer teşkil edeceği düşünülmektedir. Ancak bu araştırma, konu bakımından kişisel ve alturistik terör risk algısı ve korkusu ile örnekleme kapsamı bakımından ise Ankara örneklemiyle sınırlıdır. Bu anlamda bu alanda yapılacak sonraki çalışmalarda, özellikle son yıllarda Ortadoğu’da yaşanan savaş sonrasında dünyanın pek çok yerinde sayısı artan mültecilerin terör risk algıları ve korkuları savunmasızlık teorisi bağlamında araştırılabilir. Terör risk algısı ve terör korusuna ilişkin Türkiye genelinde yapılacak bir çalışma ile kentsel büyüklükten kaynaklanan farklılaşmaların olup olmadığı araştırılabilir. Ayrıca terör korkusunun Türkiye örnekleminde bölgesel farklılık gösterip göstermediğinin tespiti de araştırmaya değer bir çalışma konusudur. Son olarak ise, saha araştırması sırasında ortaya çıkan bir araştırma sorusu olarak “terör ilan edilme korkusu”, yani farklı toplumsal ve siyasi kesimler tarafından hayat tarzı, düşünce ve siyasi ve sendikal faaliyetleri dolayısıyla terörist olarak yaftalanma korkusu üzerine derinlikli bir çalışma gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Abu-Ras, W., and Abu-Bader, S. H. (2008). The impact of the September 11, 2001, attacks on the well-being of Arab Americans in New York City. *Journal of Muslim Mental Health*, 3(2), 217-239.
- Ackah, Y. (2000). Fear of crime among an immigrant population in the Washington, DC metropolitan area. *Journal of Black Studies*, 30(4), 553-573.
- Açıkgöz, R. (2013). İntihar saldırıları: terör mü özgürlük arayışı mı?. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(2).
- Ahern, J., Galea, S., Resnick, H., Vlahov, D. (2004). Television images and probable posttraumatic stress disorder after September 11: The role of background characteristics, event exposures, and perievent panic. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 192(3), 217-226.
- Ahmed, S. (2015). The ‘emotionalization of the “war on terror”’: Counterterrorism, fear, risk, insecurity and helplessness”. *Criminology & Criminal Justice*, 15(5), 545–560.
- Ai, A. L., Cascio, T., Santangelo, L. K., Evans-Campbell, T. (2005). Hope, meaning, and growth following the September 11, 2001, terrorist attacks. *Journal of Interpersonal Violence*, 20(5), 523-548.
- Aker, A. T., Sorgun, E., Mestçioğlu, Ö., Karakaya, I., Kalender, D., Acar, G., Acicbe, Ö. (2008). İstanbul'daki bombalama eylemlerinin erişkin ve ergenlerdeki travmatik stres etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 63-71.
- Al-Badayneh, D., Al-Khattar, A. and Al Hassan, K. (2011). Fearing future terrorism: Perceived personal, national, regional and international threats of terrorism. *Count. Terror. Diverse Communities*, 90, 30.
- Altheide D. L. and Michalowski, R. S. (1999). Fear in the news: A discourse of control. *The Sociological Quarterly*. 40(3), 475—503.
- Altheide, D. L. (2003). Mass media, crime, and the discourse of fear. *Hedgehog Review*, 5(3), 9-25.

- Aly, A. and Green, L. (2009). *Social implications of fearing terrorism. A report on Australian responses to the images and discourses of terrorism and the other: Establishing a metric of fear.* Australia: Edith Cowan University.
- Aly, A. and Green, L. (2010). Fear, anxiety and the state of terror. *Studies in Conflict & Terrorism*, 33: 268–281.
- Apak, S., Ülken G., ve Ünlü, A. (2002). Yeni bir toplu konut yerleşmesinde" güvenlik duygusunun" değerlendirilmesi. *İtüdergisi/a*, 1(1), 65- 72.
- Ari, M., Kokaçya, M. H., Çöpoglu, Ü. S., Yengil, E., Kivrak, Y., Sahpolat, M., Budak, B. (2016). Suriye-Türkiye sınırındaki Reyhanli'da bombalı saldırı sonrası stres tepkisi, anksiyete ve depresyon düzeyleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(3), 203.
- Aytaç,S., Derdiman, C., Baştürk, Ş. ve Öngen, B. (2015). Kent güvenliği olarak suç korkusu: Bursa örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 3(3), 259-267.
- Banks, M. (2005). Spaces of (in) security: Media and fear of crime in a local context. *Crime, Media, Culture*, 1(2), 169-187.
- Bar-Tal, D. (2001). Why does fear override hope in societies engulfed by intractable conflict, as it does in the Israeli society?. *Political Psychology*, 22(3), 601-627.
- Bartholomew, R. E. (2016). The Paris terror attacks, mental health and the spectre of fear. *New Zealand Journal of the Royal Society of Medicine*, 109(1), 4–5.
- Baumer, T. L. (1985). Testing a general model of fear of crime: Data from a national sample. *Journal of research in crime and delinquency*, 22(3), 239-255.
- Bayram, D. Ç. (2016). İnsan güvenliği ve terörizm. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Beck, U. (2002a). The terrorist threat: world risk society revisited. *Theory, culture & society*, 19(4), 39-55.
- Beck, U. (2002b). The silence of words and political dynamics in the world risk society. *Logos*, 1(4), 1-18.
- Beck, U. (2005). *Siyasallığın icadı.* (Çev: N. Ünler). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Beck, U. (2006). Living in the world risk society: A Hobhouse Memorial Public Lecture given on Wednesday 15 February 2006 at the London School of Economics. *Economy and society*, 35(3), 329-345.
- Beck, U. (2014). *Risk toplumu başka bir modernliğe doğru*. (Çev: K. Özdoğan ve B. Doğan). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Ben-Ezra, M., Leshem, E., and Goodwin, R. (2015). In the wake of national trauma: Psychological reactions following the Charlie Hebdo terror attack. *American journal of psychiatry*, 172(8), 795-796.
- Bennett, R. R. (1991). Routine activities: A cross-national assessment of a criminological perspective. *Social Forces*, 147-163.
- Best, S., Nocella, A. and Anthony, J. (2004). Defining terrorism. *Animal Liberation Philosophy and Policy Journal*, 2(1), 1-18.
- Bilir, H. (2009). *Terör-medya ve devlet*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Blee, K. M. (2016). Manufacturing Fear: Muslim Americans and the politics of terrorism. *Contemporary Sociology*, 45,1.
- Boscarino, J. A., Figley, C. R. and Adams, R. E. (2003). Fear of terrorism in New York after the September 11 terrorist attacks: Implications for emergency mental health and preparedness. *International journal of emergency mental health*, 5(4), 199.
- Box, S., Hale, C., and Andrews, G. (1988). Explaining fear of crime. *The British Journal of Criminology*, 28 (3), 340-356.
- Bourdieu, P. ve Wacquant, L. J. (2003). *Düşünsel bir antropoloji için cevaplar*. (Çev: N. Ökten). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bracken-Roche, D., Bell, E., Macdonald, M. E., and Racine, E. (2017). The concept of ‘vulnerability’ in research ethics: an in-depth analysis of policies and guidelines. *Health research policy and systems*, 15(1), 8.
- Bulck, J. (2004). Research note: the relationship between television fiction and fear of crime an empirical comparison of three causal explanations. *European Journal of Communication*, 19(2), 239-248.

- Bunch, J., Clay-Warner, J., and Lei, M. K. (2015). Demographic characteristics and victimization risk: Testing the mediating effects of routine activities. *Crime & Delinquency*, 61(9), 1181-1205.
- Butler, M. and Cunningham, P. (2010). Fear of crime in the republic of Ireland: understanding its origins and consequences. S. G. Shoham, P. Knepper, and M. Kett (Eds.), in *International Handbook of Victimology* (p. 429- 457). Florida: Taylor and Francis.
- Büyüköztürk, Ş. (2003). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (16. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Callanan, V. J. (2012). Media consumption, perceptions of crime risk and fear of crime: Examining race/ethnic differences. *Sociological Perspectives*, 55(1), 93-115.
- Callanan, V. and Rosenberger, J. S. (2015). Media, gender, and fear of crime. *Criminal Justice Review*, 40(3), 322-339.
- Cerruti, P. (2016). Insecurity and fear of crime in Argentina: Crime, media, and politics in neoliberal times. *Asian Journal of Latin American Studies*, 29(4), 25-53.
- Chadee, D. and Ditton, J. (2005). Fear of crime and the media: Assessing the lack of relationship. *Crime, Media, Culture*, 1(3), 322-332.
- Christmann, K., and Rogerson, M. (2004). Crime, fear of crime and quality of life: Identifying and responding to problems. *Research Report 35*, 1- 22.
- Cirhinlioğlu, Z. (2004). *Terör ve toplum*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Clemente F. and Kleiman, M. B. (1977). Fear of crime in the United States: A multivariate analysis. *Social Forces*. 56(2), 519-531.
- Coaffee, J., and Wood, D. M. (2006). Security is coming home: Rethinking scale and constructing resilience in the global urban response to terrorist risk. *International Relations*, 20(4), 503-517.
- Cohen, L. E. and Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 588-608.
- Cohu, M., Maisonneuve, C., and Testé, B. (2016). The “Charlie-Hebdo” effect: repercussions of the January 2015 terrorist attacks in France on prejudice toward

- immigrants and North-Africans, social dominance orientation, and attachment to the principle of laïcité. *Revue Internationale de Psychologie Sociale= International review of social psychology*, 29(1), 50-58.
- Collogan, L. K., Tuma, F., Dolan-Sewell, R., Borja, S., and Fleischman, A. R. (2004). Ethical issues pertaining to research in the aftermath of disaster. *Journal of traumatic stress*, 17(5), 363-372.
- Collogan, L. K., Tuma, F. K., and Fleischman, A. R. (2004). Research with victims of disaster: Institutional review board considerations. *IRB: Ethics & Human Research*, 26(4), 9-11.
- Connerton, P. (2009). *How modernity forgets*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corkin, D., Wiesner, M., Reyna, R. S., and Shukla, K. (2015). The role of deviant lifestyles on violent victimization in multiple contexts. *Deviant Behavior*, 36(5), 405-428.
- Cossmann, J. S. and Rader, N. E. (2011). Fear of crime and personal vulnerability: Examining self-reported health. *Sociological Spectrum*, 31(2), 141-162.
- Covington, J. and Taylor, R. B. (1991). Fear of crime in urban residential neighborhoods. *The Sociological Quarterly*, 32(2), 231-249.
- Creswell, J. W., and Clark, V. L. P. (2015). *Karma yöntem araştırmaları: Tasarımı ve yürütülmesi*. (Çev : Y. Dede ve S. B. Demir). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Custers, K. and Bulck, J. (2013). The cultivation of fear of sexual violence in women: Processes and moderators of the relationship between television and fear. *Communication Research*, 40(1), 96-124.
- Çardak, B. (2011). *Ankara'da yaşayan kadınlarda suç mağduru olma korkusu üzerine nitel bir çalışma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Çardak, B. (2012). Kadınların suç korkuları üzerine nitel bir çalışma. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*. 1(1), 23-45.
- Çetin, D. (2010). *A study of fear of crime in two districts of Ankara*. Unpublished Doctoral Thesis. Ankara: Middle East Technical University.

- Davis, D. and Silver, B. (2004). The threat of terrorism, presidential approval, and the 2004 election. In *Annual Meeting of the American Political Science Association, Hilton Chicago and the Palmer House Hilton, Chicago, IL.*
- Değer, K. (2017). Olağanüstü Durum Haberciliğinin Atatürk Havalimanı Terör Eylemi Üzerinden İncelenmesi. *TRT Akademi*, 2(3), 98-115.
- Demirçivi, E. R. (2015). *Metropollerde terörizm algısı: Ankara'da bir uygulama.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Denzin, N. K. and Lincoln, Y. S. (2011). Introduction: The discipline and practice of qualitative research. N. K. Denzin and Y. S. Lincoln (Eds), *Handbook of qualitative research* (pp. 1- 20). California: Sage Publications.
- DeVellis, R. F. (2003). *Scale development: Theory and applications* (Vol. 26). California: Sage publications.
- Dolu, O. (2009). Bir fırsat olarak suç: suçun durumsal belirleyicileri, suç fırsatları ve rutin faaliyetler teorisi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(2), 1-31.
- Dolu, O., Uludağ, Ş. ve Doğutaş, C. (2010). *Suç korkusu: nedenleri, sonuçları ve güvenlik politikaları ilişkisi.* *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(1), 57- 81.
- Dolu, O. (2015). *Suç Teorileri.* Ankara: Global Politika ve Strateji Yayınları.
- Doran, B. J. and Burgess, M. B. (2012). Why Is Fear of Crime a Serious Social Problem?. *Putting Fear of Crime on the Map* (p. 9-23). Springer: New York.
- Downes-Le Guin, T. and Hoffman, B. (1993). *The Impact of Terrorism on Public Opinion.* CA, USA: RAND
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji.* İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Dumont, M., Yzerbyt, V., Wigboldus, D. and Gordijn, E. H. (2003). Social categorization and fear reactions to the September 11th terrorist attacks. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(12), 1509-1520.
- Durkheim, E. (2010). *Sosyolojik yöntemin kuralları.* (Çev: C. Saraçoğlu). İstanbul: BS Yayın Dağıtım.
- Durkheim, E. (2013). *İntihar.* (Çev: Z.Z. İlkelen). İstanbul: Pozitif Yayınları.

- Durkheim, E. (1984). *The division of labor in society*. (Trans: W. D. Halls). China: Macmillan.
- Durodie, B. (2007). Fear and terror in a post-political age. *Government and Opposition*, 42(3), 427–450.
- Edwards, B. D. (2007). *Media: Effects on attitudes toward police and fear of criminal victimization*. Unpublished Doctoral Thesis. Johnson City: East Tennessee State University.
- Eid, M. (2014). New terrorism and media. M. Eid (Ed.), in *Exchanging terrorism oxygen for media airwaves: The age of terroredia: The Age of terroredia*. (p. 172- 183). Hersey: IGI Global.
- Ekeberg, Ø., Fauske, B., and Berg-Hansen, B. (2014). Norwegian airline passengers are not more afraid of flying after the terror act of September 11. The flight anxiety, however, is significantly attributed to acts of terrorism. *Scandinavian journal of psychology*, 55(5), 464-468.
- Erdoğan, M. (2013). Anayasal-demokratik bir rejimde özgürlük ve güvenlik. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 24(2), 21-29.
- Ergil, D. (1980). *Türkiye’de terör ve şiddet*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Eschholz, S. (1997). The media and fear of crime: A survey of the research. *U. Fla. JL & Pub. Pol’y*, 9, 37.
- Eschholz, S. (2002). Racial composition of television offenders and viewers' fear of crime. *Critical Criminology*, 11(1), 41-60.
- Fattah, E. (1993). Victimization and fear of crime among the elderly: A possible link. In *Crime and Older People Conference*, 1-35.
- Farrall, S., Bannister, J., Ditton, J., and Gilchrist, E. (1997). Questioning the measurement of the ‘fear of crime’: Findings from a major methodological study. *The British Journal of Criminology*, 37(4), 658-679.
- Farral, S., Bannister J., Ditton, J. and Gilchirst, E. (2000). Social psychology and the fear of crime re-examining a speculative model. *British Journal of Criminology*, 40, 399- 413.

- Felson, M. and Clarke, R. V. (1998). Opportunity makes the thief. *Police research series, paper, 98*.
- Felson, R. B. (1997). Routine activities and involvement in violence as actor, witness, or target. *Violence and Victims, 12*(3), 209-221.
- Fennell, D. A. (2017). Towards a model of travel fear. *Annals of Tourism Research, 66*, 140-150.
- Ferraro, K. F. (1995). *Fear of Crime, Interpreting Victimization Risk*. New York: SUNY.
- Ferraro, K. F. (1996). Women's fear of victimization: shadow of sexual assault?. *Social Forces, 75*(2), 667-690.
- Field, A., Miles, J., and Field, Z. (2012). *Discovering statistics using R*. Sage publications.
- Fleischman, A. R. and Wood, E. B. (2002). Ethical issues in research involving victims of terror. *Journal of Urban Health, 79*(3), 315-321.
- Finseraas, H., and Listhaug, O. (2013). It can happen here: the impact of the Mumbai terror attacks on public opinion in Western Europe. *Public Choice, 156*(1-2), 213-228.
- Foster, S., Hooper, P., Knuiman, M., and Giles-Corti, B. (2016). Does heightened fear of crime lead to poorer mental health in new suburbs, or vice versa?. *Social Science & Medicine, 168*, 30-34.
- Fox, K. A., Nobles, M. R., and Piquero, A. R. (2009). Gender, crime victimization and fear of crime. *Security Journal, 22*(1), 24-39.
- Freyd, J. J. (2002). In the wake of terrorist attack, hatred may mask fear. *Analyses of Social Issues and Public Policy, 2*(1), 5-8.
- Friedman, B. H. (2011). Managing fear: The politics of homeland security. *Political Science Quarterly, 126*(1), 77-106.
- Galea, S., Ahern, J., Resnick, H., Kilpatrick, D., Bucuvalas, M., Gold, J., and Vlahov, D. (2002). Psychological sequelae of the September 11 terrorist attacks in New York City. *New England Journal of Medicine, 346*(13), 982-987.

- Gambetti, Z. (2007). Linç girişimleri, neo-liberalizm ve güvenlik devleti. *Toplum ve Bilim*, 109, 7-34.
- Ganor, B. (2009). Terrorism in the twenty-first century. *Essentials of Terror Medicine* (pp. 13-26). Springer, New York, NY.
- Garofalo, J. (1981). The fear of crime: causes and consequences. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 72(2), 839- 857.
- Garrison, A. H. (2004). Defining terrorism: Philosophy of the bomb, propaganda by deed and change through fear and violence. *Criminal Justice Studies*, 17(3), 259-279.
- Gerbner, G. (2014a). Prime Time'da ölüm. (Çev: G. Ayas, İ. Kovacı ve V. Batmaz). M. Morgan (Ed.), *Medyaya Karşı* içinde (s. 375- 384). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gerbner, G. (2014b). Medyada ve medyayla şiddet ve terör. (Çev: İ. Kovacı ve V. Batmaz). M. Morgan (Ed.), *Medyaya Karşı* içinde (s. 385- 410). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gerbner, G. (2014c). Kargaşa ve terör günlerinde televizyon şiddeti. (Çev: İ. Kovacı ve V. Batmaz). M. Morgan (Ed.), *Medyaya Karşı* içinde (s. 436- 457). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gerbner, G. ve Gross, L. (2014). Televizyonla yaşamak: Şiddet profili. (Çev: İ. Kovacı ve V. Batmaz). M. Morgan (Ed.), *Medyaya Karşı* içinde (s. 333- 374). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gerbner, G., Gross, L., Morgan and M., Signorielli, N. (2014). Televizyon ile büyüme: kültürasyon perspektifi. (Çev: V. Batmaz). M. Morgan (Ed.), *Medyaya Karşı* içinde (s. 281- 312). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2000). *Elimizden kaçıp giden dünya*. (Çev: O. Akınhay). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Giddens, A. (2004). *Modernliğin sonuçları*. (Çev: E. Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2010). *Modernite ve bireysel-kimlik: Geç modern çağda benlik ve toplum*. (Çev: Ü. Tatlıcan). İstanbul: Say Yayınları.
- Gigerenzer, G. (2006). Out of the frying pan into the fire: Behavioral reactions to terrorist attacks. *Risk Analysis: An International Journal*, 26(2), 347-351.

- Gilchrist, E., Bannister, J., Ditton, J., and Farrall, S. (1998). Women and the 'fear of crime' challenging the accepted stereotype. *British Journal of Criminology*, 38(2), 283-298.
- Gillis, A. R. (1989). Crime and state surveillance in nineteenth-century France. *American Journal of Sociology*, 95(2), 307- 341.
- Goffman, E. (2014). *Damga, Örselenmiş Kimliğin İdare Edilişi Üzerine Notlar*. (Çev: Ş. Geniş, L. Ünsaldı ve S. N.Ağırnaslı). Ankara: Heretik Yayıncılık.
- Goodwin, R., and Gaines Jr, S. (2009). Terrorism perception and its consequences following the 7 July 2005 London bombings. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 1(1), 50-65.
- Gökulu, G. (2011). *Perceived risk of victimization and fear of crime: A case study of metu students*. Unpublished Doctoral Thesis. Ankara: Middle East Technical University.
- Grabosky, P. N. (1995). Fear of crime, and fear reduction strategies. *Current Issues Crim. Just.*, 7, 7.
- Gray, E., Jackson, J. and Farrall, S.(2011). In search of the fear of crime: Using interdisciplinary insights to improve the conceptualisation and measurement of everyday insecurities, Gadd, D., Karstedt, S. and Messner, S. (Eds.), in *Sage Handbook of Criminological Research Methods* (p. 1- 18). London: Sage Publications.
- Gürçan, M. (2016). Türkiye'nin giderek büyüyen özel güvenlik ordusu. <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2016/06/turkey-private-security-companies-on-the-rise.html> (Erişim Tarihi: 21.05.2017).
- Hale, C. (1996), Fear of crime: a review of the literature. *International Review Of Victimology*, 4:79-150.
- Hamed, G. (2015). Islam and Radicalism; Media and Ethical Fear. *Working Papers Series*. Institute for Middle East Studies Canada.
- Hanes, E., and Machin, S. (2014). Hate crime in the wake of terror attacks: Evidence from 7/7 and 9/11. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 30(3), 247-267.

- Hartnagel, T. F. (1979). the perception and fear of crime: Implications for neighborhood cohesion, socialactivity, and community affect. *Social Forces*, 58(1), 176-193.
- Hassan, R. and Martin, B. (2015). Islamophobia, social distance and fear of terrorism in Australia: *A Preliminary Report*. University of South Australia, Adelaide
- Heath, L. and Gilbert, K. (1996). Mass media and fear of crime. *American Behavioral Scientist*, 39(4), 379-386.
- Heath, L. and Petraitis, J. (1987). Television viewing and fear of crime: Where is the mean world?. *Basic and Applied Social Psychology*, 8(1-2), 97-123.
- Hindelang, M. J., Garofalo, J. and Gottfredson, M. R. (1978). *Victims of personal crime: An empirical foundation for a theory of personal victimization*. Cambridge: Ballinger Publications.
- Hirst, W., Phelps, E. A., Buckner, R. L., Budson, A. E., Cuc, A., Gabrieli, J. D. and Meksin, R. (2009). Long-term memory for the terrorist attack of September 11: Flashbulb memories, event memories, and the factors that influence their retention. *Journal of Experimental Psychology: General*, 138(2), 161.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations*. Sage Publications.
- Hollway, W. and Jefferson, T. (1997). The risk society in an age anxiety: Situating fear of crime, *The British Journal of Sociology*, 48, 255-266.
- Howie, L. (2005). There is nothing to fear but fear itself (and terrorists): Public perception, terrorism and the workplace. *Paper presented to the Social Change in the 21st Century Conference*. Centre for Social Change Research Queensland University of Technology.
- Hughes, S. (2007). *War on terror, inc.: Corporate profiteering from the politics of fear*. New York: Verso.
- Human rights, terrorism and counter terrorism. (2008). Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. No. 32., United Nations, Geneva. 2008–7,820 <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Factsheet32EN.pdf> (Erişim Tarihi: 10.07.2017).
- Hunter, A. (1978). *Symbols of incivility: social disorder and fear of crime in urban neighborhoods*. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/82421.pdf>. (Erişim Tarihi: 02.03.2017).

- Huntington, S. (1993). The Clash of Civilizations? *Foreign Affairs*, 72 (3), 22-49.
- Irmak, F. ve Kâhya, Y. (2014). Amerika Birleşik Devletleri'nde terörizm ve terörizm korkusu: 11 Eylül terör saldırılarının öncesi ve sonrasına ilişkin bir analiz. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(33), 315- 324.
- Insin, E. F. (2004). The neurotic citizen. *Citizenship Studies*, 8(3), 217-235.
- Ito, H. and Lee, D. (2005). Assessing the impact of the September 11 terrorist attacks on US airline demand. *Journal of Economics and Business*, 57(1), 75-95.
- İçli, T. G. (2004). *Kriminoloji*. Ankara: Martı Kitap ve Yayınevi.
- Jamil, U. and Rousseau, C. (2012). Subject positioning, fear, and insecurity in South Asian Muslim communities in the war on terror context. *Canadian Review of Sociology/Revue canadienne de sociologie*, 49(4), 370-388.
- Jehel, L., Paterniti, S., Brunet, A., Duchet, C. and Guelfi, J. D. (2003). Prediction of the occurrence and intensity of post-traumatic stress disorder in victims 32 months after bomb attack. *European Psychiatry*, 18(4), 172-176.
- Kanan, J. W., and Pruitt, M. V. (2002). Modeling fear of crime and perceived victimization risk: The (in) significance of neighborhood integration. *Sociological inquiry*, 72(4), 527-548.
- Karakuş, Ö. (2013). Suç korkusunun sosyolojik belirleyenleri: sosyal sermaye mi? Sosyal kontrol mü?. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 1-19.
- Karakuş, Ö., McGarrel, E. F. and Başbüyük, O. (2010). Fear of crime among citizens of Turkey. *Journal of Criminal Justice*, 38,174–184.
- Karasu, M. A. (2017). Kentsel Mekânda Suç Korkusu Şanlıurfa Örneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 41-76.
- Karasu, M. A. (2018). Suç Korkusu, Göç ve Suriyeli Sığınmacılar: Şanlıurfa Örneği. *Yönetim Akademisi*, 1(3), 332-347.
- Kenney, D. J. (1987). *Crime, fear, and the New York City subways: the role of citizen action*. Nueva York: Praeger.

- Ketefian, S. (2015). Ethical considerations in research. Focus on vulnerable groups. *Investigación y Educación en Enfermería*, 33(1), 164-172.
- Khruakham, S. and Lee, J. (2014). Terrorism and other determinants of fear of crime in the Philippines. *International Journal of Police Science & Management*, 16(1), 1-15.
- Kızmaz, Z. (2005). Sosyolojik suç kuramlarının suç olgusunu açıklama potansiyelleri üzerine bir değerlendirme. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), 149-174.
- Ki-moon, B. (2012). *The use of the internet for terrorist purposes*. New York: United Nations.
- Kline, P. (2002). *An easy guide to factor analysis*. Routledge.
- Kohm, S. A., Waid-Lindberg, C. A., Weinrath, M., Shelley, T. O. C., and Dobbs, R. R. (2012). The impact of media on fear of crime among university students: A cross-national comparison 1. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 54(1), 67-100.
- Kolektif. (2016). *Yaşıyorsak borçluyuz*. Ankara: Ütopya Yayınevi
- Köse, H. (2007). Yeni risk tanımlamaları bağlamında küresel medya. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 5(1), 42-51.
- Kösükoğlu, N. (2011). *Criminalizing the dangerous others in Istanbul: The middle class and the fear of crime in the 2000s*. Unpublished Master's Thesis. İstanbul: Boğaziçi University.
- Kul, M. (2009). Toplumda suça ilişkin korkunun yapılaşması. Yayımlanmış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Kul, M. (2013). *Suçtan daha büyük suç korkusu*. İstanbul: Yenyüzyıl.
- Laqueur, W. (2000). *The new terrorism: Fanaticism and the arms of mass destruction*. USA: Oxford University Press.
- Lavanco, G., Milio, A., and Romano, F. (2008). Terrorism's Fear. Perceived Personal and National Threats. *International Journal of Humanities and Social Sciences*, 2, 186-189.

- Lavin, R. P., L. and Frommelt-Kuhle, M. (2012). Conducting research during disasters. *Annual Review of Nursing Research*, 30(1), 1–19.
- Le Bon, G. (2009). *Kitleler Psikolojisi*. (Çev: H. İlhan). Ankara. Ankara: Alter Yayıncılık.
- Legerski, J. P. and Bunnell, S. L. (2010). The risks, benefits, and ethics of trauma-focused research participation. *Ethics & Behavior*, 20(6), 429–442.
- Lerner, J. S., Gonzalez, R. M., Small, D. A., and Fischhoff, B. (2003). Effects of fear and anger on perceived risks of terrorism: A national field experiment. *Psychological Science*, 14(2), 144-150.
- Lewis, D. A., Salem, G., and Szoc, R. (1980). Crime and urban community: Towards a theory of neighborhood security. *Reactions to Crime Project*, Center for Urban Affairs, Northwestern University.
- Liska, A. E., Lawrence, J. J. and Sanchirico A. (1982). Fear of crime as a social fact. *Social Forces*, 60(3), 760-770.
- Mathewson, J. J. (2004). The psychological impact of terrorist attacks: Lessons learned for future threats. *The homeland security papers: Stemming the tide of terror*, 191-217.
- Matsaganis, M. D. and Payne, J. G. (2005). Agenda setting in a culture of fear: The lasting effects of September 11 on American politics and journalism. *American Behavioral Scientist*, 49(3), 379-392.
- Matthew, R., and Shambaugh, G. (2005). Sarkaç Etkisi: Teröre Karşı Demokratik Tepkilerde Görülen Değişiklikleri Açıklamak. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 5(1), 223-233.
- May, D. C., Herbert, J., Cline, K., and Nellis, A. (2011). Predictors of fear and risk of terrorism in a rural state. Ohio State University. *International Journal of Rural Criminology*, 1 (1), (pp. 1-22).
- McCrea, R., Shyy, T. K., Western, J. and Stimson, R. J. (2005). Fear of crime in Brisbane: Individual, social and neighbourhood factors in perspective. *Journal of Sociology*, 41(1), 7-27.

- McGarrell, E. F., Giacomazzi, A. L. and Thurman, Q. C. (1997). Neighborhood disorder, integration, and the fear of crime. *Justice Quarterly*, 14(3), 479-500.
- McNeeley, S. (2015). Lifestyle-routine activities and crime events. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 31(1), 30-52.
- Melek, G. ve Toker, H. (2016). 2016 Sultanahmet terör eylemi: Yerelin küreselleşmesi. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 9(3), 178-203.
- Merton, R. K. (1938). Social structure and anomie. *American sociological review*, 3(5), 672-682.
- Merton, R. K. (1968). *Social theory and social structure*. New York: Free Press.
- Metcalf, R., Powdthavee, N., and Dolan, P. (2011). Destruction and distress: Using a quasi-experiment to show the effects of the September 11 attacks on mental well-being in the United Kingdom. *The Economic Journal*, 121(550), F81-F103.
- Miguel-Tobal, J. J., Cano-Vindel, A., Gonzalez-Ordi, H., Iruarrizaga, I., Rudenstine, S., Vlahov, D., and Galea, S. (2006). PTSD and depression after the Madrid March 11 train bombings. *Journal of Traumatic Stress*, 19(1), 69-80.
- Mühürçüoğlu, E. (2010). *Bombalı intihar saldırısı sonucu oluşan suç korkusu üzerine bir vaka incelemesi: Ulus-Anafartalar çarşısı örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara. Hacettepe Üniversitesi.
- Mythen, G. and Walklate, S. (2006a). Communicating the terrorist risk: Harnessing a culture of fear?. *Crime, Media, Culture*, 2(2), 123-142.
- Mythen, G., and Walklate, S. (2006b). Criminology and terrorism: Which thesis? Risk society or governmentality?. *British Journal of Criminology*, 46(3), 379-398.
- Mythen, G., and Walklate, S. (2008). Terrorism, risk and international security: The perils of asking 'what if?'. *Security Dialogue*, 39(2-3), 221-242.
- Nacos, B. L., Bloch-Elkon, Y. and Shapiro, R. Y. (2007). Post-9/11 terrorism threats, news coverage, and public perceptions in the United States. *International Journal of Conflict and Violence (IJCV)*, 1(2), 105-126.

- Nellis, A. M. and Savage, J. (2012). Does watching the news affect fear of terrorism? The importance of media exposure on terrorism fear. *Crime & Delinquency*, 58(5), 748-768.
- Neuman, W.L. (2007) *Basics of Social Research Methods Qualitative and Quantitative Approaches*. 2nd Edition, Boston: Allyn and Bacon.
- Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar*. (Çev: S. Özge). (7. Baskı). İstanbul: Yayınodası.
- Norton, L. and Courlander, M. (1982). Fear of crime among the elderly: The role of crime prevention programs. *The Gerontologist*, 22(4), 388-393.
- Ömeroğlu, Ö. (2012). Suç korkusu, cezanın caydırıcılığı ve küçük suçlar. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI (4), 329- 370.
- Özaşçılar, M. (2015). Suç korkusu ve yakın çevre düzensizliği ilişkisi: Kırık cam teorisi. A. Solak ve Ö. Solak (Ed.), *Gündelik hayat sosyolojisi açısından suç ve suç korkusu* (s.329- 347). Ankara: Hegem Yayınları.
- Öztürk, M. (2015a). Medya ve suç korkusu arasındaki ilişki. *The Journal of Academic Social Science Studies*. 36, 251-263.
- Öztürk, M. (2015b). *Sosyolojik açıdan suç korkusu ve yaşam memnuniyeti: Mersin ili örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- Öztürk, M. (2016a). Düzensizlik ve toplumsal kaygı teorileri bağlamında suç korkusunun incelenmesi: Mersin örneği. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 40(1), 281- 291.
- Öztürk, M. (2016b). Kent ve suç korkusu: Kuramsal temeller. Ö. Sarı ve A. Esgin (Ed.), *Kent fragmanları içinde* (s.237- 274). Ankara: Phoenix.
- Öztürk, M., Kocacık, F. ve Gönültaş, M. B. (2016). Suç korkusu ve risk algısının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *International Journal Of Human Sciences*. 13(1), 1488- 1502.
- Öztürk, O. (2015). Dünyada ve Türkiye’de özel güvenlik sektörü. <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/dusunenlerin-dusuncesi/dunyada-ve-turkiye-de-ozel-guvenlik-sektoru-2040583/> (Erişim Tarihi: 21.05.2017).
- Pain, R. (2008). Whose fear is it anyway ? resisting terror fear and fear for children. In *Fear : critical geopolitics and everyday life* (p. 211-222). Aldershot: Ashgate.

- Pain, R. (2009). Globalized fear? Towards an emotional geopolitics. *Progress in Human Geography*, 33(4), 466-486.
- Pain, R.H. (2010). The new geopolitics of fear. *Geography Compass*., 4 (3), 226-240.
- Pain, R. and Smith, S. J. (2008). Fear: critical geopolitics and everyday life. In *Fear: critical geopolitics and everyday life* (p. 1- 24). Aldershot: Ashgate.
- Pallant, J. (2007). *SPSS Survival Manual: A Step By Step Guide to Data Analysis Using SPSS for Windows*. Third Edition. McGraw- Hill Open University Press. Berkshire, England.
- Pandey, A. (2011). "War on terror" via a "war of words": Fear, loathing, and name-calling in Hollywood's War's in Afghanistan and Iraq. *Alternate Routes: A Journal of Critical Social Research*, 23, 11- 57- 58.
- Pearlman, W. (2016). Narratives of fear in Syria. *Perspectives on Politics*, 14(1), 21-37.
- Pelletier, P. and Drozda-Senkowska, E. (2016). The Charlie Hebdo Terror Attack in Paris: Follow-up of French Citizens' Terrorist Threat Perception and Its Aftermath. *International Review of Social Psychology*, 29(1).
- Pogrebin, M. and Pojoan, G. N. (1978). The fear of crime by the elderly: Issues and consequences. *J. Soc. & Soc. Welfare*, 5, 856- 862.
- Polat, A. ve Gül, S. K. (2009). *Kentlerde güvensizlik kaygısı: Erzincan alan araştırması*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Policastro, C. (2013). *Victimization of the elderly: An application of lifestyles/routine activities theory*. Georgia State University. http://scholarworks.gsu.edu/cj_diss/1 (Erişim Tarihi: 01.05.2017).
- Pyszczynski, T. (2004). What are we so afraid of?: A Terror Management Theory perspective on the politics of fear. *Social Research: An International Quarterly*, 71(4), 827-848.
- Rader, N. E., Cossman, J. S. and Porter, J. R. (2012). Fear of crime and vulnerability: Using a national sample of Americans to examine two competing paradigms. *Journal of Criminal Justice*, 40(2), 134-141.

- Renard, T. (2016). Fear not: a critical perspective on the terrorist threat in Europe. Egmont Security Policy Brief No. 77.
- Reyns, B. W., Henson, B., Fisher, B. S., Fox, K. A. and Nobles, M. R. (2016). A gendered lifestyle-routine activity approach to explaining stalking victimization in Canada. *Journal of interpersonal violence*, 31(9), 1719-1743.
- Roberts, L. D. and Indermaur, D. (2005). Social issues as media constructions: The case of 'road rage'. *Crime, Media, Culture*, 1(3), 301-321.
- Robertson, R. (1992). *Globalization: Social theory and global culture*. London: Sage.
- Ross, C. E. (1993). Fear of victimization and health. *Journal of Quantitative Criminology*, 9(2), 159-175.
- Rubin, G. J., Brewin, C. R., Greenberg, N., Hughes, J. H., Simpson, J., and Wessely, S. (2007). Enduring consequences of terrorism: 7-month follow-up survey of reactions to the bombings in London on 7 July 2005. *The British Journal of Psychiatry*, 190(4), 350-356.
- Russo, S. and Roccato, M. (2010). How long does victimization foster fear of crime? A longitudinal study. *Journal of Community Psychology*, 38(8), 960-974.
- Sakip, S. R., Abdullah, A. and Salleh, M. N. (2013). Fear of crime in residential areas. *Asian Journal of Environment-Behaviour Studies*, 4(11), 27- 38.
- Saldaña, J. (2015). *The coding manual for qualitative researchers*. Sage.
- Sanadjian, M. (2006). Fear, terror and the new global economy of salvation- global excess and 'suicide' bombing in London. *Social Identities*, 12(6), 701-725.
- Scarborough, B. K., Like-Haislip, T. Z., Novak, K. J., Lucas, W. L. and Alarid, L. F. (2010). Assessing the relationship between individual characteristics, neighborhood context, and fear of crime. *Journal of Criminal Justice*, 38(4), 819-826.
- Schlenger, W. E., Caddell, J. M., Ebert, L., Jordan, B. K., Rourke, K. M., Wilson, D. and Kulka, R. A. (2002). Psychological reactions to terrorist attacks: findings from the National Study of Americans' Reactions to September 11. *Jama*, 288(5), 581-588.

- Schmid, A. P., Jongman, A. J. and Documentatiecentrum, S.W.I.E. (1984). *Political terrorism: A research guide to concepts, theories, data bases and literature*. Amsterdam: North-Holland.
- Schuster, M. A., Stein, B. D., Jaycox, L. H., Collins, R. L., Marshall, G. N., Elliott, M. N. and Berry, S. H. (2001). A national survey of stress reactions after the September 11, 2001, terrorist attacks. *New England Journal of Medicine*, 345(20), 1507-1512.
- Scott, H. (2003). Stranger danger: Explaining women's fear of crime". *Western Criminology Review*, 4(3), 203 – 214.
- Semmerling, T. J. (2008). Those "evil" Muslims! Orientalist fears in the narratives of the war on terror. *Journal of Muslim Minority Affairs*, 28(2), 207-223.
- Simmel, G. (2005). Metropol ve zihinsel yaşam. (Çev: A. Aydoğan). A. Aydoğan (Ed.), *Şehir ve cemiyet içinde* (s. 167-184). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Sipahi, E. B. (2016). *Suç korkusu türkiye kentlerinde bir alan araştırması*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Skogan, W. G. (1978). The fear of crime among the elderly. *US House of Representatives, Research into Crimes Against the Elderly, Part II, US Government Printing Office, Washington, DC*.
- Skogan, W. (1986). Fear of crime and neighborhood change. *Crime and justice*, 8, 203-229.
- Skogan, W. G. and Maxfield, M. G. (1980). Coping with crime: Victimization, fear, and reactions to crime in three American cities. *Reactions to Crime Project, Center for Urban Affairs, Northwestern University*.
- Smith, W. R. and Torstensson, M. (1997). Gender Differences in Risk Perception and Neutralizing Fear of Crime. *British Journal of Criminology*, 37(4), 608- 634.
- Sokullu Akıncı, F. (2011). Özgürlük ve güvenlik. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 69(1-2), 105-110.
- Spencer, A. (2012). Lessons Learnt. Terrorism and the Media. *Wiltshire: Arts and Humanities Research Council Polaris Publishing House*.

- Stanko, E. A. (1995). Women, crime, and fear. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 539(1), 46-58.
- Stevens, G., Agho, K., Taylor, M., Jones, A. L., Jacobs, J., Barr, M. and Raphael, B. (2011). Alert but less alarmed: a pooled analysis of terrorism threat perception in Australia. *BMC public health*, 11(1), 797.
- Şahin Kaya, Ş. (2012). Sahibinden satılık korkular: Kadının korkutulan özne olarak inşasında medyanın rolü. *University of Gaziantep Journal of Social Sciences*, 11(1), 191- 211.
- Şenol, D., Erdem, S. ve Erdem, E. (2016). Işid: Küresel Bir Terör Örgütü. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(2).
- Tacar, P. Y. (1999). *Terör ve demokrasi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Talu, E. (2015). *Annelerin özgeci suç korkusunu etkileyen faktörlerin incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Taşcıer, F. (2006). Küresel bir tehdit: terörizm. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 59-63.
- Taylor, R. B. and Hale, M. (1986). Testing alternative models of fear of crime. *Journal of Criminal Law and Criminology*. 77(1), 151- 189.
- Terörle Mücadele Kanunu: 3713 Sayılı, 12.04.1991 tarihli, Sayfa: 125. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.pdf> (Erişim Tarihi: 13.07.2017).
- Tezbaşaran, A. A. (2008). *Likert tipi ölçek geliştirme klavuzu*.E- Kitap..Mersin. file:///C:/Users/user/Downloads/Likert_Tipi_Olcek_Hazirlama_Kilavuzu%20(1).pdf
- Tonnies, F. (2001). *Community and civil society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Türkoğlu, E. (2017). Küresel Bir Terör Örgütü Olarak Işid'in Dijital Dergi Kullanımı: Konstantiniyye Üzerine Bir İnceleme. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(1).168-180.

- Uludağ, Ş. (2010). Vatandaşların suç korku (güvenlik endişesi) seviyesine etki eden faktörler ve alınabilecek önlemler: Malatya örneği. *Polis Bilimleri Dergisi*, 12 (1), 1- 28.
- Ünsal, A. (2016). Gazete Haberleri Bağlamında 13 Mart 2016 Tarihli Ankara Terör Saldırısı, Atılım Üniversitesi, Ankarass.163- 185.
- Wacquant, L. J. (2003). Giriş. (Çev: N. Ökten). P. Bourdieu ve L. J. Wacquant (Ed.), *Düşünsel bir antropoloji için cevaplar içinde* (s.13- 45). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Warr, M. (1985). Fear of rape among urban women. *Social problems*, 32(3), 238-250.
- Warr, M. (1990). Dangerous situations: social context and fear of victimization, *Social Forces*, 68, 891-907.
- Warr, M. (2000). Fear of crime in the United States: Avenues for research and policy. *Criminal Justice*, 4 (4), 451- 489.
- Warr, W. and Stafford, M. (1983). Fear of victimization: A look at the proximate Causes. *Social Forces*, 61, 1033-1043.
- Warr, M. and Ellison, C.G. (2000). Rethinking social reactions to crime: Personal and altruistic fear in family households. *The American Journal of Sociology*, 106, 551- 578.
- Weitzer, R. and Kubrin, C. E. (2004). Breaking news: How local TV news and real-world conditions affect fear of crime. *Justice Quarterly*, 21(3), 497-520.
- West, D. M., and Orr, M. (2005). Managing citizen fears: Public attitudes toward urban terrorism. *Urban Affairs Review*, 41(1), 93-105.
- Wilson, J. Q. And Kelling, G. L. (1982). *Broken windows*. (p.1- 10). https://www.manhattan-institute.org/pdf/atlantic_monthly-broken_windows.pdf (Erişim Tarihi: 28.04.2017).
- Wiltz, C. J. (1982). Fear of crime, criminal victimization and elderly blacks. *Phylon* (1960-), 43(4), 283-294.

- Winkel, F. W. (1998). Fear of crime and criminal victimization: Testing a theory of psychological incapacitation of the 'stressor' based on downward comparison processes. *The British Journal of Criminology*, 473-484.
- Wirth, L. (2002). Bir yaşam biçimi olarak kentleşme. (Çev: B. Duru ve A. Alkan). B. Duru ve A. Alkan (Ed.), *20. yüzyıl kenti* içinde (s.77- 106). Ankara: İmge Kitabevi.
- Wolfendale, J. (2007). Terrorism, security, and the threat of counterterrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 30, 75-92.
- Worthington, R. L., and Whittaker, T. A. (2006). Scale development research: A content analysis and recommendations for best practices. *The Counseling Psychologist*, 34(6), 806-838.
- Wynne, T. (2008). An investigation into the fear of crime: Is there a link between the fear of crime and the likelihood of victimisation?. *Internet Journal of Criminology*, 1-29.
- Wynne, T. (2008). An investigation into the fear of crime: Is there a link between the fear of crime and the likelihood of victimisation?. *Internet Journal of Criminology*, 1-29.
- Yayla, A. (1990). Terörizm: Kavramsal bir çerçeve. *A.Ü. S.B.F. Dergisi*, 4 (1), 335-385.
- Yeniçeri, Z. (2006). Terör ve Terörist Algısı: Silahı Kimin Tuttuğu Ne Kadar Etkili?. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Anabilim Dalı. Ankara . Yüksek Lisans Tezi
- Yeniçeri, Z. ve Dönmez, A. (2008). Terörizm ve Terörist Algisi: Silahi Kimin Tuttugu Ne Kadar Etkili?. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(62), 93.
- Yin, P. (1980). Fear of crime among the elderly: Some issues and suggestions. *Social Problems*, 27 (4), 492-504.
- Yin, P. (1982). Fear of crime a problem for elderly. *Social Problems*, 30(2), 240- 245.
- Yurtsal, E. S. (2016). Fear of crime in social networks: Facebook example. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 5(2),93-112.
- Yücel, M. T. (2009). Suç korkusu ve etkisinin nötrleştirilmesi. *TBB Dergisi*, 83, 278- 301.

Zeigler, N. A. (2010). Fear of Terrorism and Support for Counter-Terrorism Policies. Department of Criminal Justice, Lycoming College.

<http://sinavsonuc.ozelguvenlik.pol.tr/Teskilat/GenelTeskilatIstatistik.aspx> (Erişim Tarihi: 21.05.2017).

<http://www.gallup.com/poll/4909/terrorism-UnitedStates.aspx#1> (Erişim tarihi: 08.10.2018).

<https://www.nielsen.com/tr/tr/press-room/2017/q2-consumer-confidence.html> (Erişim tarihi: 22.09.2018).

<https://medyascope.tv/2015/12/06/olivier-roy-ctihadcilik-bir-kusaga-ozgu-nihilist-bir-isyandır/> (Erişim tarihi: 06.12.2015).

<https://www.ipsos.com/tr-tr/turkiye-barometresi-yeni-yil-ozel-sayisi> (Erişim tarihi: 22.09.2018).

<https://www.ipsos.com/tr-tr/dunyanin-ve-insanligin-gelisimi-konusunda-kamuoyu-aslinda-ne-dusunuyor> (Erişim tarihi: 22.09.2018).

<https://www.ntv.com.tr/video/turkiye/hastanede-canli-bomba-panigi,cFXFlqVen0iDs3UDC303w> (Erişim tarihi: 12.05.2018).

EK-1.

TERÖR KORKUSU VE RİSK ALGISI ANKETİ

Değerli Katılımcı,

Doktora çalışması kapsamında yapılan bu araştırma, Ankara’da yaşayan ve Ankara’da geçici olarak bulunan bireylerin terör risk algısını ve terör suçuna maruz kalma korkusunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Anketi doldurarak katılacağınız bu çalışmada, görüş ve önerileriniz araştırmaya önemli katkılar sağlayacaktır. Ankete verilen yanıtlar gizli tutulacak ve yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Araştırmaya sunduğunuz katkı için teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Nadir SUĞUR

Anadolu Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

Arş. Gör. Tuba GÜN

Anadolu Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

1.Cinsiyetiniz: Kadın Erkek

2.Yaşınız: .....

3.Medeni durumunuz: Evli Bekâr Dul, Boşanmış
 Birlikte yaşıyor

4.Çocuğunuz var mı? Evet Hayır

4.1. Cevabınız evetse, çocuk sayısı: .....

5.Öğrenim durumunuz:

Okuryazar değil

Okuryazar

İlköğretim Mezunu (İlkokul-Ortaokul)

Ortaöğretim Mezunu (Lise-Meslek Lisesi vb.)

Yüksekokul (İki yıllık)

Lisans (Dört yıllık)

Lisansüstü (Yüksek Lisans-Doktora)

6.Çalışma durumunuz: Kamu çalışanı Özel sektör çalışanı Ev Kadını
 Esnaf

İşsiz Öğrenci Emekli Diğer .....

7.Aylık geliriniz: 0- 1400 TL 1401-2500 TL 2501-4000 TL 4001 TL ve üzeri

8. Nerede yaşıyorsunuz? Ankara'da Ankara dışında:
.....

9. Ankara'da yaşıyorsanız yaşadığınız semt /mahalle?
.....

10. Ankara'nın merkezi alanlarında (Kızılay-Ulus gibi) ne sıklıkla bulunursunuz?

Her gün

Birkaç günde bir

Haftada bir

Ayda bir

Ayda birden az

11. Ankara'nın merkezi alanlarında bulunma sebebiniz nedir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

İşyerim burada

Şehir içi geçiş güzergâhı olarak kullanıyorum

Şehirlerarası geçiş güzergâhı olarak kullanıyorum

Boş zaman değerlendirme/ eğlence amaçlı

Alışveriş amaçlı

Diğer .....

12. Sizce Türkiye'nin en önemli problemi nedir?
.....

13. Sizce büyük kentler giderek daha riskli hale gelmekte midir?

Evet-Neden?
.....

Hayır

14. Terör dışında herhangi bir suçun doğrudan mağduru oldunuz mu? Evet

Hayır

14.1. Cevabınız EVET ise hangi suçun/ suçların mağduru oldunuz?

- Hırsızlık
 Dolandırıcılık
 Kapkaç
 Taciz
 Diğer .....

15. Bir terör olayına doğrudan maruz kaldınız mı? Evet

Hayır

16. Yakın çevrenizden birileri terör mağduru oldu mu? Evet

Hayır

TERÖR RİSK ALGISI VE TERÖR KORKUSU

Aşağıda terör eylemi mağduru olma olasılığı ve korkusu ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyarak bu ifadelere ne ölçüde katıldığınızı uygun alanı işaretleyerek belirtiniz.

Terör Risk Algısı	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1.Kalabalık yerlerde terör saldırılarına maruz kalabileceğimi düşünüyorum.					
2.Alişveriş merkezlerinde terör saldırılarına maruz kalabileceğimi düşünüyorum.					
3.Toplu taşıma araçlarında terör saldırılarına maruz kalabileceğimi düşünüyorum.					
4.Evime yakın yerlerde terör eylemlerinin gerçekleşme olasılığı var.					
5.Ailemin/tanıdıklarımın terör saldırılarına maruz kalabileceğini düşünüyorum.					

Terör Korkusu

Tamamen
Katılıyorum
Katılıyorum
Kısmen
Katılıyorum
Katılmıyorum
Hiç
Katılmıyorum

- 1.Yakın gelecekte bir terör saldırısına kurban gitmekten korkuyorum.
- 2.Yakın gelecekte ailemin/yakınlarımla bir terör saldırısına kurban gitmesinden korkuyorum.
- 3.Kalabalık yerlerde terör saldırılarına maruz kalmaktan korkuyorum.
- 4.Alişveriş merkezlerinde terör saldırılarına maruz kalmaktan korkuyorum.
- 5.Toplu taşıma araçlarında terör saldırılarına maruz kalmaktan korkuyorum.

TERÖR KORKUSUNUN TETİKLEYİCİLERİ, SOSYOPSİKOLOJİK ETKİLERİ VE TEDBİRLER

Aşağıda terör korkusuna etki eden faktörler, terör korkusunun sosyopsikolojik sonuçları ve terör eylemlerine yönelik tedbirler ile ilgili birtakım ifadeler yer almaktadır. Lütfen her bir maddeyi dikkatlice okuyarak bu ifadelere ne ölçüde katıldığınızı uygun alanı işaretleyerek belirtiniz.

Terör Korkusunun Tetikleyicileri, Sosyopsikolojik Etkileri

Tamamen
Katılıyorum
Katılıyorum
Kısmen
Katılıyorum
Katılmıyorum
Hiç
Katılmıyorum

- 1.Medyada terör haberlerinin sıklıkla verilmesi terör korkusunu arttırmaktadır.
- 2.Türkiye'deki siyasi tartışmalar terör korkusunu arttırmaktadır.
- 3.Terör korkusu günlük faaliyetlerimi olumsuz yönde etkiliyor.
- 4.Terör korkusu seyahat planlarımı olumsuz yönde etkiliyor.
- 5.Terör korkusu nedeniyle kalabalık yerlerden uzak durmaya çalışıyorum.

6. Terör korkusu nedeniyle alışveriş merkezlerinden uzak durmaya çalışıyorum.
7. Terör korkusu nedeniyle toplu taşıma araçlarını kullanmaktan kaçınıyorum.
8. Daha önce terör eylemlerinin gerçekleştiği alanlardan uzak durmaya çalışıyorum.
9. Kalabalık yerlerde kendimi güvende hissetmiyorum.
10. Aileme/yakınlarıma dikkatli olmaları konusunda telkinde bulunuyorum.
11. Terör saldırıları sadece medyada karşılaştığım zaman aklıma geliyor.
12. Terör korkusu psikolojimi olumsuz yönde etkiledi.
13. Terör korkusu nedeniyle kalabalık yerlerde insanlara daha şüpheyle yaklaşıyorum.

Güvenlik Tedbirleri

1. Güvenlik harcamaları arttırılmalıdır.
2. Havaalanı, gar, AVM'ler gibi kalabalık alanlarda güvenlik tedbirleri arttırılmalıdır.
3. Polise, mahkeme izni olmaksızın telefon dinleme yetkisi verilmelidir.
4. Polise, mahkeme izni olmaksızın ev ve işyerlerini arama yetkisi verilmelidir.
5. Mobese ve benzeri gözetim araçları daha fazla yaygınlaştırılmalıdır.

Tamamen

Katılıyorum

Katılıyorum

Kısmen

Katılıyorum

Katılmıyorum

Hiç Katılmıyorum